

ERWIN WITTSTOCK

Salba miresei

ERWIN WITTSTOCK • SALBA MIRESEI

Coperta și ilustrațiile: *Helmut Arz*

ERWIN WITTSTOCK

Salba miresei și alte povestiri

În românește de
I. CASSIAN-MĂȚĂSARU

1 9 6 3
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

•

CÎTEVA INSEMNĂRI DESPRE SCRITORUL ERWIN WITTSTOCK

Literatura germană din țara noastră a fost reprezentată între cele două războaie prin mai multe personalități de seamă, între care, în domeniul poeziei Alfred Margul Sperber, iar în al prozei Adolf Meschendörfer, Oscar Walter Cisek și Erwin Wittstock. Evoluția fiecăruia a fost diferită, datorită faptului că regiunile din care veneau erau deosebite, după cum erau deosebite și experiențele de viață trăite, mediile străbătute, oamenii întâlniți. Operele lor, create în acel timp, arată profiluri distincte, cu contribuții de valoare la îmbogățirea literaturii din țara noastră.

Dat fiind că activitatea editorială în trecut era întemeiată pe baze strict comerciale, cărțile scriitorilor germani din România burghezo-moșierească aveau de întâmpinat greutăți mari pînă să apară ; tirajul mic, impus de numărul redus al cititorilor germani din țara noastră, nu ispăsea pe editorul burghez, chiar pe acela cu vederi culturale mai largi. Așa s-a făcut că, adesea, scriitorii germani dintre cele două războaie s-au adresat cu volumele lor editorilor din Germania sau Austria. Totuși, ceea ce trebuie subliniat este că în cadrul unei arii de preocupări tematice mai largi, care îi caracterizează pe toți,

tematica literaturii lor este în mare parte legată de realitățile țării în care ei trăiau și scriau. Ei s-au inspirat fie din realitățile și problemele minorității germane, fie din viața poporului român, sau a minorităților naționale din România acelei epoci. Așa s-a întâmplat cu numeroase poezii ale lui Alfred Margul Sperber, cu mai multe nuvele ale lui Adolf Meschen-dörfer și Erwin Wittstock sau cu romanul *Strom ohne Ende* (*Curent fără sfârșit*) al lui Oscar Walter Cisek. Toți acești scriitori, și alții formați în acea epocă, fac parte astăzi din frontul larg al noii literaturi, ei dau opere noi și de valoare, care îmbogățesc patrimoniul nostru literar. Prezentarea mai amplă în limba română a unui scriitor cum este Erwin Wittstock reprezintă o acțiune de valorificare în spirit critic a unei părți din tezaurul literar comun, întemeiat pe tradițiile și realitățile unei geografii social-economice comune.

Erwin Wittstock s-a născut în 1899 la Sibiu, într-o familie din păturile mijlocii, de felul celor pe care avea să le zugrăvească mai târziu în nuvelele și povestirile sale. Copilăria și-a trăit-o în Avrig, sat mare, situat la poalele Făgărașilor. A avut astfel de la vîrstă fragedă sub ochi priveliștea de o rară frumusețe a munților și a șesurilor acestei depresiuni. În nuvelele de mai târziu va închina pagini calde peisajului natal, din care pornesc mulți eroi ai săi. Casa cu ziduri groase și cu gratii puternice la ferestre, așa cum se construiau locuințele săsești, a rămas întipărită în amintirea scriitorului, care a petrecut acolo primii ani, mai feriți de nevoi și griji. Lumea din jur, romîni și sași laolaltă, oameni cu stare mijlocie sau săraci, reprezintă primul univers uman din care vor izvorî viitoare sale scrieri. Ideea apropierii dintre romîni și sași este deci rezultatul experienței proprii, directe, încă în anii copilăriei, cînd s-au petrecut cele dintîi sedimentări în conștiință. Tot atunci a înțeles că atît sașii, cît și romîinii dădeau deopotrivă în fiecare an un număr mare de emigranți spre America. Cei mai mulți dintre ei erau oameni la fel de necăjiți, plecați în căutare de lucru, atunci cînd bucata de pămînt nu mai vedea să-i hrănească pe ei și ai lor, sau cînd nu găseau loc la atelierele și fabricile din preajma satului. O viziune specific țărănească, determinată de prețul pus de țăran pe mica

lui bucată de pământ, s-a constituit în elementele ei de bază, în conștiința scriitorului, în ce privește atitudinea față de elementele proletarizate ce-și părăseau satul, pentru a lua fie calea Americii, fie aceea a fabricii. Și unii, și alții erau priviți ca rupându-se de mașca lor și considerați cu o compătimire sinceră, amestecată cu un îngăduitor aer de superioritate din partea celor ce nu ajunseseră încă în această stare și se simțeau apărați de perspectiva ei. „Cuvinte ca emigrare și muncitori, pe care urechea mea le auzea atunci pentru întâia oară, îmi pricinuiau o stare de stînjeneală, ba chiar de îndurerare. Potrivit criteriilor și psihologiei obișnuite a țăranilor din vremea aceea, era o deosebire, ca să nu spun un contrast, între un muncitor și un țăran, oricît de sărac, muncitorul fiind privit cu îngăduință ca un muritor de foame dezrădăcinat...”, scrie Erwin Wittstock în amintirile sale, în 1958. „Aveam în față, spune el în continuare, muncitori, străni în goliciunea lor păroasă, împurpurați de vîlvătaia focului, care luptau pentru pîinea de fiecare zi, iar sudoarea curgea gîrlă de pe fețele și trupurile lor”. Tabloul e de la fabrica de sticlă din apropiere, și i-a rămas în amintire tot din anii copilăriei, dar, dincolo de această impresie a muncii chinuitoare și spectaculoase, el n-a prilejuit în lucrările anterioare ale scriitorului conflicte și tipuri, așa cum ar fi fost de așteptat, nici chiar în singurul său roman, unde va fi sugerată existența comuniștilor. Aceasta este însă o situație mai generală a literaturii realiste, căreia îi aparține creația lui Erwin Wittstock în ansamblul ei. Chiar drama celor plecați peste Ocean nu l-a atras îndeajuns, căci peste impresiile întunecate ale primei vîrste și-a lăsat o amprentă cu mult mai puternică tragică experiență a războiului, trăită la începutul tinereții. Ea a orientat într-alt fel amintirile copilăriei; uneori a lăsat întîmplările grave, cunoscute în sat, cu mult mai prejos de copleșitorul convoi de nenorociri aduse de primul mare măcel mondial; alteori a transformat cadrul satului de odinioară într-un colț rîvnit pentru tihna de acolo, din care dispăreau imaginile triste, figurile chinuite și rămîneau aspectele dătătoare de optimism. „Romînii și romîncele care s-au întipărit de mult în mintea mea, în timpul anilor petrecuți la Avrig, îmi aduc ceva din căldura și din atrăgătoare seninătate a unor oameni simpli și sinceri și ale unor stări care durează din strămoși”, spunea scriitorul în aceleași amintiri. Astfel, satul va căpăta adesea în literatura lui Witt-

stock conturul unui univers încheiat, prielnic, spre care scriitorul se îndreaptă cu încredere pentru a afla valori etice stabile.

Războiul, cu întreaga lui problematică, va constitui un cadru central în nuvelele scriitorului. El l-a străbătut, ca și alți tineri ai generației sale, la vârsta adolescenței; tinerețea și-a început-o pe cîmpurile de bătaie, cu arma în mînă. Cum Ardealul se afla încă sub stăpînirea austro-ungară, a fost luat în armata imperială și, după un scurt stagiul de instrucție, a fost trimis pe frontul italian, ca Apostol Bologa din romanul lui Liviu Rebreanu *Pădurea spînzuraților*.

Intellectualul în formație, care fusese silit să se rupă de la învățătură pentru a merge sub ploaia de gloanțe, a trecut printr-un zbucium adînc, întrebîndu-se neîncetat despre rostul vieții sale, despre rostul vieții celorlalți oameni. Așa cum spunea mai tîrziu, în cîteva însemnări despre geneza unor din nuvelele sale, în tranșeele războiului semănător de moarte cugetul său s-a agățat de ideea aflării „valorilor vieții”. „Căutarea valorilor vieții m-a îndrumat să mă confrunt pe mine însumi cu valoarea vieții acelor dintre semenii mei care se aflau nemijlocit dominați de împrejurările sociale și de cruzimile războiului. Din aceste reflecții a rezultat pentru mine examinarea problemei pace-război dintr-o perspectivă principală, din perspectiva postulatelor morale care trebuiau să călăuzească atît comportarea mea, cît și a tovarășilor mei.” Condițiile în care trăia atunci, revolta împotriva puterilor mai presus de el, care-i determinau soarta într-un fel sau altul, fără voința lui, l-au făcut pe tînrul de douăzeci de ani să nutrească gînduri insurgente, să caute căi de împotrivire, să încerce a exprima public protestul său. Unei astfel de frămîntări îi datorează Wittstock și orientarea către literatură și chiar unele scrieri de mai tîrziu, între care nuvela *Die Begegnung (Întîlnirea)*, apărută în 1944 într-o revistă și apoi în volum în 1957.

Acțiunea nuvelei se petrece către sfîrșitul primului război mondial, în timpul ultimei ofensive habsburgice, din iunie 1918. Erwin Wittstock însuși se afla atunci în locurile pe care le descrie, și comanda o secție de mortiere în regiunile Monte Meletta și Monte Grappa, în apropiere de Cele șapte sate, pe Col del Rosso. Povestitorul orb din nuvelă are conștiința, sau mai exact intuiția, că dincolo de ceea ce se petrece în jurul

lui, de răsturnarea criteriilor și năzuințelor, nu poate să nu existe o lege morală, o scară de valori reală, a cărei cunoaștere și respectare de către oameni le-ar aduce limpezire și pace lăuntrică. Acestea erau, spune autorul, gândurile care-l frământau pe el însuși în timpul când trecea prin încercări ca ale povestitorului orb. Numai după experiența tragică a clipelor trăite între cele două fronturi, în „țara nimănui”, și după ce cunoaște tragicul zbucium al orbului, ofițerul Schenker simte surpîndu-se în el puterea jurămîntului depus, care-i interzicea și cea mai mică înțelegere cu dușmanul; el începe să se elibereze nu numai de convenționalul jurămînt, ci și de educația și modul lui vechi de viață, care-l ținuseră prizonier, și se îndreaptă către o convingere nouă, care înlătură din principiu războiul în raporturile dintre oameni. El își descoperă posibilități de a se împlini uman și social, în conștiința lui apare clară ideea necesității de a birui solitudinea, izolarea în care trăise anterior. El își cîștigă adevărul cititorului, în primul rînd nu pentru suferința lui omenească, ci pentru resursele pe care le găsește înlăuntrul lui, de a participa la viața activă, de a munci.

După încheierea primului război mondial, Wittstock și-a terminat studiile superioare la Universitatea romînească din Cluj, și-a luat licența în Drept și a profesat ani de-a rîndul avocatura la Sibiu. Biografia sa literară începe din 1925, cînd își face debutul în presă cu povestiri și nuvele, parte din ele adunate în primul său volum *Zineborn*, apărut în 1927.

Încă din acest volum se disting cîteva din trăsăturile care se vor accentua în proza scriitorului de-a lungul anilor, situîndu-l între realiștii critici.

Preocupat în special de viața unei lumi mijlocii, care manifesta ostilitate față de înapoierea feudală, dar nu era în stare de aspirații mai înalte și se ținea departe de luptele sociale, de viața muncitorimii, scriitorul a dezvăluit cum în existența acestei lumi se instaurau tot mai mult rutina, închistarea, condamnate de ea în vorbe, dar practicate în fapt. De aici și sensul criticii sale, precum și continua serie de contraste, generatoare ale unei unde permanente de umor, rezultat adesea din felul cum scriitorul pare la început solidar pe de-a-ntregul cu personajele sale, treptat însă îndepărtîndu-se de ele și lăsîndu-le să-și trădeze vicilele, racilele ascunse cu grijă sau numai ignorate,

De remarcat prezența intensă în opera sa a episoadelor cu români, germani și maghiari deopotrivă, fără să se ivească diferențe generate de diversiunea naționalistă. Scriitorul rămânea credincios orientării primite încă din copilărie, situându-se pe poziții conciliatoare, nu combătînd șovinismul, ci înlăturîndu-l din preocupările sale, cu gestul simplu al omului de bună-credință căruia adversitățile de această natură îi erau organic străine, incompatibile cu principiile sale de etică socială. Mai mult decît numeroși scriitori maghiari și germani din aceeași epocă, Wittstock sugerează în literatura sa structura națională a Transilvaniei, însă fără abordarea problematicii specifice social-politice, pe care această structură o aducea atunci, inevitabil, cu sine. *„Se oglindește neîndoios în această trăsătură dorința de bună-înțelegere, de prețuire reciprocă a specificului național, care mi-a fost transmisă în casă și în școală într-un anumit amestec de dispoziție împăciuito-ristă și simț de dreptate.”* Acest „amestec” convenea și temperamentului său literar, de critic fără ostentație, mai mult prin ironii și aluzii, fără conflicte sociale intense — cît mai ales prin frămîntări interioare. Cu aceste limite, peisajul transilvănean al lui Wittstock rămîne totuși bogat și reprezentativ, și el trebuie privit ca o realizare valoroasă, la un scriitor aparținînd unei minorități naționale din România, în perioada dintre cele două războaie. Ne apare semnificativ faptul că scriitorul și-a intitulat culegerea cea mai semnificativă din nuelistica sa *Siebenbürgische Novellen und Erzählungen* (*Nuvele și povestiri transilvănene*, 1956), subliniind și în acest fel apartenența sa și a literaturii sale la realitățile din această parte a țării noastre.

Acea atmosferă de ușoară idealizare a vieții burgheziei săsești provine prin urmare nu din considerente naționale, ci din sublinierea imaginilor unui trecut socotit patriarhal, stabil, în care se amestecau imaginile idilizate ale copilăriei. Dar aceasta mai cu seamă în perioada debutului și ca un reazem interior în fața dezorientării pe care i-o produsese războiul. În scrisul lui Wittstock și-a făcut loc cu timpul viziunea realistă, scriitorul manifestîndu-se critic și față de viața tradițională, în cîmste la conaționalii săi din Transilvania.

Critica a semnalat anumite înrudiri între povestirile lui Erwin Wittstock și literatura unor scriitori germani din secolul trecut, ca de exemplu Theodor Storm (1817—1878),

Wilhelm Raabe (1831—1910), Theodor Fontane (1819—1898) sau Gottfried Keller (1819—1890).

Observația se verifică, întrucît și Wittstock prezintă, realist și critic, un proces petrecut și în Germania cu un veac înainte, anume descompunerea treptată a burgheziei rurale și orășenești, înfățișată și de scriitorii amintiți; Wittstock urmărirea însă acest proces pe fundalul și în condițiile conviețuirii cu românii și ungurii, în peisajul social din Transilvania secolului al XX-lea. De aici numeroase trăsături specifice, care-l deosebesc de scriitorii amintiți.

Nu se poate vorbi la Wittstock de o satiră vehementă, demascatoare; critica sa se alcătuieste din ironii meșteșugite, din echivocuri subtile, din umorul și buna-dispoziție ușor disprețuitoare cu care își înconjoară personajele, devenite cel mai adesea nu odioase, ci puțin nesperioase, puțin ridicole și în orice caz atrăgîndu-și neaderența și dojana cititorului. Constructor iscusit de nuvelă, după principii observate cu stăruință, și șlefuitor atent al expresiei, echilibrat în transmiterea concluziilor sociale, critic fără patimă, moralizator fără ostentație, ci mai mult discret, parcă jenat, preferînd nu o dată să învăluie situațiile prezentate într-un aer de ușor senzational, însă observator fin, obținînd sugestii valoroase din exploatarea abilă a faptului mărunț și în aparență lipsit de importanță — prin astfel de capacități Wittstock se remarcă drept un bun creator de atmosferă, un bun stilist, un pictor de caractere în formele nuvelei clasice. Recunoașterea capacității sale literare încă din primii ani de activitate reiese și din faptul că, deși tînăr, aproape necunoscut, și departe de centrele culturale din Germania, a fost admis la o revistă de prestigiu ca *Neue Rundschau* (*Revista nouă*) din Berlin, cu o tradiție de patruzeci de ani, unde colaborau scriitori celebri ca Gerhart Hauptmann, Thomas Mann, Hermann Hesse, toți în acea vreme trecuți de cincizeci de ani și notorii în lumea întreagă.

Erwin Wittstock a scris și un valoros roman, *Bruder, nimm die Brüder mit* (*Frate, ia-ți cu tine frații*, 1933), consacrat aceleiași lumi ca și a nuvelilor, adică păturilor mijlocii ale populației sătești din Transilvania; după Eliberare avea să scrie și o bună piesă de teatru, *Die Töpfer von Agnethendorf*, (*Olarii din Agnita* 1953), care datează din 1927 și arată interesul său mai vechi pentru lumea scenei; a scris și amintiri,

despre perioada copilăriei (1958), precum și un număr de articole, studii, cronicile sociale și literare, vădind pricepere în domeniul publicisticii. Însă aceste incursiuni în alte genuri rămân sporadice, fără continuitate în opera sa, care se alcătuiește în special din nuvele și povestiri. Iar dacă anii dinainte de Eliberare i-au adus consacrarea, deși a publicat relativ puține volume (în afara celor amintite — *Zineborn*, și romanul — i-au mai apărut în 1936 și 1938 culegerile de nuvele *Die Freundschaft von Kochelburg* (*Prietenia din Coclești*) și *...abends, Gäste* (*Oaspeți la vreme de seară*) — perioada de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial și în special anii puterii populare au marcat treapta cea mai înaltă a dezvoltării sale literare. Acum scrie Wittstock nuvelele *Die Begegnung* (*Întâlnirea*, 1944) și, în nouă variantă, în 1957, *Der Sohn des Kutschers*, (*Fiul vizitiului* 1948), *Hochzeitsschmuck*, (*Salba miresei* 1944), *Hollosch* (1950) etc. Această intensificare a activității literare se datorește în primul rând conștiinței că în noul condiții se poate adresa direct cititorilor pentru care scria și către care în trecut găsea cu greutate mijloace să ajungă. În al doilea rând, chiar tragedia noului război, care spulberase orice urmă de patriarhalism, admirat cândva de scriitor, l-a lămurit mai clar un complex de împrejurări, intuit tulbure anterior, și l-a orientat către o literatură mai pronunțat militantă în slujba idealului de umanitate. Scriitorul a înțeles că „valorile vieții”, căutate de el îndelung, pot fi descoperite, apărute, generalizate printr-o situație mai activă în problematica politică și socială a contemporaneității. Iată pentru ce, în special după 1947, când se mută de la Sibiu la Brașov, activează cu în-suflețire în cadrul mișcării pentru pace, direcție în care sînt orientate concluziile multora dintre lucrările create în această perioadă.

Erwin Wittstock a fost refractar influențelor moderniste, decadente, la modă între cele două războaie, preferințele sale s-au îndreptat cu consecvență spre realisti, din rîndurile cărora face parte; umanitatea caldă cu care își învăluie personajele, spiritul de înțelegere pentru natura omenească și chiar acea preferință pentru frământările lăuntrice, evitarea ciocnirilor violente l-au ținut departe de literatura hitleristă, care a influențat numeroși scriitori din Germania acelei epoci. Dacă am căuta un corespondent al nuvelor sale în literatura română, ar trebui să ne gândim, de exemplu, la

Budulea Taichil a lui Slavici, nu și la *Moara cu noroc*. *Fiul vizitiului*, unde un conte își ucide vizitiul pentru că acesta și-a luat singur lemnele care i se cuveneau, aduce o dramă întâlnită adesea la Mihail Sadoveanu (*Un om, Bordelenii*). Astfel de apropieri nu dovedesc filiații (filiațiile pot fi căutate eventual în legătură cu operele unor scriitori germani din secolul trecut); ele relevă capacitatea de a afla motive asemănătoare, figuri și situații tipice pentru realitățile din Ardealul dinainte și de după primul război mondial. Wittstock a realizat lucrări deplin originale, în care trăiește lumea Transilvaniei, peisajul ei, atmosfera ei, chiar dacă nu în înfruntările esențiale dintre forțele sociale ale epocii.

Romanul *Frate, la-ți cu tine frații* este o frescă largă a mediului urban transilvănean, zugrăvind oameni de toate naționalitățile și aparținând unor pături și orientări diferite. Apare și un intelectual maghiar cinstit, arestat sub învinuirea de a fi comunist, sint sugerate și violențele săvârșite de autorități, dar accentul cade pe acea preocupare specifică lui Wittstock de a înfățișa tablouri din viață — când tragice, când comice, așa cum e și viața.

În *Miesken și Riesken*, două fete sărace, apăsate de exploatare și război, surori de o uimitoare asemănare între ele, nu destăinuie al căreia dintre ele e copilul nelegitim și îndură ostilitatea oficialităților; *Ein Ausflug mit Onkel Flleha* (*O excursie cu unchiul Flleha*) este întâmplarea comică a bătrânului dricar, mîndru să contribuie la treburile unei asociații, dar pe care și vechile lui deprinderi de cioclu, și obișnuința cailor îl dau de rușine; contraste comice suculente umplu povestirea *Salba miresei*, unde un grup de tîrgoveți cheflii și superficiali caută de zor o bijuterie, socotită furată; etc. Episoade ca acestea, multe dintre ele cunoscute sau trăite direct de scriitor, sint urmărite într-un cadru prezentat amplu, cu descrieri bogate și portretizări izbutite, subliniindu-le dramatismul sau comicul și încheindu-se într-un tablou unitar, care sporește el însuși valoarea nuvelor lui Wittstock. Tensiunea dramatică a nuvelor crește în perioada mai nouă a creației sale, între care, în primul rînd, *Întîlnirea* și *Fiul vizitiului*.

Întîlnirea fusese drama unui intelectual proiectată pe fundalul unei drame colective a războiului. Mai mult decît cu un reprezentant al armatei adverse, eroul nuvelei „se întîl-

nește" cu sine însuși, se regăsește, măsoară tragismul existenței sale de pînă atunci, conformistă, depersonalizată, deumanizată. Autorul însuși, zguduit de noua dramă pe care o străbătea — e vorba de cel de-al doilea război mondial — în care fusese tîrîtă țara copilăriei, a adolescenței și întregului său destin uman, a răscolit în amintiri, de unde a adus la suprafață o întîmplare cu un mesaj profund în actualitate. *Fiul vizitiului* este tot rezultatul unei experiențe proprii și tot a anilor primei tinereți, cînd, student, a dat meditații într-un sat din Cîmpia ardeleană, unde a cunoscut drama lui Ludwig Molnár, figura centrală a nuvelei.

Ca și în cealaltă nuvelă, și aici apare în prim plan un erou de altă naționalitate decît cea germană, a autorului. Dramatismul rezultă însă nu dintr-un conflict interior, etic, ci dintr-unul de clasă. Între conte, reprezentant autentic al mentalității feudale anacronice, și lumea oamenilor simpli, înfruntarea e deschisă, conflictul — ireductibil. Bătrînul aristocrat, care dispune după bunul său plac de viața oamenilor de pe moșie, vede stîndu-i în față o nouă viață, întruchipată tocmai în acești oameni, necunoscută lui pînă atunci. „Vina” bătrînului vizitiu, pentru care contele îl ucide, este în fapt expresia imposibilității vechilor relații feudale de a mai dura în condițiile noi. Atitudinea tînărului fiu al vizitiului este ea însăși un semn al ridicării viitoare a unei lumi pînă atunci îngenucheată și umilită. Este neîndoios că evenimentele care au urmat Eliberării, și în primul rînd acțiunea hotărîtă a maselor conduse de comuniști, de lichidare a resturilor feudale în țara noastră și înfăptuirea reformei agrare, i-au inspirat autorului sensul acestei nuvele, una dintre cele mai reușite scrieri ale sale.

Creșterea tensiunii dramatice și axarea socială tot mai puternică continuă și în piesa *Olarii din Agnita*, unde tematica se apropie și mai mult de mediul muncitoresc: acțiunea se desfășoară în preajma celui dintîi război mondial, avînd în centru o colonie de meseriași olari tot mai mult apăsăți de exploatare, însă fără să înțeleagă necesitatea luptei organizate, în cadrul mișcării muncitorești; lucrarea critică îngustimea unor categorii ale populației săsești, care au rămas departe de mișcarea revoluționară.

Erwin Wittstock a căutat și sufletele curate, capabile să trăiască sincer o dramă, să aibă sentimente umane, de felul

personajelor din *Întîlnirea*. Aşa vor fi cele două surori din nuvela *Miesken* şi *Riesken*, personajele ţărăneşti din *Fiul vizitiului*, intelectualul cinstit din romanul *Frate, ia-ţi cu tine fraţii*, cîţiva eroi ai piesei *Olaril din Agnita* şi chiar bietul bătrîn Flieha sau vrednica Sarolta (*Salba miresei*), aceste două ultime personaje fiind caracterizate în interiorul unor episoade comice.

Problematica unor astfel de eroi nu depăşeşte totuşi viziunea realist-critică, de partea căreia s-a situat scriitorul în întreaga sa operă. Ei aduc însă un mesaj de încredere în om, în existenţa unor valori morale superioare, în capacitatea unor fapte umane de a se ridica mai presus de cufundarea lentă şi continuă a unei lumi, de a se smulge din rutina şi indiferenţa faţă de durere şi umilinţă.

Avem astfel, schiţate, principalele cîmpuri tematice ale operei lui Erwin Wittstock, cu caracteristicile lor stilistice, cu atmosfera şi tonalităţile lor, cu nuanţările specifice celor două perioade de activitate, dinainte şi de după cel de-al doilea război mondial. Volumul de faţă — alcătuit cu participarea scriitorului, stins din viaţă la sfîrşitul anului trecut, 1962 — alege un număr de nuvele reprezentative pentru toate aceste laturi ale unui profil scriitoricesc interesant şi complex, care adaugă o personalitate distinctă, bine conturată, peisajului bogat şi variat al literaturii minorităţii germane din ţara noastră şi al întregii noastre literaturi.

MIHAI GAFIŢA

FIUL VIZITIULUI

Venind din stradă, un bărbat intră în gangul fără fereastră, în care lumina posomorită a zilei abia pătrundea din curte. Zăbovi nehotărît în fața ușilor care duceau în interiorul clădirii, ca omul nedepins să se descurce în case străine. Ajuns în curtea îngustă, înconjurată de jur împrejur de ziduri, zări o femeie, cu mînele suflecate, care golea o găleată în șanțul murdar de scurgere, din curtea pavată cu pietre rotunde.

— Îl caut pe Ludovic Molnár, studentul care stă aici, la doamna Szabó.

— Sus pe scară, la dreapta.

Omul mulțumi și se îndreptă spre scară. Era un bărbat de vreo cincizeci de ani, îmbrăcat ca orice vizitru boieresc, pe gustul nobililor unguri de țară. Purta o pălărie neagră cu margini înguste, împodobită cu panglici ce-i atîrnau pe spate, cizme cu carîmbi înalți și o manta cu pelerină, lungă pînă sub genunchi, strînsă tare în jurul pieptului, cusută cu găitane și tivită cu blană. Ajunse sus cu fruntea îmbrobonată de sudoare, căci nu era obișnuit cu

urcatul scărilor și nici nu-și scosese de azi-dimineață mantaua, iar dogoarea albastră-aurie a amiezii de septembrie din Transilvania pătrundea chiar și în curtica umbrită, lipsită de flori și de copaci, a casei orășenești cu mulți chiriași. Trebui să mai întrebe o dată înainte de a deschide ușa căutată.

Se opri, cu pălăria în mână, în pragul ușii deschise, și privirea lui cuprinse o încăpere mică și întunecoasă, unde ardea lumina unei lămpi de masă. Era o cameră mobilată sărăcăcios, în care se vedeau cărți și caiete în dezordine. Când zări pe tânărul pe care-l căuta, așezat la masă în fața unei cărți deschise, întinse mâinile și, bucuros de surpriza ce i-o făcea, îl strigă deodată :

— Ludovic !

— Tată ! strigă băiatul, cuprins și el de bucurie.

Se ridică și se îndreptă spre dînsul, privi la mușcățile stufoase de vizitiu, cu vîrfurile țepene ridicate soldățește în sus, și, zărind ochii lui blajini își zise : „S-au copt prunele ; să știi că îmi aduce prune” Dar cum nu se mai văzuseră de un an, se simți totodată stăpînit de o tăcere sfioasă, de o stînjeneală care îi stăvilea avîntul ; se mulțumi doar să apuce mîna întinsă și să surîdă cînd simți pe frunte atingerea mustăților stufoase.

În cameră nu se afla decît un singur scaun, dar mai era și patul pe care se putea așeza și, lîngă el, o ladă încăpătoare, acoperită cu pătură, în care păstra făină doamna Szabó. Tata Molnár își scoase mantaua și se așeză pe ladă.

Sedea acum unul în fața celuilalt și începură să vorbească. Se deosebeau la înfățișare ; tatăl — în pragul bătrîneții, cam trecut la față și, acum fără manta, cam scund ; băiatul — un tînar bine făcut și vînjos, doar puțin cam palid. Singura asemănare dintre ei era nasul ușor coroiat, vulturesc, al amîndurora.

— *Kedves fiam*, băiatul meu drag, reluă după o scurtă tăcere Molnár, cu acel glas solemn pe care-l folosesc bătrînii unguri, apăsînd pe fiecare șilabă, cum fac preoții satelor în predicile lor ; dragă fiule,

am venit să-ți dau o veste mare. Moșu-tău Miklós a scris mamei tale. Cică nu mai poate să-ți dea sprijin pentru învățătură. Așa că n-ai să mai poți sta la Cluj. Domnu conte s-a întors și el, încă din primăvară, la castelul Örtüz, care de douăzeci de ani stătea nelocuit, iar la Lona a lăsat totul în seama vărului domnului conte ; de aci înainte o să locuim în pusta Örtüz, iar eu cu maică-ta și cu guvernantele copiilor conteselor Olga și Elisabeta sîntem singurii care am fost luați în casa cea nouă, o dată cu familia. Dar pe profesorul casei nu-l mai au, fiindcă s-a întors la părinții lui, în Ungaria. Acum aș vrea să-ți propun să vii tu ca preceptor în casa domnului conte. Ai să dai lecții nepoților lui, copiii contesei Olga, și o să-ți mai rămînă timp să te pregătești pentru examenele tale, cum făcea și preparatorul celălalt, așa că n-o să fii nevoit să-ți întrerupi studiile. Aici stai ziua în amiaza mare cu lampa aprinsă, pe cînd acolo ai să poți din nou să călărești, căci avem herghelie, în afară de armăsarii de prăsilă, nici mai mult nici mai puțin de trei sute cincizeci de cai, și domnul conte o să fie bucuros să dai și tu o mîna de ajutor ca animalele să mai facă și ele puțină mișcare. Dragă fiule, la Örtüz nu te știe nimeni, tu n-ai fost niciodată acolo, și nici domnul conte cu familia lui nu te știu, că nu te-au mai văzut din copilărie. Asta să fie învoiala noastră, căreia să te supui : nu trebuie să știe nimenea că ești feciorul nostru. Că dacă s-ar ști, nu te-ar mai primi. Ai să te întâlnești de față cu dînsul cu tatăl tău, dar eu sînt vizitiul și tu ești profesorul, și să nu uiți asta nici o clipă, să nu-ți ieși din rostul tău, și să vorbești cu noi ca și cum am fi niște străini. Așa m-am înțeles cu maică-ta...

Inima de douăzeci și doi de ani a lui Ludovic zvîcnea puternic. Vedea în fața ochilor colinele vâlurite din Cîmpia Transilvaniei și auzea tropotul hergheliei de cai și pocnetul harapnicelor. Vedea clădirea întinsă a castelului cam ruinită de vreme, înconjurată de nesfîrșitele cîmpii și de parcul uriaș și sălbăticit. Vedea talerele pline cu fripturi

de porc și de pasăre și pomii cu crengile încovoiate sub povara poamelor pîrguite. Se vedea într-o odaie înșorită, cu tablouri vechi pe pereți, cu dușumeaua acoperită de covoare, și își vedea cărțile așezate îmbietor într-un dulap.

— Tată, cum am să pot să vă reneg? Cum am să izbutesc să trec pe lângă voi și să mă fac că nu vă văd și că nu vă aud, fără să vă mîhnesc și pe voi, și pe mine?

Și în ochii tînărului licăriră lacrimi.

Molnár coborî privirea.

— Ai să te deprinzi...

— De ce să nu vorbim contelui deschis? Ești de aproape treizeci de ani în serviciul lui. De ce n-ar fi fiul tău la el în slujbă?

— Pentru că slujba nu-i la fel. Tu nu cunoști vederile și neîncrederea oamenilor ăstora. N-ai să poți sta la masa lor, și apoi să mergi la părinții tăi, în locuința vizitiului...

— Atunci, nu primesc...

— Fiule, oamenii de felul nostru nu fac întotdeauna ce vor, ci ce trebuie, și sînt bucuroși dacă li se ivește prilejul să ajungă ceva mai sus. Contele are rude la minister. O dată învățătura ta dusă la capăt, o să-ți ajute mult legăturile lui cu cei mari. Și nu e mai bine să te vezi cu părinții o dată pe săptămînă, și de trei sau de cinci ori pe ascuns decît de fel? Eu am de îndreptat multe neajunsuri pe care ți le-am căsunat. Ești acum destul de mare ca să mă poți înțelege. Din vina mea ai fost smuls de lângă maică-ta. M-am căit de multe ori pentru greșeala asta. Dumnezeu mi-a primit căința. El a făcut ca tu s-o duci la mătușa ta Ilona și la moșu-tău Miklós mai bine decît o puteai duce în casa părinților tăi. Și-acum a venit vremea cînd părinții tăi ar vrea să fii iar al lor. Să nu crezi cumva că am încetat măcar o clipă să ne gîndim la tine cu aceeași dragoste părintească. Chiar dacă nu te vedeam decît arareori, chiar dacă trebuia să mă supun dorinței mătuși-ti Ilona să nu te mai iau nici-odată acasă. Acum, ea e moartă. Unchiul e bă-

trîn. Te chem să vii la conte, dar totodată și la noi...

Molnár își șterse ochii cu dosul mîinii.

— Bine, tată, dacă socotiți voi așa...

— Domnu conte a dat de știre peste tot că-i trebuie un profesor. Acum un ceas a fost în centru la drogăria lui domnu Pelikan și a spus acolo, în fața tuturor mușteriilor, să i se trimită un preceptor. La 5 după masă, înainte de a ne întoarce la Örtüz, o să se afle la cafeneaua lui Kihacker. Te duci acolo și-i spui chelnerului să-i aducă la cunoștință cererea ta. N-ai altă haină mai bună pe tine decît asta cîmpită ?

— Nu.

— Hai să mergem la prăvălie să-ți cumpăr o haină... Ai împlinit douăzeci și doi de ani, și asta o să fie cea dintîi haină pe care ți-o cumpăr eu.

★

Ca preceptor în casa contelui Gabriel Ludovic Makó, Ludovic își văzu împlinite toate așteptările. Avea în parterul castelului o cameră din colțul clădirii ; una dintre ferestre răspundea în parc, iar cea dinspre apus se pierdea într-un vălmășag de tufișuri înalte și sălbatice, cu crengi care atingeau zidul castelului. După viața modestă pe care o dusesese ca elev și student, se afla acum într-o situație bună, care-l umplea de recunoștință și de un fel de nerăbdare în așteptarea a tot ce era frumos, ales și bun. Era totodată plin de cuviință și de respect față de oamenii care întrețineau în vechile încăperi ale castelului rînduiala și datinile casei. Niciodată — așa i se părea — nu mîncase o pîine mai albă și o miere mai dulce, niciodată nu încercase față de priveliștea naturii o asemenea bucurie ca atunci cînd, în lumina soarelui de toamnă, se plimba călare după amiaza. În clipa în care copita calului, părăsind prundișul parcului și sărind peste șanț, pășea pe covorul verde al pajistii, se simțea nespus de înviorat. Prînzul și cina

le lua la masa contelui și a contesei, unde — cînd nu erau oaspeți la castel — își avea locul între fiicele lor, Olga și Elisabeta, care-l întîmpinau întotdeauna cu prietenie. Soțul Olgăi, aflat în călătorie în străinătate, era așteptat să se întoarcă abia la sfîrșitul lui Octombrie, iar soțul Elisabetei, cea mai tînără dintre surori, în vîrstă de vreo douăzeci și patru de ani, era — pe cît aflase de la tatăl său — bolnav de nervi, fără vindecare și internat într-un sanatoriu. Cei trei copii ai Olgăi, între opt și doisprezece ani, erau favoriții lui Ludovic, și în anumite zile li se îngăduia să mănînce la masa celor mari, unde adorabilul copil al frumoasei Elisabeta, răsfațatul tuturor de la castel, micuțul Feri, de un an și șase luni, nu fusese încă îngăduit.

Planul de a se păstra taina obîrșiei lui izbutise. Numele de Molnár — „morar” pe ungurește — putea fi întîlnit destul de des lîngă Cluj. Pentru cei de la castel, copilăria lui Ludovic, după cum povestea el însuși, era legată de amintirea anilor petrecuți în casa lui Miklós, potcovar de meserie, la fierăria căruia erau aduși în șiruri lungi caii spre a fi potcoviți; așa încît copilului de potcovar îi era la îndemîină să se împrietenească cu argații, să învețe să călărească și să mîne caii. Cum cei din jurul său nu bănuiau nimic, lui Ludovic îi fusese destul de lesne, după reușita primelor încercări, să se stăpînească ori de cîte ori se întîlnise, în prezența altora, cu tatăl sau cu mama lui.

Molnár-tatăl îi împărtășea lui Ludovic învățături utile, pe care acesta le folosea cu pricepere. Știa să se comporte în mijlocul acestei lumi noi, și încă din primele zile să știe cînd îi era îngăduit să mai zăbovească la masă sau cînd trebuia să se retragă, cînd să ia parte la discuția celorlalți sau cînd să asculte în tăcere și cu luare-aminte spusele lor. Și, cum pierdea tot mai mult din sfîciune, știa să se facă simpatic prin cîte un răspuns potrivit și prin darul său de a povesti frumos, așa încît își putea în toată liniștea spune că, oricît de modestă îi era

situația, se statornicise o legătură plăcută între dînsul, nou venit, și membrii familiei contelui.

Firește, nu lipseau nici umilințele la care era supus ori de cîte ori se aflau oaspeți la castel. Jignirile nu erau mai puțin dureroase decît nepăsarea voită cu care era întîmpinat, mai ales de către fiii unei rude îndepărtate a bătrînei contese; aceștia veneau adeseori călare de la moșia lor, singuri sau însoțiți de prieteni, și își descărcau pe seama lui pofta lor de batjocură. Îl numeau *Tanító ur*, domnul profesor, cu o intonație afectată, împrumutată de la vechii moșieri trîndavi, care lungeau cuvintele într-un anumit chip, în romînește ar suna ca un fel de vorbire tăgănată, ca „doomnu profesor”. Puneau în aceste două cuvinte, spuse chiar în prezența micilor săi elevi, tot disprețul pe care îl simțeau față de un om a cărui situație era în ochii lor inferioară și care, în amintirea propriei lor copilării, le deștepta gustul de a petrece pe seama profesorului.

Și totuși, felul de a fi și preferințele familiei Makó îl ajutau să se deprindă mai ușor cu schimbarea din viața lui. Contele era un om cu toane, aproape cu totul lipsit de statornicie și de temeinicie, mereu dornic de petreceri, astfel că îi lăsa lui Ludovic deplina libertate să-i instruiască nepoții cum credea el mai bine. Bătrîna contesă era bolnăvicioasă și, spre deosebire de soțul ei, se lipsea bucuroasă de societate, în schimbul unei vieți retrase în sînul familiei. Blîndă și tăcută, găsea o întregire a vieții ei în Olga, care avea înclinări scriitoricești.

În schimb Elisabeta se deosebea de sora ei printr-o înțelegere sănătoasă a vieții și printr-un deosebit impuls către o existență activă, astfel că putea fi socotită, în unele privințe, drept conducătoare de fapt a castelului. Administratorul și ceilalți slujitori obișnuiau deci să se sfătuiască cu ea în treburile moșiei. Dintre toți ai casei, ea era aceea care, din prima clipă, făcu asupra lui Ludovic cea mai adîncă impresie.

Pentru a pune caii la adăpost de molimi, herghelia fusese încă mai demult mutată în mijlocul Cîmpiei Transilvaniei și alcătua o așezare separată, la 8 kilometri de satul cel mai apropiat și de stația de cale ferată. Se afla deci în vecinătatea castelului singuratic și bătrîn, cu mult mai bătrîn decît noile clădiri ale hergheliei. De la șoseaua județeană care lega între ele rarele sate din Cîmpia Transilvaniei, așezate la mari depărtări unul de celălalt, pornea în unghi drept un drum mai lung de un kilometru, străjuit de ambele părți de ploi înalți. Drumul acesta ducea către herghelie, trecea apoi printre clădiri și se oprea la capăt, unde se sfîrșeau grajdurile și începea locul îngrădit al pășunii.

Pe acest drum se auzeau de două ori pe zi tropotul cailor și pocnetele ca de pușcă ale harapnicilor, iar de la castel se putea zări poarta arcuită de fier prin care, din spatele gardului viu, caii ieșeau în drumul lor spre imasă și intrau apoi spre grajduri. Doar vreo 50 de metri despărțeau această intrare de clădirea cu un singur etaj a castelului, cu balcon sprijinit de pilaștri, la picioarele căruia se întindea peluza înflorită a intrării principale. Cum însă de partea cealaltă a drumului, în fața intrării, o altă parte dădea într-o grădină, în care se aflau cancelaria moșiei și locuința administratorului, tot în apropierea șoselei, grăjdarii călări care mînau din urmă caii urmăreau îndoitul scop: ca prin zgomotoase pocnete de harapnic să arate că se află la datorie, și totodată să se facă văzuți cînd trec prin dreptul locuinței grofului și a administratorului.

În felul acesta, o dată cu lăsatul serii, caii se deprinseseră să străbată, cu coamele în vînt, în vîltoarea galopului, acel drumeag, grăbindu-se, în șiruri dese, care umpleau șoseaua în toată lărgimea ei, spre ținta lor, spre adăpători. La țesălat ieșeau la iveală toți spinii înfipti în părul lor din

trecerea pe lingă mărăcinii gardului viu, care mărginea atît parcul, cît și grădina administratorului.

Trecuseră trei săptămîni de la sosirea lui Ludovic la castel. Se sărbătorea cu masă mare ziua de naștere a contesei Elisabeta. După dejun, o parte din oaspeți mai zăboveau încă în balcon, unde, pe o măsută mai încăpătoare, se aflau înghesuite laolaltă cești de cafea și pahare de vin. Tinerii conți de la moșia învecinată care veniseră și ei și printre dînșii și contele Kolomán Jeney, în vîrstă de vreo douăzeci și cinci de ani, poreclit „Gögös Jancsi” — cum ar fi „Ionel cel fudul” sau „Ionel cel îngîmfat” — care se străduia să-și merite porecla. Supărătorul „doomnu proofesoor” se lăsă de vreo zece ori auzit și, oricît se știa otrtit de conte și de soția lui, ca și de Olga și Elisabeta, Ludovic nu se simțea bine și făcea fețe-fețe, totuși, pentru a nu se lăsa intimidat, nu se putea hotărî să plece de la masă. „Doomnu proofesoor, de ce nu mai e vin pe masă?” „Doomnu proofesoor, de ce scîrțîie acele gramofonului cînd trec prin grobiana dumitale atingere?”

Tocmai se aduceau alte sticle de vin, cînd pocnetele harapnicelor vestiră înapoierea cailor de la izlaz. Contesa Elisabeta aruncă o privire într-acolo. Tropotele copitelor se apropiaseră de marginea parcului și a drumului împrejmuit de gardul viu. Contesa Elisabeta scoase deodată un țipăt și sări în sus speriată. „Feri!” Albă la față, se sprijinea de balustradă și privea în jos, spre poartă.

Dincolo de poarta de fier, în mijlocul drumului, unde peste puține clipe aveau să gonească mai bine de trei sute de cai, umbla cu pașii lui mărunți și nehotărîți micuțul Feri, cu toate razele apusului de soare în părul lui bălai.

— Copilul meu! strigă Elisabeta, cuprinsă de nebunie.

Și, întorcîndu-se către bărbații din jurul mesei, imploră cu mîinile ridicate și cu ochii holbați:

— Ajutor! Dați fuga!

Și iar aplecată peste balustradă:

— ...Feri, Feri, vin' la mama!

Fie că aflaseră că la castel sînt oaspeți, fie că voiau să arate și mai mult elan în cinstea aniversării contesei Elisabeta, grăjdarii se întrecură să pocnească fără întrerupere harapnicele în văzduhul blînd de toamnă, stîrnind nori groși de praf, care se involburau pînă dincolo de gard.

Săriră cu toții în sus. Jeney zvîrli scaunele la o parte și fugi înăuntru, în castel.

Cît ai clipi, căci nu era timp de pierdut, Ludovic se lăsă în jos, sări și se năpusti cu atîta repezi-ciune, încît nu-și putu da seama cînd se petrecuseră toate acestea. Șipcile pe care urcau trandafirii sălbatici, de-a lungul stîlpilor balconului pînă sub streșină, se prăbușiră. Dar Ludovic și ajunsese la poartă, în timp, ce Jeney și celelalte rubedenii ale familiei erau abia la scară.

— L-a salvat! strigă Makó cu bucuria omului care a fost gata să se înăbușe și poate în sfîrșit să-și tragă din nou sufletul. L-a salvat!

Dar rămase pe loc, sprijinit de balustradă, ascultînd, cu ochii măriți, căci primii cai în galop îi astupau privirea spre locul în care Ludovic și copilul mai puteau fi văzuți acum o clipă.

— Feri! strigă bunica, desperată, cu ochii în lacrimi.

— L-a salvat! repetă Makó.

Dar Elisabeta nu era în stare să privească într-acolo. Prăbușită pe un scaun, murmură cu buzele tremurînde: „*Istenem!... Dumnezeuule!...*” și își sprijinea coatele pe genunchi, îngropîndu-și obrazul în palme. Pocnetele bicelor îi străpungeau inima.

De peste drum, prin tîropotul copitelor, se aude răcnetul unei voci bărbătești. Vocea răcnește într-una. S-a întîmplat ceva? Vrea cumva să spe-rie caii? Dar caii trec în galop, în șiruri tălăzuite, pe lîngă poartă.

— L-a salvat! strigă din nou Makó, pe cînd capul bălai, cîrlionțat se zărește peste gard.

Fața trandafirie a lui Feri se ivește printre vîrfurile crengilor verzi ale gardului viu, și copilul se uită de parcă nici n-ar fi el în joc. Abia acum i se schimonosesc trăsăturile, abia acum începe să plîngă, dîndu-și seama de întîmplarea neobișnuită al cărei erou fusese. La numai doi metri de poartă, lipit de gard, stă nemișcat Ludovic și, cu brațele întinse, îl ridică pe micuț, răcnind înspre cai cu vocea răgușită de spaimă. Acum au ajuns și ceilalți la poartă. Patru, sau cinci, sau șase. Grădinarul Zoltán e și el la poartă. Zoltán strigă — și ceilalți strigă de asemeni. Acum Feri e în brațele lui Zoltán. Îl duce spre poartă, și-i vorbește, și-l mîngîie. În urma lui vine Ludovic. Mîinile zgîriate de spini îi sîngerează, haina e ruptă, pe gît și pe obraji se preling dîre subțiri de sînge. Ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, pocnetele bicelor și tîpotele cailor se aud fără încetare.

Elisabeta aleargă înspre ceilalți, și rochia îi flutură în vînt. E încă palidă, și ochii îi mai sînt măriți de spaimă. Ia copilul din brațele grădinarului și-și lipește obrazul de obrazul lui, și plînge și rîde în același timp: „Feri, Feri al meu”, și vorbele i se învîlmășesc.

— Ludovic, cum să-ți mulțumesc, Ludovic? De n-ai fi fost dumneata... Ludovic, dacă i se întîmpla ceva, îmi pierdeam mințile...

Vorbește unui om fericit. Pe fruntea lui mai stăruie picăturile de sudoare, în trăsăturile lui se mai vede încordarea, dar fapta lui, care a izbutit din plin, în văzul tuturor, a fost o faptă cutezătoare. L-a salvat pe micuț de la moarte, iar acum stă în fața Elisabetei și rîde, și e beat de bucurie, și e fericit că micuțul îi întinde mîinile.

Contele Makó e și el acolo, lîngă contesă, și lauda lor se revarsă ca un izvor binefăcător care întărește și umple de mîndrie inima lui sfielnică, în timp ce el își trece batista peste obraz. Toți îi strîng mîna. Cîtă prezență de spirit! Ce curaj! Într-o clipă, a sărit din balcon ca un acrobat!

Contele zice :

— Ludovic, asta n-am s-o uit niciodată !

Acum se întorc cu toții la castel. Elisabeta cu copilul înainte, și numai contele Makó rămîne pe loc.

Tînăra contesă își lasă mîna pe brațul lui Ludovic și-i spune :

— Trebuie să te duci să te speli. Mai sîngerezi încă. Și trebuie să îmbraci altă haină, asta e prăpădită, are rupturi peste tot.

Ludovic rîde. Voios și nestăpînit, răspunde :

— Nu am alta. N-o am decît pe asta. E încă nouă, tata mi-a cumpărat-o.

Jeney pășește în urma lor, urcă împreună treptele. În tot acest timp, pe Jeney nu l-a luat nimeni în seamă și la urma urmei a fost și el la poartă, cel mult cu două minute după Ludovic, și a răcnit și el la cai. Cu mutra lui de *gögös*¹, întreabă :

— Da de ce are „doomnu proofesoar” numai o singură haină ?

Ludovic e în toate bune, dar vorba asta, răceala asta, înțepătura asta îl dor, și răspunde răspicat :

— Fiindcă are numai una ! Și fiindcă, ei, drăcia dracului, asta nu te privește pe dumneata !

Elisabeta se oprește o clipă din mers și strigă, aproape plîngînd de ciudă :

— Kolomán, dacă nu isprăvești cu mojiciile, mă închid în camera mea și nu mă mai arăt toată seara.

Jeney răspunde înțepat. Așa ? Doar ea l-a invitat. Dar dacă o ia așa, atunci el poate să plece. Și atunci n-au decît să petreacă cu „profesorul” lor.

— Tăcere ! Liniștiți-vă ! Nu vă e rușine să vă certați ca niște copii rău crescuți ?

Contesa cea bătrînă vrea să-i împace. Kolomán rămîne și se va purta așa cum ne așteptăm să se poarte, și pentru Ludovic vor găsi o altă haină, poate chiar în camera Elisabetei, o haină de-a lui Gyuri.

Ajunși în balcon, Feri e așezat în scăunașul lui cu roțile. Ludovic trece în camera de baie.

¹ Îngîmfat (în lb. maghiară).

Peste puțin, se întoarce. S-a spălat și și-a îmbrăcat o cămașă curată și o haină de-a lui Gyuri, soțul Elisabetei.

— Îmi vine bine ?

Pe fața Elisabetei se mai pot zări urmele spaimei de moarte prin care a trecut, dar și vraja radioasă a strigătului de izbîndă al vieții :

— Cel puțin la fel de bine ca lui Gyuri, dacă nu mai bine ! răspunde dînsa și ia de pe masă un pahar cu vin. Să închinăm acest pahar celui mai hotărît și mai curajos dintre noi !

Se îndreaptă apoi către Ludovic, pentru a ciocni cu dînsul.

Paharele se ciocnesc. Ludovic bea. Pe masă mai stau încă tăvile cu torte și cozonac, printre ele farfurii cu struguri, piersici și pere, și cești de cafea și sticle cu vin ales. Cînd Ludovic întinde brațul spre a-și pune paharul pe masă, privirea lui se îndreaptă încă o dată spre poarta de peste drum, și acolo vede, ieșind cu pași grăbiți din grădina administratorului, pe mama sa, desculță, în cămașa ei țărănească cu mîneci largi, cu fusta groasă de dimie, ștergîndu-și cu șorțul albastru de lucru ochii înlăcrimați și pierzîndu-se apoi îndărătul gardului de crengi.

Iată că vine și contele Makó dinspre grădină și se îndreaptă încruntat spre castel. Ludovic își zice că trebuie să se fi petrecut ceva în legătură cu întîmplarea pe care a trăit-o astăzi ; ar vrea să dea fuga la maică-sa, să-i vorbească și s-o întrebe de ce plînge, ar vrea să audă și de la dînsa un cuvînt de laudă și, orice s-ar fi întîmplat, s-o mîngîie.

În aceeași clipă, traseră în fața porții mai multe calești, aducînd pe neașteptate noi oaspeți. Dintr-o dată, curtea din fața castelului se însufleți : erau doamne și domni pe care Ludovic nu-i cunoștea. Intrară plini de voie bună în castel, urmați de un taraf din șapte lăutari cu instrumentele lor. Elisabeta întîmpină pe noii-veniți în salonul care dădea în balcon, primind urările lor de fericire, și cum

fiecare adusesese cîte un mic dar, însoțit de cîte o surpriză sau de un mănunchi de flori, masa se umplu deodată cu cele mai felurite lucruri.

Abia își așezară lăutarii țambalul lîngă vechiul cămin, că și răsună — ca preludiul unei însuflețiri ce avea să stîrnească veselia tuturor mai impetuos decît oricînd — o muzică săltăreață, care pătrunse năvalnic în inima lui Ludovic. Noii-sosiți și gazdele se grăpau ici și colo, schimbînd saluturi și sporovăind cu oaspeții sosiți mai înainte. Paharele pline și repeziciunea cu care erau deșertate trezeau în Ludovic o voioșie fără margini. Dădu și el paharul peste cap, de parcă ar fi fost la rîndul lui cuprins de o sete pătimașă, care se cerea potolită. Doar cîteva mătuși bătrîne, care, de cum intraseră pe ușă spusese că au venit numai pentru cîteva clipe, ispitite mai mult de cafea, se așezară în balcon pentru a se bucura de priveliștea dealurilor ce luceau în zare sub văpaia apusului de soare.

Elisabeta, plină de voie bună, îl chemă pe Ludovic s-o ajute să aducă păaturi și perne și, luînd-o cu pași repezi înainte, străbătu sala cea mare, apoi camera alăturată, și după aceea încă o odaie, în care Ludovic nu mai fusese niciodată. Apoi intră într-o încăpere dosnică, unde nu pătrundea prin jaluzelele coborîte decît o lumină potolită. Se opri la mijloc, se întoarse rîzînd și zise cu obrajii îmbujorați :

— Astăzi vom petrece minunat ! Astăzi e fiecare vesel — și eu mai mult decît toți ceilalți !

Îl cuprinse în brațe, și Ludovic simți buzele ei atingîndu-i gura într-un sărut fugar. După care îi zvîrli dintr-o mișcare două cergi ce stăteau împăturite pe un scaun, luă de pe canapea două perne și, în mers mlădios și săltăreț, rotind pernele în fiecare mîină, i-o luă iarăși înainte pînă în pragul sălii, unde se opri o clipă, îi rîse din nou zglobie, apoi deschise vijelios ușa înspre vîlmășagul de voci zgomotoase dinăuntru.

— Mătușă Valeria, zise ea, plecîndu-se în fața unei bătrîne micuțe și prietenoase, cuibărită în

scaunul ei, ți-am adus o pernă pentru păticia prea simțitoare pe care șezi, și alta pentru cea la fel de simțitoare pe care o sprijini de spetează. Dacă-ți mai trebuie, îți mai aduc. Iar aici ți-a adus domnul Ludovic niște păături ca să nu te tragă cînd se va lăsa răcoarea serii.

Înăuntru se aprinseseră lămpile. Ușile care dădeau din sala cea mare în încăperile învecinate fură date în lături, iar cîteva perechi se și învîrteau în dans. Ludovic sta singur lîngă cămin și privea la cei ce dansau. Nu cunoscuse dragostea, după care tînjea atît, decît cu prilejul cîtorva întîmplări trecătoare și de cele mai multe ori lipsite de orice farmec. Sărutul Elisabetei părea că-l arde încă și-i răscolește fiecare fibră a tinereții sale, înfiorată de presimțirea unor făgăduințe ametoare; dar bucuria lui, tulburată de o sensibilitate ascuțită, răscolită de chinurile geloziei și de faptul că-și dădea seama cît erau de puțin dispuși cei din această lume să-l ia în seamă, din pricina obîrșiei lui de rînd, a sărăciei și a tinereții lui, se învăpăia mereu în flăcări tot mai mistuitoare. Avusese rareori prilejul să se afle în mijlocul unor oameni suspuși, și se rușina că nu cunoștea nici felul lor de a vorbi, nici lucrurile despre care vorbeau. Avusese rareori prilejul să danseze, și se rușina să-și arate neîndemînarea. Zbuciumat de îndoieli, tremura de încordare și, ori de cîte ori privirile Elisabetei se opreau asupra lui, se simțea vibrînd ca o strună de vioară, iar de cîte ori revedea în minte chipul plîns al mamei sale desculțe, sau de cîte ori vreun dansator se apropia de Elisabeta, simțea în el o durere ascuțită. „Gögös Jancsi” dansa cu buzele răsfrînte disprețuitor, purtînd în brațe prin fața ochilor lui, în vârtejul valsului, pe Elisabeta. Iar o contesă, cu care era tocmai pe cale să înceapă o convorbire amabilă, fu chemată, sub cuvînt — cel puțin așa i se păruse lui — că e poftită la o masă unde se petrecea zgomotos. Nimeni nu l-ar fi împiedicat acum pe Ludovic să se ducă în camera lui. Dar

alături se întindea masa pentru cină, astfel că dansul, care abia începuse, trebuia oricum întrerupt, și nici chiar dorința de a-și vedea părinții nu l-ar fi putut acum îndepărta din preajma Elisabetei. O singură dată părăsi sala, pentru a vedea ce-i fac elevii, care, în mijlocul altor copii, își aveau și ei petrecerea lor și se întorceau tocmai din parc, însoțiți de Maria, îngrijitoarea lor.

Dorea să afle de la Maria cum s-a întâmplat că Feri a rămas fără supraveghere.

— Nu a fost fără supraveghere, răspunse Maria. Nina a fost cu el în grădină, la domnul administrator, unde tocmai culegeau perele și unde mama Molnár călca rufe pentru soția domnului administrator, la o masă în fața casei. Și zice Nina către mama Molnár: „Mă duc în spatele casei să iau o pară; vezi de micuț, că mă-ntorc îndată”. Mama Molnár vede de micuț, dar când îi trebuie iar mangal se duce la bucătărie și vede prin fereastră că micuțul e la poartă, dar își zice: „Ies și eu îndată, doar nu vin caii încă, și Nina o fi venit și ea cu para”. Că domnu administrator a trimis vorbă să vină caii acasă ca să-i vadă domnu veterinar — asta n-a știut nimeni și nici mama Molnár n-a auzit, cu ferestrele închise, că au venit așa, deodată, cu două ceasuri înainte de vreme. Și a venit și Nina cu para, dar, nevăzîndu-l pe Feri lîngă masa de călcat și nici fierul de călcat acolo, ce și-a zis? „S-o fi dus cu mama Molnár după mangal la cucoana administratorului, să se joace cu el.” Și apoi Nina s-a dus din nou după pere, și uite așa a ieșit toată încurcătura.

— Și pe urmă?

— Pe urmă, domnu conte a ocărit-o pe mama Molnár și s-a răstit la ea, și era atît de mînios, de credeam că o omoară.

— Ce i-a spus?

— Asta, domnu Ludovic, nu pot să vă spun. Cînd domnu conte se mînie, apoi se mînie. Și nevasta vizitiului a avut odată un copil, și l-a lăsat acum douăzeci de ani undeva în seamă, la niște

neamuri, că mulți ani a trăit despărțită de bărbatu-său și a trebuit să-și caute de slujbă, că bărbatu-său trăia cu alta, și domnu conte striga la ea așa : „Crezi cumva că dacă micuțul Feri se prăpădește, e pentru noi așa cum a fost pentru tine atunci când ți-ai dat plodul de suflet ?”

În tot timpul cinei, Ludovic stătea cu sufletul sfîșiat în mijlocul veseliei celorlalți. Inima îi era atrasă de Elisabeta, care ședea la o depărtare de opt scaune de el, dar îi părea atît de îndepărtată, de parcă ar fi fost la capătul lumii, în vreme ce visul lui abia înfiripat se destrăma în prada unor îndoieli chinuitoare și se mistuia în jarul unei nemiloase gelozii. Dar, oricum, îi venea mai ușor, știind la masă, să-și regăsească demnitatea de om decît mai înainte, cînd umbla de colo-colo, în timp ce alții dansau. Aici, vecinele lui de masă nu puteau fi chemate în altă parte, aici ele trebuia să asculte cu politețe tot ce le spunea, și era și pentru el o mai plăcută trecere de vreme. Izbuti chiar să se facă ascultat cînd rostea, cu un fel de firească libertate, cîte un gînd mai îndrăzneț. Despre întîmplarea pe care locatarii castelului au trăit-o cu atîta spaimă în după-amiaza aceea, aflase fiecare dintre oaspeți, iar bucuria și mîndria simțită de el după salvarea lui Feri renășteau, văzîndu-se înălțat în stima tuturor. Contele Makó se ridică și îi mulțumi în auzul oaspeților, încheindu-și astfel cuvîntarea :

— Domnul Ludovic se află de puțin timp aici. Dar de ajuns pentru a recunoaște într-însul pe omul de cuget superior, de nădejde, pe omul devotat care astăzi, cu hotărîre și curaj, și-a arătat credința față de aceia de care este legat prin munca lui și prin viața pe care o ducem aici la castel, în mica noastră comunitate. Așa cum obișnuiesc uneori tinerii să se tachineze, i se întîmplă și „doomnului proofesoar”, care se îngrijește cu atîta zel de educația ștregarilor Olgăi, să fie obiect de zeflema, dar el n-a luat niciodată asemenea glume nevinovate în serios. Am avut, în

schimb, astăzi, aici, o pildă de nemaipomenită lipsă de răspundere. Am fi fost scutiți de toată enervarea cu Feri dacă nevasta vizitiului Molnár, în acea clipă hotărîtoare, și-ar fi făcut datoria de a păzi copilul. Dar nu și-a făcut-o. Și nu e vorba aici de vreo femeie necunoscută, pripășită cine știe de unde pe la noi, ci de soția vizitiului care mă slujește de aproape treizeci de ani, de ea, care an cu an și zi cu zi a lucrat la noi, și ar fi trebuit să fie deci strîns legată de întreaga noastră familie. Bine a zis cine a zis că din coadă de cîine nu faci sită de mătase, nici chiar dacă l-ai hrănit treizeci de ani de-a rîndul. Vezi cîte un om dezordonat, nesocotit, neglijent, lipsit de conștiință și nesimțitor ; și vezi cîte un altul, născut din alți părinți, că are alt sînge, mai de soi, și o conștiință mai ridicată și un spirit ales de jertfă, e cioplit dintr-un lemn mai bun. Am văzut astăzi două exemple de acest fel. Vizitiului și nevastei sale o să le spun la întîi să se ducă dracului. Sînt prea bătrîn ca, văzîndu-i zilnic, să accept să re trăiesc clipele de spaimă prin care am trecut. Pe tînărul acesta însă, care ne-a arătat cealaltă pildă, cea bună, îl asigur încă o dată de toată recunoștința mea și-i făgăduiesc că după ce-și va fi luat examenele îl voi sprijini pe drumul vieții sale și voi interveni pentru el. Vă rog acum pe toți să ridicați paharul pentru sănătatea și cariera celui mai nou dintre colocatarii acestui castel, a „doomnului proofesoor” !

În timpul zgomotului pricinuit de ciocnitul paharelor, contesa Olga, din capul celălalt al mesei, îi ceru în glumă lui Ludovic să răspundă și el printr-o cuvîntare, și Ludovic se simți cuprins de o și mai tumultuoasă neliniște. Să nu fi răspuns cuvîntării bătrînului conte, i s-ar fi părut o trădare de sine, în timp ce privirile încurajatoare și îndemnul Elisabetei ajungeau la dînsul ca din cealaltă parte a unei prăpăstii întunecoase ; și nu știe încă bine cine se va prăbuși într-însa : el, mama lui, sau frumoasa Elisabeta ? Ca și cum pămîntul s-ar fi scufundat sub el, Ludovic se ridică,

avînd simțămîntul tulbure al unui lucru hotărîtor, care trebuia să însemne pentru dînsul viață sau nimicire, și numai cînd își ridică privirea în gol deasupra mesei, iar fețele mute îi jucară înaintea ochilor ca niște pete nelămurite de culoare mai deschisă, se simți în stare și găsi curajul de a deschide gura și a-și înălța glasul.

Mulțumește domnului conte pentru cuvintele prietenoase care-l cinstesc și-l bucură, dar îl și pun în același timp în încurcătură: ele se sprijină pe o împrejurare care e de fapt un lucru de la sine înțeles. Căci este firesc să sari în ajutorul unui copil. Și asta-i tot ce s-a întîmplat. Iar saltul de la balcon nu poate fi legat de cuvinte ca „hotărîre” sau „curaj”, ci a fost ceva cu totul nedeliberat, un reflex inconștient, provocat de necesitatea unei acțiuni prompte, căci în acel moment rațiunea era absentă sau s-a manifestat în afara voinței lui. Și pentru că lucrurile stau astfel, este de datoria lui să spună că domnul conte... într-un singur punct (aici vocea lui începu să șovăie, pînă ce-i reveni siguranța)... într-un singur punct nu are dreptate!

— Să auzim, să auzim!

Întreruperea se desfășura cu veselie, imitînd uzanțele ședințelor parlamentare.

— ...că domnul conte — la părerea domniei-sale despre femeia... despre femeia vizitiului... i-a scăpat ceva: că ea a făcut tocmai acel lucru pe care eu nu l-am făcut și că ei i-a fost imputat pe nedrept ceea ce tot pe nedrept a fost obiect de laudă pentru mine. Căci ea a acționat în deplină conștiință! Nu l-a scăpat pe Feri nici o clipă din ochi, chiar cînd se afla în bucătărie după mîngal. L-a văzut în poartă, acolo unde rareori trece — de altfel fără primejdie — cîte o căruță cu cai sau vreun car cu boi, și-l știa în siguranță. Dar lucrul pe care femeia n-a putut să-l știe și despre care domnul conte n-a pomenit, cu toate că este însuși miezul întregii întîmplări, e că, în mod excepțional, cailor au fost aduși acasă cu două ore mai

devreme. De aceea găsesc că și părerile domnului conte cu privire la obârșia unui om sînt în cazul de față neîntemeiate... Oricare ar fi condițiile personale ale fiecăruia dintre noi, nu văd nici un motiv care m-ar dezminți dacă aș spune: doamna Molnár ar putea să fie propria mea mamă...

Pentru o clipă, fruntea contelui păru să se încrunte.

— Nu! Asta n-ar fi cu putință. Nu-ți poate fi mamă! strigă el rîzînd binevoitor. Pentru asta, Ludovic, ești prea deștept și prea capabil de învățătură.

— „Doomnul proofesoor” e un rebel! zise Jeney și rîseră cu toții.

— Totuși, repetă Ludovic, a cărui nervozitate începuse, sub privirile înveselite ale ascultătorilor, să slăbească, nu văd nimic împotriva... ar putea să-mi fie mamă... iar el ar putea să-mi fie tată!

— Aici, dragă Ludovic, ai dreptate, zise contele, înveselit. Ar putea să ne fie tuturora tată!

Un rîs zgomotos izbucni la aceste cuvinte. Elisabeta îi aruncă lui Ludovic o floare și strigă:

— Șezi jos! A fost bine... dar ajunge.

Olga și cîțiva oaspeți îi dădură de asemenea să înțeleagă că e momentul să se așeze și să-și socotească cuvîntarea încheiată, și cum se afla în fața unei veselii pe care n-o puteai influența cu nimic și la care își avea și vinul partea, și cum prietenia ce i se arăta îi făcea bine, Ludovic le urmă sfatul. După ce își ușurase inima, fără să fi prilejuit prin aceasta urmări supărătoare, se așeză cu zîmbetul pe buze. Cei de față erau de părere că Ludovic numai din bunătate luase apărarea vizitiului și a nevestei sale, și, cum lucrul acesta se potrivea cu purtarea lui curajoasă, pînă și contele Makó socoti critica pe care Ludovic o adusese cuvîntării sale drept o dovadă a unei lăudabile și, la urma urmei, nepărtinitoare iubiri de oameni, care adăuga încă o notă bună la purtarea sa. Comen-

tariile zgomotoase ale comesenilor : „O să ajungi un tribun al poporului !” sau „Se vede clocotul din pieptul dumitale !” nu erau spuse cu răutate, iar unul dintre domnii mai în vîrstă, fost colonel de cavalerie în armata austro-ungară, ciocni paharul cu dînsul și, îngăduindu-i să-l tutuiască de aci încolo, îi zise :

— Fără să-ți dai seama, ai dat peste cap acum, dintr-o singură sorbitură, al treilea pahar. Asta-i o dovadă a tinereții și a setei tale. Și tot ce-ai spus în cuvîntarea ta mi-a plăcut tare mult și arată că ești deștept și cinstit. Am să-ți spun de aci încolo „tu”, și tu să-mi spui „Márton bátjám,” adică nene Márton. Servus !

Cît de diferită era acum atmosfera față de cea dinainte, cînd Ludovic stătea în fața căminului ! Cît de frumos este să întîmpini peste tot prieteni și înțelegere și să iei și tu cu sufletul tău deschis parte la voioșia celorlalți ! Se silea să nu se gîndească la clipa apropiată cînd oaspeții se vor ridica de la masă, și dansul va reîncepe.

După cină, contele Makó se îndreptă către Ludovic și-i zise, bine dispus :

— Ai nasul acvilin, și vizitiul îl are la fel. Dar nu trebuie să uiți că și eu îl am tot acvilin și, ca noi, mai au nasuri vulturești sute și sute de oameni între Someș și Mureș. N-am știut pînă azi că ești un vorbitor atît de pătimăș. Tot respectul față de un asemenea adversar de idei, dibaci și bine înarmat ! Și poate că n-ai înțeles bine observația mea de odinioară cu privire la vizitiu. Se spune despre dînsul că a zdrobit inimile multor femei. Era relativ tînăr căsătorit cînd se pripășise la Lona o fată frumoasă, dar foarte voluntară, care-i suci capul. Nevastă-sa a plecat atunci de la dînsul, iar copilul a fost încredințat unor neamuri de-ale ei. Numai după ce femeia cu care a trăit Molnár, și cu care nu s-a căsătorit, a murit, acum cîtva timp, nevasta lui s-a întors la el. Ești încă tînăr, nu cunoști bine oamenii, și aspectele complexe ale vieții îți sînt încă străine. Dar condițiile familiale ale vizitiului

ne-au confirmat încă o dată ceea ce am învățat în îndelunga mea viață : „Cine se aseamănă se adună”. Ei se scuiă, ei se împacă.

— Dar nu s-au împăcat ! protestă Ludovic, contrariat pînă la lacrimi. Soția lui s-a retras cînd a apărut cealaltă și a revenit după ce cealaltă n-a mai fost.

Contele tresări. Apoi răspunse :

— Tocmai asta e ! La urma urmei, am ținut doar să-ți demonstrez una dintre rarele mele scînteieri de perspicacitate. Nimic altceva.

Ce dor nestins, plin de mîhnire, răscolea muzica în inima lui Ludovic !

— Hai, vino să dansezi cu mine ! îi șopti Elisabeta. Ai să vezi că o să meargă.

Și el dansă cu Elisabeta, și merse. Timpul trecea, și el își spuse pentru a zecea oară : „Dacă nu pleci acum, va fi prea tîrziu”.

În cele din urmă, se hotărî să plece. Ieși din castel și se strecură în afara dîrei de lumină a lămpii de la intrare, ca un om cu conștiința împovărată. Purta haina ruptă sub braț. Păși pe prundiș, ocolind castelul, străbătu aleea cu pini și tăie drumul ascuns sub bolta de verdeață, pe lîngă băncile unde, cu glas înăbușit, stăteau de vorbă perechile refugiate din vîltoarea dansului. Ludovic se feri de lumina lunii și merse de-a lungul zidului dosnic al serei, pînă la aleea întunecată de brazi, la capătul căreia se afla o deschizătură în zidul parcului. Părăsi parcul, păși peste livadă și se îndreptă spre locuințele argaților moșiei.

În bordeiul părinților săi mai ardea lumina. Cîinele lătră scurt, îl recunoscuse și îl adulmecă, gudurindu-se la picioarele lui. Ușa se deschise dinăuntru. Chipul mamei se arătă în pervaz. Mama stătea desculță pe prispa de lut, în aceeași cămașă, fustă și șorț, cum Ludovic o mai văzuse o dată astăzi. Stătea acolo, cu fața în umbră, împotriva luminii

tulburi a lămpiței cu ulei care ardea pe masă. Se putea vedea totuși surîsul care-i juca pe față cînd înlîni privirea feciorului ei.

— Ai dansat ? întrebă ea surîzînd mereu, și mîngîie cu mîna ei aspră obrazul băiatului.

Molnár, îmbrăcat ca de obicei și încălțat cu cizmele lui înalte, stătea lungit în pat. Se ridică și-i întinse mîna.

— Am vegheat și noi. Ne-am închipuit că ai să treci azi pe aici.

Se așezară în jurul lămpii. Se lăsă o tăcere apăsătoare.

— Te laudă ?

Bătrînul dădu din cap, în semn că-i prețuiește purtarea.

— Da.

— Te cinstesc cum se cuvine ?

Ludovic tăcu. Apoi povesti cu încetul cum îi făgăduise contele că va avea grijă de dînsul cînd va fi să-și facă drum în viață.

Mama oftă.

— Of, așa-s oamenii ăștia ! vorbi bătrînul. Unora le dau pîine, altora le-o iau. Cum le vine la socoteală. *Fiam*, băiatul meu, urmă el cu glas apăsător, aproape solemn, așa cum îl mai folosisese nu demult față de Ludovic, cred c-ai aflat cum a ocărît-o groful pe maică-ta. Socot că i s-a auzit glasul pînă la voi. Dar noi doi ne-am vorbit, și maică-ta e gata să se despartă pentru a doua oară de tine. Să nu crezi cumva că ne vine ușor. Dar îți dăm un sfat bun : fii chibzuit ! Să nu uiți niciodată că trebuie să urli laolaltă cu lupii, dar că nu trebuie să te încrezi în ei, căci domnii sînt altfel de oameni decît noi. Ce-ai făcut tu astăzi, ai făcut bine. Dacă vor să te răsplătească pentru asta, primește. Rămîi supus și nu te amesteca în uneltirile lor pînă nu te-ai copt bine și n-ai învățat felul lor de-a fi. Dă-mi mîna ! Să-mi făgăduiești cu jurămint sfînt că n-ai să spui niciodată că noi sîntem părinții tăi. Și de acum înainte să vii mai rar pe la noi. Sînt prea multe în joc.

Mama își întoarse fața. Gura i se strînse a îngrijorare. Își șterse cu șorțul, pe furiș, ochii înlăcrimați.

— Tată, zise Ludovic cu voce tremurată, tu nu știi ce-mi ceri... Astăzi atîrma de un fir de păr să le spun totul.

— Cînd mă vei privi ca un străin, am s-o îndur. Și dacă te vei lepăda de mine, îmi voi zice : „Asta e drept, am ce mi se cuvine !” V-am cășunat o mare nedreptate. O femeie, care nu era mama ta, mi-a zdrobit căsnicia. Din pricina ei, m-am învrăjbit cu toate neamurile. Știi, de bună seamă, că maică-ta a fost plecată ani îndelungați de la mine, că a slujit de la un loc la altul și, cu inimă grea, te-a lăsat în seama surorii ei măritate. Dar mătușă-ta Ilona te-a primit cu o singură învoială : să nu am cu tine nici în clin, nici în mîncă. Așa se face că nu ți-ai văzut niciodată în copilărie, și de prea puține ori în tinerețe, tatăl. Dar să nu te gîndești că nu mi-a părut rău că lucrurile s-au petrecut astfel. Îmi pare rău că am făcut prea puțin pentru tine, și zilele în care veneai pe ascuns aici și stăteai la masa asta și ne povesteai s-or număra printre cele mai frumoase ale vieții noastre. Ce cer acum de la tine am cumpănit temeinic. Mai sîntem destul de voinici ca să ne agonisim o bucătică de pîine, orice s-ar întîmpla cu noi. Groful nu s-a purtat frumos cu maică-ta și ți-am putea povesti despre dînsul multe lucruri nu prea frumoase. Dar nu vreau să te mîhnim acum, și Dumnezeu, dacă o socoti că e drept, o să-i plătească în ziua judecării. Se poate să-ți vezi părinții plecînd de aici și să fii nevoit să nu te trădezi nici cu o clipire. Și dînsa te-a văzut rareori în copilăria ta, și-o să se împace cu gîndul c-o să te piardă pentru a doua oară, așa cum s-a împăcat și cu mine cînd s-a întors acasă, și a fost cuprinsă și ea de căință. În chipul acesta, se împacă uneori și ceea ce se părea de neîmpăcat.

Și-i întinse din nou mîna.

Pe cînd Molnár vorbea, mama avusese răgazul să-și înăbușe durerea, totuși glasul ei mai suna a îngrijorare și mîhnire, cînd spuse :

— Dă-i ascultare și întinde-i mîna. E mai bine așa. S-o duci măcar tu în viață mai bine decît am dus-o noi.

Ludovic nu se încumetă să-i necăjească. Nu se încumetă să le povestească acum cît de jignit și de răscolit s-a simțit din pricină că groful a vorbit cu atîta dispreț de părinții lui. Se temea să nu-i tulbure și mai tare.

— N-ai să spui nimănui cît timp trăiesc eu că-ți sînt tată. Vrei să mi-o făgăduiești ?

După întîmplările neobișnuite din ziua aceea și după vinul băut, Ludovic se simțea prea șovăielnic, prea slab, pentru a se împotrivi unei dorințe atît de grave și de solemne.

Își deplîngea părinții pentru starea lor, uitîndu-se la cele cîteva mere necoapte, cîteva la număr, de pe raft, pe cînd el avea să se întoarcă la masa bogată plină de bunătăți.

Îi deplîngea uitîndu-se la tigăița albastră de pe laviță, cu cîteva biete rămășițe de la cină în ea.

Îi deplîngea uitîndu-se la pisicuța jigărită care se zbenguia pe laviță, lîngă tigăiță.

Îi deplîngea pentru ochii blînzi și binevoitori ai bătrînului, a căror privire îi apăsa inima.

— Nu vrei să mă asculți ? Nu vrei să dai tatălui tău mîna ?

— Dă-i-o !

Ludovic strînse mîna părintelui său.

★

...Mîine dimineată, tatăl și mama trebuie să se ducă la pădure după lemne, în zori, la ora patru. Curelarul moșiei le împrumută carul lui cu boi, căci mîine, de dimineată, așa a spus domnul conte, nu pleacă nici o căruță de-a moșiei. Dar lemnele sînt dreptul lor, trebuia încă de mult să și le ia și le-au fost și mai de mult făgăduite de domnul conte, nu-

mai că n-au apucat să le ridice. Cît despre haină, să le-o lase Ludovic la cîrpit. Poimîine o s-o ia înapoi — să nu-și facă prea multe griji. S-or îndrepta lucrurile... nu, nu. Și dacă mai are ceva de cusut sau de cîrpit, poate să mai treacă el pe acolo. Dar acum ar fi bine să se întoarcă iar la petrecere.

Unde-o fi Elisabeta? Cu cine o fi dansînd? Pe același drum pe care a venit, Ludovic se întoarce la castel. Muzica se auzea pînă la dînsul. Nu mai era însă muzică de dans. Cîntece bătrînești, duioase, fluturau la urechile lui, o dată cu șoaptele vîntului. Dar vocile care însoțeau viorile depășiseră măsura melancoliei cîntecelor și se pierdeau în răgușeli de beție.

Să se mai întoarcă sus?

În zori, la ora patru, părinții lui pornesc cu carul cu boi să aducă o încărcătură de lemne, iar el să benchetuiască pînă dimineață cu oaspeții? O să se ducă în odaia lui și-o să se culce.

Și Elisabeta?

Din aleile întunecate răzbăteau chemări pătimașe. Din crîngul de mesteceni se zărea licărul vreunei țigări aprinse. Ici se legăna în cădere ușoară cîte o frunză, colo un măr copt cădea cu zgomot pe pămînt, și sub bolta de fagi se auzea trosnind cîte o creangă uscată. Dinspre tufișurile aplecate deasupra ierburilor scăldate în lumina lunii, nu răsuna oare un cîntec tainic, un cîntec mai limpede și mai frumos decît zvonul muzicii din castel? Un cîntec al împlinirii, al îngemănării, al pasiunii, care, sub îmbietoarele legi ale armoniei, trimitea inimii lui rănite o solie de vrajă, de extaz, de pace și de avîntare. Parcă din spațiile siderale, albastre și îndepărtate, se revărsa pe aleile parcului o bucurie dăruitoare, cum Ludovic nu mai cunoscuse și care îl pricinuia o stare de negrăită și năvalnică fericire.

Ce se petrecea cu dînsul? Scăpase de la moarte — asupra acestui lucru nu încăpea îndoială — copilul celei mai frumoase femei din cîte a cunoscut vreodată, în fața căreia, din clipa cînd a zărit-o pentru întia oară, fusese cuprins de o neliniște tul-

burătoare. A simțit pe gura lui buzele acestei femei, iar făgăduiala întregii ei făpturi l-a atras într-un vârtej de purpură, de putere și vnață, căreia nici dînsa nu i se va putea împotrivi. El, care nu avea decît o singură haină, a luat parte la sărbătorirea zilei de naștere a contesei Elisabeta. A stat la loc de cinste, în centrul atenției tuturor, și, înfățișat în lumina cea mai prielnică, a primit din partea tatălui contesei, care avea puternice legături la Budapesta și Viena, făgăduiala ocrotirii și a sprijinului său. Pînă și părinții lui l-au trimis înapoi și l-au sfătuit să nu se țină departe de petrecerea celorlalți. Care alt tînăr de douăzeci și doi de ani de pe tot întinsul ținutului putea fi mai fericit?

În fața intrării laterale a sălii care dădea în bucătărie, era o masă plină cu pahare aduse de sus, din sala de mîncare. Un pahar cu vin rămăsese neatins. Era desigur paharul bătrînei contese, care toată seara nu băuse nimic. Ludovic îl goli dintr-o sorbitură. Se duse apoi în odaia lui și, fără să facă lumină, se lungi pe pat. În lumea toată nu era de bună seamă o ființă mai nefericită decît el!

Se dezbrăcase și adormise cam de o jumătate de oră, cînd se auzi strigat de o voce înăbușită :

— Ludovic ! Eu sînt...

Afară, la fereastră, era Elisabeta.

— Stai pe loc ! Nu face lumină !

În palida lumină ce venea de afară, Ludovic putea vedea cîrlionții de pe fruntea Elisabetei, apoi o zări punînd genunchiul pe prichiciul ferestrei. Nu îndrăznea să facă nici o mișcare. Răsuflarea i se oprise. Întreaga încăpere părea să asculte cu respirația reținută.

Elisabeta sări de pe fereastră în odaie, apoi se întoarse și, fără să se aplece, liniștit și fără grabă, desprinse din cîrlige obloanele de lemn ale ferestrei. Le apucă și le împreună pe amîndouă.

Se opri în întunericul de nepătruns care se făcuse în cameră, la numai trei pași de patul lui. Ludovic sări în picioare, o căută și o cuprinse apoi în brațe, ca un naufragiat ce-și caută scăparea.

— Fă lumină !

Acum ea îl vedea, și el o vedea !

Ludovic purta o cămașă de noapte lungă, cu mâneci lungi și cu nasturi mari, albi, de sticlă, o cămașă de pînză groasă, țeapănă ca un ștergar țărănesc. Atingerea aspră a pînzei plăcu degetelor ei, și Elisabeta nu se feri cînd Ludovic o trase din nou la pieptul lui și o acoperi de sărutări.

Elisabeta își lăasă capul pe pernă. O căldură binefăcătoare îi făcea pe amîndoi să se lase în voia primei emoții a necunoscutului, să se afunde în adîncurile în care simțeau că se pierd.

— Mama doarme. Ceilalți au plecat — sau sînt beți. Tata a ațipit pe canapea, dar o să se trezească în curînd și o să continue să bea ; nu se mișcă el din loc cît timp mai e cineva aici.

Se ridică în capul oaselor.

— Soțul meu e un om de treabă, dar e bolnav. Are o boală a șirii spinării. Dintr-o cădere de pe cal, cum mi-au spus mie. El mi-a dăruit copilul. Iar tu mi l-ai dăruit a doua oară, astăzi după prînz. Sînteți dar amîndoi pe aceeași treaptă.

Dinții îi sclipesc în umbră, și ea îi îndepărtează o clipă capul plecat pe sînul ei.

— Nu știu dacă ai să mă crezi, dar cînd te-ai lăsat în jos de pe stîlpul balconului mi-am pierdut mințile. Îl și vedeam pe Feri mort. L-am văzut, într-adevăr, zăcînd mort acolo — și tu parcă erai un Dumnezeu cînd l-ai ridicat în sus și l-am revăzut viu și nevătămat. L-ai înviat, și nebunia mi-a trecut pe loc.

Mîinile lui tremurau. Inima îi bătea.

Elisabeta își scoase colierul de la gît și-l puse pe masă.

— Acum poți stinge lumina.

Ludovic se supuse. Întinericul suspina de voluptate.

Să tot fi trecut o oră de cînd Elisabeta se afla în odaia lui Ludovic, cînd, cu aceeași băgare de seamă și grijă cu care venise, părăsi încăperea, lăsîndu-l să se cufunde cu încetul într-un somn binecuvîntat și întremător. În urechea lui mai stăruiau încă ultimele acorduri ale țambalului, și pe buzele lui mai simțea mireasma îndepărtată a buclelor Elisabetei. Apoi lumea dispăru din preajma lui.

Dar nu pentru mult timp. Bucătăreasa se gîndise că peste noapte oaspeților li se mai face o dată foame, și pregătise obișnuita ciorbă de după chef. Cînd însă stăpînul castelului se trezi în văzul tuturor din așipeala care, în pofida zgomotului din jurul lui, îl țintuise pe canapea timp de două ore, ca la un semn băutura și petrecerea reîncepură cu avînt sporit. Chiar și cei mai amețiți trecură printr-un fel de trezire a minții și, nemulțumiți de știrea că se servește doar o ciorbă, purceseră la o „inspecție generală” a bucătăriei, cămării și pivniței, pentru a vedea dacă nu cumva gazda a ascuns de ochii musafirilor anumite bunătăți, verificînd astfel în mod „oficial” de cîtă mărinimie și ospitalitate dădea dovadă castelanul. Elisabeta, care mai apucase — de bună seamă — astfel de trăsneli și cu alte prilejuri, se împotrivi cu toată puterea, iar încăpățînarea cheflilor dovedi cît de necesară era acolo prezența ei și opunerea ei dîrză, căci tatăl ei se mărginea doar să rîdă cu un „faceți ce vreți”, nefiind nici el la urma urmelor mai treaz decît ceilalți. Cum însă coborișul treptelor pivniței era cam povîrnit și, în fapt de noapte, nu fără primejdie pentru unii dintre ei, și un asemenea nemai-pomenit alai ar fi speriat somnul copiilor și al celorlalți din castel, Elisabeta izbuti în cele din urmă să oîștigue de partea ei pe unii mai de înțeles, dar nu putu împiedica pe ceilalți cheflii noptatici să pără-

sească sala, pentru a „supraveghea“, măcar în bucătărie, gătitul ciorbei cu cîrnați.

Trei lovituri de pumn îl trezără pe Ludovic.

— Domnule Ludovic, deschide repede, s-a întîmplat o nenorocire !

Sări buimăcit la ușă. O deschise. Dar se stîrni un rîs nestăpînit, care-l împinse înapoi.

— „Doomnu proofesoor“, ți-e frig ? „Doomnu proofesoor“, cum vă simțiți în această cămașă ? „Doomnu proofesoor“, asta-i cămașă de mort ! Oameni buni, priviți în ce cămașă zace „doomnu proofesoor“ în groapa lui !

Cel care, în hazul celorlalți, zvîrlise aceste cuvinte și dase buzna în odaie, făcînd celorlalți semn să intre, era Gögös Jancsi, cu o mutră cherchelită, care se luminea deodată, ca de un gînd năstrușnic.

— Hai să-l luăm pe sus și să-l cărăm în sală ! Să ne joace un dans indian ! Puneți mîna !

Ludovic apucă speteaza unui scaun și strigă cu fața aprinsă :

— Conte Jeney, pleacă, altminteri te vei căi !

În acest răstimp, doi dintre însoțitorii lui Jeney pătrunseră în odaie, dar nu cutezară să se atingă de Ludovic, care, cu scaunul ridicat, îi aștepta în fața căminului. Dar, oît ai bate din palme, se repezără spre pat, aruncară păturile, așternutul și saltelele pe podea și, strigînd într-una „Foc ! Foc !“, turnară o cană cu apă peste ele. Contelui Jancsi îi plăcu treaba aceasta tare mult.

— Ți-ai făcut temele, elev ? strigă el aruncînd cărțile de pe masa lui Ludovic peste grămada saltelelor și, tot țipînd „Foc ! Foc !“, răsturnă și cărțile din raft peste celelalte.

Într-o clipă, odaia lui Ludovic arăta ca pustiiță. La strigătul de „foc“, se apropiară și alți cîțiva mai cu scaun la cap, care începură să vorbească împăciuitoare atît zurbagiilor, oît și lui Ludovic, căutînd să-l facă să înțeleagă că o asemenea glumă studentască nu poate supăra pe nimeni și să-i arate că, precum e obiceiul între cavaleri, astfel de pozne petrecute în viltoarea chefului se obișnuiesc și nu tre-

buia să se facă din ele „chestiuni de onoare”, ci că, dimpotrivă, el e ținut ca la rîndul lui să arate că știe de glumă. Ca atare, să se îmbrace și să vină și el la masa ciorbei piperate, la care contesa Elisabeta tocmai îi porțea pe oaspeți. Ludovic se liniști și, îmbrăcat, apărură în sală. Aburul vinului le stîrnă însă gîndul să-l aducă înapoi de la moșie pe colonelul Márton, care plecase prea devreme de la chef, ca să pornească împreună cu ei la vînătoare, ziua, la aer. Cît ai clipi, se repeziră cu toții să pună planul în fapt și fură aduse puști, cartușe și tolbe de vînătoare, în timp ce cîinii chelălăiau de neastîmpăr. Contele Makó zvîrli deodată o legătură cu chei, care, alunecînd pe parchet, se ciocni cu zgomot de piciorul țambalului. Mînia lui Makó se aprinse într-un acces de turbare fiindcă Molnár, vizitiul, parcă intrase în pămînt. Toate acestea și cele ce se petrecuseră între timp îi apăreau lui Ludovic ca venind de la mare depărtare, îi ațîngeau sufletul ca o nălucire, ca un lucru cu totul neașteptat, pe care mîine desigur că îl va uita. Aieuea era doar faptul că Elisabeta se bucurase mult văzîndu-l intrînd în sală și-l silise să ia loc lîngă dînsa. Aieuea era doar că Elisabeta îi căutase mîna pe ascuns. Aieuea era doar scînteierea ochilor ei la cuvintele lui Ludovic „Merg și eu”, cînd propuse contelui să mîne el trăsura în locul vizitiului. Acum Elisabeta stătea lîngă dînsul, în costumul ei verde-cenușiu de vînătoare, în vreme ce bălatul de la grajd înhăma murgii. Și cînd Ludovic trase la scară, ea se și înfîințase pe capră, alături de dînsul.

„Locul pe care șezi este al tatălui tău, își zise el, dar obrajii ei sînt rumeni, și ochii ei lucesc. Tatăl tău e la pădure la cărat lemne”, își zise el. Dar bucuria Elisabetei trecu și asupra lui, bucuria de a avea în față murgii ageri, de a ieși la cîmp, în lumina crescîndă a zorilor. Ziua se vestea frumoasă, vor deshăma la marginea pădurii și se vor odihni în lumina aurie de toamnă.

Contele Makó luă loc în trăsură, în spatele Elisabetei. Strînse pușca între genunchi și-i spuse unuia

dintre verii lui mai vîrstnici, unul dintre domnii aceia liniștiți, puțin vorbăreți, care se așezase lîngă el :

— Dacă sosim undeva, trezește-mă, te rog.

Lăutarii țigani stăteau somnoroși în fața porții parcului. Așteptau să vină și pentru ei o trăsură, care să-i ducă acasă.

Vizitii oaspeților fuseseră ospătați la bucătărie și ațipiseră după aceea în grajd. Acum porneau trăsuri înșiruite una după alta, în care se așezaseră numeroșii oaspeți care luau și ei parte la vînătoare, după cît erau de prieteni între ei. Cele cinci trăsuri porniră în șir, în frunte cu cea în care se afla Ludovic.

Drumul cu trăsura pe cîmp deschis rezervă mai multe surprize decît cel de pe șoseaua pietruită. Aci dai de pămînt mlăștinos, ori de vreun drum îngust, plin de hîrtoape, unde abia își pot face loc două căruțe, ca mai apoi să vezi că e mai cuminte să te abați din cale și să tai de-a curmezișul, pe urmele lăsate de roțile altor căruțe, care și-au făcut ele singure drum. Ca să răzbați în anume locuri trebuie s-o iei ocolit, din pricina șanțurilor adînci, peste care nu poți trece. Podețul, strunga mocirloasă, stăvilarul, toate acestea nu le poți ocoli, dar pînă ajungi la ele poți mîna în voie pe iarba mărunță și alege drumul care-ți place.

Trăsurile înaintează aproape fără zgomot. Elisabeta zice : „Acum o luăm iar peste cîmp !” Sau : „Acum drept spre tufișuri !” Îi arată lui Ludovic drumul pe care el nu mai trecuse pînă atunci. Nu s-a luminat bine de zi și umbrele nopții mai stăruie peste cîmpie, și privirea nu poate cuprinde încă depărtările.

Acum caii, cu cozile ridicate, merg în trap peste așternutul moale de iarbă, în clămpănit de hamuri, pe clina domoală ce duce spre strungă.

Deodată, Ludovic se apleacă înainte. Drumeagul îngust pare barat de un obstacol. Trage de hățuri. Oprește.

— De ce-ai oprit ? întrebă contele.

— E cineva în față. Niște oameni.

Contele Makó se ridică în picioare. Cei doi de pe capră, Elisabeta și Ludovic, nu întorc capul. Nu-l văd pe grof, totuși ei știu că s-a ridicat în picioare. Nu aud încă nimic, dar simt și ei că glasul acesta cu arțag, răgușit de beție, îi va trezi fără milă din zorii trandafirii ai minunatei lor plimbări matinale și se va prăvăli ca un trăsnet de foc peste cîmpul blînd și tăcut — fiindcă cineva cutează la asemenea oră să-i bareze drumul care duce la dumbrava lui de mesteceni, și stă în calea trăsुरii lui. Tîlhari ori simpli hoți de lemne, indiferent cine ar fi, ca striviți sub apăsarea groazei, privesc amîndoi de-a lungul drumeagului cu un fel de cotlon în capăt, de parcă din întuneric ar fi răsărit ruinile unei vechi cetăți, de unde se așteaptă să iasă vreun strigoi înfricoșător. Ziua începe cu o lovitură brutală care izbește în însingurarea tihnită a îndrăgostiților, în care suferința nu ar avea ce căuta.

Contele, cu arma în mînă, strigă :

— Plecați ! La o parte !

E o căruță care încearcă să iasă din strungă și nu poate înainta, o căruță împotmolită. Se pot vedea boii mici și slabi, carul scund încărcat cu scurtătură, care îl umple abia pînă la margine, o jucărie de copil mai degrabă decît un car cu boi.

— Faceți loc !

Tăcere.

— La o parte, tîlharilor !

Vocea contelui e sălbatică, pare că vine din străfundul unei furii răgușite, căci una e să-i închizi drumul și să-i furi lemnele, și alta e să nu-i răspunzi, fie din teamă, ori din îndărătnicie. Mînia i se aprinde și mai mult și mistuie în calea ei, cu puterea necruțătoare a flăcării oarbe, tot ce-i omenesc.

— La o parte, că trag !

Din spatele carului se ivește un om. De bună seamă, un om cutezător, care nu merită milă, căci, în loc să se supună și să abată carul din drum, iese înaintea perechii de boi cu brațele lăsate în jos. „Te fac eu să te zorești și te învăț eu s-o iei din loc, hai, mișcă-te !”. Și în sufletul contelui, o clipă șovăielnic, se strecoară neînduplecată voința diavolească ca celălalt să se plece smerit poruncii sale („pot să-l dobor pe nerușinatul hoț care mi se împotrivesște în întuneric”) și strigă :

— Sus mâinile, tâlharule, sau trăg !

Omul din partea cealaltă e dintre cei cu o fire închisă și tăcută. Iese din umbră și se oprește în hotarul umbrei ca un străjer care-și păzește carul sau poate chiar acel întreg răsărit liniștit.. Poate că el însuși este întruchiparea acelui răsărit. De obicei, în mantaua lui de vizitiu cu tivuri îmblănite arăta destul de chipeș. Dar acum, îmbrăcat doar într-un suman țărănesc, pare scund, și negricios, și bătrîn ; un ciot de om cu un biet bici, cu codiriștea scurtă, pentru mînat boii, lîngă care se ivește acum, mărunță, negricioasă și bătrînă, o nevastă tot cît un ciot.

Cu un zgomot sec se deschide încărcătorul de la pușca contelui Makó și se închide la loc.

— Ci spune odată cine sînteți ! N-aveți glas ? strigă Ludovic scos din fire.

Atîta par să aștepte și cei de dincolo : să fie îndemnați să vorbească. De parcă s-ar fi dumerit deodată, un fel de ușurare se lasă asupra lor. Măruntelul face doi pași înainte, se descoperă și zice :

— Să ne fie cu iertăciune, domnule conte, eu sînt, Molnár.

Nici un alt nume nu i-ar fi făcut pe cei din trăsură să se cutremure într-atîta de groaza unei dezlănțuiri a forței, ca acesta.

— Molnár ! Tu ? Nici nu-i de mirare ! („Iată slujitorul pe care mi l-am băgat în casă într-o vreme cînd mai erau servitori credincioși. Acum el e cel care dă pildă rea celor ce-și trădează stăpîinii. Oamenii lipsiți de conștiință, care rămîn nepăsători

chiar și atunci cînd pun în primejdie viața copiilor stăpînilor, și — poftim ! — aruncă legătura cu chei — nu au nici măcar atîta bun-simț să aștepte sfîrșitul petrecerii la castel și să stea la dispoziția stăpînului, cîtă vreme mai are oaspeți în casă, ci profită de întineric ca să se strecoare și să te prade.”) Molnár, strigă contele, te fac eu să vorbești ! Ai să răspunzi de toate astea !

Și, sprijinindu-și pușca de spetează, se dă jos și apucă arma din nou.

În timp ce coboară se face iarăși tăcere adîncă. Se aud doar sforăitul și adulmecatul cailor deasupra ierbii. S-au apropiat și celelalte trăsură. A doua s-a oprit în dreptul celei a lui Ludovic și se aude vocea lui Jeney :

— „Doomnu proofesoar”, ca să nu ne mînjim noi mîinile, du-te dumneata și arată bădăranului cum se face loc !

Și aceste cuvinte se pierd în tăcerea încordată, fără nume, primejdioasă, și Ludovic, cu un gol de spaimă în inimă, simte cum ele rețin atenția celor din fața lui : „Tatăl tău aude acum în ce fel îți vorbește cîinele ăsta, acum i se va dezlănțui și lui mînia !”

Unchiul somnoros dindărătul lui Ludovic s-a trezit. Căscă.

— Copii, copii, liniștiți-vă. Să așteptăm pînă trece.

Contele nu-l mai aude. Cu pas grăbit, se îndreaptă spre țintă.

— Banditule ! Te-nvăț eu să-ți faci datoria !

Molnár face un pas înainte.

— Domnule conte, nu sînt hoț de lemne. Lemnele acestea sînt ale mele.

— N-am împărțit încă lemnele ! Cum poți să spui că-s lemnele tale, cînd la zi-ntii zbori de aici ?

— Domnule conte ! Opriți-vă ! Ați amenințat-o ieri pe nevastă-mea că o ucideți ! Încă un pas, și lovesc cu biciul !

Contele nu se oprește. Ca și cînd nu l-ar fi auzit, pășește mai departe, strîngînd pușca cu amîndouă mîinile.

Femeia din fața căruței ridică brațele. Țipătul ei este o ultimă răzvrătire împotriva unei soarte sub apăsarea căreia inima ei sîngerează poate pentru cea din urmă oară, sau va sîngera în vecii vecilor. Strigă un nume, unul singur : „Ludovic !”

Ludovic își zice : „M-a strigat. Cere ajutor. Dar și pe tata tot Ludovic îl cheamă, și poate că pe el îl strigă, ca să-și țină firea și să fie umil și supus. Acum îi voi mărturisi contelui : Sînt părinții mei !” Trece Elisabetei hățurile, sare din trăsură, vrea să fie și el de față — la răfuială, la lămurire, la rînduială. Să fie și el acolo.

— Vin acum, șoptește el.

Dimineața, ziua, lumea, toate îi fug de sub picioare, dar el are o țintă, și totuși grăbește înspre necunoscut, înspre necuprins.

— Ludovic ! răsună pentru a doua oară peste luncă.

Și îndărătul tufișurilor și în pieptul lui pîndesc demonii și strigoii sufletului, și fiecare ramură ascultă și prinde taina care răsare dintr-o dată, prinde tot ce vocea sugrumată de plîns trădează, și fiecare lujer, fiecare frunză ascultă și soarbe cu nesaț și află că cel pe care ciotul de femeie îl cheamă nu e nimeni altul decît contele Gabriel Ludovic Makó însuși, și că numele acesta evocator de trecuturi îndepărtate i se împotrivește în această clipă de groază.

Tot nu se oprește ? Tot nu stă locului ?

— Opriți-vă ! strigă Molnár și-și înalță biciul, gata să lovească. Și contele simte chemarea aceea care răbufnește din ceea ce a fost altădată, din întîmplări de mult uitate, învălmășindu-se, ca într-o drăcească zvicnire a timpurilor, cu priveliștea omulețului aceluia negricios, care așa, de față cu oaspeții, îl înfruntă cu biciul ridicat. Și dindărătul tufișurilor, și în pieptul lui pîndesc demonii și strigoii sufletului, iar chemarea din trecut va deștepta

duhul răzbunării, care mocrise atîta vreme cît femeia aceasta nu se înapoiase la bărbatul ei, și vizitiul „hoț” ascunde îndărătul mustății lui stufoase o gură încleștată, dușmănoasă, și gura aceasta se poate prefăce într-o gură uriașă, iar duhul cotlonului — într-un dușman uriaș.

În clipa aceea fulgeră împușcătura, și Molnár se prăbușește la pămînt.

Ludovic aleargă ; străbate poiana, ajunge, se lasă în genunchi, vede ochii înțepeniți și pata întuneată, umedă, în pieptul din care țîșnește sîngele.

— Nemernic ! Nemernic ! strigă nenorocita bătrînă. Ești un ucigaș !

Ludovic îi ia mîna, o trage înspre căruță : „Ajută-mă”. Dimineata, ziua, lumea s-au șters din mîntea lui, nu-l mai vede decît pe cel căzut, și alături — grămada de vreascuri din căruță. Îl apucă pe Molnár de subsuori. Drumeagul e îngust. Calcă pe povîrniș, și carul e scund. Nu e greu să ridici mortul și să-l culci de-a lungul vreascurilor. Pe mamă o scutură plînsul cînd apucă cizmele pline de lut.

Ludovic ia biciul în mînă și apucă boul din dreapta de corn. Și, ca și cînd numai atingerea asta ar fi așteptat-o, vitele pornesc din loc.

Contele se întoarce încet la trăsura Elisabetei și rămîne, cu pușca rezemată de pămînt, lîngă scară. Vărul său îl privește cu o mustrare blîndă și îi spune :

— Ai fost în dreptul tău, dar te-ai pripit. Să coborîm și să-i spunem femeii o vorbă bună; iar profesorului să-i dăm o mînă de ajutor.

Dar puterile drăcești ce mișună dincolo de orice cuget treaz îl țintuiesc pe loc.

Carul cu boi trece pe lîngă trăsura ale cărei hățuri Elisabeta le ține cu mîini deznădăjduite. Ea vede fruntea moșneagului, mustățile și nasul, capul culcat pe spate. Îl vede și pe Ludovic alături de boi, pășind descoperit și cu privirea ațintită drept înainte, iar cînd amîndouă chipurile îi trec pe dinainte, Ludovic tînarul îi pare că zace nemișcat pe vreascuri și că cel ce pășește alături e bătrînul, de parcă bă-

trînul ar fi coborît în trupul tînărului și și-ar fi în-sușit privirea aceea deschisă și graiul surîzător, orice cuvînt însemnînd acum învinuire și păcat.

— Doamne sfinte ! îngîină ea. E fiul lui !

— E fiul nostru ! strigă bătrîna, ca zvîrlită din durerea ei într-o lume a urii și a nimicirii, și-și ridică pumnii înspre grof și gustă din plin bucuria izbînzii sălbatice a răfuiei. E fiul meu ; care va ține locul bărbatului mort. E fiul meu, care v-a făcut binele pe care îl răsplățiți cu rău. Nemernic, tu, care socotești mai presus de orice dreptul ce ți-l dă obîrșia ! Nemernic, tu, care urmărești pas cu pas femeia smerită a slugii tale, o momești cu vorbe mincinoase și, cînd se îndepărtează de bărbatul ei, îi întorci spatele. Mai știi, nemernic ce ești, drumeagul unde mă pîndeai de sute de ori ca să arunci asupra tinerei mele căsnicii dezbinarea și nemulțumirea ? Mai știi drumeagul pe care te-ai întors apoi ca om bătrîn, fiindcă în lunca aceasta te pîndea bărbatul altei femei, care a avut soarta pe care am avut-o și eu ?

— Mamă, cum poți fi atît de nesocotită ? șoptește Ludovic printre dinții încleștați.

— Spun ce știu ! Strig ce trebuie, ca să mă audă fiecare : e un nemernic ! Pe cînd ăstălalț a fost de zece ori mai bun și mai cinstit.

Contele Gabriel Ludovic Makó, vînat la față, trezit deodată și pătrunzînd abia acum tot tîlcul celor întîmplate, grăi :

— Nu-i cu putință, Ludovic, să-ți fie dînsul tată.

Ludovic nu răspunde, căci mama lui strigă cu toată mînia inimii ei răvășite :

— Blestem pe casele, moșiile și vitele voastre ! Blestem pe capul celor dintre voi care ne ademesc !...

Ludovic o ia cu de-a sila și o duce cu dînsul.

Acum bătrîna îl urmează supusă. Cu șorțul la ochi, prăbușită, merge în urma carului.

Ludovic n-a scos o vorbă. Nu se uită la Elisabeta. Își dă seama că nenorocirea ce s-a abătut ca o avă-

lanșă peste dînsul îi arată un loc pe care el, luptător izolat, l-a atins în această clipă : fiu al unui tată care îi vorbește solemn și stăruitor, care prin moarte îi vorbește cu și mai multă stăruință. Nimeni nu-și dă seama de zbuciumul lui Ludovic, de rana lui din piept, nici unul dintre părtașii la vînătoare nu se mișcă, și cu toții sînt tulburați de tăcerea lui, tulburați că trece pe lîngă dînșii fără să-i privească. În fața lui se întinde șesul necuprins. Prin aburii lăptoși ai dimineții pătrund întîiele raze luminoase. Ludovic mîină o căruță, ducînd un vraf de vreascuri și un trup fără viață, mărunț și neînsemnat, iar îndărătul frunții sub care a pogorît marea taină a tăcerii dăinuiește poate sîmburele unui gînd măreț. Infiorați și îngroziți, ceilalți privesc în urma lui. Elisabeta se apleacă peste hături și-și acoperă fața. Ghemuită, ca sub o grea povară, izbucnește în plîns :
— Și asta trebuia să fie cea mai frumoasă sărbătoare a zilei mele de naștere...

ÎNȚILNIREA

Înviea zorilor destrăma ultimele neguri ale nopții, cînd stăpînul casei, orbul, se adresă oaspeților săi :

— Vinul ne-a dezlegat limbile. Am ascultat întîmplări care, din discreție, au rămas pînă acum ascunse, și între noi s-a înfiripat cea mai desăvîrșită dintre apropieri : mărturisirea. Dacă voi, dragi prieteni, doriți într-adevăr să vă povestesc și eu un episod din viața mea, dacă vreți să dați ascultare unui om însingurat din pricină că și-a pierdut încă din tinerețe lumina ochilor, aveți bunătatea de a urmări înlănțuirea dintre ursită și vină, pînă la răs_pîntia unde amintirea amuțește, stăvilită oarecum de inexplicabil, atunci nu voi mai șovăi să însuflețesc și eu, cu tot ce e mai bun în mine, focul din vatra încrederii, care ne-a încălzit inimile în decursul acestei nopți.

Drumul pe care avem să-l străbatem îndărăt, ca să reluăm firul întîmplării de la începutul vieții mele, duce prin desișul bogat al unei tinereți lipsite de griji, către casa părintească de la marginea așe-

zărilor sătești din Transilvania, adică din Cîmpia Transilvaniei. Zicale înțelepte, ogîndind cugetul curat al străbunilor, împodobeau pervazele, substreșinile caselor, și tot ce-mi era dat să văd în jurul meu în anii copilăriei se lega de munca țăranilor și de priveliștea obișnuită a ogoarelor, de vite și de mînerile lucioase ale uneltelor de muncă.

Aflasem încă de copil că natura ne înlănțuie de două ori : o dată, prin prezența ei triumfătoare, care stăruie în toate : în firul de pai, în ierburi, în copaci și în fructele pîrguite, și face ca ființa cea mai neînsemnată să năzuiască spre viață, chiar dacă e chinuită, chiar dacă își trage sufletul bolnav, gata să se stingă ; a doua oară, prin datoria omului de a întoarce brazda, fie pentru a semăna grăunțele, fie pentru a îngropa morții, îndatorirea de a înhăma vita pînă la capătul puterilor ei, deci prin porunca de a ne supune constrîngerii morții și de a renunța la înălțarea spiritului, astfel ca, în clipa în care ne apropiem de somnul de veci, să nu ne împotrivim ațipirii care ne cuprinde pentru cea din urmă oară.

Tatăl meu era țăran, rudele lui, ca și oamenii în mijlocul cărora am crescut, erau fii de țărani. Orfan de timpuriu, și-a croit, încă din tinerețe, singur un drum. Dîra aurită ce tremura în capătul zării și se topea în nemărginirea albă a amiezii, ogorul care se întindea aproape pînă la poala ultimului șir de coline verzi ușor rotunjite de la hotarul satului nostru vădeau rodul sîrghinței sale. În liniștea nesfîrșită a întinderii, lanurile îngrijite și căsuțele, curățele, cu oameni prietenoși, de a căror prețuire se bucura tatăl meu, oglindeau răsplata unei munci istovitoare. Era mai harnic decît vecinii săi și mai priceput decît orice om mi-a fost dat să cunosc pînă în pragul adolescenței mele.

Pe lîngă alte însușiri care făceau să semăn la fire tatălui meu, moștenisem de la dînsul înclinarea pentru o anumită solemnitate. Sărbătorile, nunțile, botezurile, înmormîntările, cuvîntările ori predicile mă impresionau ca o taină, pînă-n adîncul sufletului. Învătasem de la mama — care vedea viața prin

vălul unei blindeți neîntinate — că există un Dumnezeu, că el vede tot ce se petrece în inima omului și-i descoperă cele mai tainice porniri. Părinții mei nu simțeau îndemnul și nici nu voiau să-mi vorbească despre religie. Ca oameni cu adevărat evlavioși, își dezvăluiau cu greu simțămintele mai adânci, iar pe de altă parte, lipsiți de noțiunile elementare ale dogmei, se lăsau cuprinși de evlavie, ca purtați pe aripile unui cînt lăuntric. Auzeau uneori, după încetarea lucrului și le umplea sufletul, o melodie fără cuvinte, ce nu putea fi cîntată, și nici tălmăcită de dînșii, ci doar ascultată, într-o reculegere tăcută. Mie însumi nu mi-a fost hărăzit să pătrund taina acestei litanii mute. Încă de pe cînd eram un băiețandru mă simțeam atras de această îndoită putere a naturii, de ciocnirea dintre viață și moarte, și educația mea a căpătat astfel o altă îndrumare.

O fată din satul vecin, anume Anni, stîrnise în mine o dragoste năvalnică, și în curînd, nu trecea o oră fără ca în mintea mea înfierbîntată să nu revină mereu chipul drăgălaș al copilei. Pasiunea aceasta nestăpînită, deși nemărturisită și nici măcar bănuită de Anni, o socoteam drept un păcat, și povara ei mă apăsă greu cînd seara, la culcare, îl invocam pe Dumnezeu în graiul simplu și firesc ce-l deprinsesem de la mama. Îndemnul mamei, care socotea rugăciunea de seară drept piatra de temelie a moralei și a bunei-cuviințe, trebuie să fi contribuit la faptul că am început să cred că Dumnezeu nu se uită la mine în timpul zilei, dar că — de îndată ce mi-ar descoperi păcatul — firește că s-ar lăsa înduplecat de smerenia rugăciunii, și m-ar privi cu îngăduință. Nevăzutul, atotștiutorul duh — îmi șoptea nădejdea mea mîngîietoare — va renunța să mă pedepsească dacă voi avea destulă tărie să nu mă gîndesc la Anni măcar în acele puține clipe cînd îmi rostesc rugăciunea. Dar însăși hotărîrea disperată de a o alunga pe Anni din mintea mea implica, firește, prezența imaginii ei. Tremurînd de teamă, mă sileam să-mi termin rugăciu-

nea fără să mă las furat de alte gînduri, dar pînă la urmă renunţam. Începusem să mă simt din ce în ce mai rar îndemnat să-l mai rog într-un fel sau altul pe Dumnezeu să se îndure de inima mea chinută. Am rămas astfel şi în anii următori, pînă în pragul maturităţii, cînd o însoţeam pe alei, la cîmp, ori prin pădure, mărturisindu-i dragostea, cu bucuria celui care o ştie împătăşită.

Izbucnise întîiul război mondial. Dintre toate gîndurile care mă frămîntau la acea răspîntie neaşteptată, nici unul nu mă chinuia mai mult deoît acela de a trebui să-mi fac datoria. M-am prezentat aceluiaşi regiment de cavalerie din armata austro-ungară, în care îmi făcusem stagiul cu termen redus şi din care mă eliberasem ca ofiţer de rezervă.

Sosi ceasul în care regimentul urma să plece pe front. Însoţit de Anni, luam parte la o serbare populară de rămas bun, care avea loc în capitala plăşii. Ca să mai uităm de nesiguranţa şi mîhnirea despărţirii, ne plimbam de colo-colo prin mulţime, legaţi de sunetele muzicii, pe aleile parcului şi pe sub copacii înalţi. În faţa unei barăci unde se vindeau tot felul de mărunţişuri de bilci, se strînseseră mai multe fete cu flăcări lor, îmbrăcaţi, ca şi mine, în haină militară. Apropiindu-ne de ei, îi văzurăm atraşi mai ales de talismanele aşezate în grămăjoare pe tejghea sau agăţate de lăntişoare subţiri pe stînghia barăcii. Mai toate înfăţişau, cu mai multă sau mai puţină stîngăcie, simboluri ale credinţei şi superstiţiei, şi toate păreau la fel de preţuite şi de cerute de cumpărători. Constatai cu uimire că războiul schimbase destinaţia lăntişoarelor. Fetele le cumpărau acum pentru a le dăruia flăcăilor ; altfel decît era datina. Nişte bărbaţi — ba încă şi ostaşi pe deasupra — să poarte podoabe femeieşti ! Iată un lucru care îmi stîrnea nemulţumirea. Anni, îndemnată de pilda celorlalte, îmi răspunse surîzînd :

— De vreme ce eş ascuns sub haina militară, nu se vede. Şi apoi, e ceva tainic în amintirile dăruite de fete ; ele întruchipează feminitatea însăşi, cum

zice Goethe : „Eternul feminin e cel ce ne atrage”. Și, poate, privind lăntucul acesta gingaș o să-ți amintești de mine, el însemnând pentru noi chezașia unei sfinte făgăduințe.

Niște gingașe plăcuțe argintii, înfățișînd frunze de trifoi cu patru foi și atîrnate de lăntișoare subțiri, păreau să-i placă îndeosebi lui Anni, și se vedea cît de mult ar fi dorit să-mi dăruiască una, ca s-o iau cu mine pe front. Către seară, cînd trecu-
răm din nou pe acolo, locul din fața tarabei se golise, și Anni era bucuroasă să-și poată alege nestingerită obiectul dorit, ceea ce și izbuti, deși nu fără oarecare greutate. Frunzele de trifoi cu patru foi luceau stins și — potrivit gustului rustic al cumpărătorilor — erau împodobite cu cîte o piatră roșie, albastră, verde sau galbenă. Cunosînd preferința mea pentru culoarea verde — care însemna și pentru ea spor și belșug — Anni mi-ar fi dăruit bucuros un trifoi cu piatră de culoare verde-închis, așa cum văzuse ea în dimineața aceea, dar nu mai era decît unul singur, și acela nu de vînzare. Găseai orice alte culori, dar cu piatră verde nu mai erau decît într-o singură nuanță, searbădă, străvezie ca a ierburilor de mare, și nu pe gustul lui Anni. Se mulțumi în cele din urmă cu un trifoi cu o piatră de un verde-șters, la fel ca atîtea altele atîrnate în aceeași legătură, și cînd, în drum spre casă, mi-o dăruî cu o caldă urare de noroc, pornirea mea împotriva „podoabei muieresti” se risipi cu totul, ba mi se părea chiar că frunzulița aceea ieftină, cu lăntucul ei subțire, însemna pentru mine un lucru neprețuit, cu care mă mîndream, în a cărei putere binefăcătoare îmi plăcea să mă încred și de care nu m-aș mai fi despărțit niciodată. Că era verde-închis sau verde-deschis, mi-era totuna. Totuși, Anni mă înștiință că la întoarcerea mea din război va înlocui piatra cu o alta pe gustul ei. Pe scara care ducea la locuința părinților mei, îmi șopti înaintea de despărțire :

— Cînd te vei înapoia, și războiul va fi trecut, piatra va avea o culoare verde-închis.

Eram așadar posesorul unui talisman ascuns sub tunică și cămașă, și care, ori de câte ori mă spălam, se legăna în voie. Cum acest obicei curios se răspîndise mai întîi în țările austriace, de unde probabil își trăgea obîrșia, apoi prin Ungaria, cît și prin Transilvania, el fusese adoptat de către mulți soldați, care purtau acum asemenea talismane. Dar eu nu-mi dădeam seama de acest lucru. Știam doar că-l aveam pe-al meu și că puterea lui aducătoare de noroc urma să se dovedească în curînd.

Peste puțină vreme, am cunoscut în lupte înverșunate adevărata față a războiului, care îl ținea pe soldat într-o neîntreuptă încordare, copleșindu-l cu emoțiile dintre primejdie și speranță, iar viața era atît de intensă, încît ostașul trebuia să rămînă tot timpul stăpîn pe simțurile sale, în mijlocul zgomotului asurzitor al nimicirii și sfîșierii. În rarele clipe de liniște, ostașul nu avea de ce să se rușineze cînd vederea unei păsări singuratice, zburînd peste cîmpul pîrjolit, îl răscolea pînă în adîncurile sufletului; căci la fel de intensă trebuie să fi fost odihna binefăcătoare care echilibra permanentele stări de suflet contrarii.

Curajul și simțămîntul datoriei nu sînt întotdeauna îndestulătoare. Înfruntarea continuă a primejdiei are nevoie, pentru a menține nevătămat echilibrul moral, de sprijinul celor mai ascunse forțe ale sufletului.

Influența pe care talismanul o exercita asupra încordării mele nu poate fi descrisă în cîteva cuvinte. Am trăit în Serbia cele mai dramatice ceasuri hărăzite unui ostaș: ceasul înfrîngerii și al retragerii. Dîrzenia, voința de a trăi, curajul meu aveau însă în trifoilul ce-l purtam la piept un sprijin statornic, întărit prin bărbăția și bunele urări ale lui Anni. Conștiința că noi doi, cu tot ce ne leagă, sîntem uniți în această amintire de la iubita mea îi acordă foarte curînd o însemnătate atît de mare, încît trifoilul era cu adevărat prezent în fiecare din stările sufletești prin care treceam, în fiecare din gîndurile mele cele mai adînci. Și din puterea pe care

talismanul și-o trăgea din aceste două izvoare, acumulam rezerve care mă întremau, mai ales în clipele în care simțeam nevoia de încurajare.

În felul acesta, atitudinea mea de soldat era în mare măsură determinată de talisman. O jucărie a superstiției populare îmi dădea siguranța că mie nu mi se poate întâmpla nimic grav. Am fost rănit; rana s-a vindecat. De două ori am fost acoperit de maldăre de pământ răscolit, dar nu mi-am pierdut cumpătul. O dată mai mult putui recunoaște că neînfricarea rămîne virtutea cea mai de seamă a soldatului și mă străduiam să fiu un model de curaj neclintit.

Pe front, am fost vărsat unui regiment austriac, al cărui comandant, colonelul von Schankebank, mă întâmpină cu bunăvoință. Îmi povesti într-o seară că strămoșii lui își trăgea originea dintr-o regiune din Transilvania și că numele meu de Schenker s-ar găsi și la originea familiei sale, și își dădu părerea că s-ar putea să ne tragem din același strămoș. Iar acest strămoș n-ar fi de bună seamă altul decît acel Martin Schenker care, la o vîrstă înaintată, și-a părăsit căminul părintesc din Austria-de-Jos pentru a se stabili în Transilvania, copiii săi rămînînd în patrie. Din însemnările lăsate de dînsul, ar reieși că s-a ocupat cu negoțul de cai și că odată, pe cînd călătorea după treburi prin Transilvania, a apărat cu atîta vitejie pe principele ardelean Görg Rákoczy al II-lea împotriva unui atac mișelesc, încît principele l-a învestit cu titlul de cavaler de Cionca-Bonca; așadar, cu un titlu de noblețe care, în vorbirea popular-aliterativă a cuvintelor ungurești, ar însemna „cel care a beteșit pe de-a-ntregul”, ca un fel de „ciocăne-bocăne”, părăind chiar să redea zgomotul oaselor pe care bravul Martin Schenker le-a zdrobit la drumul mare. Cu timpul, Cionca-Bonca a devenit, sub înrîurirea germană a limbii materne, sonorul nume german Schankebank, care a făcut să se piardă în uitare numele originar de Schenker. Colonelul von Schankebank nu a avut liniște pînă nu și-a văzut bănuie-

lile confirmate de documente, și nu mă puteai opune voinței sale de a face să se publice în *Buletinul Oficial* o relatare corespunzătoare, și nici obiceiului ce se statornicise ulterior, ca inferiorii și superiorii mei să-mi spună „locotenentul von Schankebank”, iar mai târziu — „locotenentul-major von Schankebank”. Așa se face că, după diverse schimbări de unitate, m-am aflat laolaltă cu oameni care mă cunoșteau doar sub numele de Schankebank, în timp ce în sat la mine — în afara părinților mei — nu se cunoștea această schimbare de nume. Cei de-acasă, legați de tradiții și de obiceiurile lor specifice, ar fi privit aceasta ca o ingraturitate față de numele patronimic al familiei și ca o înfumurare de parvenit setos de titluri goale, fapt care ar fi dat loc la neplăceri. Se știe că este rar ca un popor cu conștiință de sine să se opună la ideea unei eventuale înnobilări. Atît de rar încît în toată Europa n-ai putea cunoaște mai mult de trei exemple care și-au găsit uneori de-a lungul timpului o întruchipare caracteristică și la sașii din Ardeal. Ținînd seama de acest lucru, am luat hotărîrea de a nu relata în scris nici măcar lui Anni povestea bravului „frîgător de oase” Schankebank și uluitoarele ei urmări, propunîndu-mi să i-o povestesc prin viu grai la prima noastră revedere. Dar n-am mai apucat s-o fac.

Mă vedeam așadar dintr-o dată un om care purta două nume diferite. Și, pentru că oamenii din actualul meu mediu făceau parte din tabăra austriacă, noul meu nume cîntărea la ei mai greu decît cel vechi ; iar dacă, după cum vă spuneam, nu m-am putut opune folosirii lui de către ceilalți, trebuie acum să adaug că în cunînd nici nu mai voiam să mi se zică altfel. Mă complăceam parcă să mă înalț cu acest nume, să mă depășesc oarecum pe mine însumi, să mă leghin cu iluzia că am devenit dintr-o dată un altul decît cel ce am fost pînă ieri. Acasă, cu tatăl meu mă înțelegeam în dialectul săsesc ardelenesc, iar cu mama — în limba germană. Graiul dialectal cuprindea sfera lucrurilor cunoscute, familiare, intime : inima caldă a copilăriei, blîndețea mîinii pă-

rintești, dragostea de căminul părintesc... Pe cînd întregul spațiu vast al limbii vorbite de milioane de oameni îmi însuflețea cursul ideilor, înfățișa tot ce este mlădios, neastîmpărat și pornit spre aventură și viață năvalnică. Așa fusesem deprins de mic copil să gîndesc și să simt pe două planuri spirituale diferite. Și cînd privesc astăzi îndărăt, spre existența mea din timpul războiului mondial, și caut să evoc schimbarea petrecută în mine din clipa în care am început să fiu chemat pe numele cel nou, cu rezonanță nobilă, îmi pare că deosebirea dintre cele două planuri și-ar fi aflat o justificare în ambele denumiri, de parcă aș fi fost cu adevărat — după împrejurări — cînd unul, cînd celălalt.

Putea să aibă dorul meu de locurile natale o întruchipare mai atrăgătoare și mai scumpă decît făptura iubitei mele? De cîte ori îi scriam, auzeam parcă timbrul vocii ei în graiul muzical al căminului meu părintesc, și o încredințam de dragostea mea nestrămutată — după care scriam cît mai caligrafic numele de familie al tatălui meu pe dosul plicului poștei militare. Domnul von Schankebank, în schimb, începuse să se simtă bine în mijlocul unor prieteni ușuratici, și întreprindea din cînd în cînd escapade așa-zise în interes de servicii în spatele frontului, care îi ofereau în diferite orașe tot felul de distracții și îi procurau cu ușurință femei fără prea multe nazuri. Dacă, după o absență oarecare, ofițerul se întorcea la unitatea lui și se bucura de cîte o oră de liniște, pe care o rezerva corespondenței, scria cîte o scrisoare frumoasă uneia din noile sale cuceriri feminine, scrisori înflăcărâte de avînt tineresc. Ba se mai întîmpla uneori — căci atît de tihnită și de lungă nu era niciodată perioada de acalmie, ca omul să poată compune chiar patru ori cinci scrisori diferite, — să rescrie aceeași scrisoare fără să schimbe nimic alt decît numele celei căreia i se adresa, sau cel mult cîte un cuvînt pe ici, pe colo, și să le expedieze diferitelor destinatare, exprimînd fiecareia din ele mărturisirea aceleiași pă-

timăşe iubiri. Scrisorile, fireşte, le semnam cu numele meu nobil.

Dar nu vreau să insist mai mult asupra schimbării mele. Doresc numai să precizez că multe dintre scrisorile mele către Anni ar fi rămas poate nescrise, ba chiar şi raporturile dintre noi s-ar fi putut răci, de n-ar fi fost teama că talismanul şi-ar putea pierde puterea lui binefăcătoare. Aşa cum un dar îşi păstrează valoarea chiar dacă împrejurările în care a fost dăruit pălesc, trifoilul — verificat în multe primejdii — continua să păstreze pentru mine aceeaşi virtute. Deşi nu se poate spune că sînt fricos, în privinţa lui eram. Talismanul mă înlănţuia de Anni, chiar dacă sentimentul meu pentru dînsa slăbea uneori. Parcă aş fi presimţit încă de pe atunci că l-aş putea pierde, cum de altfel s-a şi întîmplat.

Curios lucru : faptul că foloseam două nume deosebite ar fi putut da loc la confuzii. Dar ele nu surveniseră în nici un fel. Norocul îmi rămase, ca şi pînă atunci, credincios. Numai că am pierdut prilejul — ultimul — de a o revedea pe Anni. Din munţii Rodnei, unde staţionase un timp, regimentul nostru fu zvîrlit, pe căi ocolite, în Italia. Drumul cu trenul într-acolo purtă unitatea mea prin Cîmpia Transilvaniei. Anni primise o telegramă de la mine să aştepte la Tunda trecerea trenului, care uneori zăbovea ore întregi prin staţii. Cînd Anni se apropie de trenul în care mă aflam, căpătă din partea unui camarad mai tînăr, anume Kruse, o informaţie greşită ; numele de care ea îl întrebase îi era lui necunoscut. Adaug că locotenentul Kruse o vedea pentru întîia oară pe Anni. Şi, după cum am aflat cu mulţi ani în urmă, el scrisese cîndva primăriei din satul ei, cerînd ca aceasta să-i comunice — după indicaţiile date de el în legătură cu fugara lor întîlnire — adresa lui Anni. Dar nici asupra acestei întîmplări nu vreau să mai insist.

În timpul ce a urmat pînă la sfîrşitul războiului n-am mai putut da de urma lui Anni. În primăvara lui 1915, mama ei se îmbolnăvi pe neaşteptate de plămîni, şi medicul îi recomandă, de îndată ce-şi

dădu seama de gravitatea cazului, să schimbe ținutul aspru și bătut de vânturi al Cîmpiei Transilvaniei cu clima caldă a Italiei. Anni își însoți mama în Sicilia. Și pentru că veghease, acolo în străinătate, la căpățiul ei în zilele de grea suferință și rămăsese neclintită alături de dînsa pînă la moartea mamei, intrarea în război a Italiei o surprinsese în Sicilia. Ultimul ei domiciliu fu orășelul Taormina, situat pe coasta mării. Pe căi ocolite, ea îi scrisese tatălui ei că fusese internată, ca supusă a unui stat inamic, într-un lagăr, nu departe de Taormina. Trecu mult timp fără ca tatăl ei să fi primit știri de la ea, dar, prin intermediul Crucii Roșii, ea îi comunicase că trăiește și e sănătoasă. Unele dintre scrisorile mele le-a primit. Dublul meu joc — față de ea și alte femei — continuă, pînă ce, într-o zi, luă sfîrșit, într-un chip pe cît de ciudat, pe atît de brusc.

În timpul luptelor la care regimentul nostru lua parte pe frontul italian, aveam în locotenentul Kruse, de care am mai amintit, un camarad mai tînăr, dornic să mă ajute cum se putea mai bine în îndeplinirea oboseitoarelor mele îndatoriri. Ne împrietenisem de puțin timp, deoarece aparținusem pînă atunci unor subunități diferite, și îl prețuiam pentru firea lui inimoasă.

După atacuri repetate, trupele austro-ungare aflate în munții din nordul Italiei izbutiseră să respingă atacurile către sud, pînă la un masiv abrupt, de netrecut, dindărătul liniei sale de rezervă, și să păstreze pozițiile cucerite, în ciuda contraatacurilor imediate. În timpul acestor lupte, regimentul nostru suferise pierderi grele. Mă găseam, împreună cu o mică parte a efectivului și cu locotenentul Kruse, cu care împărțeam spațiul restrîns al unei barăci, fără legătură cu unitatea căreia aparțineam, la vreo doi kilometri de linia de foc, într-o pădure, unde așteptam, în repaos, ordinul de regrupare dinainte anunțat.

În regiunea aceea năpădită de tufe închircite, brăzdată de jgheaburi adînci pentru apă, de podișuri și vâlcele neregulate în care infanteria își stabilea abia

acum pozițiile și începea să-și sape cu ajutorul caz-malelor tranșeele și să le întărească cu sprijinul bolovanilor, era de îndeplinit, într-o noapte, o misiune importantă, în care mica noastră grupă era și ea angajată. Am primit pe la orele 10 seara comunicarea telefonică a unui post apropiat că se planuiește pentru noaptea următoare o „acțiune” în ținutul recent cucerit și nesigur, unul dintre acele atacuri de importanță locală, așa cum se obișnuia uneori pentru recuperarea prizonierilor și pentru a recunoaște ce fel de trupe se aflau în fața noastră. Se dăduse în același timp ordinul de a lua în primire de acolo și câteva mortiere grele de tranșee, să le adăpostim în unele puncte, încă neprecizate, de pe un creștet de munte cucerit, și să le pregătim pentru a le putea pune în bătaie pînă la începutul acțiunii.

După acel apel telefonic, sosit la o oră atît de tîrzie, era nevoie să stabilim pe teren locurile unde aveau să fie plasate aruncătoarele de mine și să le cărăm sus pe culme fără ajutorul cailor, numai cu puterea brațelor noastre.

O altă sarcină însă, așa cum reieșea dintr-un ordin suplimentar, era să descoperim poziția unei baterii inamice de aruncătoare de mine, care pricinuise pierderi serioase în rîndurile noastre. Pe înălțimile nou cucerite, în felul specific în care se desfășurau acolo luptele, bateria inamică era cel mai periculos adversar. Minele lor erau mai mari decît ale noastre, și aruncătoarele erau atît de bine amplasate de către italienii familiarizați cu toate ascunzișurile locului, iar perioadele de atac — atît de bine alese, încît toate încercările noastre de a descoperi adăpostul bateriei nu dăduseră pînă atunci nici un rezultat. Dacă nu reușeam să-i facem inofensivi în cursul acțiunii planuite, trebuia să ne așteptăm din partea inamicului la un foc de baraj deosebit de puternic. Fiecare infanterist avusese prilejul să cunoască în acest scurt răstimp puterea bateriei dușmane.

Primisem ordinul să îndeplinesc ambele sarcini. Hotărâsem să dorm două ore, și pe la 1 noaptea, însoțit de câțiva soldați și subofițeri, să pătrund în linia de foc. Găsirea unor poziții potrivite care să permită, în cel mai bun caz, ridicarea în grabă a unor ziduri de piatră protectoare și transportarea mortierelor pînă în creștetul culmii trebuiau efectuate încă înainte de a se face ziuă, deoarece eram siliți să ne mișcăm mereu prin locuri aflate sub observația inamicului.

Timpul de plecare se apropia. Locotenentul Kruse zăcea, în urma unei răceli, cu febră mare, în patul său. Avea, e drept, sentimentul că tot ce trebuia făcut cădea în grija lui, că el — ca mai tînăr în grad, nu eu — trebuia să alerge în toate părțile. Voia măcar să mă însoțească în drumul meu. Dar ziua care începea se anunța foarte obositoare. Ținînd seama de starea sănătății lui, am refuzat.

De altfel, primisem nu demult știri de acasă, în care — după un timp — pomeneau și de Anni. Se afla încă în Sicilia. Îi mergea bine și nu avea să se plîngă de felul cum era tratată. Vestea aceasta mă bucură mult. După aceea însă, ca de atîtea ori de la despărțirea noastră, mă cuprinsese îndoiala. „E adevărat — îmi spuneam — că nu iubești nici o altă femeie așa cum o iubești pe Anni. Dar pe ea o iubești numai din dragoste pentru propria-ți copilărie și tinerețe, și nicidecum atît de adînc ca pe vremuri. Da, încerci să te convingi tu însuși de sentimente care de mult au încetat să mai existe. Ești supersițios. Ți-e teamă să nu se piardă puterea talismanului. Dar ar fi mai cinstit din partea ta să-l lepezi și să nu mai legi de această fată speranțe a căror împlinire nici tu însuși nu o mai dorești.”

În toate aceste șovăielnice cumpăniri, o comparam pe Anni cu prietenele ei și cu alte fete și femei și, pe cîtă vreme în trecut nici una dintre ele nu ar fi putut sta alături de Anni, acum erau destule care să mă atragă mai mult decît ea și să mă facă oarecum să înțeleg că lungă despărțire îmi fu-

sese, poate în chip fericit, hărăzită de soartă ca un prilej discret de a desface vechea legătură.

Nici în seara aceea nu fui scutit de această incertitudine. Mă simţeam pe de o parte atras către Anni, pe de altă parte nestînjenita dorinţă de variaţie mă îndrepta spre alte chipuri şi ispite. Ca mai totdeauna în asemenea împrejurări, cînd clipele sînt preţioase, aveam intenţia să termin repede cu obişnuitele treburi ale dimineţii şi să mă întind, gata îmbrăcat, pe patul de campanie, ca să pot fi de îndată după deşteptare gata de pornire. Mă bărbierii. Din tăcerea adîncă, începu să tremure peste pădurea care înconjura baraca bubuitul surd al detunăturilor. Tunuri italieneşti cu tragere lungă căutau în fundul pădurii apa curgătoare sau linia funicularului, atelierele artileriei sau întretăierile de drumuri. Tocmai începuse să fileze lampa, care stătea pe jos, lîngă patul lui Kruse. Cilindrul de sticlă se afumase pe dinăuntru şi se înnegrise cu totul. Abia îmi scosesem cămaşa ca să mă aplec deasupra ligheanului de spălat şi, cu cămaşa încă pe braţ, mă apropiiai de lampă ca să-i cobor fitilul, cînd, trecîndu-mi mîna pe piept, mă oprii deodată. Lănţişorul nu mai era.

Mă cuprinse o tulburare de nespus. Mă apucaii să-l caut. Cercetai pe lîngă pat, sub masă, sub scaun. Nu-l găsii. Ziua fusese lungă ; cine ştie unde şi cînd se va fi desprins unul din inelele lui subţiri, unde va fi căzut lanţul pe jos, fără să-mi dau seama ?! Kruse îmi urmărea cu ochi strălucitori mişcările. Dar nu mă întrebă ce caut şi nici eu nu-i spusei ce pierdusem. Mă îmbrăcai, îmi pregătii echipamentul pentru marş, şi apoi, doar cu gulerul tunicii desfăcut, mă întinsei pe crengile de cetină, lăsîndu-mă furat de o aţipeală plină de nelinişte, pînă fui trezit. Zăpăcit, plecai cu însoţitorii mei prin pădurea noptatică, în timp ce tirul artileriei duşmane începuse a duduî.

(„Aşadar, lănţişorul dispăruse. Ce tîlc avea pierderea lui ? Că norocul mă părăsise. Ai meritat oare altceva ? Ah, draga mea Anni ! Voia să-i schimbe

piatra cînd totul se va fi sfîrșit cu bine. Verde-închis ! Acum n-o să mai revadă nici ea lăntîșorul.”)

Pentru întîia oară, gîndul mi se opri mai multă vreme la ea ; o biată captivă, care de bună seamă că se simte străină acolo departe și o duce mai greu decît reiese din rarele știri pe care i le trimite tatălui ei, iar scrisorile pe care le va fi primit de la mine sînt poate singura mulțumire care o mai îmbărbătează în starea ei apăsătoare. Desigur că scrisorile mele țin în sufletul ei tot atîta loc cît țin în sufletul meu trifoii în patru foi, numai că la ea cugetul e mult mai curat și mai nobil, așa cum vreau să-i apară și al meu ori de cîte ori chemarea mea îndepărtată se dovedește a fi înșelătoare.

În dimineața următoare, pe la 5, în îngîinarea zorilor cenușii, însoțit de un artificier ungur, coboram pe o potecă îngustă, șerpuitoare, pe o coastă împădurită de munte. Frontul era calm. Cam la o sută de pași în urma noastră, în sus pe coastă, urcau cîțiva soldați, ducînd cu mare greutate afetul unui aruncător de mine. Știam că trebuie să ne fi apropiat mult de liniile inamice, că aici, în munți, unde posturile înaintate dușmane se aflau la mică distanță, trebuia evitat orice zgomot și că vom da peste puțin de infanteria noastră. Albia pe care, după indicațiile hărții mele, trebuia să o străbatem, nu mai putea fi prea departe în jos.

Deodată, izbucniră în fața noastră lumini. Aerul tremură, și tufișurile fremătară sub lovituri zguduitoare. Grenade de mîină, focuri de mitralieră, împușcături de infanterie — nici nu-mi dădeam bine seama ce se întîmpla — cînd mă pomenii alunecînd pe potecă, răzbătînd prin tufiș și oprindu-mă jos, adăpostit îndărătul unui bloc de piatră. Dădui să mă ridic și ingenuncheai din nou. La oarecare depărtare, vui afetul, prăvălit în adîncime. Apoi orice alt zgomot fu acoperit de pocnetul grenadelor, pornit din toate direcțiile, de țacănitul mitralierelor, pe care munții îl trimiteau înapoi în zvîcnituri dese, de focul tunurilor și de exploziile obuzelor. În jurul nostru și pînă la mari depărtări, deasupra noastră

și de pe toate înălțimile și povârnișurile, frontul, înțetit de atâtea zile și nopți, improșca foc din toate gurile. Presimțind un atac neașteptat aici ori dincolo, se dezlănțuia ici-colo, cu risipa nesăbuită a furiei dezlănțuite.

Dar unde era acel „aici” ? Unde acel „dincolo” ? Unde se desfășura linia italienească, unde a noastră ? Într-un fel oarecare, ajunsesem, cu cei ce mă urmau, pe poziții înaintate ; fără să dau peste vreun post de strajă, ne apropiasem în întuneric de tranșeele italienești, la 100, poate la 60, poate la 40 de metri — și așa am stîrnit toată această larmă.

Stăteam întins îndărătul stîncii, acoperită de mușchi. Cît timp trăgeau asupra coastei sub care mă aflam, cît timp poteca pe care ne-am apropiat de fundul albiei se afla sub focul razant al mitralierelor, era cu neputință să reiau legătura cu oamenii mei. În primul rînd mă îndoiam ca vreunul dintre ei să mai fi scăpat teafăr dintr-un astfel de bombardament ; și mă temeam că și ei mă socoteau pierdut. Eu, de fapt, nu eram pierdut, ci stăteam tupilat îndărătul stîncii, și fiecare încercare de a mă suci sau ridica era împiedicată de o durere arzătoare în coapsă, durere pe care o simțeam pînă în sold.

Abia înspre ziuă se liniști și frontul.

Glonte, care mă nimerise cam la o palmă și jumătate mai jos de soldul drept, era de la una din mitralierele care secerau de pe flancul de vest albia pe unde coborîsem noi de la nord. Era un glonte intrat în carne, venit de departe, care nu-mi atinsese osul și nici vreo arteră importantă, un glonte care-mi producea, ce e drept, dureri, dar numai o neînsemnată pierdere de sînge.

Îmi era frig. Mă mișcam cu greu. Iar mai tîrziu, cînd soarele se înălță, alungînd răcoarea dimineții, și începu să dogorască, setea deveni chinuitoare, și foamea la fel ; nu mai mîncasem nimic din ajun.

Cînd ridic capul, zăresc cum coasta pe care am străbătut-o ocolește la dreapta și o ia apoi în unghi ascuțit spre povârnișul opus, cu care se unește într-o depresiune în formă de șa. Pe povârnișul acela

stă inamicul. Dacă scot capul pe după blocul de piatră, pot zări deschiderea largă dinspre apus, de unde ochiul poate cuprinde pînă departe alte păduri și înălțimi. Acolo se află de asemenea inamicul, de acolo a pornit și tirul.

Pînă la coasta din față nu sînt nici 60 de metri. De aici se aude forfoteala italienilor din spatele tufișurilor, poți deosebi zgomotul gamelelor ce se ciocnesc între ele. Și de sus, de pe înălțimea care se întinde deasupra mea, se aud de asemenea zgomote. Acolo lucrează infanteria noastră la săpatul tranșeelor. Ziua scade treptat. Nu trebuie să fiu descoperit. O dată cu înserarea am să mă cațăr sus, prin tufișuri, chiar de-ar fi să mă tîrăsc numai cu ajutorul brațelor.

Locul pe care zăceam era o lespede netedă de piatră, acoperită de un strat subțire de pămînt, presărat ici și colo cu cîte un smoc de iarbă. În stînga, lespede se prefăcea într-un bloc de piatră cît un stat de om, formînd un zid îndărătul căruia căutam adăpost; și cum acest bloc, închipuind o mică firidă, avea la capăt o prelungire laterală, eram apărat atît dinspre coasta opusă, ocupată de dușmani, cît și dinspre apus, în vreme ce la dreapta mica treaptă de piatră părea să coboare brusc, lăsîndu-mă acoperit doar de crengile cîtorva tufișuri ce se înălțau spre mine. La marginea de sus a lespezii zării o clipă tocul țintuit al unei cizme bărbătești și, cum stătea în nemișcare, îmi spusei că trebuie să fie subofițerul ungur, care, de cum s-a pornit focul, a sărit ca și mine de pe potecă, lovit probabil de vreun proiectil. Făcui de mai multe ori încercarea de a mă ridica pentru a vedea dacă mai trăiește, fără să pot arunca totuși o privire asupra stîncii. Am strîns atunci în jurul meu cîteva pietre, am alcătuit o treaptă, propunîndu-mi să întreprind cu mai multă precauție o nouă încercare și, înainte de toate, să văd dacă artificierul și-a revenit în simțire, să-l fac să înțeleagă că trebuie să-și înăbușe orice geamăt de durere și să-l informez despre situația primejdioasă în care ne aflăm în locul nostru

de refugiu, în mijlocul unui teren controlat atît de aproape de inamic.

Am putut fără multă greutate să-mi oblojesc rana cu un bandaj provizoriu. Cît timp nu mă mişcam, durerile erau suportabile, astfel că izbutii cu încetul să mă liniştesc şi să-mi revin, ba unele din gîndurile ce-mi trecură prin minte mi le amintesc şi astăzi, cu limpezime, de parcă toate acestea s-ar fi întîmplat abia ieri.

Fireşte, mă gîndeam şi la talismanul pierdut. Dar, lucrul ciudat, acum, cînd aş fi avut prilejul să pun nenorocul meu pe seama pierderii lui, nu mă mai simţeam copleşit de sumbra strîngere de inimă care mă apăsase în timpul marşului de noapte, ba mi se părea că izbutisem să mă dezbăr de închipuirea că-mi va merge bine numai atîta timp cît voi purta cu mine semnul aducător de noroc. Desigur că urările ce ne vin din partea unei fiinţe dragi ne sînt prielnice, fiindcă ne înrîuresc pînă şi în atitudinea faţă de unele situaţii neprevăzute. Desigur că simbolul care ne aminteşte urarea de bine are în el putinţa de a spori înrîurirea lui, din care pricină se crede că orice talisman trece drept aducător de noroc şi-şi exercită adevărata-i forţă magică numai atîta timp cît credem în el... Dar pe de altă parte e o copilărie ca, de îndată ce-l pierzi în chip firesc, să interpretezi aceasta ca un semn rău. Lănţucul era subţire şi fragil. La urma urmei, după atîta timp, era firesc să se fi rupt, sub gulerul ţeapăn al uniformei.

Din nou mă gîndii la Anni. Soarele strălucea pe cer cînd m-am ridicat, socotind că artificierul ungur n-o mai fi în viaţă, şi —călcînd cu piciorul teafăr pe treapta de piatră — m-am putut convinge, definitiv de astă dată, că murise. Moartea lui năprasnică, la un pas de mine, numai din pricină că, mergînd în urma mea, a sărit de pe potecă o clipă prea tîrziu, numai din pricină că saltul acela pripit, în lumina nesigură a amurgului, l-a dus nu în spatele, ci deasupra stîncii, mă tulbură adînc. Mă întorsei încetişor, şi pentru a doua oară

privirea mea căzu în imediata apropiere a micii terase pe care mă aflam.

La picioarele mele zării deodată, la vreo doi metri adâncime, pitit în spatele unui tufiș, un infanterist italian. Ochii săi mă țintuiau nemîșcați, și în mîna ridicată, cu degetul pe trăgaci, ținea un pistol.

La început încremenisem. Sprijinindu-mă cu amîndouă mîinile de marginea ieșită în afară a blocului, nu aveam putința să-i exprim prin semne intențiile mele pașnice. Pe de altă parte, era și el în aceeași situație, conștient că trebuie să păstreze aceeași atitudine și că dacă și-ar fi trădat prezența se expunea primejdiei, la fel ca mine. Ridicai din umeri și-i șoptii domol în limba germană, cu toate că eram convins că nu o cunoaște, să nu tragă, căci în clipa în care ne-am fi trădat am fi fost amîndoi pierduți. Mă așezai după aceea din nou și, pentru a nu mă sustrage privirilor lui și a-i deștepta astfel neîncrederea, mă tîrîi pînă la margine, mă ghemuii cum putui mai bine pe ieșitura blocului și-l privii în față.

Era înarmat, în vreme ce pistolul meu era pe jos, lîngă mine, pe piatră. El era teafăr, eu — rănit. Făcu totuși un gest cu totul neașteptat: văzînd petele de sînge de pe degetele și pantalonii mei, lepădă revolverul, scoase din buzunarul vestonului un bandaj și mi-l întinse. Da, înțelesese și dînsul că noi doi aveam un adversar comun; că cei de dincolo și de dincoace habar n-aveau că, la adăpostul tufișului, se ascundea cineva. Pricepuse că noi doi eram în clipa aceea aliați, și-mi surîse dînd prietenos din cap și așteptînd să-i comunic tot printr-un surîs că primeam alianța. Și cum pe fața lui brăzdată erau întipărite amărăciunea și oboseala, surîsul lui mă mișcă și mai mult.

Ce-l făcea să fie atît de prietenos? Ce-o fi punînd la cale în ascuns? Eram încă bănuitor, dar ochii lui mari, întunecați și adînci mă făcură să văd în el un om blînd; și dacă în surîsul lui mai stăruia încă o urmă de șovăială, e că tot nu avea deplină încredere, iar dacă intenționa să ascundă

ceva, nu era cu gînd duşmănos, ci poate cu teama că eu însumi aş putea fi în stare să împiedic sau să zădărnicesc ce şi-ar fi pus în gînd, şi să tulbur ce-i sta lui la inimă. Acolo jos, sub tufe, îşi avea mantaua şi echipamentul de infanterist, iar alături — două mosoare de cablu telefonic.

Infanteristul, cu galoane de sergent pe umăr, era încă foarte tînăr ; se înapoia poate dintr-o misiune, trebuia poate să predea mosoarele. undeva, pe drum, sau să facă legătura dintre un post înaintat şi front şi, surprins de trecerea rapidă de la lumina slabă a zorilor la cea puternică a zilei, a rămas izolat, fiindcă ajutoarele lui vor fi apucat care încotro la izbucnirea atacului.

Cînd prinse să observe că mă tot uit la cabluri, un surîs îi trecu pe faţă, arătîndu-mi că şi-a dat seama că l-am ghicit şi c-am priceput, că vroia să păstrăm această înţelegere între noi ; se agăţă de sentimentul liniştitor că eram ocrotiţi de acelaşi scut — şi ca să mă încredinţeze de lealitatea lui făcu alt gest neaşteptat. Îşi descheie bluza, scoase la iveală de sub cămaşă un lanţ lucitor, de care atîrna un medalion, şi mi-l întinse într-un gest de dăruire.

Are un talisman. Vrea să-l schimbe cu al meu. Ochii lui negri mă privesc întrebător, şi eu îmi deschei copcile gulerului şi îmi desfac tunica la piept, pentru a-i arăta că eu n-am nici unul. Şi în timp ce fac gestul, un simţămînt ciudat mă cuprinde. Parcă aş mai fi trăit o dată clipa aceasta sau aş fi visat că mi se mai întîmplaseră cîndva toate astea, într-o altă viaţă, că îmi desfac bluza pentru a arăta unor ochi negri, cercetători, întrebători inima mea. Şi cînd să-i arăt pieptul gol, iată că, atingînd pielea cu degetul, dau de trifoi. O negură părea să-mi învăluie simţurile şi nu mai eram conştient de mine însumi, mîna mea mîngîia lăntişorul gingaş, care, ca şi altădată, îmi înconjura gîtul, şi ţin din nou micuţele-i verigi în pumnul meu strîns.

Da, da ! Repet : lanțul era la gît ! Pierderea mea de sînge nu fusese prea mare, dar durase ore întregi ; nu dormisem noaptea aproape de loc, nu mai mîncasem nimic din ajun, înghețasem de frig — și, cu vremea schimbătoare de la munte, soarele fierbinte de vară ardea deasupra capului meu de o bună bucată de vreme. Era firesc dar să mă simt slăbit, să cad chiar pradă nălucirilor.

Dar omul de jos, tînărul acela meridional — el nu era o nălucă ; el sigur că era stăpîn pe sine, și vedea și el lanțul, și zîmbi la vederea lui. Făcu un pas mai aproape și, cu brațul întins spre mine, ținu în palma lui bronzată talismanul lui mistic : Fecioara cu pruncul. Cu surîsul pe buze, îmi urmărea frămîntarea mută. Își închipuise că mi-era greu să mă despart de talismanul meu și era gata să-și retragă mîna — ca să mă liniștesc.

Îmi 'scosei lanțul de la gît. Îl privii. Îl simțeam — îl vedeam. Mă uitam la trifoi. Piatra era de un verde-închis !

Repet : piatra era de un verde-închis ! O țineam între degete, trecui cu mîna pe deasupra, o apropiai de ochi ; era acolo și era de un verde-închis.

Vîjiitul din urechi, pe care îl simțisem înainte, cînd mă cuprinsese amețea, păru să se preschimbe deodată într-o melodie ce se revărsa asupra mea cu o putere nestăvilită și mă înălța în văzduh, încît mi se părea că întreaga mea ființă plutește sus, deasupra pămîntului, și se împrăștie peste păduri și lanțurile de dealuri, în largul cerului albastru și în îndepărtatele plaiuri înflorite, în timp ce biruitoare lovituri de tobă deșteptau la viață luminoasă natura carbonizată, afumată, pustiită de focul tunurilor — și pacea se revărsa din nou asupra lumii, îmbrățișînd-o cu dragoste. Acesta era semnul pe care iubita mea îndepărtată, iertătoare, mi-l trimitea ! Îmi vorbea prin acest semn mai limpede decît ar fi putut-o face prin viu grai. Talismanul își îndeplinise făgăduiala de necrezut... În năvalnica mea fericire, primînd schimbul, azvîr-

lii lănțișorul meu cu trifoi infanteristului, care îl prinse cu bucurie din zbor.

Ce s-a petrecut cu mine în orele următoare, e greu de povestit. Ai fi zis că toate permanențele lumii au dispărut, pentru a face imposibilul cu puțință. Infanteristul căpătase încredere. Rămăsese, ce-i drept, în ascunzătoarea lui și nu se cățără sus, pe lespede — pietrele mai mici s-ar fi putut desprinde și prăvăli de-a lungul povârnișului, crengile s-ar fi putut mișca și ne-ar fi trădat — totuși se apropie și-și depuse darul în fața mea. Se ghemui apoi în tăcere, sub acoperișul său de frunze, alături de obiectele echipamentului, și-și puse sub cap mo-soarele învelite în manta.

Eram tulburat și fericit. Nimic nu m-ar fi putut mira după ce minunea devenise realitate. Amuleta pe care mi-o dăduse infanteristul purta, gravată, în litere subțiri, avîntate, care în lumina soarelui păreau niște mici semilune, o inscripție minusculă. Nu trebuia să citesc cuvintele, oricum nu le-aș fi înțeles, pricepui doar un singur cuvînt, la care privirea mea se oprise, cuvîntul pe care l-am așternut de atîtea ori în acele scrisori rămase fără răspuns : Sicilia. Da ; dar asta e chiar ciudat ! E chiar mai mult ! Așadar, infanteristul e din Sicilia. Îi spun că logodnica mea se află în patria lui. Cîteva boabe latinești pe care le-am mai păstrat în minte de pe băncile școlii, un gest de mîngîiere — va ghici el ce vreau să spun.

Infanteristul rîse. Se bucura. Cunoștea locul unde se afla Anni ; o, părea să cunoască fiecare piatră și fiecare fir de viță-de-vie, fiecare capră și toate casele din Sicilia. Se ridică în picioare, se cățără sus pe stîncă, pînă ce umărul trecu de marginea ei, se uită la carnetul meu de ordine, și în timp ce eu, întins cu fața în jos, scriam scrisoarea rînd după rînd, el îmi ținea cu degete grijulii hîrtia, care sălta agitată de vînt, ajutîndu-mi să nu zboare. „Te iubesc ca în prima zi. Știu că și tu mă iubești. Sînt rănit, desigur nu prea greu, mă fac repede bine. Un infanterist italian ia scrisoarea cu dînsul.

Părinții lui locuiesc în Sicilia. Îmi spune că în trei zile vei avea scrisoarea. Ți-o vor aduce părinții lui. Piatra și-a schimbat culoarea, crede-mă, așa cum doreai tu! N-aș fi crezut nici eu, dacă n-aș fi văzut-o chiar acum, cu propriii mei ochi..." Scrisei două pagini pline din carnet și, pe cînd sicilianul îmi dădea mereu să înțeleg că mă pot bizui pe dînsul și pe devotamentul lui, luînd scrisoarea și punînd-o în buzunarul de la piept al vestonului, îmi spuneam că scrisoarea aceasta este hotărîtoare pentru viitorul meu. În cele cîteva rînduri cuprinsesem, pentru a o trimite iubitei mele, toată ființa mea.

Ce întîmplare fericită! Ce întîlnire binecuvîntată în mijlocul acestui front al morții, cu un astfel de om cu suflet curat, cinstit, a cărui firească bună-cuviință trezea în mine dorul de oamenii simpli de la țară! El cinstește în mine pe adversarul rănit. Cinstește în mine pe omul mai vîrstnic, mai încercat. El, sergent, cinstește în mine pe ofițer. Asemenea dovezi de lealitate nu presupun oare și un mod ales de a cugeta?... „Nici un fel de pactizare cu inamicul", sună jurămîntul drapelului... Dar omul din fața mea e un om de inimă, nu un inamic. Nu prezintă nici un fel de primejdie.

Amurgul lăsa tot mai mult loc umbrelor șerii cînd ne hotărîrăm să o pornim. Sicilianul se strecură mlădios pe lîngă mine, îmi schimbă bandajul, mă sprijini și mi-ajută să umblu. Nu-i fu de loc teamă să mă însoțească o bucată de drum. Pas cu pas, înaintam încet de-a lungul costișei. Pe cîtă vreme pînă atunci părea că orice atingere sau lovire a răniî îmi mărea durerea, acum îmi dădeam seama că usturimea și arsura se potoleau pe măsură ce apăsam pe rană, ba chiar — dacă mîna nu-mi amorțea — puteam să și calc cu piciorul lovit și să înaintez, șchiopătînd, chiar și fără ajutor. Părăsirăm locul unde ne petrecusem ziua, și cînd tufișurile, prundul și copacii începură să nu se mai zărească, cînd amurgul se preschimbă în întuneric, iar cerul nemișcat se umplu de șoapte neliniștitoare, îmi spuneam că atît însoțitorul meu, cît și

eu aveam de ce fi îngrijorați în vreme ce înaintam prin lumina nesigură a amurgului târziu, și că poate infanteristul regretă că s-a alăturat mersului meu anevoios. Echipamentul lui rămăsese în urmă, unde-l lăsase printre tufe, și, firește, se va înapoia după cîteva clipe și-și va termina instalarea cablului care-l va lega de postul înaintat al italienilor.

Pentru o clipă trebuie' să fi simțit și însoțitorul meu această schimbare, care se datora nu numai faptului că nu ne mai aflam sub raza blîndă a soarelui și nici adăpostiți îndărătul zidului de piatră, ci acum mergeam alături, aproape înlănțuiți, pe aceeași cărare de sus a muntelui. Dar pentru a-mi dovedi că-mi păstrează aceleași sentimente, îmi dădu să bea din bidonul lui. „Aqua”, de bună seamă „aqua”, căci în latinește se spune *aqua*; „aqua fresca”, zîmbi el, de bună seamă „proaspătă”, dacă era de ieri în bidonul lui de tablă și s-a coclit o zi întreagă pe pietrele fierbinți. Și, pentru a-mi dovedi cît de curate îi sînt gîndurile, își manifestă bucuria că la unitatea lui îl aștepta mîncarea. Mîngîindu-și pîntecul cu mîna, îmi dădu să înțeleg cu ce nestăpînită plăcere așteaptă el masa de seară. Și-și însoți hazliul gest, expresie a bucuriei de a trăi, cu vorbe grăbite, ale căror sunete treceau fără nici un înțeles pe lîngă urechea mea, doar „*pietra*” sau „*pietro*” îmi păreau mai limpezi; aveau probabil legătură cu pietrele ce ne înconjurau, sau poate că el se numea Petru. Creierul omesc este cel mai desăvîrșit și mai straniu aparat de precizie din cîte cunoșteam. Nimeni nu-i în măsură să stăvilească diversitatea învîrtejită a zborului, a rezonanțelor și a străfulgerărilor pe care un singur cuvînt le poate evoca. Mai ales cînd te afli pe tărîmul tainic al dragostei pierdute și tot atît de tainic regăsite, și cînd fața răvășită a omului ce-ți vine în ajutor este dintr-o dată lumînată de un surîs, în vreme ce în tine cresc recunoștința și simpatia. „Pietro...” repetă el. Avea un fel anume de a vorbi despre el, oculit și cu haz, ca despre o altă persoană. „Tu Pietro?...” Da, se numea

Pietro, și poate că limba italiană posedă un vocativ la fel cu cel românesc sau latinesc, și când în românește Petru devine la vocativ Petre, parcă vibrează în acest apelativ un ton intim, intim și frățesc, poate mult mai intim ca în alte limbi, în care vocativul sau apelativul e folosit doar la nominativ.

(...De câte ori în școală clasa noastră ajungea la studierea unei noi bucăți de lectură din poezia latină, și profesorul Binder ne-o citea mai întâi cu o voce modulată, pentru a ne încânta de muzicalitatea versului, pîndeam atent ivirea unui vocativ și eram fermecat de modul în care omul poate fi interelat...)

În acest răstimp, înaintasem binișor și, cum coasta era pleșuvă pe alocuri, trebuia să facem și câte un mic ocol, fără însă a ne abate din drumul nostru. Din privirea în ansamblu pe care mi-o formasem în timpul zilei, eram convins că nu mai era mult pînă la drumul pe care trebuia să urc pentru a da sus, pe înălțime, de întîile noastre linii.

Tăind de-a curmezișul poteca pe care coborîsem dimineată în vale, trecurăm peste cîteva drumeaguri înguste suind paralel, în înclinare lină, folosite de bună seamă în timp de pace pentru turmele de oi. Ne oprirăm deodată în fața unei rîpe, unde, după aspectul tufărișului și ierburilor călcate și după pajiștea arsă și scrumită, recunoscu locul unde se prăvălise în adînc afetul aruncătorului nostru de mine. Nu se vedea nicăieri nici urmă de om, afară de o cască austriacă răsturnată în mijlocul drumului.

Însoțitorul meu nu știa ce se petrecuse aici, dar observă că priveam atent spre locul unde povîrnișul se afunda din nou în tufișuri, apoi începea să urce. La un moment dat dădu să spună ceva, dar încercă în același timp, preț de o clipă, o ciudată stîngenire cînd, ocolind înspre tufe, ajunserăm la un loc unde poteca se îngusta într-atît încît nu mai putea trece decît un singur om. Trebuia să mergem unul în spatele celuilalt. Prevenitor, sicilianul dă-

dea la o parte crengile care ne tăiau calea, ca să-mi întilnească trecerea. Harta lui de campanie, prinsă într-o ramă pătrată, mare de un lat de palmă, ocrotită de o hîrtie transparentă, atîrnată de umăr, îmi atrase atenția și, în timp ce privirea îmi rămînea ațintită asupra regiunii în care ne aflam, însemnată pe hartă cu creionul, unele nume pe care le cunoșteam din hărțile mele, desăvîrșita lor potrivire, oricît de firească era, îmi provocă la început mirare. Și, deși nu aveam cîtuși de puțin intenția să fur de la însoțitorul meu vreun secret militar, totuși vederea hărții italiene îmi trezi în minte gânduri legate de îndatoririle mele ostășești, care cu cîteva ore în urmă mă copleșeau. Din nou avui în fața mea „acțiunea” ce avea să se desfășoare și care putea să se dezlănțuie din clipă în clipă, la a cărei pregătire nu contribuiseam cu nimic. Chiar dacă ofițerii subunităților participante sau învecinate își vor fi împlinit misiunea, pe mine mă chinuia părerea de rău că am lăsat să scape prilejul ; mă chinuiau nemulțumirea și regretul pentru neșansa mea. Între timp, trăirea mea pornise din nou pe două căi deodată, pe două căi cu totul opuse, pe două planuri de simțire diferite. Și dacă în partea eului meu, puternic stăpînită de sentimentele mele pentru Anni, mă regăsisem pe de-a-ntregul, în cealaltă parte, în care am fost mereu șovăielnic, începusem să mă îndoiesc. Răsuflarea îmi era reținută și gîfîitoare... haina — însîngerată... degetele — mînjite cu sînge... Istovit, mă rezemai de-o stîncă, în timp ce sicilianul îmi întindea din nou bidonul.

Cel mai emoționant vocativ din vremea cînd domnul Binder ne citase nouă, școlarilor, era cel din poemele lui Ovidiu, Dedal și Icar, atît de expresiv, încît îmi sunau și acum în ureche anticele stihuri latine. Era acolo un monstru îngrozitor, un trup de om cu cap de taur, taurul regelui Minos. Era ținut prizonier de către Knosos în labirint, pe insula Creta, și hrănit cu feciori și fecioare. Și cine intra în labirint nu mai găsea drumul spre ieșire

și cădea jertfă monstrului. Dedal, arhitect și sculptor renumit din Atena, pe care Minos, stăpînitorul Cretei, l-a închis împreună cu fiul său Icar în labirint, putu totuși, prin marea lui îndemînare, să se salveze din subterană și să evadeze cu fiul său chiar de pe insulă, cu ajutorul unor aripi măiestrit lucrate din pene și ceară. Astfel zburară alături, cumpănindu-se deasupra mării.

„Icare!”, strigă tatăl, și își sfătui fiul să nu se uite la stele, ci să-l urmeze la aceeași înălțime. „Icare!”, îi strigă din nou cu durere, cînd bătaia aripii îl mîna pe fiu prea aproape de soare și îi întoarse un miros de ceară topită. „Icare!”, îi strigă și atunci cînd fiul, cu aripile frînte, se prăbuși în mare...

În primele luni ale războiului călăream pe un cal ofițeresc care se numea Icar. Era calul cel mai bun din cîți am avut pe front. L-am pierdut într-o recunoaștere pe Bosna. „Icare!” Un fulger părea că mi-a trecut prin inimă cînd, lovit de un glonț, s-a prăbușit sub mine — și în ureche mi-a răsunat vocea bătrînului profesor... „Dar aripile lui Dedal putură învinge zborul.” Și aripile îl duseră în Sicilia. Atunci Minos, aprins de dorul răzbunării, zori după el pînă peste mare. Îl găsi. Bravii siculoși îl apărărară pe Dedal și-l răpuseră pe Minos... Aripile de ceară care să te ducă în Sicilia... Zbor în soare, sub a cărui dogoare ceara aripilor se topește... De ce apa din bidon are un gust atît de sălcu? Ce vrea tînărul acesta oacheș de lîngă mine, cu surîsul lui melancolic? Vrea să-mi ia căminul, ori poate să-mi ia pîinea? Și eu? Vreau eu să-i iau lui căminul, patria, ori să-i iau pîinea?

„...și să nu pot în nici un fel «pactiza» cu inamicul”, nici cea mai neînsemnată înțelegere...

„Pietro”, zisei cu voce înăbușită, și sudoarea îmi curgea de pe frunte, fiindcă eram slab și ars de febră, „Pietro... Camarade... Amice...”

Nici pînă astăzi nu știu dacă ce spuneam era bine spus. Și totuși, era bine spus. Stătea stîngenit, acolo. Intuia că și mine labirintul întortocheat,

cu multe încăperi, legate între ele prin galerii înghesuite. Întrezărea, ca și mine, cît de mare trebuie să fie numărul monștrilor cu trup de om și cap de taur din toată lumea, care se hrănesc cu feciori și fecioare... În clipa aceea, și el, și eu nu eram decît oameni...

Și acum trebuia să plece. Oricît de puțin fricos ai fi, tot îți puteai da seama că în „țara nîmănu”, între poziții apropiate, orișice pas era nesigur, primejdios. Să mă însoțească mai departe, nu puteam primi. Îi întinsei mîna. „Pietro... Camarade... Amice...”

Dar în vreme ce întîlnirea noastră se apropia de sfîrșit, o mină grea, inamică, trecu peste noi, se izbi cu un tunet înfricoșător de coastă și înainte de a ne putea dezmetici — și în timp ce asupra noastră se mai cernea ploaia fină de scrum și de fulgi cenușii — plesni în același loc o a doua mină. Bolovanii urniți porniră să se rostogolească în număr mare, vestind prăvălirea altora, atrași în cădere, care în clipa următoare puteau să se împrăstie peste noi, năvalnici, bubuitori, fără oprire. În asemenea clipe, singur instinctul mai acționează, antrenînd trupul spre fapte uluitoare, căci rațiunea se mișcă prea încet. Infanteristul alerga cît îl țineau picioarele, ghemuindu-se din cînd în cînd la pămînt, mereu pe aceea înălțime, iar eu îl urmam. Blestema — cînd în glumă, cînd în serios — ghinionul care-l făcea să se găsească în centrul focului artileriei proprii, ba chiar — dacă i-am înțeles bine spusele — să fie bombardat de însăși bateria căreia îi aparținea.

Ajunserăm pe creasta unei coame de munte ieșite în afară, acoperită de cîțiva arbori și de cîteva tufe chircite, care se abătea în unghi drept de la coastă și se sfîrșea abia după cîteva sute de metri în pantă abruptă. Cum oferea un adăpost bun împotriva pietrelor ce ne împrășcau din toate părțile, schimbaram direcția și zorirăm pînă la capătul coamei, unde ne aruncarăm la pămînt, abia răsufîind.

Orișice ostaș cunoaște fierbintea încordare a voinței de a trăi când te afli la un pas de moarte și te vezi apoi scăpat, iar inima, răscolită, trece, încă sub stăpînirea emoției, la zvîcnetul bucuriei curate de a exista. În timp ce privirea îmi rătăcea pe înălțimile deasupra cărora se lăsase cerul de secară, poleind crestele cu purpură de aur, mă simții cuprins de o fericire intensă, ca de o prezență nemaiîntîlnită nicicînd înainte sau după aceea. Ca și cum lumea s-ar fi năruit la presimțirea luminii, ca și cum n-ar mai fi rămas din întreg universul decît acel plutitor cer de seară, pe fundalul culorilor estompate îmi apărea făptura unei tinere femei. Ca eliberată de viață și dobîndind doar cu încetul întreaga ei splendoare, ființa ei vizibilă părea totuși învăluită în ceață, încît nu i se puteau desluși nici trăsături, nici trup. Și totuși, oferea privirii o imagine desăvîrșită, ce mă fermeca prin blînda ei învăluire ; dar nu numai văzul era fermecat, ci și auzul, cu toată tăcerea care domnea împrejur. Sau poate că totul se datora unui ciudat simțămînt care încolțea în pieptul meu și îmi cuprindea sufletul și rațiunea deopotrivă. Cuvintele nu ajung pentru a descrie o asemenea stare. Doar muzica ar putea exprima într-o polifonie ceea ce am simțit în acele cîteva clipe. Poate doar gînditorii în cercetarea istoriei spiritului omenesc oglindit în capodoperele de artă să poată intui clipele de fericire pe care le trăiam. Pe cînd priveam într-acolo, așteptînd și totuși nedorind să văd mai mult, ascultam și mă simțeam pătruns de atîta armonie, ca și cum o voce mi-ar fi șoptit : „Asta e tot ! Aceasta e ultima taină.” Dar făptura avea chip : era carne și suflare, trup și suflet, sîni, coapse și viață, era în același timp, aieveya, și plăsmuire, melodie și tăcere — învăluire și ultimă descătușare spre o fericire de necrezut, din altă lume : aceasta e totul.

Acesta să fi fost cîntul către care își plecau părinții mei urechea ? Cîtă frumusețe ! Să fi fost oare o încercare a cerului în care eu credeam de a-mi arăta calea spre nepătruns ?

Cîtă frumusețe...

Deodată mă simții apăsător de gîndul că n-am meritat această fericire. Că este doar o nălucire care avea să se spulbere în clipa următoare, fiindcă a fost răsturnată de rînduiala dreptății, și că eu nu pot invoca nimic în favoarea mea ; oriunde am fost pus, mi-am făcut întotdeauna datoria. Și pe cînd apariția pălea treptat și reveneam la realitate, o voce tainică îmi spunea :

„Nu ești cumva prea îngîmfat și nu era la urma urmei firesc să se întîmple așa, deoarece aveai la tine talismanul ?”

Atunci vrui să răspund :

„Și alții au avut un talisman, și au fost totuși niște lași !” dar nu apucaî s-o spun.

Din nou îmi șuieră o mină pe la urechi și se prăvăli pe coastă în jos.

„Ce tot visezi ? Unde-ți zboară gîndurile ? Asta-i doar bateria a cărei poziție trebuia să o descoperi !”

Bateria arunca la intervale neregulate cîteva mine, spre pisc, în sus, ba chiar, dacă te uitai bine, puteai vedea scînteierea minelor în punctul cel mai înalt al traiectoriei cum se răsuceau ușor și explo-dau îndărătul desigurilor. Acolo, înspre răsărit, unde șirul înălțimilor de dincolo de inamic se unea cu cerul într-o curbura largă în formă de bastion, era un intrînd îngust, care se înălța colțuros spre cer, un defileu care părea că intră-n nori ; se vedea doar de pe pozițiile noastre, căci s-ar fi pierdut, poate, în monocromia de galben-verzui a povîrnișurilor ori de cîte ori ne mișcam cu cîtiva pași la dreapta ori la stînga, sau poate că ar fi rămas neobservată în altă parte decît în această ciudată culoare a cerului, unde toate se învălmășeau laolaltă. În acest intrînd stătea un bărbat. Abia se mișca, îi vedeai picioarele desprinzîndu-se de pe fondul cerului, iar cînd ridica brațul, scăpăra o rază de lumină, și o nouă mină zbura peste coastă. Aruncătoarele sînt deci așezate în dosul curburii, lucrul acesta e limpede ; muntele se numește Monte Sanio, o știu de acum cîteva zile, din harta mea.

În timp ce priyesc neclintit într-acolo și aștept lansarea proiectilului următor, știu că și însoțitorul meu trebuie să-l fi zărit pe bărbatul acela, și, cum nu mai urmează nici o detunătură și văzduhul ne înconjoară tăcut cu pînza lui de spaimă, mă întorc spre dînsul, privindu-l cum stătea ghemuit în iarbă, la vreo șase metri înaintea mea. Se uită șovăitor la mine, căci încă nu i s-au limpezit bine impresiile de pe urma fugii lui grăbite, încă nu și-a dat seama de cele ce se întîmplă, abia dacă începe să înțeleagă cu încetul că nu mai sînt ofițerul rănit, inapt pentru luptă, pe care putea să-l întîmpine cu bunăvoință, ci că — deși fără voia mea — mi-am reluat rolul de ecleror care se întoarce la pozițiile dușmane ducînd cu el o informație prețioasă.

Sudoarea îi acoperă fruntea, pe obraz i se așterne umbra consternării, dar bateria și-a încetat focul, pietrele nu se mai prăvălesc în vale, și, la urma urmei, viața e tare frumoasă, nu poți să n-o iubești. Îmi surîde, își pune mîna pe buzunarul de la piept, unde se află scrisoarea, surîde și spune prietenos : „Nu, nu, n-am uitat scrisoarea, va ajunge curînd la logodnica dumitale”, dar deodată privirea lui se întunecă iar, fiindcă acum sînt eu acela care va denunța poziția bateriei, poate a bateriei lui, și, din pricină că stăm aicea ghemuiți și seara mijeste galben-auriu în spatele intrîndului, treizeci sau poate șazeci dintre camarazii lui vor fi răniți sau uciși, poate și el printre ei — totuși nu e lucru simplu să devii deodată dușmanul unui om pe care îl vezi atît de aproape de tine și cu care ore în șir te-ai purtat prietenește. Înainte își dăduse osteneala să mă susțină ca pe un frate și să mă aducă în apropierea alor mei, acum însă îi stă în față datoria, care se desprinde din simțămîntul său șovăielnic, dar necruțător, datorie care își are legile ei proprii.

Ceva trebuie să urmeze, ceva trebuie să se întîmple, trebuie spus că armistițiul dintre noi a luat sfîrșit, asta trebuie spus, căci sîntem oameni cinstiți, trebuie declarat din nou război, așa cum se cade

față de un adversar cinstit. Și, văzîndu-l cu mîna la piept, privindu-mă cu neîncredere, mă ridic, întind mîna și zic :

— Pietro, dă scrisoarea ! Dă-mi îndărăt scrisoarea !

Dar el, strecurîndu-se îndărătul unei stînci care-l ocrotea, scoate pistolul și răspunde :

— Nu mișca ! Predă-te ! Ești prizonier ! N-ai voie să te-ntorci în liniile tale !

Dar eu mă ridic în picioare, mă strecor în spatele moliftului uscat, scot și eu pistolul, mă gîndesc din nou la scrisoare și că băiatul s-a purtat frumos și, în timp ce cu mîna dreaptă țin strîns pistolul, duc mîna stîngă la gură și strig cît pot de tare sus, spre creasta apropiată, că „eu, ofițer austriac, mă aflu aici rănit și că bateria care a tras se află pe Sanio, la 200 metri în spatele piscului. Comunicați comandantului de grupă !”

Mă uit într-acolo să văd dacă italianul va trage, dar el pare încă uluit, mereu adăpostit îndărătul stîncii, și nu ridică brațul, iar eu strig : „Pe Sanio !” deși știu bine că tot frontul mă aude... Acum parcă a strigat careva de jos... în ce limbă ?... ce strigă ?... deși știu bine că doar duhurile iadului, ascunse în crăpăturile stîncilor în văgăuni și prin povîrnișuri, sînt cele care vor da răspunsul.

Atunci italianul se ivește de după creastă, pînă-i zăresc tot pieptul, lasă arma din mînă, se năpustește asupra mea pentru a-mi astupa gura, copleșit de rușine și de mînie împotriva lui însuși fiindcă nu se îndură să tragă în mine. Iar eu, cucerit de puritatea tinereții lui, arunc revolverul în iarbă spre a nu fi mai bine înarmat ca dînsul — dar de cum îmi simt mîna fără armă, mă cuprinde mînia că sînt rănit și slab, că sînt mai slab decît dînsul și supus astfel îndurării lui ; mă covîrșește o înverșunare cumplită la gîndul că vrea să mă cruțe, dar și să mă domine ; să mă mențină în viață, dar să mă și abată de la datorie, și, cu sălbăticia omului scos din fire, ridic mîna pentru a mă apăra de atac și a încerca la capătul puterilor o ultimă luptă ; eu, sau el !

În clipa aceea trecu pe deasupra captelelor noastre un avion, ca o făgăduință împlinită sus, în văzduh, în spațiul nostalgiei icariene. Vibrarea lui mă pătrunse, înfiorându-mă, și auzii vocativul sublimului îndemn care răsună în tăcerea imperceptibilă a nemărginirii, pornit din pieptul a milioane de soldați, de pe toate teatrele de război. Și, pentru că fusesem crescut în concepția care socotește tirirea omului în mecanismul infernal al războiului drept suprema poruncă a poporului și se răzbună împotriva celui ce i se opune, sau, cum sună jurământul, „cine nu luptă, nu trăiește și nu moare așa cum se cuvine“, pe fața mea, o dată cu o expresie absentă, se vede că se reflecta și una de nebunie. În îndirjirea ce mă cuprinsese, eram hotărît să-i smulg lui Pietro talismanul Anniei și, orbit de ură, nu mai luam seama la primejdia ce se apropia, abia dacă am auzit aproape de mine, mai aproape decât aș fi bănuț, din tufiș, vocea sentinelei : „Am înțeles !“ În fața mea însă, în precipitarea celor întimplute și nepercepute de mine, îngrozit probabil de expresia dementă a trăsăturilor mele, Pietro sări, spre norocul lui, jos, pe povârniș. După aceea se dezlănțui iadul pe pământ, iar eu mă prăbușii.

•

Sora în a cărei îngrijire mă aflam în spital susținea că încă din ziua în care am fost dus cu ambulanța înapoia frontului îmi recăpătasesm un moment cunoștința. Eu, unul, nu-mi amintesc nimic. Memoria mi-a revenit abia în clipa în care medicii constatară că picioarele mele fracturate se vor vindeca și că voi putea trăi și cu o jumătate de plămîn, dar că lumina ochilor nu o voi recăpăta niciodată. Primii în liniște sentința lor. Compătimirea pe care mi-o arătară superiorii mă înviora. Știam că, în lupta lăuntrică ce-mi măcina nervii și în care simțeam nevoia să nu rămîn singur, ei au fost alături de mine. Urmară apoi săptămîni și luni în care eram obsedat de șirul încîlcit al celor trăite și în care făptura lui Anni, trifoiful ei, firea

blîndă a sicilianului și pierderea vederii se învălmășeau laolaltă.

Am trăit o întîmplare pe care nimeni n-ar crede-o. Am avut asupra mea un lănțșor de purtat la gît, cu un trifoi împodobit cu o piatră verde. Am rătăcit lănțșorul. În clipa primejdiei l-am regăsit la locul lui, în timp ce piatra își schimbase culoarea, îndeplinind în mod tainic făgăduința care, pentru cîteva clipe, mă făcuse cu adevărat fericit. Toate acestea să fi fost doar năluciri?

Am trăit o întîmplare în care nici eu însumi nu puteam s-o cred. Nu puteam crede că atotputernicul și atotștiutorul Dumnezeu a încercat să-mi dea un semn vizibil al existenței sale. Părinții mei au fost călăuziți de o melodie tainică, dar nu mi-au pomenit niciodată de minuni pe care să le fi văzut cu ochii.

Să fi fost eu oare, zdrobit cum eram, într-atîta de umil încît să trebuiască să cred într-o minune, împotriva căreia totul în mine se răzvrătea?

Pacea se încheiase. Trecură ani. Pasiunea mea pentru tot ce e înălțător reînnodă firul dragostei mele din tinerețe chiar de unde se rupsese, adică unde abia mă adusese ultima întîmplare de pe front. Eram recunoscător faptului că auzul îmi devenise atît de ascuțit încît percepeam acum tainicul cînt al părinților mei, într-atît, încît nu mi-ar mai fi trebuit nimic altceva decît o fericire statornică, senină. Atunci însă îmi revenea în minte și întîmplarea pe care nu o puteam povesti nimănui și mă cuprindeau din nou îndoielile și cred chiar că, în decursul vremii, cei din jurul meu s-au temut nu o dată de starea mea mintală.

Anni îmi scrise o scrisoare. De ce îmi scria? De ce nu venea chiar ea? Nu i-am răspuns. Îmi scrise pentru a doua oară. Purtam scrisorile ei la mine, dar nu-i răspundeam. Ar fi trebuit poate să-i cer să se căsătorească cu mine?

Tatăl meu murise. După o îndelungă trecere de timp, vindecarea veni și mă mutai la niște rude ale mamei, dar acasă nu m-am mai întors. După

ani de zile, am aflat — fără alte amănunte — că Anni trăiește undeva în Germania și că s-a și căsătorit.

Știrea îmi ajunsese după ce parcursesem o bună bucată de drum în noua perioadă a vieții mele. Unde a început vina și unde s-a sfârșit ispășirea? Cît de departe a mers înfrîngerea și cît de departe biruința popoarelor? Cît de mare era numărul celor treziți la realitate care să se simtă cu adevărat răspunzători măcar în propriul lor univers de gîndire, de războiul mondial și de mizeria mondială, de tăria lumii și de pacea lumii?

Eram orb; un tînăr orb în perioada care a urmat primului război mondial. Imperiul, în slujba căruia camarazii mei și cu mine am luptat, se prăbușise. Ofițerii care luptaseră nu se mai vedeau, în schimb puteau fi văzuți traficanții și cei de-o seamă cu ei, care se îmbuibau, toți foștii învîrțiți de război. Nouă din zece cuvîntări prin care eram îndemnați să ne jertfim viețile se dovediseră ulterior minciunoase și vorbărie goală. Război însemna să deplîngi pierderi ireparabile, care pînă la urmă nici nu mai știai pentru ce și le-a pricinuit omenirea.

Mulți tineri fără slujbe cădeau pradă blazării, alții — lăcomiei de viață sau desperării. Și cît de simplu s-ar părea cînd spui „a trebuit să renunț la bucuriile tinereții“ !... însă n-a fost așa de simplu... Numai sentimentul că poate totul n-a fost în zadar îmi reînnoia mereu curajul. Cel care nu caută adevărul în toate împrejurările vieții și nu trage consecințele ce se impun îmi părea demn de dispreț. Mi se spunea că la orbi simțul pipăitului poate ajunge la o sensibilitate superioară. De bună seamă că nu era numai o însușire fizică. Și în vreme ce tinerii de vîrsta mea se duceau să danseze și, în saloanele scîldate în lumină, priveau în ochii oamenilor voioși, eu mă consolam la gîndul că nici bucuria de a-ți însuși ideile înălțătoare care însuflețesc pe oameni nu e de disprețuit. În felul acesta, constatăm că globul pămîntesc devine uzina și șantierul omului care se rușinează să da-

toreze războiului ceva din câștigul lui de orice fel și care caută să contribuie cu toată ființa lui la eliberarea popoarelor din lanțurile banditismului și ale pirateriei. Pășeam din ce în ce mai sigur, pe un tărîm în care mare parte din bagajul spiritual cu care mă înarmasem în tinerețe și în care mă închistasem chiar și la întâlnirea mea cu Pietro, nu-mi mai trebuia acum, și mă lepădam de el ca de o rămășiță medievală. Cu cît mă apropiam mai mult de nefericiții azilurilor și atelierelor pentru orbi și participam la pregătirea lor profesională, cu atît mai mult mă înspăimîntam la gîndul unor eventuale noi războaie. Pătrundeam astfel în limpezimea unui cuget nou, în limpezimea esențialului. Nelămurită stăruia doar taina propriei mele trăiri, pe care nu izbuteam s-o dezleg.

Două decenii se scurseseră, cînd deodată amintirea prietenilor mei de altădată se readeșteptă stăruitor în mine. Cu unii dintre ei am reluat legăturile. Alții au venit să mă vadă. Dar nu mă încumetam să pomenesc nici unuia întîmplarea cu talismanul.

Într-un tîrziu, după multă trudă, căpătai adresa lui Kruse. Era inginer și locuia la Hamburg. I-am scris și lui. După cîteva săptămîni, veni să mă vadă. Era căsătorit, avea o soție pe care o adora și copii care-l făceau fericit. Aici, în încăperea asta, la masa asta, am stat de vorbă toată noaptea, pînă ce, dincolo de zidul parcului, se auzi întîiul zăngănit de coasă. Îi vorbii de constatările mele cu privire la ocupațiile orbilor, la cei ce fac perii și măhuri, funii, împletituri de nuiiele și altele, cu privire la postul meu de învățător într-un institut de orbi și la colectivul meu de colaboratori voluntari, care se ocupa cu plasarea orbilor în locurile ce li se potriveau în ramurile economice mai largi ale industriei. Cred că Kruse a înțeles din vorbele mele cît de mult mă simțeam înfrățit, cu mintea, cu inima și cu întreaga mea făptură, cu tovarășii mei orbi. Unii se lăsau conduși de un cîine sau purtau insigna orbilor, și eu mă simțeam tot mai

pătruns, cu gîndul la dînşii, de imaginea înălţătoare a unei trupe de elită, care lega amintirea războiului mondial şi a vechiului jurămînt ostăşesc de un sens nou şi mai larg, de viziunea şi de misiunea unei cuceriri noi, paşnice a lumii, luptînd eroic şi gata de jertfă pentru realizarea ei, aşa cum se cuvine din partea unor bravi ostaşi. Către sfîrşit i-am istorisit povestea talismanului meu, pe care v-am istorisit-o şi vouă acum.

Ajunsesem pînă la acest punct al povestirii mele, cînd mă oprii deodată, dîndu-mi seama de emoţia ce i-o provocasem. Atunci Kruse vorbi :

— Sînt în măsură să-ţi risipesc îndoiala. Cele întîmplate s-au petrecut în chipul cel mai firesc cu putinţă.

Şi îmi povesti cum, în timp ce zăcea cu febră, mă văzuse căutînd lăntişorul ; era îngrijorat şi deprimat la gîndul că trebuia să plec pe front în „ţara nimănui”, iar el să rămînă pe loc. Şi atunci, pe cînd dormeam, şi-a scos de la gît lanţul pe care sora lui i-l dăduse la plecarea pe front, şi izbuti să-l strecoare pe nesimţite prin deschizătura gulerului tunicii mele. Cunoştea, doar, lăntişorul meu, pe care-l văzuse de atîtea ori, şi şi-a dat seama că era la fel cu al lui ; eu, pe de altă parte, nu puteam şti că şi el are unul, deoarece îl purta într-un săculeţ de piele, în care îşi ţinea şi fişa de identitate, în eventualitatea că, de-ar fi să cadă pe front, lăntişorul să poată fi trimis părinţilor săi şi să ajungă din nou în mîinile surorii sale.

Simţii cum mă trece un fior, cînd îi răspunsei :

— Mi-ai dat aşadar talismanul tău, lipsindu-te de el.

— Nu, îmi spuse, nu m-am lipsit de el, căci a doua zi dimineată l-am găsit pe al tău sub coviltirul cortului sub care se afla culcuşul tău făcut din crengi. L-am ascuns în săculeţul meu de piele. Şi mai tîrziu, în ultimele lupte, l-am pus la gît, aşa cum îl puneai şi tu.

Mă gîndeam că el purtase la pieptul său lanţul

pe care mi-l dăruise Anni. Lăsați ca amintirile să mă ducă în trecut și îngînai :

— Anni !

Kruse vorbi :

— Mă întrebam uneori : cine ți-l dăruise oare ? Îmi răsărea atunci în minte imaginea unei femei înalte, cu înfățișarea prietenoasă, surizătoare, cu ochii luminoși, o înfățișare cu adevărat blîndă și aleasă.

— Așa și era, am răspuns.

Kruse continuă :

— Ai făcut o mare greșeală că nu i-ai scris. Soția mea, Anneliese, pe care am întîlnit-o pentru întîia oară la Turda, cunoscuse un ofițer originar de lîngă locul tău de baștină și care, cam în același timp cu tine, căzuse în regiunea italienească Șapte-Sate, rănit, ca și tine. Era unul Schenker, căruia îi scrisese și la care ținea mult. Dar el nu i-a răspuns, și ea pare să regrete și azi. La fel trebuie să fi regretat și Anni.

În clipa aceea revelația mă străfulgeră cu atîta durere, încît abia putui răspunde :

— Numele meu, murmur cu greu, e Schenker von Schankebank.

Oare atît de mare a fost dragostea pe care Anni o transmisese talismanului, încît a putut să-l aducă pe cel care-l purta, chiar dacă era altul, nevătămat la ea, ba chiar să facă să găsească printre milioane de fete pe aceea a cărei mîină îl dăruise ? Și această neclintită încredere în dragoste e pentru mine o întîmplare la fel de uluitoare ca aceea care ar putea prefăce o piatră de culoare verdepal într-una verde-închis. Și cînd ne dădurăm seama de acest lucru, iar vîlul care acoperise misterul căzuse, rămăserăm tăcuți în fața puterii bi-ruitoare a adevărului.

MIESKEN ȘI RIESKEN

„Vîntul îi cîntă
Unde-i iubire ;
Vîntul răstoarnă
Valuri în spume.”
J. W. Goethe

Sînt unii oameni cu un suflet străveziu asemeni limpezimii apei, a căror ființă crește și se înalță din întinderi line, ca sămînța tînăra care încolțește din catifeaua pămîntului grăpat, în timp ce tremurul firului de iarbă se leagănă în neîncetata rodire a bucuriei. E și firesc ca felul acesta de oameni să-i întâlnești mai des acolo unde largul cîmpiilor sau înălțimile munților nu-și mai află hotare, unde doar auzul prinde un zvon, cînd zumzetul aripilor libelulei vestește sosirea verii, sau cuprinsul privirii le deslușește în depărtarea învăluită în aburi văile și drumurile netede ce serpuiesc alături de pîraiele codrilor, pînă ajung la capătul lor ; seninătatea liberă a unei lumi de lumină, culori și miresme, și priveliștea furtunilor aspre de toamnă între florile de clopoței și țipătul șoimului negru, cînd se adună în jurul unor clipe

hotărîtoare de îndată ce soarta face să răsunе cuvintele simple : tată, mamă, rod și moarte.

Dar pînă și sătenii, deși trăiau atît de aproape de învelișul cafeniu al pămîntului, încercau un simțămînt ciudat privind cum cresc două micuțe și gingașe fetițe ; iar cînd dinspre gospodăria lor singuratică, de la munte, coborau amîndouă pînă în mijlocul satului și treceau ținîndu-se de mînă printre șirurile de case spoite în albastru, stîrnind praful de pe uliță cu piciorușele lor goale, sătenii se uitau după ele, își spuneau părerile și cîteodată le și vorbeau. Și aceasta nu numai din pricină că fetele creșteau departe de sat, în tăcerea de veacuri a munților, și nici fiindcă le părea rău de cîte ori își aminteau că fetele n-aveau mamă, ci mai curînd din pricina drăgălășeniei micuțelor surori gemene și a jocului șăgalnic al firii care a zămislit mai întîi o fetiță ca atîtea altele și a găsit apoi cu cale, în chip încîntător, să ia aceiași ochi albaștri, același păr, buze și trup, și să zămislească pentru a doua oară același chip și aceeași făptură.

Ce e drept, la început nu vedeai decît partea întristătoare a lucrurilor. Întristător era că Mart Korpen rămăsese singur cînd firava lui femeie se prăpădise din naștere. Dar cu cît ziua aceea se pierdea în negura amintirii, cu atît li se părea celor din sat că soarta se îmblînzise și îi dăruise o îndoită binecuvîntare, și nici lui Mart Korpen nu i se părea altcum, fiindcă era cu trup și suflet al copiilor, și aproape că nu mai simțea pierderea ființei dragi, plecată pentru vecie.

Fetițele erau încă mici de tot cînd coborîseră pentru întîia dată în satul pe care pînă atunci ele nu-l zăriseră decît de departe, din marginea făgetului. Obosiseră de drum și trebuiră să se odihnească mai multe ceasuri la tușica Nan, bătrîna Orben ; apoi Mart trecu să le ia și le duse acasă. Întîmplarea aceasta le făcu știute de toți din sat. Vorbeau de ele multă vreme și după aceea. Abia în vara următoare, tîrziu după topirea zăpezilor,

cînd puhoaietele sălbatice își mai îngustaseră albiile, au venit pentru a doua oară în sat. Și, cum arătau proaspete ca niște răsurii, sătenii căutau pentru ele nume cît mai gingașe: pe una o numiră Riesken, după cum îi zice trandafirului. Cum erau totodată sprintăre ca pițigoi (pasărea căreia pe nemțește îi zice *Meise*), zîmbea fiecare cînd vedea piciorușele lor mici și arse de soare și brațele lor firave, și așa îi ziseră celeilalte Miesken (alintare pentru numele nemțesc al pițigoiului). Dar nu-și prea dădea nimenea osteneala să o deosebească pe Miesken de Riesken, și ar fi fost de altfel și zadarnic; doar cîtiva știau de la Mart Korpen că Miesken mergea întotdeauna la dreapta și cu o jumătate de pas înaintea lui Riesken, pe care o trăgea după dînsa. Dar deprinderea aceasta o aflară abia mai tîrziu, căci nici chiar Mart nu punea prea mult preț să facă vreo deosebire între copile. Și cînd, de timpuriu, fetele ajunseră să-i dea o mîină de ajutor la treabă, îi era totuna pe care din două o chema cînd cerea cîte ceva: căci se nimerea să fie întotdeauna cea pe care o credea.

Dincolo de curtea părintească, lumea se sfîrșea. Tot se mai întindea cu încă o palmă grădinița lor sărăcăcioasă, iar ceva mai îndărăt — livada piezișă. Dar după aceea, aluni și alte desigurii de nepătruns împresurau toată marginea pădurii, așa fel încît trunchiurile copacilor nici nu se mai vedeau, afară doar de o singură deschizătură ca o poartă joasă și întunecoasă, unde iarba era călcată, iar pămîntul negru și reavăn se adîncea și se pierdea apoi în umbra frunzișului. Pe acolo treceau vacile ca să ajungă sus, la izlazul pădurii. În fața porții, razele de soare se frîngeau deodată și începea întunericul. Pe jos, pe drumul îngust, erau împrăștiate crengi desfrunzite, care trosneau sub talpă. Abia cu cîteva sute de pași în sus și numai cînd, după amiezile, dogorea cu putere, cîte un mănunchi de lumină trecea prin izul greu de putregai și se oprea o clipă de-a curmezișul dru-

mului. Acolo se aflau stîncile mari, unde se arătau cele dintii semne ale capătului lumii. Brîul de molifți, care se întindea îndărătul făgetului pe coastă dincolo de stînci, era tare îngust, și tot ce mai răsărea peste creasta tivită în smocuri răzlețe cu iarbă stufoasă de munte se pierdea printre bolovani și crăpături în fîșii înguste și se străduia zadarnic să ademenească ochiul, tăinuindu-i cu verde amăgitor povîrnișul ieșit pe neașteptate la iveală. Munții uriași, înălțîndu-se mult deasupra codrilor, cu crestele culmilor scăldate în lumina lunii, se puteau zări limpede vara ca și iarna, dacă nu în zori, atunci seara, dacă nu ziua, atunci noaptea, iar ultimele și cele mai înalte creste închipuiau laolaltă capătul lumii.

Caii nu pășteau în poiana din pădure, în afara ogrăzii, ci alături, în luminișul dindărătul șopro-nului. Mart Korpen scotea din grajd cele două iepe și le prindea picioarele din față cu lanțul; numai al treilea cal, abia mînzoc, care se ținea oricum după ceilalți doi, era lăsat să umble slo-bod. Iepele se mișcau în sărituri greoaie pe pa-jiștea povîrnită, pînă la rîpă, la crîng și la cele dintii stînci, dar înspre șes ajungeau cel mult pînă la bulumacii cei groși cu care Mart închisese drumul la vale.

Fetele se deprinseseră curînd cu obiceiurile blajinelor animale; nu era nevoie să le mîi spre seară acasă, ci veneau singure, făcînd să sune lanțurile ce le cuprindeau gleznele, și se duceau de-a dreptul în grajd. Și cele cîteva găini ce se mai găseau prin curte, și pisica, și cîinele erau de asemenea toate laolaltă, vietăți ținînd de casă, pe care le cunoșteau îndeaproape, cum cunoșteau și cintezoii din crîng, și gheonoaia care bătea toba în trunchiuri, și ciupercile smălțuite, și flo-rile pădurii. Cîteodată, în depărtare, lătra un cîine. Cîteodată pîndea pe potecile înălțimilor împrej-muitoare cîte un trecător călare pe un cal de munte sau zăreau nelămurit turme de oi cu cio-

banii lor, mișcându-se agale din loc în loc. Atunci alergau la tatăl lor și-i spuneau ce au văzut.

Cu toate astea, nu frica le îndemna spre dînsul. Mart vorbea adesea despre duhul cel bun care se află pretutindeni pentru a-i ocroti pe oameni, și din ce în ce mai rar simțeau ele în pădure apăsarea înăbușitoare ce se lăsa jilavă asupra lor, făcîndu-le să grăbească pașii și să fugă în rochițele lungi pînă la glezne, pînă li se ivea în cale luminișul sau cîmpia largă. Dar asta nu însemna teamă. Era doar o nedumerire grea, care din cînd în cînd izbucnea pentru cîteva clipe, era freamătul codrului transilvănean, era neîncetatul susur al vîntului, iar seara, cînd ședeau în fața colibei, era cerul cu toate stelele lui. Nu vorbeau niciodată despre asemenea stări sufletești trecătoare, după care se simțeau din nou nestingherite și nespuse de voioase. Doar cîteodată stăruia asupra lor o înfiorare îndelungată, care făcea să li se încrețească pielea brațelor și a picioarelor, și răzbătea apoi în cîntecul lor cu vocea mai îngînată decît de obicei. Cîntau pe atunci un cîntec pe care-l auziseră în sat și din care nu știau decît începutul :

„În cale stă iazu-argintat,
Și cîmpul de grîu lîngă iaz,
Hai, vino, nu vreau să te las...”

O vară trecea după alta, și copiii creșteau. Cînd Mart Korpen se hotărî, după multă chibzuială, să-și ducă fetele în sat, la tușica Nan, ca să meargă la școală, ele nu-și mai luară păpușile cu capul făcut din noduri de rădăcină. Știau să citească, să socotească și să scrie, cum învățaseră de la tatăl lor. Să mai învețe însă cîte ceva și de la învățător !

Și acum se aflau în sat. Mergeau tot așa prin mijlocul uliței, grozav de grăbite și, în mers, codițele împletite strîns li se legănav pe spate. Părea că toți și toate numai pe ele le așteptau, și, cum purtau acum ghetete noi și zdravene și nu mai stîrneau praful cu tălpile lor goale, țărani ziceau :

„Ia te uită, *det Riesken und det Miesken hunn Schanchen bekinn*“, adică, în graiul sașilor din partea locului: Riesken și cu Miesken au căpătat ghete.

Și Mart Korpen făcea ba una, ba alta, ca fetele să fie înzestrate cu tot ce le trebuia pentru noua lor viață. Aducea fiecareia, de la târg, cîte o rochiță din țesătură subțire și cîte-o scufiță, și țărării spuneau :

„*Det Riesken und det Miesken hunn en Kleid bekunn*“ Riesken și Miesken au căpătat o rochiță.

Învățătorul se bucură că numărul școlarilor creștea. Mîngîie fetele pe cap și privi cu un zîmbet de mirare rochițele și cămășutele, șorțulețele și ciorăpeii, aidoma la amîndouă ; pînă și ghetele cele noi erau la fel, cu aceleași copci și cu aceleași cataramae rotunde de metal cu șireturile petrecute pe după ele. Dar învățătorul înțelese ce avea de făcut, așeză pe fiecare în altă bancă, ba mai însemnă în glumă degetul arătător al lui Miesken cu cerneală roșie, de care numai el avea în sat, ca să le poată mai lesne deosebi.

Fetele primiră cu supusă bunăvoie tot ce le aducea această lume nouă. Pe Riesken, ce e drept, o cam zăpăceau vorbăria și larma uliței, și Miesken arunca priviri temătoare în toate părțile ori de cîte ori se întîmpla cîte ceva, obrajii îi ardeau, rămînea cu gura întredeschisă și era mereu trează și plină de neastîmpăr. În sat pe ulițe se aflau fete, femei, bărbați și băieți. Aerul apăsa mai greu peste case, duhoarea din grajduri răzbea pînă în curțile oamenilor, plutea cețoasă și nemîșcată sub pomi, și de cîte ori se stîrnea, vîntul nu era curat și băga praful în ochi. În sat vitele erau abătute și lovite, iar oamenii se certau între ei și-și spuneau vorbe urîte. Abia cu încetul se deprinseră fetele cu noua lor viață, cu felul tăios al bătrînei Ôrben, care, cu vorbe aspre, le poruncea să se apuce de lucru în casă și le pîndea fiecare mișcare cu ochi răi ; mîncarea sărăcă-

cioasă ce o căpătau o înghițeau în tăcere și fără a sta pe gînduri, ca pe un lucru care ar face și el parte din satul acesta străin. Casa bătrînei era mai încăpătoare și zidită mai din plin decît casa lor părintească, și pe din afară arăta mai îmbietoare. Vița sălbatică o năpădisese pînă sub frontonul unde se afla zugrăvită inscripția casei, întinzîndu-se și pe zidul larg dinspre curte, deasupra ferestrelor curate, pînă la umbrar. Dar pe dinăuntru încăperile păstrau ceva rece și apăsător, cu greu de înțeles. De cîte ori veneau de la școală, din clipa în care păseau pragul odăilor, fetele erau vădit stînjinite, iar seara, cînd intrau în cămăruța lor retrasă, departe de ușa încuiată a odăii în care dormea mătușa Nan, erau apărute de simțămîntul unei nesfîrșite singurătăți. Cînd norii, în trecere, acopereau luna, își apropiau capetele culcate pe pernă și zăceau neclintite în pat, fără să doarmă, iar mîinile le erau fierbinți și le țineau strîns împreunate. De altminteri, Riesken începuse în vremea aceea să crească ceva mai repede. Slăbi, și obrajii îi păliră. Se înălțase cu vreo două degete mai mult decît Miesken și se ținea mai molatic: aproape că nu mai era nevoie de nici un semn care să le deosebească.

Cele două copile așteptau cu nerăbdare vacanța, cu gîndul doar la zilele libere cînd vor fi iarăși acasă. La început, orele de vacanță treceau fără rost; Mart Korpen se simțea parcă nelalocul lui, ca și cînd, pe neașteptate, i-ar fi căzut pe cap o sărbătoare fără rost. Dar de îndată ce fetele îmbrăcară iar cămășile largi și comode și, din nou desculțe și cu frunțile asudate, mergeau alături de carul încărcat pînă în vîrf, urcînd drumul rîpos, cărau snopi sau fîn, în timp ce Mart își îndemna vitele, sau sprijineau cu furcile încărcătura în locurile cu hîrtoape sau cu bolovani, simți că sînt iarăși tustrei laolaltă.

Și totuși, o zi de vacanță fu aceea care avea să le îngroape pentru totdeauna voia bună și libertatea. Mart Korpen se puse să ia măsuri hotărî-

toare. Vîndu tot ce pregătise pentru iernat : hrană și lemne. Caii și vacile le duse în sat și le adăposti pe la prieteni. Într-o dimineață, cînd totul fu gata, bătu în cuie porțile și ușile gospodăriei, își fluieră cîinele și porniră la vale. Mart pășea în tăcere înaintea fetelor, care purtau coșuri grele și îl urmau cătinel. Încă în după-amiaza tîrzie a aceleiași zile, stăteau înșiruite de-a lungul uliței satului căruțe gata să pornească, încărcate doar cu bărbați. Iar cînd caii o luară din loc și se porniră scîrțîitul roților și tropotul copitelor, bărbații din căruțe își luară prin semne rămas bun încă multă vreme după ce căruțele se puseseră în mișcare. Miesken și Riesken văzură și pe tatăl lor fluturînd mîna, ridîcîndu-se în picioare și întorcînd încă o dată capul.

Războiul venise pe negîndite, și ele se aflau din nou în casa bătrînei Orben și o duceau mult mai greu ca înainte. Țeseau pentru bătrînă, frecau dușumelele, găteau, mulgeau, spălau, trudeau la cîmp, și, cum timpul trecea și părăsiseră școala, ajunseră slujnicele mătușii, care-și sporise peste măsură numărul vitelor și, lacomă de cîștig, începu să vîndă la oraș lapte și roadele cîmpului. Nădejdea că șederea lor aici va trebui odată să ia sfîrșit le dădea însă puteri noi ca să se poată supune voinței bătrînei și să ocolească astfel sfada, se supuneau toată vremea de bunăvoie oricărei corvezi. Seara, tîrziu, cînd se spălau și, punîndu-și cămășile de noapte, alunecau parcă, cu mîinile împreunate în fericirea singurătății netulburate, a tihnei și a mulțumirii trupului îngrijit, nu mai simțeau amărăciunea trudei din timpul zilei, ci doar bucuria somnului adînc, pe care, cu toată oboseala, țineau s-o mai guste cîteva clipe, și buzele lor îngînau, îngînau încetișor :

„Și cîmpul de grîu lîngă iaz ;
Hai, vino, nu vreau să te las,
Căci noaptea coboară îndat'...”

Dar, cu toată truda de peste zi, în ele nu se petrecea nici o schimbare. Nimic nou nu se ivise în inimile lor tinere, doar unele simțăminte se adânceau ceva mai mult. În gând revedeau adesea pe tatăl lor pășind pragul încăperii și alăturându-li-se, așa cum obișnuia el să intre, încălțat cu cizmele lui înalte, călcînd liniștit, cu trupul lui vînjos, puțin adus de spate. Îi revedeau mîinile și fața arse de soare, toată făptura lui în duioșia ei firească.

Își aminteau acum de cuvinte rostite în copilăria lor și care parcă răsunau deodată și se vedeau a fi atît de vii, încît spulberau unele bîrfeli ce le ajunseseră la urechi, șoapte de ale prietenelor, care, în taină, deveneau cu atît mai stăruitoare, cu cît erau mai puțin crezute. Spuneau prietenele că mătușa ar fi o vrăjitoare, că ar mulge în miez de noapte vacile vecinilor și că, într-un vâl alb, ar zbura cu o găleată pe coada măturii, vîjîind peste fînețe. Dar ele nu le dădeau crezare. Prea erau prinse de munca lor și de imaginea gospodăriei lor de la munte, a cărei tihnă o purtau neconținut în inimă.

Într-o duminică, fugiră de la tușa Orben și străbătură singurătățile înspre locul copilăriei lor. Printre bolovanii colțuroși din fața casei răsărise iarba, iar de obloane atîrnau pînze de păianjen. Găsiră ușile încuiate. Văzînd că toate stăteau neatinse la locul lor, se sprijiniră de pereții șopronului de scînduri, care miroseau a rășină, și priviră deval, spre cîmpie. Aici, unde amintirile copilăriei le copleșeau, în șoaptele livezii și în freamătul pădurii, mlădierea trupurilor lor zvelte căpăta, în timp ce stăteau pierdute în visare, o nespusă gingășie și, respirînd cu nestăpînită bucurie aerul curat, părea că plutesc legănate într-o ciudată stare de despovărare și se lăsau stăpînite de nenumărate simțăminte și prevestiri.

Cu cît cobora spre orizont, albastrul cerului se preschimba în verdele-deschis al amurgului, și la poalele șirului de înălțimi, în aburii îndepărtați ai

șesului, zăriră vălmășagul nemișcat de brazde și întinderi cît vedeai cu ochii boltindu-se în nemărginire, și atunci își lăsară privirile să cadă asupra așezării omenești pe care, cu brațul întins, Mart Korpen le-o arătase adesea. Din zărilor încetoșate rășăreau ziduri înalte și turnuri cu acoperișuri ce se pierdeau în neguri, clădiri albe împrejmuite de turnuri. Cuvîntul „cazarmă” suna neprietenos și amuțea buzele fetelor. Răsuflau ușor și, în timp ce priveau în depărtare cazărmile din oraș, întrezăriră prin vâlul presimțirilor că tatăl lor n-avea să mai zăbovească multă vreme departe.

★

După cîteva zile, Korpen veni în concediu. Se plimba prin ograda mătușii, se ducea la gospodăriile vecinilor unde își lăsase vitele, și-și ținea, îngîndurat, mîinile în buzunarul tunicii soldărești, rămasă largă, lucrată din postav gros.

Fetele păseau alături de el prin grădină, și cînd trecură de umbrarul tușii Nan și nu se mai vedeau dindărătul pomilor, ziseră :

— Tată, am vrea să urcăm iar sus în munte, să luăm cu noi totul și să rămînem acolo.

Mart răspunse îngîndurat.

— ...Dacă am mai avea provizii... nutreț... Iaca, vine iarna, și ține mult de tot...

Și după un timp adăugă :

— Da oare de ce ? Nu-i bine și aici ?

Părea să nu bage de seamă cum gura bătrînei se umezea de prefăcută bunătate cînd vorbea cu dînsul și cît de fățarnică era purtarea ei cînd, de ochii lui, dădea fetelor munci mai ușoare. Dar nu trecu mult, și fetele fură cuprinse de părere de rău pentru tatăl lor, văzîndu-l cum stătea acolo fără treabă și fără rost, de parcă n-ar fi așteptat altceva decît să treacă timpul. Le făceau milă cutele și zbîrciturile de pe obrazul lui, și propria lor mîhnire le păru dintr-o dată neînsemnată ; obida li se mai stîrni o dată, aprinsă și apăsă-

toare, în ajunul plecării lui Mart Korpen. Intrară în odaie tocmai în clipa în care el făcea socoteli cu mătuşa. Scotea bani din buzunar şi îi număra coroaună cu coroaună. Şi surorile înţelesesă că banii sînt preţul pe care tatăl lor îl plăteşte pentru ele, pentru că mătuşa i-a cerut, şi dînsul a încuviinţat drept plată pentru că le hrăneşte şi le adăposteşte; asta era răsplata muncii lor, să-l stoarcă fără milă pe tatăl lor de tot ce economisise, iar ele să robească mai departe.

Păliră de ciudă auzindu-l pe tatăl lor spunîndu-i cu mîhnire adîncă :

— Tuşă Orben, îţi foarte mulţumesc.

Cînd se despărţiră în dimineţa următoare, fetele simţiră că, mîhnit cum era, plecarea îi părea o uşurare, şi o privea ca firească o dată timpul de concediu trecut şi, la urma urmei, nu era decît ceea ce se aşteptase să fie. Nici pentru ele despărţirea nu mai fu chiar într-atît de amară, căci, orice s-ar fi întîmplat, nimic nu îndurau mai greu decît să-l vadă pe tatăl lor umblînd fără rost, ca într-o necurmată şi apăsătoare aşteptare. În supunerea blîndă care le cuprinse deodată mîngîios şi împăciuitoare pe amîndouă, ele simţiră că, de la marea lor despărţire încoace, aici, în sat, în vremelnica lor regăsire, le lipsise acel ceva de neînlouit care-i unea şi că această lipsă o îndurau mai degrabă despărţite de tatăl lor decît împreună, cu dînsul. Îşi întoarseră deci privirea fără să se fi bucurat unii de alţii, dar fiecare în sine, gîndindu-se cu dragoste la celălalt.

Şovăiala tatălui lor fusese de altminteri întemeiată. Fetele îşi dădeau tot mai mult seama de aceasta, iar chibzuierile lui se potriveau şi cu vechile lor îndoieli şi cumpăniri, căci acolo sus, în singurătate, nu se poate trăi fără vite, că vitele nu pot trăi fără nutreţ şi că iarna nu trebuie să te găsească fără să fi strîns din timp provizii îndestulătoare în cămară şi în şopron. Adeseori, Miesken se trezea speriată din vis, pîrîndu-i-se că aude neliniştea vacilor, în timp ce afară fulgi deşi

acopereau molcom uși și ferestre, și vitele rodeau flămînde lemnul ieslelor.

Într-o zi, se auzi bubuit de tunuri. Porni din tăcerea adîncă, mai întîi ca un cutremur îndepărtat, iar către seară atît de apropiat, încît sunetul spart al ghiulelei plesnite se auzea limpede și tăios, o dată cu bubuiturile și cu amenințarea zgomoasă a zdrobirii și sfîșierii ce se făcea auzită în nenumărate şuierături, mai tari sau mai slabe, care se rostogoleau la vale dinspre culmile împădurite. Miesken și Riesken zoreau acum spre casă, înapoindu-se în amurg de pe unul din ogoarele îndepărtate ale bătrînei Nan; auziseră încă de dimineață bubuitul amenințător și fuseseră toată ziua într-o stare de neliniște care le grăbea răsufarea, cu atît mai apăsătoare cu cît nu putuseră vorbi toată ziua decît cu cîteva femei, înpăimîntate ca și ele, întrebîndu-se nedumerite una pe alta, fără ca nimeni să știe să le răspundă ori să le lămurească. Femeile își strîngeau în grabă uneltele și părăseau, una cîte una, ogorul, îndreptîndu-se spre sat. Miesken și Riesken rămaseră singure, șovăind dacă să muncească mai departe ori să fugă acasă, adică între datorie și ocara mătusii; iar după cum erau de puternice sau de dese detunăturile pe care vîntul le învălmășea grăbit deasupra capetelor lor, fetele, tot ridicînd și coborînd hîrlețele, luau cînd o hotărîre, cînd alta, tot silindu-se să-și urmeze munca și simțind o ciudată ușurare la zgomotul hîrșit al pămîntului răscolit de sapă. Cînd, pe înserate, zoriră peste deal, spre casă, iar în lumina scăzută a amurgului tîrziu musculițele își învărtejeau, ca un roi de albine, hora lor amețitoare și cînd vîntul se mai potoli, iată că peste nemișcarea porumbiștilor și a marginii pădurii detunăturile se auziră deodată înzecit de puternic și neașteptat de aproape, și fetele văzură prin desîșul copacilor cum mereu în același loc, dincolo de văile Oltului, cerul se lumina neîncetat, ca de scăpărarea fulgerelor.

Pînă atunci auziseră de sute de ori vorbindu-se de război, în legătură cu tot felul de lucruri, văzuseră soldați în permisie, răniți și invalizi întorcîndu-se acasă, și la școală auziseră pomenindu-se de viteji și de eroi, și s-au străduit să pătrundă înțelesul cuvintelor. Cu prilejul unei sărbătoriri la care luase parte toată comuna, se întrebaseră chiar dacă și Mart Korpen o fi un erou. În închipuirea lor cuvîntul acesta suna atît de straniu, încît nu erau în stare să facă vreo legătură între el și trăsăturile atît de dragi ale chipului tatălui lor. Se împăcaseră deci cu gîndul că în război sînt atîtea de făcut, cum ar fi bunăoară să ții caii în frîu cînd izbucnesc detonăturile, sau să împingi tunuri grele cînd roțile se înfundă în pămîntul moale, și erau încredințate că tatăl lor făcea toate acestea cu aceeași liniște și cu același simț al datoriei ca orice altă muncă. Peste tot ce avea legătură cu războiul, care înseamnă mai ales despărțire, despărțire de animale, de grădină, de casă și de munți, stăruia chipul grav și oarecum mîhnit al tatălui, și de aceea războiul li se părea că e o îndeletnicire de bărbați mai vîrstnici. Dar acum, cînd vedeau cum în dreapta lor se luminau înălțimile pe fundalul întunecat al depărtărilor, peste care zăbranicul nopții stăruia ca un briu nemișcat, războiul li se înfățișa pentru întîia oară ca o primejdie pentru însăși viața lor ; ieșind din făgașul gîndurilor, războiul răbufnea aievea, în ecouri largi, prin spărturile văzduhului. Deși trecuseră prin mai multe ore de spaimă cutremurătoare, fetele fură cuprinse, sub șirul neîntrerupt al focurilor, de o altfel de neliniște nebănuită ; dacă, o clipă înainte, zoreau să ajungă mai curînd în sat, acum se opreau, lăsau hîrlețele jos, scrutau depărtările și rămîneau uluite și îngrozite de ceea ce le era dat să vadă. Pieptul lor tînăr se ridica sub cămașa învoaltă, brațul gingaș se întindea arătînd spre zare, iar frunțile li se zăreau limpezi de sub marginea largă a pălăriilor de paie. Ceea ce vedeau era atît de nou, noul atît de plin de tainice imbolduri de luptă, pe care nu le mai simțiră nici-

odată, dar care, acum, se trezeau în ele pe negîndite, încît fulgerările ce luminau o clipă noaptea care se lăsase, vijîiile şi plesniturile neîncetate nu le mai îngrozeau ca la început, ci se bucurau că se simt atît de viteze. E drept că starea aceasta de mulţumire se risipi curînd, şi fură din nou copleşite de cutremurarea înfundată şi înfricoşătoare. Îşi luară totuşi un răgaz şi chibzuiră în fel şi chip, întrebîndu-se pînă unde, de ce şi încotro duc toate acestea, şi căutau cu privirea umbra culmilor de munte, pironindu-şi-o deasupra curmăturii trecătorii de la Turnu-Roşu care străbătea graniţa ţării.

Coborîră după un răstimp la vale şi găsiră uliţele satului în mare fierbere. Peste tot, în pocnete de bice şi răcnete, căruţele se orînduiau una după alta şi porneau apoi în şir lung; în ele femei neliniştite şi copii speriaţi se ghemuiau lîngă grămezi de mobile, iar oamenii mînau vite strînse în mici cirezi. Fetele aflară că bejenia sătenilor nu pornise din proprie iniţiativă, ci după sfatul stăruitor al celor de la primărie; la casa mătuşii Orben poarta cea mare era larg deschisă, şi două care cu boi, încărcate pînă în vîrf, stăteau gata să o ia din loc, de parcă ar fi pornit cu marfă spre iarmaroc. Bătrîna, la lumina scundă a lămpii din cerdac, se tocmea cu doi vecini, cu care voia să plece împreună, şi dădea din mîini a neputinţă, rugîndu-i să o ia sub ocrotirea lor. Zări deodată fetele în apropiere şi se repezi la ele.

— Unde aţi zăbovit atîta? N-aţi auzit nimic? Sînteţi surde?

Le îmbrînci înainte şi le izgoni mînioasă să-şi ia din odaia lor cîteva boarfe de trebuinţă şi să le îndese şi pe ele în căruţă, Miesken să îndemne din spate celelalte vite, iar Riesken să mîne căruţa.

Fetele orbecăiră prin bezna odăii, aprinseră lumina, ridicară capacul sipetului şi, în timp ce apucau straiile una cîte una, le lăsau nehotărîte să cadă iar la loc, toate lucruşoarele portului lor de sărbătoare, atît de rar folosite, panglicile colorate şi năframele cu ciucuri, fusta cu creţuri bogate,

cingătoarea de brocart și podoabele de cap ; Riesken se simți deodată cuprinsă de o astfel de slăbiciune, încît se lăsă pe marginea patului, înăbușind un plîns tăcut. În clipa aceea focul tunurilor se înteeți cu putere nouă, geamurile tremurără, iar Miesken, care stătea nehotărîtă în fața sipetului deschis și privea în nemișcare, cu ochii împăienjeniți, vălmășagul de cămăși brodate, retrăi cu atîta putere starea de mai înainte de la marginea pădurii, încît prinse cu un zîmbet luminos, ca sub stăpînirea unui gînd mîntuitor, mîna surorii în mîna ei și strigă cu înviorare : „Iacă, noi nu plecăm !”

Fură pe loc gata să-i spună și Nanei hotărîrea lor și să stăruie să fie lăsate acasă. Ieșiră în curte și-i strigară cu glas puternic, ca pe o veste izbăvitoare, ce-au hotărît. Mătușa, care se și cocoșase pe căruță sus, se întoarse mînioasă spre ele, nu găsi cuvinte, coborî, ce zic, își dete drumul din căruță jos, se săltă în picioare și, gîrbovită, cu fruntea înainte, se apropie de fete și, hotărîtă la orice, le strigă amenințător :

— Ce-ați spus ?

— Nu ne poți sili, nu ne poți sili !

Sub cerul albastru-cenușiu, bubuiturile se înteau tot mai mult, și fiecare detunătură făcea să crească și mai mult mînia bătrînei. Țîfnea, bolboresea ; apucă apoi biciușca atîrnată de cercelul carului, mînu codiriștea scurtă și groasă și lovi cu dușmănie în spinarea lui Miesken. Riesken se repezi dintr-o săritură în ajutorul surorii sale și-i smulse Nanei biciul ; dar degetele uscate ale bătrînei se întoarseră acum spre ea și era atîta ură neînțeleasă în mîna aceea osoasă, încît Riesken se trase îngrozită înapoi, iar Miesken, din ochii căreia curgeau lacrimi, cuprinse cu un strigăt femeia în brațe și o ținu strîns pe loc. Săriră vecinii și puseră capăt încăierării. „Nu ne poți sili”, se mai auzi o dată peste larma învălmășelii din ulița plină de căruțe și de oameni.

Fetele fuseseră mai tari. Și Nan părea s-o recunoască. Cum țărani o îmbărbătară și găsiră pe loc

cine să vadă de vite, iar mînatul căruței care venea în urma celorlalte nu era o treabă prea grea, purtarea ei față de cele două surori se schimbă repede, bătrîna mulțumindu-se să ofteze ca pentru sine : „Of, așa-i războiul... Așa-i războiul !” Mai văzînd de una și de alta, știu s-o întoarcă astfel încît să mai spună cîte ceva care să sune a mîngîiere :

— Numai să nu vă fie frică. Doresc doar să nu vă temeți și să nu-mi puneți niciodată în seamă că v-am lăsat aici...

Nu-și dădură mîna. Fetele rămaseră în poartă pînă ce convoiul se puse în mișcare. Mătușa păși alături de primul car, cu mîna sprijinită pe jug, și, cum ieșea pe poartă, cu rochia ei lungă și neagră, de sub care se șteau cizmele greoaie, părea mult mai mică de cum era și nu arăta decît ca o biată femeie bătrînă și gîlcevitoare. Omul care strînsese și celelalte vite în spatele adăpătorii, și acum le mîna din urmă, se făcu a nu băga de seamă că o vacă rămăsese în staul, deși, pe cînd trecea pe lîngă dînsa, vaca îl atinsese cu șomoilogul cozii. Întoarse doar capul și zise :

— Acum puteți închide poarta.

În noaptea aceea, Miesken și Riesken dormiră puțin. În starea dintre vis și trezie le chinuia teama de ce putea să li se întîmple dacă rămîneau doar ele singure în sat.

Dimineța le găsi încă din zori umblînd pe uliță pentru a afla ce se petrece. Fierarul satului, invalid, șchiop, era un bărbat încă tînăr, care, prin felul lui deschis de a se purta, le plăcuse fetelor dintotdeauna. Văzură că făurăria lui era deschisă și aflară curînd de la dînsul că nemții se apropie, că în oraș au și sosit unități puternice, deoarece paza pe graniță nu fusese întărită îndeajuns. Cînd auziră că mai mult de un sfert din locuitori se mai află încă în sat, hotărîră pe loc să iasă la cîmp, în această frumoasă dimineată de vară tîrzie.

Trecură zile și săptămîni ; în nestăvilita lor bucurie de a fi singure în casă, treaba se făcea mai bine și mai repede decît altădată ; acum chipurile

lor se asemănau iar pînă în cele mai mici amănunte. În răstimp, Miesken crescuse și ea cît Riesken. O gingășie neîntinată și senină învăluia îndoitul joc al celor două făpturi atît de asemănătoare.

Se aflau tocmai la culesul porumbului, cînd pe șoseaua apropiată se iviră călăreți și tunuri, care le atraseră luarea-aminte, cu atît mai mult cu cît uniformele erau cu totul neobișnuite, și coifurile nemțești pe care le purtau nu se asemănau cu capetele pe care le știau ele. Lăsară știuleții să cadă din poala șorțului, își îndreptară pieptănăturile și cămășile, căci coloana se oprise în dreptul lor, și prinseră și întrebarea unuia dacă mai e mult pînă în sat. De răspunsul lor se legă o altă întrebare, care stîrni oarecare neorînduială între rînduri ; pînă să se dumerească, fetele fură înconjurate de șapte sau opt bărbați, și cînd unul dintre ei se întoarse către ceilalți și le strigă tare : „Așa ceva n-ați mai văzut“, se îmbulziră și alții, care în jurul lor, care prin spate, ba uneori se mai arăta și cîte un cap de cal cu urechile ciulite. Ceea ce ostașii nu mai văzuseră niciodată era — așa cum înțelesese cel ce strigase — drăgălășenia aspră și totuși blîndă a fetelor și uluitoarea lor asemănare. Cîte unul dintre cei care se apropiau era dinainte încredințat că acolo, înaintea lui, se petrecea ceva deosebit și-și repeta cu plăcere sporită mica lui zicătoare, așa cum le place bărbaților care sînt de mai multă vreme împreună să folosească cu orice prilej o anumită vorbă, potrivită pentru orice împrejurare. Numai ce-i auzai : „Asta i-ar plăcea și mă-michii“, sau „bine făcute“ sau „e pe cînte“ ; încetară să se înghesuie abia cînd își dădură seama că în ochii copilelor lucea neprihănirea cea mai desăvîrșită, și chiar și cei de mai înainte lăsară gluma și, odihnindu-și privirea pe obrăjorii de piersică ai copilelor, își căutau cuvintele, lucru care nu prea le era în obicei. Mai ales unul dintre ei, poate cel mai tînăr, înalt și bine făcut, ale cărui vorbe erau mai îmbietoare, plăcu mult fetelor.

— Rămînem cîteva zile în sat, zise el, și poi-mîne e joc în sat, și nimenea n-are voie să lipsească !

Cînd se pregăti să plece, cînd se îndepărtară și ceilalți, și roțile tunurilor începură iar a hurui, mai auziră încă multă vreme vocea lui plutind deasupra porumbiștii.

Dar nu se duseră duminică la joc. Sunetele muzicii de la horă, unde tineretul juca sub tei, ajungeau pînă la ele ; mai purtau încă hainele de sărbătoare cu care fuseseră la biserică. Nici nu vorbiră despre joc și nici de ce nu s-au dus și ele. Cu un fel de înfrigurare care făgăduia împliniri fără nume, cu un fel de mîhnire care se îndepărta de făgăduință, fetele împleteau în tivul roșu al pestelcelor lor noi cîntecele pe care le auzeau. Iar marți aflară de la fierar că nu se mai afla nici un soldat în comună și că armata germană și-ar continua înaintarea. Și ele priveau adeseori înspre crestele Carpaților, și acum nu li se mai părea că lumea se sfîrșește acolo, ci că s-ar putea ca și îndărătul zidului uriaș al munților să trăiască oameni.

Într-o seară, vîntul începu să miroasă a zăpadă, și fetele stăteau în bucătărie, lîngă focul vetrei ; fură cuprinse de o caldă înduioșare pentru soarta lor și se înțelesesă să nu se mărite niciodată, decît dacă ar fi să se cunune amîndouă deodată, cu bărbați care să semene și la față, și la fire.

De mult nu se mai auzea în partea locului bubuitul tunului. După căderea celor dintii zăpezi din acel an, se întoarse din bejenie și tușa Nan. Lucrurile mergeau acum ca și mai înainte, iar ce a fost se pierdu în amintire. Doar că bătrîna se întorsese fără vite, dar în schimb cu o grămadă de bani. Își vînduse vitele în Ungaria, unor negustori care le cumpărau pentru armată.

Cînd, după război, Mart Korpen veni acasă, arăta mai uscățiv și mai adus de spate, iar carîmbii ciz-

melor îi jucau în picioare, şi fetelor li se părea că se făcuse mai mic. Zicea :

— Aţi văzut? M-am întors sănătos acasă.

Toamna, cu vijeliile ei, făcu loc iernii, şi tot nu ştiau dacă Mart se va hotărî, de n-o fi cumva prea târziu, să redeschidă încă în ăst an porţile gospodăriei lor din munte. La întrebarea fiicelor sale, răspunse că asta se va vedea după cum se găsesc sau nu provizii în sat. O minunată voie bună se desprindea din cuvintele lui, când zise :

— Bine că sîntem toţi în viaţă! Acum sîntem iar împreună.

Nu se întorsese acasă cu mîna goală. Strînsese ceva bani din bruma de soldă şi, în cele din urmă zile ale cătăniei, ca un bun gospodar, se încumetă să facă o treabă cu folos. Unele unităţi militare aflate în oraş, în zăpăceala demobilizării, alungară caii din grajduri, neavînd cu ce-i nutri. Cai fiămînzi şi fără stăpîn rătăceau pe străzi şi în parcuri, iar alţii, cu duiumul, afară din oraş, la cîmp. Mart Korpen luase cu el, în drum spre casă, doi murgi de care-i fusese milă şi care-i prindeau şi bine, căci nu mai trebuia să facă pe jos restul drumului, şi cum erau de soi bun, deşi slăbiţi, i-a luat cu el şi i-a adăpostit în cel mai apropiat grajd din sat. Toată întîmplarea aceasta, povestită de Mart în vorbe puţine, le bucură foarte mult pe fete, iar făptura încovoiată şi uscăţivă a tatălui lor le apărură ca fiind a unui om cutezător, pornit pe isprăvi îndrăzneţe.

În una din zilele următoare, urcară totuşi spre casa lor. Deschiseră uşi şi ferestre ţinute ani de zile ferecate, şi, în timp ce Miesken deretica, înlăturînd praful şi muştele moarte, aerul curat pătrundea din plin, mîngîietor şi totuşi tare, îmbinînd izul proaspăt de zăpadă de pe vîrfurile munţilor cu cel al încăperilor prietenoase. Ziua luminoasă de noiembrie revărsa prin razele de soare bucurie în sîrgul săptămînilor ce aveau să urmeze. Mart doborî în pădure o mulţime de co-

pacii, se auzea cum se prăbușeau cu zgomot ; securea răsuna din zori și pînă în faptul serii, și stîinjen se înălța după stîinjen. Fetele roboteau printre vasele curate din bucătărie sau trebăluiau în grajd, în curte și în șură. Sîrguința lor nu le lăsa nici măcar timp să cînte un cîntec întreg, ci doar să-l îngîne. Caii erau aici, aici erau și vacile, și cîinele, și orătăniile...

Mart Korpen trebui totuși să coboare de mai multe ori în sat, astfel că munca rămase în urmă. Mai avea de dres grajdul și casa, de îngrășat pămîntul, căci pentru arat trecuse timpul. Spunea uneori că ar avea nevoie de un argat care să-i dea o mîină de ajutor. Dar nu făcea nimic ca să-l aibă, deși ar fi putut găsi în sat omul potrivit.

Zilele treceau ca și odinioară, cînd copilele erau încă mici. Tatăl spunea ce treburi erau de făcut și fi era tot una cea pe care o chema, căci se nimerea mereu să vină tot cea chemată. În timpul meselor obișnuia să spună uneori :

— De cînd a fost să mergeți la școală, e întîia oară că sîntem atîta vreme împreună.

Vremea se făcuse umedă și rece, apa acoperea pietrele cu mușchi cu tot și se scurgea pe marginile drumului, la vale. Ramurile molifților atîrnau în ceața care se ridica greoaie și deasă, și foșneau în aerul jilav. Prin văgăuni stăruia un abur nemîșcat și de nepătruns, care nu se clintea nici chiar cînd se iveau în unele seri cîteva stele, și nepăsarea trîndavă a poienii și a pădurii cenușii se însuflețea din nou sub lumina sfielnică a lunii.

Într-o astfel de seară, cînd un vînt ușor purta norii înspre văi, prinseră parcă ecoul unei chemări abia auzite. Miesken se afla în curte și cu cea dintîi care o auzise, deși venea de la mare depărtare, iar vuietul puhoaielor sălbatice, rostogolindu-se la vale, era destul de puternic. Răspunseră toți deodată, cu voce tare, într-un sunet prelungit care tremura de încordare, și, cum nu-și puteau da șeama dacă fuseseră auziți, Mart, urmat de cîine,

porni în cele din urmă cu felinarul aprins înspre rariștea încețoșată.

Se înapoie abia după multe ceasuri, de parcă ar fi venit de la capătul pământului. În urma lui pășea un soldat pe de-a-ntregul echipat. Un tânăr zvelt, cu tunica learcă de apă. Se vedea că era stăpînit de neliniște. Mart îl ajută să-și descarce în tindă echipamentul, și la lumina lămpii cercetă mai de aproape chipul străinului. Nu puteai citi în privirea lui nici încuviințare, nici împotrivire. Un istovit — se va odihni; un înfometat — îi vor astîmpăra foamea.

Stăteau tuspătru în jurul mesei mari și, abia atunci, seara deveni tihnită și aducea a întîmplare ciudată și a tainică ispitire a depărtării. Soldatul mîncă plecat peste farfurie, cu moliciunea omului istovit, dar peste puțin se petrecu în el o schimbare. Cu fiecare sorbitură din strachina aburindă, o parte din oboseală îl părăsea, îndemnîndu-l să rostească cite-un cuvînt sfios de mulțumire și chiar, nu după mult, să arate o voioșie neprefăcută, bucuros că se găsea, în sfîrșit, la adăpost. Ceilalți trei îl ascultau și-și dădeau seama cum spusele unui om pot da lucrurilor din jur o altă înfățișare, însuflețindu-le într-o mișcare mai vioaie, mai luminoasă, mai plăcută, și măcar că nici una din încercările prin care trecuse soldatul nu era atît de deosebită încît să nu i se fi putut întîmpla și lui Mart Korpen, se lăsă și el îndemnat la vorbă de flăcău, ispitit să găsească apropieri și asemănări cu propriile sale pățanii.

Acum putea cerceta pe îndelete felul deosebit al îmbrăcămintei soldatului, pe care-o zărise adeseori la trupele ce mărșăluiau alături de unitatea lui, iar comenzile ostășești pe care tânărul le rostea cu glas răsunător, le asculta cu însuflețire. Cu cît soldatul spunea mai multe, cînd despre patria lui, cînd

despre întîmplările lui din război, cu atît Mart Korpen vedea într-însul un oaspete drag, căruia, deşi atît de tînăr, ca gazdă nu putea să nu-i dea cînstirea cuvenită.

Ultima încercare pe care i-o hărăzise soarta, soldatul o retrăia din toată fiinţa lui, revenind mereu la ea, la rătăcirea în zăpadă, ceaţă şi vînt năprasnic, şi numai încetul cu încetul se îndepărta amintirea grelei încercări prin care trecuse. Pe cînd trupele germane se retrăgeau învinse din România, el se pierduse de unitatea sa şi, în credinţa că se vor mai ivi convoale şi trenuri nemţeşti cu care să plece acasă, în loc să folosească cel dintîi prilej, le-a pierdut pe toate, pînă ce îşi dădu seama că a rămas de unul singur în ţară străină. De la unii oameni aflase că mulţi la fel ca şi dînsul, care fuseseră prinşi în alte oraşe, au fost luaţi prizonieri. Atunci se hotărîse să ia drumul munţilor, rătăcind astfel două zile şi o noapte neagră, cătărîndu-se şi tîrîndu-se de-a buşilea pe lîngă pereţi prăpastiei, zdrobindu-şi trupul în dibuirea drumurilor nevăzute prin noapte şi, în sfîrşit, cunoscînd deznădejdea rătăcirii fără regăsire. Totuşi, a cărat după sine puşca, pînă şi prin cele mai înguste şi mai primejdioase povîrnişuri.

Riesken şi Miesken, cu ochii ageri ai celor nouăsprezece ani, priveau cu seninătate în faţa străinului ; le trebui totuşi un timp mai îndelungat ca să-şi alunge sfiiciunea şi să depene mai departe în mintea lor cele auzite. Însuşi faptul că se rătăcise în ceaţă le făcu mai deschise la vorbă ; cunoaşterea locurilor le dădea o firească mîndrie atunci cînd pomeniră de primejdiile pe care el le ocolise nebănuindu-le, şi rîdeau din toată inima cînd îi puteau dovedi că i se năzărise un lucru sau altul.

Deosebit de mişcate fură ele mai ales cînd soldatul răspunse :

— Nimeni nu cere ajutor de bine. Nu ştiăm încă dacă mă aflu dincolo sau dincoace de graniţă, şi

chemările te aduc uneori în același loc de unde ai pornit. Am strigat totuși cu ultimele puteri și am tras și câteva focuri de armă. Nădăjduiam să vină oameni care să nu mă lase să putrezesc pe acolo, oameni cu care să mă pot înțelege măcar prin semne. Dar nu venea nimeni. Eram cu totul rebegit când se înnoptase pentru a doua oară. Poate că degerasem sau murisem...

Și, întorcându-se cu totul spre Mart, adăugă :

— ...Și ce bine a fost când am dat peste dumneata, și când am auzit că vorbești limba mea, și când m-ai readus la viață !

Chipul fetelor strălucea. Mart Korpen își ținea mâinile bătătorite pe masă și râdea din toată inima. Singurătatea căsuței lor le apăru într-o lumină nouă. Gospodăria aceasta a lor, neștiută de nimeni, care lincezea aici în uitare și era căminul lor, păru că-și găsește împlinirea unei meniri.

Riesken zise :

— Ai venit de la capătul lumii. Hotarul care trece peste culmi e pentru noi sfârșitul.

Și Miesken zise :

— Noi te-am mai văzut o dată. Acum doi ani, în toamnă: ne aflam tocmai la culesul porumbului.

Riesken întări și ea cu mare grabă, deși soldatul răspunse :

— N-am mai fost niciodată prin locurile astea. Trebuie să fi fost altcineva.

Mart Korpen se ridică de la masă și deschise ușa pentru a aduce felinarul lăsat pe trepte și uitat acolo. Riesken urmă cu voce înăbușită :

— Ne-ai spus atunci că trebuie să mergem la joc...

— Asta aș fi ținut-o minte...

Mart se întoarse, și ele nu mai vorbiră de joc, ci priveau, zîmbind, în gol. Apoi, Mart puse capăt poveștilor, spunînd :

— Sîntem trei oameni osteniți de muncă și unul de plimbare, și acesta mai mult decît toți ceilalți.

Îi așternu străinului în încăperea în care dormea și dînsul, despărțită de odaia fetelor prin bucătărie.

A doua zi, munca voioasă reîncepu. Din cerul albastru-închis, un ger năprasnic se lăsase deasupra munților, și noul-venit tot mai dormea — cum spunea Mart Korpen : dus. Cînd pășiră cu puteri înnoite la munca lor de fiecare zi, fetele pomeniră de cîteva ori încă la gustarea de dimineată de oaspetele lor, spunîndu-i pe nume și vorbind de Hans cu însuflețire, de parcă ar fi fost un vechi prieten. Din răsufierea aspră a codrului simțiră că tot ce e viață pe pămînt are un tîlc anumit, și cînd intrară cu căruța în pădure pentru a-l ajuta pe Mart Korpen la căratul lemnelor, frunzele de fag degerate, peste care treceau roțile, răspîndeau mireasma lor, iar cîinele alerga pe lîngă căruță, adîlmecînd pe sub copaci. Pămîntul era întărit și dezgolit, cafeniu și scorțos, fiindcă nu se așternuse încă zăpadă pe el, din care pricină era și atît de înghețat. De aceea se bucurară cînd, după a treia încărcătură, își luară răgaz pentru a aprinde în grădină, pînă la prînz, un foc din vreascurile ce prisoseau, și-și încălziră mîinile la flăcările joase.

Abia acum veni și Hans. Își purta domol trupul înalt, dar, cum ziua era plină de mireasma aerului proaspăt, puse și el, fără zăbavă, mîna, cînd pe grapă, cînd pe hîrleț și strînse în grămezi bine așezate frunze de cartofi și coceni ; după prînz, cînd plecară din nou la pădure, Mart lăsă caii în seama lui, îl lăsă să încarce căruța și s-o aducă acasă, pe cînd el curăța de crăci trunchiurile doborîte pe care fetele le tăiau acum cu ferăstrăul. Atît de firesc se alăturase flacăul muncii lor, încît nu pomeniră nici un cuvînt despre apropiata lor plecare. Pentru ele Hans era un om care avea nevoie de odihnă și întremare, și, cum pentru asta părea să-i, facă bine munca dătătoare de putere, pentru care se dovedise atît de îndemînic, putea să lucreze cu ele, și toți vedeau cu ochi buni cînd Mart împărțea munca așa fel să se afle cîteșipatru laolaltă.

Nici în zilele următoare nu se întrebară ce oare putea să-l lege atît de mult de o colibă străină, încît să mîngîie vitele pe unde le găsea, să îngrijească de cai ca să nu li se desfacă potcoavele încă înainte de a vedea Mart Korpen de ele și să țesale cu grijă vacile, lucru rar în acest timp al anului. Vedeau cum era cel dintîi care puneă dimineața mîna pe unelte, le pipăia îndelung, de parcă i-ar fi trezit amintiri de demult, cum la prînz și seara era cel din urmă care le puneă apoi la loc. Tata și Miesken erau zoriți să ajungă acasă, dar Hans rămînea mai în urmă, Riesken nu mergea atît de repede. Ar fi vrut, e drept, să țină pas cu tatăl ei, dar mersul i se încetinea mereu, astfel că rămînea tot timpul în urma lor : abia la sfîrșit sosea și Hans.

Tata o îmbărbăta. Zicea către Miesken :

— A fost întotdeauna mai înceată decît tine. Cînd erați copii, tu o luai de mîna și o trăgeai după tine.

Cînd era singur cu fetele, Mart căuta să le dea pilde bune, să le împărtășească învățături pentru viață, cum nu obișnuia înainte vreme. Vorbea domol, și fața lui părea îngîndurată : „Bucuria scurtă gonește adesea pe cea lungă”, sau : „Trebuie să ții seama de părerile celor mulți”. Fetele îi ascultau cuvintele în tăcere. Își vedeau mai departe de treabă, de parcă nu le-ar fi auzit, și lui Mart Korpen îi era mai plăcut așa ; fusese ani de-a rîndul despărțit de ele și nu era destul de sigur de el cînd aducea vorba despre unele lucruri mai greu de pătruns. O făcea, așadar, din ce în ce mai rar, mai bine zis doar într-o seară, cînd fetele ședeau în bucătărie și cîntau, intră pe neașteptate și zise :

— Noi în tinerețe cîntam cîntecul ăsta mai repede.

Cîntau de obicei seara, în timp ce flăcăul le ajuta la curățatul știuleților, și se așezau în jurul unui oboroc rotund de lemn, în care lăsau să curgă boabele. Flăcăul avea o voce puternică și însoțea cîntecul fetelor, făcîndu-l să răsune și-apoi să se piardă ca un suspin de orgă, astfel ca prin apro-

pierea și îndepărtarea sunetelor cîntecul să apară cu totul altfel. Reluau trăgănat vechiul lor cîntec :

„În cale stă iazu-argintat,
Și cîmpul de grîu lîngă iaz ;
Hai, vino, nu vreau să te las,
Căci noaptea coboară îndat'...”

Era o vreme cînd și trupul, și sufletul primeau zilnic puteri noi, iar între deșteptare și somn își făceau loc, cu toată mohoreala iernii, voioșia și focul din vatră, ba chiar și șoapta vieții, care renaște veșnic. Riesken și Miesken ascultau și primeau tîlcul șoaptei. Acolo unde puterea mereu crescîndă a trupurilor lor era toată numai așteptare, frumosul revărsa asupra lor lumina limpede a lipsei oricăror dorințe, și seninătatea fețelor lor, de care flăcăul nu-și mai dezlipea privirile pline de încîntare, amintea gingășia lină a unui copil.

Hans se apropie de ele în timp ce pregăteau lîngă vatră cina și zise :

— Cînd o să vă pot eu deosebi una de alta ? Acum nu mai știu cu care dintre voi am vorbit adineauri în curte !

Riesken strigă :

— Cu mine !

Și se porneau toți trei pe rîs. Iar altă dată, pe cînd îi puteai citi pe față o liniștită îngîndurare, Hans vorbi cu glasul moale, care nu se prea potrivea cu veselia lui obișnuită :

— Acuma cred că vă pot deosebi.

Mart Korpen coborî în sat să aducă un hîrdău pentru apă și de-ale băcăniei și să mai audă ce-i nou. Îl luă și pe Hans cu dînsul. La poalele munților întîlniră ciobani romîni, care coborau cu turmele din înălțimi și care-l priviră îndelung pe flăcăul cu cască și tunică, iar cotind pe șosea, dădură peste tot felul de oameni, care mergeau în oraș la iarmaroc și care se uitară în chip ciudat după ei. În apropierea Oltului întîlniră în sfîrșit țărani cîin sat. Aflară de la dînsii cîte ceva despre urmările

războiului, și anume că granița țării nu se mai găsește în creștetul munților, ci la vreo mie de kilometri spre miazănoapte și că Transilvania nu mai ține de Ungaria, ci de două săptămîni face parte din România. Mart Kompen privea fețele cunoscute ale oamenilor care îi dădeau toate aceste știri și avea simțămîntul că, fără știrea lui, s-a întîmplat ceva care îi va da de gîndit. Scoase numaidecît de sub dînsul pătura pe care ședea, o aruncă pe capul și umerii flăcăului și găsi cuminte sfatul sătenilor de a-i lua în sat altă îmbrăcăminte și a-i face rost de hîrtii potrivite, așa cum își scoteau toți cei întorși acasă, și să-l ducă apoi fără întîrziere la gară, unde era mare forfotă, înghesuială și neorînduială și unde, dacă găsea un loc, Hans putea să ia un tren.

Și, cînd țărani aceștia vorbiră de soldați germani, rupți de unitățile lor, care au călcat legile, Mart Kompen nu mai ceru alte lămuriri, ci dădu bici cailor și porni în goană. Flăcăul, care nu înțelesese decît jumătate din cuvintele rostite de țărani în graiul locului, se lăsă convins de Mart. Soarele dădea să apună peste munți cînd trenul se puse în mișcare, iar Mart se întoarse cu caii osteniți de la gara depărtată, în sat, pentru a urca abia în ziua următoare, singur, la el acasă.

Fetele cîntau iar, ca și în trecut, și săptămînile treceau, în nemișcarea ce se lăsase o dată cu căderea zăpezii, atît de repede, încît se minunau ori de cîte ori era iar duminică, și Mart lua iar *Biblia* și le citea dintr-însa. Și toate ar fi fost cum ar fi fost, dacă nu ar fi venit și o altă despărțire, tot atît de neașteptată ca și cealaltă, chiar din senin, și cînd ai căuta, tot ca și cealaltă, nu chiar o despărțire adevărată.

Mart urma să rărească ramurile unui stejar care se înălța nu departe de casă, mai ales din pricina umezelii pe care o aducea acoperișului. Dar co-

pacul avea pe puțin trei sute de ani, și unele crengi trebuiau tăiate una câte una, pentru a feri casa și grajdul, astfel că Mart stătea sus și veghea la doborîrea lor, iar Miesken și Riesken trăgeau sau slobozeau funia după cum le porunceă el. Se agățau de funie cînd alunecau pe scoarță, și de cîteva ori se clătinară și căzură una peste alta, în zăpadă.

— Te-ai lovit ? întrebă Miesken rîzînd și ridicîndu-se de jos.

Riesken rîdea și ea, dar era totuși cam palidă și puțin speriată. Răspunse :

— Lasă-mă pe mine în față.

Mart se chinăea sau se suia pe crengi și se uita după cele tăiate de cîte ori se prăbușeau cu putere sub el, peste ramurile uscate. Astfel, copacul se dezgolea tot mai mult, un trunchi uriaș cu membrele ciuntite, o dihanie de copac cu trup slujit. După multă trudă, rămăseseră către seară doar cîteva crengi lungi în partea dinspre casă, cele mai greu de doborît din întreg copacul, și Mart stătea, călare pe una dintre ele, cînd deodată se opri. Întrebă :

— Riesken, de ce mă privești așa ?

Riesken zîmbi.

— Cum te privesc, tată ?

Dar el nu răspunse ; mai tăie o ramură și se uită apoi cercetător în jos. Înfipse în cracă securea, ca să stea bine înțepenită, se ridică apoi cu mișcări încete și se lăsă ușurel în jos. Crezură că vrea să se odihnească un pic.

Se așeză tăcut pe una din crengile trîntite de-a valma și își sprijini capul. Fetele se apropiară. Văzură cum, în broboane mari, pe frunte și pe mîini îl năpădea sudoarea. Îl sprijiniră de subsuori, îl duseră în casă și îl culcară în patul lui, așa, cu cizme cu tot. Alergau în casă înapoi și încolo, căutînd și întrebîndu-l în ce fel să-l ajute, dar el zăcea și abia mișca. Peste puțin, Miesken, precum cerea datina strămoșească, deschise fereastra, pentru ca sufletul să-și ia zborul spre cer. Deși nu mai vă-

zuseră niciodată un mort, își dădură de îndată seama că tatăl lor murise.

Începu acum chinul unei nopți de veghe fără sfîrșit, în care — în pragul veșniciei — îl pregătiră, jelind, pentru cel din urmă drum spre sat. Se temeau de zăpada adîncă, de gheața de la strungă, de lunecușul tălpilor săniei și de vîntul tăios. Se temeau de slăbiciunea lor și de oamenii din sat ; dar datina, cinstirea și o frică nelămurită care le apăsa inima nu le lăsau să slăbească o clipă în împlinirea datoriei lor.

Cumpăniră îndelung de unde să ia scînduri pentru sicriu. Le găsiră în cele din urmă în podul șurii, unde, de la un căprior la călălalt, se întindeau de-a lungul dulapi, ca un fel de punte de legătură pe care se putea trece la nevoie dincolo, dar de care nu se slujea nimeni. Felinarul rămăsese în arie, așa că sus abia se vedea, era frig, iar loviturile de ciocan sunau tare și înfricoșător în noaptea înghețată. Miesken se cățără sus și îi venea amețeală sărind din grindă în grindă ; ori de cîte ori lăsa să cadă cîte o scîndură, Riesken dădea fuga într-acolo, îi cerceta netezimea și grosimea și, cu o cîrpă, o ștergea de praf. Lucrară apoi în bucătărie cu ferăstrău, burghiu și ciocan, și în vreme ce tăiau cu ferăstrăul, ochii își mai găseau răgazul să licărească și să înoate în lacrimi, dar cînd veni rîndul ciocanului, privirile trebuia să fie agere și limpezi. Țineau mai mult la tăria sicriului decît la înfățișarea lui. Aduseră din grajd tîrlige scoase din iesle și le bătură bine în cuie, folosind benzi late de tablă, tăiate din burlane, îndoite și întreite, pentru a întări colțurile. Cînd una lucra, cealaltă nu putea sta fără să facă nimic, și zorul amîndurora spori cu înfrigurare. Era de parcă, din clipă în clipă, s-ar putea deschide ușa odăii, și Mart să se ivească și să întrebe : „Ce tot ciocăniți aici ? Ce tot tăiați cu ferăstrăul ?”

Se făcuse ziuă cînd terminară, în sfîrșit, treaba. Galbene la față și plutind ca în vis, se apropiară de patul în care era întins Mart, îl cuseră în pătura

peste care zăcea, așa cum se găsea, cu așchii în cojocelul cu mîneci, și-l ridicară să-l așeze în sicriul suit pe două scaune alăturate. Nici o floare, nici o podoabă nu aveau la îndemînă ; scîndurile nu erau nici măcar noi, nici măcar vopsite, scînduri cenușii în care intrase tot praful podului. Îi așezară o pernă sub cap, și Riesken aduse *Biblia* și o puse înăuntru. Traseră apoi sania în fața casei, duseră sicriul afară și izbutiră să-l urce în sanie. Cum știau din auzite în ce chip se cară iarna încărcăturile grele, luară lanțul frînei de la căruță, îl legară de talpa saniei, îl bătură bine în cîrlige de fier, mai aduseră și o funie, o sapă și o secure, și le puseră alături de sicriu. Dădură păsărilor grăunțe și adăpară vacile, care urmau să rămînă fără apă pînă a doua zi. Înhamară apoi caii, care tropăiau fremătînd de neastîmpăr în fața saniei.

Miesken mîna caii, așezată sus pe scîndura saniei. Riesken pășea alături și lua din cînd în cînd hățurile. În strungă se adunaseră grămezi de zăpadă, pe-allocuri se iveau troiene ciudate, așa încît sania luneca adeseori în lături. Pe unde drumul se îngusta, Riesken nu putea merge pe lîngă cai ; trebuia să bage de seamă unde să se dea la o parte, unde să se urce pe povîrniș sau unde să sară înaintea saniei. Miesken, cu dinții încleștați, se ridica, rămînea o clipă în picioare, ținînd hățurile cu amîndouă mîinile ; era anevoios să ții caii strîns în frîu, dar, după ce trecură întîiul pripor și apoi al doilea, putură să se odihnească o clipită pînă la cel următor ; merșeră cîtiva pași pe drum oblu, ca într-o poiană, și priveriștea înspre văi li se deschise întreagă.

Se apropiară de locul unde drumul cobora din nou pieziș, dar nu-și închipuiseră că e chiar atît de rău. Sania căzu pe un dîmb de zăpadă, iar în partea cealaltă caii se afundară deodată pînă-n gît, în vreme ce talpa din față a saniei se ridică în gol ; apoi se aplecară într-o parte, împinși de un zvîcnet puternic ; după o smucitură, lanțul se rupse în două, și caii săriră speriați în lături. Deodată,

unul dintre cai, cel de călărie, se prăbuși alunecând pe pământul înghețat, pînă ce vîrfurile oîștii se izbi de povîrniș și se înfișe într-însul. Sania fu dusă tîrîș spre marginea drumului și se opri de-a curmezișul strungii.

Trebuie să spargă scîndura din dreapta saniei pentru a ridica sicriul și a pune sania în mișcare. Miesken, în picioare pe sanie, bătu cu securea scîndura la loc, iar Riesken, care își făcuse încetîșor drum, lovi de mai multe ori cu capătul lanțului latura saniei. Tocmai cînd izbutiseră să miște coșciugul din loc, calul căzut sări deodată în picioare și porni, lăsînd sicriul în urmă, sania o luă la goană nescotită la vale, și Riesken văzu cum Miesken fu azvîrlită înapoi și cum îngenunchea neputincioasă în sanie ; în clipa în care dispărea după cotitură, în locul unde drumul ducea pe lîngă marginea prăpastiei, Riesken ținu din răspuțeri sicriul, și cînd, pe neașteptate, se trezi cu cîinele, care-i lingea mîna, o podidi un plîns amar, fără lacrimi.

Miesken izbuti să oprească în cele din urmă caii. Lăsă hățurile în voie și porni înapoi către soră-sa. Ii zise :

— Cu drumul ăsta n-o scoatem la capăt, partea cea mai grea acum începe.

Hotărîră, după multă chibzuială, să o ia pe alt drum, pe care-l mai făcuse o dată Mart, să părăsească poteca și, cotind într-un ocol mare de-a lungul pășunilor, să ajungă la șes, dar numai cu caii și cu sicriul. Îl cărară așadar pînă la sanie, întepeniră în față o loitră, schimbare cum se pricepură hățurile, înhămară un cal la coșciug și părăsiră drumul în buza brădetului, alături de care se adînceau hăurile. Riesken venea din urmă cu celălalt cal. Povîrnișurile erau acum într-adevăr mai line, fetele meraseră încă timp îndelungat pe înălțimi, străbătură plaiurile întinse, pînă zăriră șesul la picioarele lor, în plină bătaie a soarelui. Zăpada era netedă și bună. Și cum încărcătura avea nevoie, pentru a nu aluneca, și de un reazem din

spate, prinseră de unul din inele funia pe care Riesken o ținea în mână.

Riesken era la capătul puterilor. O vedea pe Miesken scrutînd drumul și ținînd hățurile. Și felul chibzuit în care lucra îi arăta deosebirea dintre ele. O vedea pe Miesken pășind în față, aruncînd areori priviri înapoi, împlinindu-și sîrguitoare și cu grijă datoria, dar lăsînd, cînd nu se putea altfel, cu nepăsare copilărească, totul în voia soartei, pe cînd ea, Riesken, se agăța cu degetele încleștate de funia ce o lega de sicriu. Se gîndea la dragostea pe care i-o purtase tatălui ei. Dintr-o dată, păru că simte mîna tremurîndă a iubitului dispărut atin-gîndu-i tulburător inima, ca în blînda lumină a copilăriei. Simți dintr-o dată apăsarea grelei ei vinovății.

— Tată, îngînă ea, cum zici că te-am privit, tată ?

Drumul se apropia de capăt. După amiază, pe cînd zăpada se muiase în locurile joase și devenise lipicioasă, truda le era și mai mare, iar cînd purtară sicriul peste vadul rîului, ori mînînd caii prin potecile pustii, deznădejdea lor crescua și mai mult. Se lăsase noaptea cînd ajunseră în vale. Despovărate de tot ce pătimiseră, începură a plînge în voie după tatăl pe care îl iubiseră atît.

*

După înverșunatele ploi de primăvară, care învăluiseră cu zăbranicul lor copacii pădurii, sosi și pîrgul liniștit al verii. În viața fetelor de la munte nu se schimbaseră mai nimic. Doi dulăi aprigi stăteau în fața casei, și trecuse multă vreme pînă ce fetele să alunge teama de care erau cuprinse. Se simțeau acum mai apărate sub paza cîinilor și își vedeau mai departe de treburi. Brazdele pe care le trăgeau pe ogor nu erau mai puțin adînci decît cele pe care le trăsese Mart. Carele erau și ele încărcate pe trei sferturi și mai bine.

Veniseră de cîteva ori flăcăi, ca trecînd din întîmplare pe acolo, întrebau în glumă sau chiar cu

dinadinsul dacă nu aveau nevoie de ajutorul lor, încercînd să aducă vorba de duminici și de petrecere. Era vădit că nu veneau de la tăiat copaci și nici că ar fi căutat ceva prin părțile acestea ale pădurii, dar fetele nici măcar nu-i poșteau să intre.

— Ne descurcăm și singure, strigau din casă.

Treceau apoi iarăși săptămîni întregi fără să vadă vreun om, afară de ciobanii care-și pășteau în depărtări turmele.

Riesken tocmai se urcase în podul de fîn, cînd doi jandarmi se iviră în poartă. Ea scoase numai capul prin gura podului, domoli cîinii și privi mirată la noii-veniți.

— Să aduceți mîine caii în sat, trebuie să-i predați.

Era vorba de murgii prinși de Mart. Riesken auzi porunca neînduplecată și așteptă cu inima strînsă pînă ce jandarmii se opriră în umbra copacilor, să răsufle. Coborî din pod abia după ce porniseră ei la vale. Noaptea stătu multă vreme trează și se sfătui cu soră-sa. Miesken ținea cu tot dinadinsul să nu se înfățișeze altfel decît cu Riesken, căci, de-ar fi ca oamenii să aibă prilej de cîrțit, spusa lor să se răsfrîngă asupra amîndurora, ca în felul acesta să sufere fiecare dintre ele mai puțin. Miesken nu găsi nici ea altă cale, și a doua zi de dimineață, tot mîngîind-o și liniștind-o pe Riesken, care plîngea, își înfășură și ea bine mijlocul cu cîteva broboade și-și trase rochia pe deasupra. Porniră apoi la vale, ducînd fiecare de căpăstru cîte un cal, și erau tare necăjite că pierd caii, iar cu cît se apropiau mai mult de sat, creștea și grija lor în altă privință. Cînd ajunseră în dreptul saniei, rămasă în drum, printre bănuței și ierburi de munte, așa cum o părăsiseră iarna trecută, toată tăria lor se risipi. Străbătură cu capetele plecate lungă uliță a satului, smerite se alăturară șirului din fața primăriei, unde oamenii cu caii lor așteptau să le vină rîndul.

Cînd fură strigate pe nume, se apropiară cu murgii de masa la care, sub streășina casei, ședeau

domnii care aveau să hotărască de soarta lor. Ochiul se opriă mai ales asupra unui ofițer îmbrăcat într-o uniformă necunoscută, care cerceta caii mai de aproape și părea să fie acela care avea de spus cuvântul hotărîtor. Stăteau neputincioase în fața lui și, cum nu se apărau, așa cum făceau ceilalți, și nici nu susțineau că aveau neapărat nevoie de cai pentru ogor și că i-au hrănit peste iarnă din puținul lor, ofițerul le întrebă :

— Nu știți să vorbiți ? De ce nu v-ați trimis bărbații ?

Vorbi apoi repede, în graiul lui pe care ele nu-l înțelegeau, iar ele se zăpăciră și mai rău. Atunci intră în vorbă și primarul, voind să dea lămuriri, dar ofițerul nici nu-l ascultă pînă la urmă.

— Ce, sînteți singure ? Și nici măcar măritate ? întrebă pe un ton glumeț. Dar după cîte văd, pare că ați cunoscut și voi ceva bărbați !

Primarul se ridică și spuse că sînt fete orfane, care locuiesc singure în sălbăticia înălțimilor, și că, după părerea lui, ar trebui să li se lase caii, de care au neapărată nevoie. Ofițerul, care părea om blînd și înțelegător, hotărî cu o mișcare largă a brațului :

— Hăi să ne înțelegem — unul rămîne, altul pleacă !

Îi era totuna care din doi, și fetele predară un cal și se înapoiară cu celălalt.

Peste cîteva săptămîni, după ce Miesken aduse dintr-un sat îndepărtat o femeie care să le ajute și să le învețe cum să îngrijească un sugaci, țărani începură să spună că în gospodăria de la munte ar fi venit pe lume un băiețel și că nu se știa al căreia dintre cele două fete era. Țărani povesteau întîmplarea în felul lor, puțin îngîndurați, cu un zîmbet fugar, dar fără multă vorbărie. Ca pe vremuri, cînd fetele căpătau o rochie nouă, tot așa vorbeau acum de copil. Ziceau : „Det

Riesken und det Miesken hunn en Kängd bekunn", adică : Riesken și Miesken au căpătat un copil.

Taina rămase nedezlegată, și nici măcar notarul, care chemă fetele pentru a însemna în catastiful primăriei nașterea copilului, nu primi un răspuns mulțumitor ; dimpotrivă, fetele întăriră și mai mult că băiatul este al amîndurora, iar cînd oamenii nu mai înțeleseseră chiar nimic, ele se puseră pe plîns, și copilul trecea din brațele uneia în ale celeilalte, pînă cînd notarul, scos din fire, cînd mai pornit, cînd mai milos, nu mai știa ce să creadă.

— Ei, drăcie ca asta, dar lucrurile trebuie odată lămurite ! strigă el.

După care, luîndu-le iar cu binișorul față de stăruința încăpățînată a surorilor, spuse că va „consemna declarația lor cu mențiunea că pentru moment nu se pare indicat să se recurgă la procedură lămuritoare sau la sancțiuni și că se poate oricum presupune că după un oarecare timp se va putea lămuri proveniența copilului fără alte intervenții”.

Băiatului i se dădu numele de Hans, căruia fetele îi spuneau, în graiul lor săsesc, Honț.

Riesken și Miesken creșteau viței, semănau, le-gau snopi și treierau grîul. Bizuindu-se doar pe ele însele, puterea lor creștea. Totuși, unele lucruri din curte se schimbă. Ceea ce fierarul potrivise în lemn, mai slăbea cu timpul și cădea, iar fetele aruncau fără grijă bucata de fier ; lucruri pe care cumînțenia omului le-a rostuit de-a lungul vremurilor ca să fie drese și puse la loc, un șurub înlocuit printr-o sîrmă răsucită, o curea printr-o fișie de cînepă, rămîneau de multe ori neluate în seamă.

— Păi de, fierarul... zicea Riesken, cu dispreț parcă.

— Păi de, fierarul... zicea Miesken, cu amărăciune.

Suna de parcă nu s-ar fi apropiat niciodată de foalele fierarului și nu s-ar fi bucurat niciodată de felul lui prietenos de a fi.

În sat mergeau arareori, și atunci când erau nevoite s-o facă, era ca o pedeapsă pentru ele. Când vijelia stricase acoperișul, pe care mai zăceau încă crengile uscate ale stejarului ciuntit, l-au dres la loc cu ajutorul șindrilor tăiate de ele, și când grindina spărsese geamurile, puseră cioburile la loc și lipiră spărturile cu niște fișii înguste, făcute din tulpină de cucută uscată.

De altminteri, nu erau nemulțumite. Luau băiețelul cu ele la fiecare treabă, și când copilul mai crescuse, îl duceau de mână. Se mai întâmpla câteodată, cu toată dragostea pentru el, să nu se gîndească numai la el și să-l mai uite pentru vreo clipă; atunci îl strîngeau mai tare la piept, cu dragoste sporită și cu zîmbete pline de duioșie.

Se întâmplă o dată că, pe când se aflau la cîmp, din depărtare, pe o aripă de vînt, ajunse pe neașteptate pînă la ele bătaia clopotului celui mai mare din turn, cu sunete ce se revărsau înăbușit dar stăruitor deasupra semănăturilor. Riesken și Miesken, care de mult nu mai auziseră clopotul, se opriră să asculte. Se speriară când, în locul bății largi cu vuiet prelung, la urechea lor ajunseră sunetele unor lovituri scurte și repezite.

— Sună alarma! zise Riesken.

Și Miesken, în mintea căreia stăruia încă vie amintirea caselor și grajdurilor mistuite de flăcări, așa cum le văzuse odată, în copilărie, descoperi peste puțin trîmba de fum ridicîndu-se deasupra satului și întunecînd zarea. Lăsînd să-i cadă uneltele din mână, începu să alerge peste cîmp, dînd ascultare chemării de ajutor, și Riesken o urmă îndeaproape.

Uitară cu totul pe Honț, care dormea sub un arțar, dar numai preț de cîțiva pași, apoi Riesken alergă degrabă înapoi, zăpăcită și cu obrajii aprinși, iar Miesken se opri și ea din drum; după o clipă, socotiră că cei din sat o vor scoate și fără ele la

capăt și că, la urma urmei, nimeni nu le aștepta acolo !

A fost, firește, și o vreme, destul de îndelungată, cînd Riesken rătăcea cu gîndurile departe, dincolo de gardul locuinței lor ; iară, cînd puneau rînduială în dulapuri și sipete, le căzură în mîna cele cîteva cărți poștale și scrisori pe care Mart Korpen le scrisese din război. Veștile nu se deosebeau prea mult una de alta ; pe foile albe reveneau aceleași și aceleași cuvinte și aceleași întorsături de vorbire, dar ele le citeau mereu și iar le puneau bine la locul lor. Erau mărturii ale tainicei depărtări și ale punților ce duceau către tatăl lor. În amurg, tot întîrziind să aprindă lampa, Riesken stătea la fereastră și scruta zările. Își închipuia cam cum ar fi dacă ar veni vreo scrisoare pentru ea și cum ar socoti bacșiful poștaşului, după omul care i-ar aduce din sat scrisoarea, argat sau vreo ceată de copii, pădurari sau ciobani. Mugurii plesneau pufoși și umflați pe crengile tufișurilor, și primăvara venise din nou, cînd Riesken îi zise o dată lui Miesken :

— Ce n-aș da să primim o scrisoare !

Anii treceau, și scrisoarea nu sosea. Se deprinse atunci să creadă într-o soartă care orînduia, în aspra ei neînduplecare, toate, și fiecărui început îi hărăzea un sfîrșit, o soartă care se înfățișa în clipa hotărîtoare în fața ochilor, dînd celui copilăros cunoaștere, celui neprihănit — ocrotire. Și se deprinse cu gîndul că totul s-a sfîrșit.

La lăsatul serii, după ce treburile zilei fuseseră împlinite, se apucau să sape lîngă zidul dintr-o parte a casei un jgheab, fiindcă apa unui izvor care venea printr-o țeavă din susul curții își schimbase cursul și-și croia drum pe dedesubt spre pivniță. Uneori munca aceasta le obosea într-atît, încît nici nu mai cinau, ci mergeau de-a dreptul la culcare.

Odată, pe cînd aduseseră uneltele în casă și le sprijiniseră în tindă de perete, iar băiețașul adormise, cîinii începură să latre întărîtați și să se zbată într-atît în lanțurile prinse cu un inel de o sîrmă

tare, care se întindea de la gardul curții pînă în ușa casei, și să sară în ogradă, încît inelele zornăiau pe sîrmă cu zgomot asurzitor. Miesken și Riesken aruncară o privire prin fereastra scundă. Zăriră un bărbat înalt ; nu-i putură desluși fața în umbra amurgului, dar Riesken își lăsă brațele în jos a neputință, și Miesken își duse uluită mîna la frunte.

Miesken se hotărî în sfîrșit să deschidă ușa. Chemă cîinii și se opri în capul treptelor, pînă ce bărbatul se apropie. Apoi intră din nou în casă, fără însă a închide ușa. Se duse lîngă Riesken, care se ridicase în picioare, și-i luă mîna.

Străinul trebuie să se fi așteptat la o altă primire. Încă din curte, rostise cu glas tare cîteva cuvinte de bun găsit și urcase dintr-o săritură cele cîteva trepte, dar simți deodată cît de apăsătoare era tăcerea din încăpere. Pe buze tot îi mai flutura un zîmbet, întinse mîna în gol, apoi o mai întinse o dată ; Miesken o apucă în silă și-o lăsă îndată să cadă.

— Iată că am venit... zise el, dar nu era decît o îngăimare, uimit să vadă că îi uitaseră pînă și vocea.

— Vino înăuntru ! zise Miesken.

Trecură în tăcere în încăperea alăturată, Miesken aprinse lămpița și o puse pe masă. Cele cîteva mobile atît de cunoscute nu-l întîmpinau prietenoase ; pătucul copilului sta lîngă masă și încurca puținul loc pe unde se putea trece.

— Am făcut cale lungă pînă aici ! zise străinul și se așeză greoi pe sipet, dar Riesken își acoperi fața cu mîinile și fugi din odaie.

— O fi fost lungă... zise Miesken, sprijinindu-se de perete, și o urmă de oboșală păru să se aștearnă pentru o clipă pe fața ei nemișcată.

Apoi părăsi și ea încăperea. O găsi pe Riesken în grajd, pitită lîngă stîlpul ieslei, unde se aflau doi vițeluși. O văzu întorcîndu-i spatele, izbucnind într-un plîns cu sughituri și ducîndu-și șorțul la ochi.

Se întoarse în casă și zise străinului :

— Vei putea să poposești la noi și să dormi în odaia pe care am să ți-o arăt. Dar îți cerem ca mâine dimineață să pleci.

— Dar ce-i cu voi ? Ce-i cu voi ? întrebă el ciudat și cu o urmă de batjocură în glas. Ce aveți ?

Dar Miesken apucă lampa, porni înainte și luă și o strachină cu mâncare în mîna cealaltă. Ar mai fi vrut străinul să întrebe, poate, dacă tatăl lor murise, sau ce e cu copilul care doarme acolo în pătuc, sau poate că știa totul de la oamenii din sat. O privi în față, și ceea ce trebuia să-l fi izbit în înfățișarea lui Riesken îi apărură acum, în lumina apropiată a lămpii, mai lămurit la Miesken. Mai stăruiau, ce e drept, culorile și puful luminos în obraji, dar vîntul și soarele turnaseră peste străveziul lor un roșu-arămiu și șterseseră din ochii ei privirea blîndă și visătoare. În jurul buzelor subțiri se vădea voința ei dîrză.

Îi arătă patul lui Mart Korpen, trecu mîna pe deasupra pentru a netezi așternutul și-i ură noapte bună, fără să mai aștepte s-o întrebe ceva.

A doua zi de dimineață, surorile ieșiră la cîmp pentru a aduce fîn, și luară și copilul cu ele. Legară cîinii mai strîns, în nădejdea că străinul va fi părăsit locuința cînd ele se vor fi întors acasă. Zăboviră mai mult decît ar fi fost nevoie cu încărcatul fînului și umplură căruța pînă în vîrf, mai mult ca de obicei. Aveau o teamă nelămurită de întoarcerea acasă. Sosite în ogradă, își dădură seama, pe cînd se îndreptau spre șură, că străinul se mai afla acolo. În fața casei găsiră uneltele și văzură că acolo unde întrerupseseră lucrul în ajun mai fusese săpată o bucată bună, dar mult mai în adînc decît partea lucrată de ele. Pe el nu-l zăriră. Dădură de el abia cînd dejugară vitele și le băgară în grajd. Stătea acolo, fără haină, în capul gol, cu mînele suflecate, ascuțind hîrlețul cu o pilă ruginită. Riesken trecu pe lîngă el, de parcă nu l-ar fi zărit, dar Miesken îi spuse :

— Ne descurcăm singure.

— A-ha ! răspunse dînsul.

Și ieși din grajd, după ele, cu hîrlețul pe umăr. Mireasma celui dintîi fîn cosit stăruia caldă în jurul lor. Zuluful neastîmpărați ai lui Riesken jucau în adierea ușoară pe ceafa ei descoperită, și înaintea tuturor păsea băiețelul.

După puțin, străinul, care mergea cu pași măsurați între ele, străbătînd curtea, zise :

— Am chibzuit la toate astea și socotesc că băiatul e al meu...

Riesken îi tăie cu asprime vorba :

— E al lui Miesken și al meu. Al amîndurora.

Cum însă intrase și el după dînsule în casă, se potrivea să rămînă la masă și să șadă lîngă ele. Fetele nu se uitau la el și nu ridicau ochii decît cînd aveau de lucru cu copilul. Nu mai avuseseră de mult prilejul să vadă om străin și nu mai auziseră de mult vorbe de mirare despre chipurile lor atît de asemănătoare ; li se păru deci ciudat să vadă la străin o nehotărîre, pîrînd a nu ști care din două l-a lăsat să intre ieri în casă, care a vorbit cu el, care l-a ocolit și care este cu adevărat mama băiețelului. Își dădură și ele seama că Hans nu știa bine care-i Riesken și care-i Miesken. Dar Riesken simțea că Hans era înclinat să creadă că Miesken e mama copilului.

Noaptea, Riesken sări din somn. Lumina lunii se revărsa dalbă peste crengile stejarului din fața ferestrei, și departe, peste vîrfurile desișului pădurii, bezna de sticlă se înălța cu scîlpîri de vrajă, cu vâluri întreșute de aur și albastru, care aduceau o tainică apăsare a inimii și răscoleau un zbucium nepotolit. Riesken plîngea în tăcere. Miesken, trezită de suspinele înăbușite ale surorii sale, veni pe jumătate adormită și se așeză pe marginea patului.

— Miesken, zise Riesken cu mîinile întinse, Miesken, să plece. Trebuie să plece...

Miesken căscă. În înclinarea capului mai stăruia oboseala, în cutele cămășii aspre — căldura somnului. Își dădu îndată seama de neliniștea surorii sale, îi simți focul obrazilor.

— Și de ce oare? întrebă cu jumătate de glas și-i mîngîie părul.

Atunci Riesken văzu că soră-sa nu pricepe ce înseamnă durerea de a redeschide o rană atît de greu vindecată, de a se lipsi, din aprigă nevoie, de ceva ce nu-i aparținuse, de a alunga ceva ce o jignise, de a ocoli tot ce ani de-a rîndul i-a fost drag și a ocolit.

— Trebuie să plece.

Miesken asculta și lua parte la durerea ei, ghicind ca într-un licăr că toate astea vin dintr-un avînt sufletesc, și stăruia dusă pe gînduri.

— Și de ce oare? spuse în șoaptă și alintător, învăluind cu fruntea limpede și curată îndoiala în dragoste. De ce?

Liniștea ei firească o făcu pe Riesken să se cutremure. O cuprinse un plîns sfîșietor, răsunset al suferinței redeșteptate, răbufnire a durerii mult timp înăbușite.

— Nu era bine cînd eram singure?...

Plin de durere, creștea în ele zvonul îndepărtat al copilăriei și nevinovăției lor.

Miesken căuta s-o înduplece. Dar lui Riesken mîngîierea celeilalte îi păru amară și silită. Mai șovăia încă și nu putea pricepe ce i se cere, dar razele de lună ce se furișau printre mobile, amintirea înduioșătoare a nopților lor singuratice se făceau tot mai învăluitoare și aduceau, ca sub legănarea unui val greu, o lumină a cărei strălucire n-avea decît s-o îndure cu tărie ca să pătrundă bezna: văpaia jăriticului din acea seară de iarnă în care surorile își dăduseră făgăduiala de mult uitată — și luciul albăstrui al zăpezilor îndepărtate cînd l-au dus pe Mart în sat, și sicriul aluneca dinaintea ei.

Nu-și regăsea liniștea. Nu spuse: „Ia-l tu, că tot nu ne poate deosebi!” Nu spuse: „Nu mai are nici un drept. Copilul nu-i al lui, ci al nostru.”

Auza cum apa, cîntîndu-și cîntecul ei mereu același, curgea din țeavă în jgheab, clipocind ușor, și ascultă pînă ce își dădu seama că Miesken adoră

mise din nou. Apoi se sculă, se îmbracă și ieși. Nu luă cu sine decît puține lucruri, doar cîteva boarfe strînse la repezeală, le legă într-o boccea, luă în brațe copilul adormit, îi atinse îndelung obrazii cu buzele, de parcă ar fi vrut cu această duioasă apropiere să-i ocrotească somnul. Cîinii îi ieșiră în cale, se gudurară la picioarele ei, adierea nopții era lină și călduță. Nu se uită nici în dreapta, nici în stînga, ci merse drept înainte, ca înspre o țintă anumită.

Prin văgăuni se involburase ceața. Lîngă marginile drumeagului și de-a lungul bolovanilor se întindea mîhnirea cenușie care amintea o casă posomorită, cu odăi mohorîte, și o chinuitoare apăsare. Străbătu pădurea, coborî tot mai la vale, și aici totul se înfățișa mult mai prietenos. Peste măreția nopții de vară se revărsa frunzișul legănat, cu mireasma lui, desprinzîndu-se limpede din umbra deluroasă pe care tremurau lumini tainice. Cîmpia se întindea largă către miazănoapte, în albastrul ei închis și fără pată, iar pe malul povîrnit al acestei întinderi nesfîrșite sclipeau în ierburile înalte scînteierile nenumăraților licurici.

Cînd, pe șesul întins, începură a se zări pe alocuri ostroave de lumină, și jarul licuricilor dădea să se stingă, și cînd sosi ora cînd obișnuia să-l îmbrace pe Honț și să-l urce în căruță, răsuflarea i se opri. Se lăsă, obosită, să cadă și poposi, cu copilul alături, pe iarbă, în noaptea care se destrăma.

Ajunse la casa în care nu mai călcase de ani de zile. Găsi ușa neîncuiată, pătrunse înăuntru, merse mai departe și, pe cînd se îndrepta ca atrasă de fire nevăzute spre patul mătușii Orben și-și aruncă privirea pe pătura sub care zăcea un trup supt și ciolănos, simți cum crește în ea înfricoșătoare teama că și aici a sunat ceasul. Ochii neliniștiți ai bolnavei luceau înfrigurați, degetele ei subțiri ca niște picioare de păianjen pipăiau cu mișcări seci așternutul neprimenit, iar zăduful greu al încăperii se lăsă asupra lui Riesken ca în vremea copilăriei; chipuri fugare ale amintirilor de demult se învălmășeau în jurul ei, iar năvala lor era atît de chi-

nuitoare și de jalnică, încît se rezemă de pat și izbucni în lacrimi.

Bătrîna ridică brațele în fericit extaz și strigă :
— Știam că ai să vii !

Se iscă o mișcare tainică și șoptitoare. Riesken își dădu seama că nu era singură cu bolnava. Trei sau patru femei bătrîne, vecine de-ale bolnavei, se desprinseră din umbră, o întîmpinară cu vorbe mieroase și liniștitoare și-i luară copilul din brațe ; toate acestea — cu murmure și șușoteli înăbușite și abia auzite, încît nici nu cuteza să răsuflă.

— Unde te doare ? o întrebă după un răgaz pe bătrîna, și ea însăși uimită de răceala glasului ei.

În locul bătrînei răspunseră femeile și iar se auziră șoapte înăbușite despre bătrînețe, slăbiciune și moarte, tot roind în jurul lui Riesken și oprindu-și cu prefăcută încîntare privirile pe obrazul ei. Din felul lor, se iveau iarăși neliniștile vremurilor de mult uitate, spusele prietenelor de pe cînd se jucau în curtea școlii, serile cînd ea și cu Miesken stăteau îmbrățișate de frică, încît acum rămase incremenită în fața acelor femei zbîrcite, și cînd, în cele din urmă, bolnava începu să geamă cu vaiete prelungi, Riesken apucă cu hotărîre bocceaua și luă băiatul de mîna. Și pe cînd se îndepărta, zise în șoaptă :

— Am trecut doar să mai văd ce faci !

Păși cu o strîngere de inimă printre chipuri nelămurite, dintr-o altă lume. Tot ce ținea de trup, de răsuflare și de bătaia inimii îi apăru în acea clipă întunecat și, în umbra casei, pe care tocmai o părăsise, neînsuflețit. Îi dădu lui Honț să roadă o bucățică de pîine uscată și, puțin după aceea, lăsă mult în urmă casele mărginașe ale satului. Livezile întinse rămăseseră și ele în urmă, ca și poienile minunate, asemenea unor nesfîrșite grădini înflorite. Pe aici nu cosiseră încă, și soarele, înălțîndu-se tot mai sus, se revărsa peste lanurile îmbelșugate, care se întindeau în jocul lor măreț de culori : liliachiu, roșiatic, ruginiu și gălbui, pînă ce se pierdeau în nevăzutul aburit. Din legănarea ierburilor se răs-

pîndea o răcoare blîndă. Tăcerea adîncă nu era tulburată decît de răsufarea ei și a copilului, care-și încolăcisé brațele de gîtul mamei. Simțea că, atîta timp cît va zăbovi în lunca aceasta, va fi ocrotită, și din zvîcnetul gingaș al inimii copilului se revărsa asupra ei puterea de a zăgăzui propriul ei zbucium, măcar pentru o clipă, pentru următoarea mie de pași, după care apropierea coastei line va face ca hotărîrea ei să nu se mai poată schimba. Păși pe o cărăruie albă, șerpuiind deodată printre flori, ca un pîrâu care, în valuri grăbite, se-ndreaptă către țelul îndepărtat.

Privi îndelung cu ochi sclipitori spre „capătul lumii”. Atît de mărețe și de puternice îi apăreau înălțimile, atît de neîndemînic și de mic pasul ei, încît, din părăsirea amară în care se însingurase, țîșni ca un val fierbinte dorul de colibă, pe care i se păru că o recunoaște în pata albă de sub poienile rîpoase și albastre ce-i stăteau în față, dorul de sora ei și — în tot acest vîlmășag — de bărbatul care acum umplea cu toată ființa lui viața colibei.

Păși mai repede. Florile, depărtarea și vîntul lin o molcomeau. Pricepu deodată că renunțarea la cei dragi nu se reduce la o hotărîre bruscă, de un moment, ca-n noaptea asta, ci înseamnă îndelungată și răbdătoare resemnare, cum s-ar cădea, de altfel, chiar de dragul surorii sale. Ar trebui să fie un sat în care nimeni să n-o știe, nimeni să n-o caute, de unde să mai vadă „capătul lumii”, și acolo să mai fie și un bătrîn care să-i amintească de Mart Korpen. El șade jos, în poiană, și-și bate coasa, iar ea se-ndreaptă spre dînsul și-i zice, de parcă ar vorbi chipului plin de zbîrcituri al tatălui ei :

— Vreau să muncesc la dumneata.

Încet, dar statornic și fără oprire, o luă de-a lungul coastei.

HOLOȘ

Era pe frontul sîrbesc, în primul război mondial. Cel mai tont dintre servanții bateriei noastre, alcătuită aproape exclusiv din unguri, se numea Holoș. Mărginit, apatic și docil, era luat în rîs și totuși îndrăgit de trupă și de subofițeri. Comandantul bateriei, locotenentul-major Béla de Kosztolányi, ofițer destoinic, care în relațiile cu oamenii săi se dovedea plin de bunăvoință și de atașament, se bucura de simpatia colonelului, comandantul regimentului, care-i trecea cu vederea unele toane. Și Kosztolányi avea grijă ca faima lui Holoș, cel mai nătîng dintre cei 237 de tunari ai bateriei de cîmp 6/15, să nu se dezmință în nici o împrejurare.

Locotenentul-major obișnuia din cînd în cînd să stea de vorbă cu Holoș. Scurtele lor convorbiri se desfășurau mereu cam în același chip. Se întîmpla chiar ca, de mai multe ori în cursul aceleiași zile, să auzi pînă departe vocea răsunătoare a ofițerului :
— Hoo-looș !

Servantul o pornea în trap. Se oprea în poziția de drepti în fața comandantului, ciocnindu-și cu zgomot călcâiele.

— Ia spune, Holoș, plouă astăzi? întreba locotenentul-major.

— Nu, să trăiți, dom' locotenent-major!

Răspunsul, însoțit de un zîmbet supus, venea prompt, fără ca Holoș să-și ridice măcar privirile spre cer.

— *Jól van, fiàm!* Bine, băiete!

Cu aceasta, convorbirea lua sfîrșit.

Sau:

— Ia spune, Holoș, trage sîrbul azi în noi?

— Da, să trăiți, dom' locotenent-major!

Din nou zîmbetul supus și stingherit lumina chipul celui întrebat, urmat de invariabilul răspuns al ofițerului:

— Bine, băiete!

Cam la aceasta se reduceau scurtele lor convorbiri: o întrebare și un „da” sau „nu” drept răspuns. Atîta era suficient comandantului nostru, care se folosea de Holoș ca de un vizionar sau prezicător, clarvăzător sau sfetnic, prevestitor meteorologic sau tălmăcitor de vise.

Cînd prorocirile servantului nu se adevereau, treceau nebăgate în seamă și erau curînd uitate. Dar cînd, dimpotrivă, se confirmau, ele treceau din gură în gură. Faima de cel mai netot dintre tunarii bateriei nu-i împiedica pe camarazii săi să-l socotească pe Holoș înzestrat cu puteri supranaturale și cu un tainic dar de presimțire. Altminteri la ce l-ar mai fi consultat mereu însuși comandantul bateriei?

Kosztolányi, însă, obișnuia să spună în cercul prietenilor lui:

— Sînt unele chestiuni cărora numai un prost cutează să le dea răspuns, și, din păcate, celui deștept, aflat în impas, nu-i rămîne decît să-i dea crezare.

Într-una din zile, bateria noastră se pomeni în bătaia unui foc primejdios.

— Ia spune, Holoș, tu ce crezi ? Ai să mori aici, lângă mine, sau lângă vaca ta ? întrebă locotenentul-major.

Holoș, după o clipă de șovăire, răcni în larma care tocmai se stîrnise din nou :

— Lîngă vacă !

După care, pe toată durata bombardamentului, ofițerul îl reținu pe Holoș lîngă dînsul.

Oamenii obișnuiau să se ducă după lemne în pădurea aflată între cele două linii de foc, de unde — cînd ai noștri, cînd sîrbii — se întorceau cu vreascuri. Acolo, într-o bună zi, Holoș se îndepărtă de ai săi și adormi, pitulat într-un tufiș. Absența lui rămase nebagată în seamă. Cînd tunarii se întoarseră cu lemnele nu observară că Holoș lipsea.

Trezit din somn de o patrulă inamică, Holoș fu luat prizonier.

Prin „suplimente” se înțelegea, în fosta armată austro-ungară, tot ce se distribuia în plus peste rațiile aprovizionării zilnice : băuturi, marmeladă, țigări și altele. Este deci de înțeles de ce în seara aceea, cînd fură împărțite acele „suplimente”, își dădură seama în sfîrșit de lipsa lui Holoș. Căci, de obicei, el se înființa printre cei dintîi, grăbit să-și primească rația.

Comandantul bateriei ordonă să se facă cercetări în pădure, dar oamenii reveniră fără nici un rezultat. Tot umblînd în căutarea lui Holoș, cîțiva dintre ai noștri dădură peste o vacă fără stăpîn, care — spuneau ei — rătăcea la cîțiva kilometri depărtare de front. Vaca fu adusă în tabăra bateriei care se afla într-o vale din spatele pozițiilor noastre. Kosztolányi hotărî să ia blîndul animal sub ocrotirea sa, astfel că vaca rămase în tabără chiar și după ce unii începuseră a bombăni că locul ei ar fi mai curînd în grajdul unității de aprovizionare, aflată într-o gospodărie țărănească din vecitătate. Șoaptele ajunseră pînă la urechile lui Kosztolányi, care

însă nu voia să le dea atenție și afirma că sînt vorbe în vînt.

Kovács, bucătarul trupei, folosea cu socoteală laptele vacii. Îl dădea vreunui ostaș istovit de corvezi sau bolnav, iar cînd prisosea, îl căpătau ordonanțele pentru ofițerii lor.

Holoș, deși dat lipsă, nu fu șters din lista efectivului. I se calcula regulat solda, i se luau în primire rațiile alimentare și suplimentele ca și cum ar mai fi fost prezent, fiindcă aveau acum o vacă, iar comandantul bateriei găsea că e mai simplu, ba se credea chiar dator să se folosească pentru întreținerea vacii micile economii rezultate din porțiile supranumerare cuvenite absentului Holoș. Cînd spuneai „Holoș”, înțelegeai vaca. Și cu cît trecea mai mult timp de cînd Holoș nu se mai întorsese la baterie, cu atît legătura dintre numele lui și vacă devenea mai strînsă, pînă ce se contopiră într-o singură noțiune. Populația sărăcită din sătulețul muntenegrean aflat nu prea departe de lagărul nostru primea pîinea, romul, tutunul, salamul lui Holoș-tunarul, dînd în schimb, pe cît putea, nutrețul necesar lui Holoș-vaca.

Servantul însărcinat cu paza și îngrijirea vacii avea din timp în timp nevoie de bani și nu se putea duce pentru fiecare centimă pînă la comandantul bateriei, aflat în zona de foc. Cum însă, de cîte ori se aniversa vreo victorie sărbătorită pe atunci de întreaga armată, regimentul avansa în fiecare baterie pe cîte un artilerist cu vechime în servicii, la gradul de sergent, la prima ocazie Kosztolányi propuse fără multă vorbă pe absentul Holoș la avansare, pentru a mări în felul acesta alocația destinată întreținerii vacii.

De cîte ori bateria schimba poziția, căram și vaca după noi. Cînd unitatea se reorganizase și deveni baterie aruncătoare de mine, pierdurăm o mare parte din cai. Ajungînd deci pedestră, trupa mărșăluia încet, alături de incomodele aruncătoare, în timp ce puținele perechi de cai trebuia de cele mai multe ori să străbată distanțele de două ori, trans-

portînd gurile de foc, căruțele cu muniții și bagaje. În chipul acesta, vaca putea ține pasul cu coloana de marș, aidoma unui codaș tihnit, cu orar propriu, a cărui liniște nu putea fi tulburată nici printr-o pornire prea matinală la drum, nici printr-o sosire tîrzie la locul popasului.

Timpul trecea. Ne aflam acum cu regimentul în Galiția, cînd sosi la comandament, în spatele frontului, un nou schimb de mobilizați pentru reîntregirea efectivului regimentului. Deodată, se răspîndi în baterie zvonul că, printre noii oameni care urmau să ne fie trimiși după prînz, s-ar afla și Holoș. Uluitoarea știre ajunsese și la urechile ofițerilor, iar după puțin, locotenentul major Kosztolányi fu chemat la telefon de un ofițer de la comandamentul regimentului, care dorea să-i vorbească.

Holoș, scăpat cu bine din captivitate, întors în patrie și retrimis pe front cu un transport de oameni noi, își exprimase la comandament dorința de a fi repartizat tot la bateria 6. Și cu acest prilej, ofițerii de la comandamentul regimentului trebuiră mai întîi să constate că, judecînd cu mintea omului normal, un artilerist fost prizonier și reîntors acum la regiment 'nu poate fi unul și același individ cu numitul Holoș, prezent în permanență la baterie și avansat între timp la gradul de sergent ; pe de altă parte, însă, nu se poate să nu fie unul și același individ, întrucît acest Béla de Kosztolányi poate fi în stare să dea, spre uimirea tuturor, o explicație plauzibilă acestei absurde contradicții. Acesta era obiectul apelului telefonic. Și astfel ieși la iveală prezența în baterie a unei vaci „nereglementare, neaprobată, tănuite”. Locotenentul-major primi ordinul — și în același timp sfatul camaraderesc — să lichideze imediat chestiunea, astfel încît să poată încă în cursul aceleiași zile raporta comandamentului rezolvarea cazului.

Holoș nu știa nimic de toată această încurcătură. Aflase doar că fusese avansat sergent și se înfățișă la baterie cu trei steluțe de un alb imacu-

lat la gulerul tunicii, credul și nevinovat, bucuros să-și anunțe sosirea.

— Holoș ! îi spuse locotenentul-major dînd din cap și uitîndu-se în ochii celui revenit. Holoș ! repetă el pe un ton greu de imputări abia reținute, cu privirile ațintite la gulerul tunicii sergentului. Sergentul Holoș ! strigă el pentru a treia oară, clătindu-și capul și dîndu-se cu un pas înapoi, pentru a-l putea măsura de sus pînă jos. Ascultă-ncoa', Holoș ! E foarte frumos din partea ta că te-ai întors. Asta mă bucură...

— Da, să trăiți, dom' locotenent-major !

— Mi-a părut rău cînd ai căzut prizonier.

— Da, să trăiți, dom' locotenent-major !

— Te-am avansat, în lipsa ta, sergent, fiindcă ne-am temut cu toții că ți-ai pierdut viața. Pentru ca la tine în sat să se atîrne de ușa bisericii o tablă unde părinții și rudele tale, fetele și flăcăii din sat să vadă la intrarea în biserică în fiecare duminică dimineată că tu ai fost sergent. Pricepi ?

— Da, să trăiți, dom' locotenent-major !

Ochii lui Holoș luceau de înduioșare.

— Slavă Domnului, însă, ai rămas în viață. Așa că toată socoteala asta nu se mai potrivește. Și acum ce să fac cu tine ? Să te degradez nu pot, doar n-ai făcut nimica rău. Dar !! Ia gîndește-te și tu un pic : ce ai vrea mai bine să fii ? Un sergent pe care eu nu-l socotesc capabil, sau un simplu servant la tun, pe care eu îl prețuiesc ?

Lui Holoș nu-i fu prea greu să ia o hotărîre. După care Kosztolányi adresă comandamentului regimentului următoarea telegramă telefonată :

„Holoș servant prin renunțare voluntară stop. Vaca tăiată stop cerut administrației calcularea imputației respective.”

Ofițerul de administrație îi comunică lui Kosztolányi suma ce urma să se rețină pentru diferențele primite în plus ; ofițerii suportară în părți egale această sumă. Comandantul regimentului, ținînd seama de meritele unanim recunoscute ale locotenentului major Kosztolányi, se mulțumi să-i aplice

o muștrare „pentru procurarea nereglementară de fonduri în vederea obținerii unor suplimente de lapte”.

Dar vaca nu a fost tăiată. Kosztolányi i-o încredință lui Holoș, numindu-l „văcar al bateriei”, afirmînd că astfel îl distinge și îl compensează cu prisos de pierderea celor trei stelute de un alb imaculat.

De aici înainte, gîtul vacii fu împodobit cu o talangă. Oriunde se ivea, aducea cu ea sunetul plăcut al unei lumi parcă dispărute. Și Holoș, cu bățul în mîna dreaptă, cu mantăua și pătura înfășurate în jurul raniței, de care era agățată o gamelă veche și burdușită, însoțea agale vaca, de care îl lega acum o inseparabilă prietenie.

După un timp, bateria noastră fu trimisă în nordul Italiei. Coborîrăm din tren lîngă un sătuleț de pe Brenta. Autocamioanele așteptau, gata să transporte mai departe trupe și aruncătoare de mină, înspre un platou muntos, în timp ce caii și oamenii de care ne puteam pentru moment lipsi își găsiră adăpost în corturi ridicate în cîmp deschis, la malul rîului. Părea de la sine înțeles ca Holoș, la care, în graba efectuării planului de marș, nu se gîndise nimeni, să rămînă cu vaca lîngă corturi.

Dar Holoș auzise un nume, numele unui cătun pe care-l credea locuit, dar unde acum, în pustietatea ce domnea după evacuarea populației, nu se vedea decît bălării și mormanele de moloz rămase de la cele cîteva colibe de pădurari distruse de bombardament. Holoș, presupunînd că vom fi transportați în acel loc, ceruse lămuriri unui subofițer care avea la el o hartă. Dar subofițerul acela, ca și Holoș de altfel, era un fiu al pusteii maghiare și nu fusese niciodată în munți, astfel că aprecia distanțele la nimereală, fără a ține seama de șerpuirea drumurilor, de piscuri, prăpăstii de netrecut și de rîpe abrupte.

Holoș, cu vaca după el, rătăci de-a lungul malului Brentei, urcă drumul spre Borgo, Grigno, Primo-

lano și apoi la dreapta, spre Enego. Când dădea de iarbă bună, se oprea și lăsa vaca să pască pe săturate. Ori de cîte ori întâlnea soldați care vorbeau ungurește, le cerea pîine. Lapte și pîine cerșită — cu asta își astîmpăra foamea.

Trecuseră nouă zile de cînd nu-l mai văzuseră pe Holoș cu vaca și de cînd îl pomeniserăm pentru ultima oară în discuțiile noastre, cînd, deodată, ordonanța locotenentului-major dădu buzna în baraca ofițerilor și, cu o expresie de nemaipomenită surpriză și bucurie, strigă :

— Să trăiți, dom' locotenent-major, au sosit Holoșii !

Kosztolányi, urmat de ofițeri, ieși din baracă.

— Ai sosit ?

— Da, să trăiți, dom' locotenent-major !

Holoș rîdea și își clătina gamela.

— Cum de ne-ai găsit în pădurea asta ?

— Am bănuir că dom' locotenent-major o fi pe-aici.

— Cum de-ai putut bănuir ? Văile se învălmășesc una într-alta, și drumurile se încrucișează de nu le mai dai de rost și, pe deasupra, mai sînt și bombardate.

— Păi îi știam numele, să trăiți, dom' locotenent-major !

Și numi așezarea colibelor de pădurari care fusese primul nostru popas în munți și care cine știe la cîte ore de mers se afla în urma noastră.

Kosztolányi, cu chipul nemișcat, își păstră seriozitatea.

— Bine, fiule !

În poziția de rezervă în care ne aflam — cam la 3 kilometri înapoia liniei de infanterie, dar încă în zona de bătaie a artileriei inamice — eram pe o vastă întindere, singura unitate, și stăteam neatinși. Oamenii noștri, originari din valea dintre Dunăre și Tisa, se simțeau străini, stingheriți, ba într-un fel chiar năpăstuiți. Acum, însă, pe neașteptate, sosise acolo Holoș cu vaca lui, în regiunea aceea dezo-

lantă unde nu se vedea nici un animal, ci numai stînci colțuroase, pe marginile cărora oamenii își zdreleau picioarele, încălțate în bocanci rupți. În pădurea aceea moartă, carbonizată și aproape nimicită de obuze, nu se vedea decît bolovani și ferigă. Oamenii se strîngeau în jurul vacii, îi mîngîiau spinarea moale și o copleșeau cu vorbe duioase. „Nu ți-a fost greu drumul? Ești cumva ostenită, Joiano?” Și Holoș îi asculta surîzînd și se uita cu dragoste la ei.

Pe punctul de a se îndepărta, în timp ce oamenii continuau să se mire, locotenentul-major vorbi din nou :

— Și ce te-ai fi făcut dacă nu ne găseai ?

Holoș răspunse șovăind :

— Păi, să trăiți, dom' locotenent-major, nu știu.

Kosztolányi se întoarse brusc și-l privi drept în față. Apoi rosti apăsător, pe un ton cu care nu eram obișnuiți :

— Nu știi ?

— Nu, să trăiți, dom' locotenent-major, răspunse Holoș cu voce coborîată de parcă s-ar fi simțit vinovat.

Abia atunci ne dădurăm seama ce trebuie să fi însemnat pentru el cele nouă zile de rătăcire prin păduri, ars de soare sau pătruns pînă în oase de ploile năprasnice, urmîndu-și drumul mai departe, fără nimeni care să-l strige, fără ca nimeni să-l îndrumeze, numai cu gîndul că bucătarul Kovács, bolnavii, camarazii și ofițerii se vor bucura cînd va sosi cu vaca, temîndu-se tot timpul că, rătăcind orbește, nu va ajunge niciodată la ținta care se ascundea în spatele copacilor și tufișurilor. Și locotenentul-major a înțeles că drumul acesta fusese pentru Holoș mai anevoios, poate, decît evadarea lui din captivitate, la capătul căreia îl aștepta cu brațele deschise țara lui de baștină, pe cîtă vreme aici, în nesiguranța zonei de front, trebuia să găsească un punct a cărui precizare se dovedise pînă la urmă depășită.

— Cum îți plac locurile astea ? îl întreabă Kosztolányi, mai mult pentru a spune ceva.

Holoș se uită în jur și răspunde pe îndelete :

— Păi, să trăiți, dom' locotenent-major, nu prea știu, că de-abia am sosit.

— Curios ! murmură locotenentul-major ca pentru sine. Acum răspunde mereu „nu știu”. N-o fi cumva bolnav ?

În seara aceleiași zile, câțiva dintre oameni se apucară să scrie acasă. Și cum erau obișnuiți, în felul oamenilor simpli, să schimbe între ei observațiile și gândurile, aceeași frază apărea în toate scrisorile :

„Ne găsim pe un munte uriaș, înalt de 4.500 m, unde nu vezi nici un animal, dar noi am adus aici o vacă, fereasc-o Sfântul de obuze.”

Pînă și scrisoarea lui Holoș, dictată unui camarad — nu știa să scrie — conținea o frază asemănătoare, fără să pomenească un cuvînt de îndelunga lui rătăcire în căutarea unității lui. Cifra de 4.500 m, introdusă fără rost — cîteva sute doar peste mie ar fi fost prea de-ajuns — trăda mai curînd dorul lor de cămine, de cîmpie decît intenția unei precizări de ordin geografic, lipsindu-le orice noțiune de acest fel.

Vaca suportase bine lungul drum. Holoș îi găsise o altă talangă, cît capul unui copil, care o întrecea în mărime și sunet pe cea veche. Dar puterile lui slăbiseră de pe urma marșului anevoios. Se subțiasse la chip și la trup. Cu toate îndemnurile celorlalți, continua să doarmă afară, deși baraca trupei se afla adăpostită sub un povîrniș. Răcoarea nopții și vîntul îl vlăguiau de puteri. Obrazul lui uscățiv arăta că e dus pe gânduri ; pînă și privirea i se schimbase, ochii i se adînciseră și păreau mai grăitori.

Scăpase din captivitate, ajunsese ca prin minune, străbătînd munții, la ai săi, care, presupunea el, îl așteptau. Mai putea oare să se îndoiască cineva de

instinctul acela tainic care-l îndruma ? Mai cuteza cineva să rîdă de „cel mai netot dintre servanți” ?

Plin de grija pentru binele vacii, dormea somnul ușor și atent al paznicului, culcat sub copacii nop-tatici care-și înălțau în beznă crengile desfrunzite. Sau, în vreme ce vita rumega alene, se lăsa cu-prins de dorul de-acasă, ghemuit printre rarele flori de crîng, ațintind urechea la zgomotele frontului. O groapă întunecată, săpată adînc în pămînt de explozia unei granate, pierdută în negura zorilor, înconjurată de trunchiuri mari de copaci, le dădea și lui, și vitei prilej de adăpost și era pentru el ca peștera oracolului de la Delphi. Pe marginea ei șe-dea ore întregi în răstimpurile de răgaz. Cu vaca culcată alene alături, el, geniul îndepărtatului șes, răspundea aceluiași întrebări ale camarazilor bîn-tuiți de dorul de casă : „Cînd ne-oi vedea odată plecați de-aici ? Cînd o veni odată pacea ?”

Cînd îi găsiră într-o dimineață pe el și pe vacă fără suflare, brațul lui stîng era petrecut pe după grumazul vacii, iar în mîna dreaptă ținea bîta lui de văcar. Schijele șrapnelului îi nimeriseră fără să lase urme, și Holoș era culcat ca un om care doarme, fără să se vadă nici un strop de sînge.

Sosi Kosztolányi, sosiră și ofițerii ceilalți.

Locotenentul-major amuțise într-o reculegere plină de gînduri. Tăcu chiar cînd oamenii, adunați în grabă, păreau că așteaptă un cuvînt din partea comandantului lor. Fără a rosti o singură vorbă, Kosztolányi se întoarse la baraca ofițerilor. Dar, cu mîna lui proprie, scrise cuvintele care urmau să fie puse pe crucea de lemn de la căpățiul mortu-lui.

După nume, unitate, loc de baștină și anul nașterii ostașului răpus, inscripția amintea :

„A căzut în acest loc, făcîndu-și datoria de pă-s-tor credincios la bătoria de aruncătoare de mine 6/15.”

O EXCURSIE CU UNCHIUL FLIEHA

Unchiul meu Flieha era tîmplar de coşciuge. Cum însă înclinaţiile lui erau mai degrabă artistice, o ducea cam greu cu meseria lui. Aşa că, pe lîngă această îndeletnicire tîmplărească, o adoptă şi pe aceea de cioclu. El şi cu colegii lui trebuia să urce coşciugul pe dric, să aranjeze apoi coroanele şi florile deasupra şi, ajunşi la cimitir, să ducă sicriul la groapă. În acest scop, căpătase din partea domnului Landman, patronul întreprinderii de pompe funebre „La revedere în ceruri”, o redingotă lungă, neagră şi o pălărie garnisită cu pene fîlfiitoare, una dintre acele pălării pe care le purtau numai generali. Redingota era împodobită cu multe fireturi şi cu nasturi de argint. De cîte ori noi, copiii, mergeam la unchiul Flieha în vizită, ne jucam cu aceste veşminte.

Într-o zi, unchiul meu ceru domnului Landman să-i împrumute o trăsură ca să facă o excursie. Domnul Landman se învoi bucuros şi zise că-i împrumută trăsură şi cai, cu atît mai mult cu cît în

ziua fixată nu avea nici o înmormîntare, ba se și miră că Flieha nu-i ceruse trăsura și cu alte prilejuri ; caii erau, firește, cam obosiți și trebuiau cruțați, dar tot ce poate face pentru el o va face cu plăcere și, de aceea, îi va da de astă dată o trăsură pentru îndoliații de clasa I.

Flieha se bucură foarte mult, veni la tatăl meu și-i spuse că vrea să plece la munte, ca să ia parte la inaugurarea noii cabane vînătorești a asociației turistice Edelweiss și ceru tatii să mă lase să-l însoțesc.

— Să vină și băiatul. După atîta toceală i se cuvine și lui o răsplată.

Unchiul meu, căruia și cei mai puțin apropiați de el îi spuneau „Flieha”, se trăgea de fapt dintr-o familie emigrată din Austria. De astă dată avea dreptate ; absolvisem tocmai prima clasă de gimnaziu, fără corigență, și asta-l mulțumea și-l făcea să fie mîndru de mine.

Duminică dimineată, ne urcarăm în trăsura trasă de murgii domnului Landman și plecarăm afară din oraș. Pe capră, alături de vizitiu, ședea Flieha, ținînd pe genunchi un coș cu sticle și cu „gustarea mare”. Fiind foarte gras, luase loc pe capră, unde avea mai mult loc. În trăsură se aflau nevastă-sa și tușa Iulia, sora ei, iar lîngă mine, pe banchetă, unchiul Sim, cumnatul lui Flieha, care ducea cu el „gustarea mică”, pâinea cu unt, pe care urma să o mîncăm între mese. Aceasta era întreaga societate.

Numai că murgii nu mergeau așa de repede cum ne închipuiam. Erau ei destul de bine îngrijiți, dar fuseseră deprinși să umble încet înaintea dricului. În zadar pocnea vizitiul cu biciul : lor nici nu le păsa. La început, lucru acesta ne-a înveselit. Flieha rîdea cu hohote și spunea că nu mai poate ține nici sticlele de atîta rîs. Și tușa Iulia rîdea, lucru care i se întîmpla foarte rar, căci era o femeie severă și distinsă și mai întotdeauna suferindă ; chiar astăzi, urcîndu-se în trăsură, zicea că iar se simte ca o oală dogită.

Cu timpul, începurăm să ne plictisim de atîta tîndăleală, și Flieha se puse să înjure în nemțește, ungurește și romînește, căci pe romînește și pe ungurește se poate înjura mai cu sete și-ți face și mai multă plăcere. Tușa Flieha căuta să-l domolească.

— Dacă mergem încet, durează mai mult, și-i tare frumos ! De cînd sînt n-am mers mai la largul meu cu trăsura. Har Domnului că astăzi nu trebuie să gătesc ! Duminica mănînci, și așa, de zece ori mai mult decît ți-a dat voie doctorul !

După ce am trecut de cazărmi și am ajuns la marginea orașului, caii începură să meargă ceva mai la trap, căci la cîmp deschis, unde nu se vede nici o casă în jur, dricul o ia și el întotdeauna mai repezător. Dar bucuria ținu puțin. După 1 kilometru, caii se opriră brusc în fața porții cimitirului, și cu siguranță că ne-ar fi dus și înăuntru dacă intrarea nu ar fi fost închisă. Cei doi unchi și vizitiul coborîră din trăsură și începură a da în cai, dar nu era chip să fie urniți din loc. De furie, Flieha se înroșise ca focul și zise că Landman i-a dat pe cel mai netot dintre argați și cei mai tîmpiți dintre cai, și că o să i-o plătească el. De-ar fi bănuît o asemenea tevatură, și-ar fi luat o trăsură de piață, să fi costat chiar și o mie de forinți.

Tăcurăm cu toții văzîndu-l atît de furios, doar nevastă-sa se încumetă să vorbească și strigă bărbaților :

— Trebuie să le cîntați un imn bisericesc.

Argatului îi plăcu ideea. Era și el de părere că animalele ar putea fi păcălite cu un cîntec religios. În minia lui, unchiul Flieha tremura tot și dădea mereu cu umbrela în cai, dar cînd văzu că nici asta nu ajută la nimic, acceptă propunerea și porunci chiar el ca toți trei bărbații să cînte din răspuseri și să păsească așa, cîntînd, înaintea trăsुरii, după care caii poate că se vor pune în mișcare. Începură să intoneze pe loc cîntecul *Ivește-te, frumoasă lumină a zilei*, fiindcă îi cînușeau mai bine cuvintele. În pas solemn de îngropăciune, păseau în fața trăsुरii, cîntînd, cu glas tare, iar Flieha întorcea din

cînd în cînd capul și privea supărat la cai. Hățurile le ținea între timp nevastă-sa, vorbind îndărătnice-lor animale în cuvinte liniștitoare, mîna apoi încetisor spre mijlocul șoselei. — și iată că merse. Bărbații întrerupseră cîntecul unul cîte unul, și săriră din mers în trăsură, în timp ce caii mergeau înainte. Vizitiul se urcă cel din urmă pe capră și, stînd în picioare lîngă tăblia din față, sfichiui zdravăn cu biciul pe cei doi murgi, care începură să fugă din ce în ce mai repede. Pînă la urmă, o luară chiar la galop, încît femeile se speriară, și tușa Iulia declară că se simte ca o măciulie uscată de mac pe care vîntul o leagănă încolo și înapoi, de-i curg semințele.

Dar cînd mersul cailor se mai liniști și continuă în trap domol, Flieha zise că simte cum i se face foame în sînul liberei naturi create de Dumnezeu.

— Vrei o felie de unt cu pîine? întrebă mătușa.

— Nu una, răspunse el, ci două!

Era doar o glumă din partea lui, căci de fapt mîncă trei.

După aceea, Flieha spuse c-a venit vremea să destupe o sticlă de vin și s-o încerce, căci se teme tare mult să nu-l fi înșelat crîșmarul. În cazul acesta îi va scoate el măselele din gură, întîmple-se orice.

Căutară cu toții să-l convingă să nu bea vin de pe acum. Unchiul Sim zise că vor da curînd peste un izvor cristalin și că e o adevărată binecuvîntare să te înviiorezi la un asemenea șipot de munte. Dar Flieha scoase totuși la iveală o sticlă și bău, și după cîteva minute de drum ceru și Sim o înghițitură, căci s-ar putea foarte bine ca izvorul să se afle mai departe decît crezuse el. Așa se face că trecurăm pe lîngă o apă care țîșnea din stîncă, tocmai în clipa în care Flieha ciocnea cu Sim, și nimeni nu voi să coboare. Femeilor nu le era sete, și bărbații fură de părere că nu e bine să oprești caii din avîntul lor. Apă se găsește doar din belșug în munți.

Cotirăm în codru, și Flieha se așează într-un pș, ca să poată sta mai bine de vorbă cu noi. Ne povesti unele din întâmplările lui cu animale.

— Animalul e prost, nu are minte, natura l-a pus mai prejos de om. Omul primitiv urăște și disprețuiește animalele. Nu e adevărat că animalele domestice s-au împrietenit cu omul, ci omul și-a pierdut din primitivitate și s-a obișnuit cu aceste făpturi care au rămas la fel de proaste ca atunci când au coborât din arca lui Noe. Gîndiți-vă puțin la greaua mea meserie ! Cît de rar îmi pot îngădui să plec într-o excursie ! Și tocmai mie a trebuit să mi se întîmple una ca asta, să-mi răpească o oră întreagă din timpul meu prețios. Toți cunoscuții mei vor rîde de mine cînd vor afla povestea asta...

Istorisi mai departe că a avut întotdeauna ghinion cu animalele. Dacă vreun cîine turbează sau vreo găină se îneacă, el se alege cu paguba. Se mai necăjea și acum din pricina gaiței paracliserului, care la înmormîntarea preotului din oraș a tulburat ceremonia funebră ; în ograda mortului, cocoțată într-un pom din grădina vecină, răspundea la toate cîntările și cuvîntările cu „amin”. Se mai necăjea și din pricina cățelului pălărierului Ambrosius. Acest cățel, care, în chip cu totul inexplicabil, a însoțit pînă la cimitir cortegiul funebru al stăpînului său, s-a năpustit deodată, chelălăind, printre picioarele preotului, în timp ce acesta spunea *Tatăl nostru*, și s-a încurcat în așa hal în odăjdii, încît preotul a căzut în groapă, izbindu-se cu zgomot de sicriul lui Ambrosius, și el, Flieha, a trebuit — cu chiu, cu vai — să-l scoată din nou la lumină zilei. În încheiere, Flieha declară că, în ce-l privește, toate animalele ar putea fi stîrpite și înlocuite cu mașini corespunzătoare.

Unchiul Sim și tușa Iulia îl contraziseră, și Flieha, pînă la urmă, nu avu nimic împotriva animalelor sălbatice care mai puteau fi tolerate fiind făpturi neîntinate și nedegenerate, care împrumută pădurii un nimb de poezie. Omul de la oraș n-are de ce să se supere pe ele, căci nu-i aduc nici un necaz.

Ne oprirăm într-o poiană. De aici începea urcul spre noua cabană, situată cam la patru ore de mers, așa că vizitiul se întoarse cu trăsura în oraș, iar noi aprinserăm un foc din vreascurile strînse de mine. Femeile pregătiră „grătarul”, tăind bucățile de carne, iar Flieha mîncă patru costițe, pe care le fripsese în răstimp la frigare, și bău vin. După care dormi îndelung. Nevastă-sa începu în vremea aceasta să împletească un ciorap, și tușa Iulia ne citi din cartea *Ceasuri triste, întâmplările Margaretei, fiica generalului maghiar Nalászi, răpită de țigani și liberată cu bine*. Pînă și unchiul Sim ascultă cu atenție, în timp ce cioplea o nuia de alun, tăiată anume pentru mine, deoarece eram „un băiat și jumătate”.

După aceea, cînd începurăm ascensiunea, unchiul Flieha transpiră foarte tare, cu toate că unchiul Sim îl ajuta să care coșul cel mare. Trecură prin toarta coșului un băț, ținîndu-l fiecare de un cap.

În sfîrșit, spre seară ajunserăm la Casa Turiștilor. Flieha vru să se așeze de îndată sub brazi și să bea un pahar de vin, dar cînd văzu că lumea se așază în fața clădirii, pentru a lua parte la serbare, ne îndreptarăm și noi într-acolo. Casa se găsea pe coasta muntelui, printre brazi. În față se întindea un tăpșan, de la capătul căruia începea povîrnișul abrupt spre vale. Din lațurile mai înguste ale locului porneau drumuri neîngrijite către pădurea învecinată, și tot aici se aflau clădirea administrației și locuința îngrijitorilor. Îndărătul casei începea un urcuș pieptiș pe coasta cu trunchiuri masive și întunecoase, ridicîndu-se cam la trei metri, ca un zid de piatră. Aci fusese cioplită în stîncă o scară mică, îngustă și strîmtă, care urca, pe lîngă clădire, pînă la arbori.

Mirosea a lemn proaspăt și a cherestea. Turiștii, — să fi fost șaptezeci la număr și chiar mai mulți, printre care femei și fete — își ocupară locurile pe tăpșanul din față. Mulți dintre ei se bucurară văzîndu-l pe Flieha, îi surîseră prietenește și-l întrebă dacă-i mai place vinul și cum îi mai merge.

Erau îmbrăcați ca pentru munte, așa cum se cuvine, purtau bocanci grei, bătuți cu ținte, și-și duceau lucrurile nu în coșuri, ci în rucsacuri. Mă bucurai și eu zărind printre ei o față cunoscută. Era un profesor de la gimnaziul nostru, pe care îl întâlneam adesea și care părea să aibă în cadrul serbării sarcini importante de îndeplinit. Se putea observa că toți se supuneau indicațiilor sale și că vedeau în el pe conducătorul lor.

Se intonă cîntecul *Înălțimi în nori, foșnete de brazii* și cîntarăm cu toții plini de însuflețire. Femeile aveau ochii înlăcrimați de frumusețea cîntecului, și vocea unchiului Flieha se înalță în ultimele strofe, înflăcărate, tot atît de sus ca a celorlalți. Apoi profesorul urcă treptele umbrarului care înconjură casa, păși spre balustradă și ținu o cuvîntare.

— Această neuitată zi de vară, în care totul a dat în pîrg, este pentru asociația turistă Edelweiss o zi de bucurie, de trecere în revistă și de culegere a rodului.

Arată greutatea care au stat în calea ridicării cabanei și vorbi atît de emoționat, încît îi cuceri pe toți. Cînd încheie, Flieha repetă de cîteva ori plin de entuziasm: „A întors-o bine“, și asta însemna mult din partea lui, căci era foarte pretențios la cuvîntări. Rămase și mai departe într-o foarte bună dispoziție, și pe cînd serbarea continua în cîntece și obiceiuri sărbătorești, spunea din cînd în cînd, pe măsură ce petrecerea se apropia de sfîrșit, că a fost o manifestare impresionantă.

Ultimul act al serbării — predarea solemnă a cheii, oferită profesorului, în calitate de administrator al cabanei, pe o tîgaie împodobită cu frunze de brad — se desfășură destul de liniștit. Cîntaseră cu toții îndeajuns, deși nu fuseseră pregătite cîntece care să însoțească această solemnitate, și atunci se întîmplă ceva care-i surprinse pe toți.

Sus, în pădure, răsună lătratul furios al unor cîini ce urmăreau un vînat. Se îndepărta și se apropia. Păreau să urmărească o fiară puternică, mare. Apoi hăituiala se pierdu în depărtare.

Și iată că o vulpe mică începu să coboare pe scara îngustă spre casa de odihnă. Venea din umbra pomilor înalți și, cu botul, adulmeca pământul. Era o vulpe tânără și prostuță. Ajunsă la tăpșanul din fața cabanei, mai făcu câțiva pași, și în fața ciubărului în care se scurgea apa din burlanul acoperișului se opri locului. Ridică laba dinainte și, înălțînd capul, privi cu curiozitate în față.

Deodată, Flieha strigă cu putere : „O vulpe, o vulpe !”, după care se smulse dintre rînduri și se năpusti asupra micului animal. Într-o mișcare scurtă și rotitoare, spre uimirea tuturor, o zbughi grăbit într-acolo.

Puiul de vulpe zăpăcit se sperie de strigătele lui Flieha și de mulțimea pe care o vedea în jurul său. Ar fi trebuit să se întoarcă și s-o ia la fugă pe scara pe care coborîse. Se răsuci într-adevăr, dar dispăru după ciubăr, alergă apoi de-a lungul potecii din dosul casei, pe cărarea îngustă care trecea între perețele de stîncă și zidul din spatele casei. Nu știa că la celălalt capăt al clădirii va da din nou peste oameni.

Flieha dispăru și el îndărătul cabanei, strigînd fără încetare : „O vulpe, o vulpe !” Dar n-apucă să dispară, și iată că micul animal roșcovan sări din nou înainte, schimbă brusc direcția, se aruncă dintr-un salt înapoi și alergă spre coasta muntelui.

Puiul de vulpe era acum pe drumul cel bun. Părea să ajungă cu bine la suișul îngust. Dar Flieha se repezi fulgerător din spatele ciubărului, din cîteva salturi fu la scară și-i tăie sălbăticiunii calea. Ținîndu-și pălăria moale în mînă, întinse brațele în lături într-un gest larg, se lăsă în genunchi și se aplecă pînă aproape de pământ. Băieți și fete alergară într-acolo. Alcătuiră un cerc, care se strîngea tot mai mult. Și, pe neașteptate, dînd cu pălăria lui pleoștită de pământ, Flieha se azvîrli, cît era de lung, pe iarbă.

Cînd se ridică din nou în picioare, ținea micul animal sub braț. Vulpea nu zicea nici pîs. Sub

blana ei subțire i se simțea căldura trupului și se auzea cum îi bate inima.

Credeam că Flieha îi va suci pe loc gâtul sau că îi va da drumul, deoarece animalele îi pricinuiseră atâtea necazuri. Dar nu-i dădu drumul, ci o strînse la piept, o arătă oamenilor și se bucură cînd se apropiară fetele pentru a se minuna de micul animal. Doar nevastă-sa făcu o mutră acră. Ei nu-i plăcea să fie în centrul atenției celorlalți și se simțea prost între atîția oameni. De aceea, Flieha nici nu se întoarse la locul de lîngă locuința îngrijitorilor, unde se aflau nevastă-sa și unchiul Sim cu soția lui. Așeză vulpea pe masa umbrarului, o mîngîie cu tot felul de nume : Cutiu, Zibri, Pincu și altele la fel de nostime, îi vîrî un deget în botișor, ca să vadă dacă i-au crescut colții, și împrumută o curea de revolver pentru a lega neastîmpăratul animal și a-l face să-l urmeze ca un cățel. Dar încercarea aceasta nu izbuti. Vulpea se trăgea înapoi sau se așeza jos, și Flieha o trăgea după sine ca pe o jucărie de lemn. O ridică deci din nou în brațe, o mîngîie și o așeză apoi în fața unei farfurii cu lapte, pentru ca să se obișnuiască cu viața și deprinderile oamenilor.

După un răstimp, intrarăm în Casa Turiștilor. Ne se arătă odaia în care urma să dormim, și Flieha, cu vulpea sub braț, dădu o raită prin încăperi și observă că scaunele sînt prea șubrede și că un tîmplar ca lumea ar fi putut, fără cheltuieli suplimentare, să lucreze mesele mai bine, căci arătau ca niște mese ordinare de bucătărie ; pînă și el, deși e „specialist în tîmplărie funebră”, le-ar fi făcut cu siguranță mai bine. Toate aceste observații critice arătau că Flieha se menținea în bună dispoziție. Reacția se produse abia seara, cînd turiștii se strînseseră în marea sală de mîncare, unde luarăm și noi masa.

La început, Flieha yorbea animat cu cei de la alte mese și întîmpina cu glume muștrările tușii Iulia și toate celelalte atacuri împotriva micului animal, pe care-l legase de piciorul mesei. Sustî-

neau unii că răspîndește un miros urît și că n-are ce căuta într-o sală de mîncare. După un timp, Flieha deveni serios și îngîndurat. Mai goli un pahar, lovi fără veste cu briceagul într-o sticlă și anunță că vrea să țină o cuvîntare. Tușa Flieha păli și încercă, în clipa în care unchiul dădu să se ridice de pe scaun, să-l rețină cu sila. Dar el se desprinse și, în mijlocul strigătelor vesele de „S-auzim, s-auzim”, începu să vorbească.

Cică își dă și el acum seama de adevărul zicalei : „Inima plină se revarsă peste gură”, căci inima lui e plină de manifestarea impresionantă a acestei sărbători. Da, într-adevăr, noi trebuia să însuflețim munții noștri. Să se clădească tot mai multe case, pentru a arăta întregii lumi că și generația de astăzi poate înfăptui ceva. Să însuflețim munții și să clădim case care să îmbie pe călătorul obosit la meritata odihnă. Cine se adăpostește în asemenea case se apropie din nou de natura sălbatică și neîntinată. Chiar și sălbăticiunile își păstrează în mijlocul naturii Domnului primitivitatea și împrumută pădurii un nimb de poezie. În țările unde se mai găsesc cai sălbatici, ei mai știu să alerge cum trebuie, fiindcă apucăturile oamenilor încă nu i-au stricat. Din această primitivitate putem să sorbim puteri noi pentru viața de toate zilele.

— Eu sînt Flieha, asta o știe fiecare, și cine nu vrea să recunoască adevărul că însuflețirea munților este o necesitate elementară va avea de-a face cu mine și îi voi scoate măselele din gură, întîmple-se orice.

La acest punct al discursului, mulți dintre cei de față izbucniră în rîs, și Flieha făcu o pauză, pentru a-și pune ordine în idei. Și, cum în viața sa auzise mai multe discursuri din cele de înmormîntare decît din celelalte, era cu neputință să nu-și amintească acum de ele. Și urmînd, adăugă că astăzi, pe cînd trecea prin fața cimitirului, deșertăciunea acestei vieți s-a năpustit deodată asupra lui, ca un dulău de curte. Trebuie deci să se gîndească la cei morți, care nu au apucat această zi, căci au trecut în altă

lume. De-ar fi și ei printre noi, ar fi cu atât mai frumos. Mîhnirea îl cuprinde pe el, călător ostenit, la gîndul că viața e trecătoare și că pe fiecare îl pîndește sfîrșitul, fie el sărac sau bogat.

Aci ochii lui Flieha se umplură de lacrimi, căci era adînc mișcat. Cu adevărat — grăi el — nu există decît o singură mîngîiere : că te-ai străduit toată viața să nu ai conștiința încărcată față de colectivitate. El nu-i decît un om simplu, dar cînd moartea va veni odată pentru a-l smulge activității sale, va putea spune liniștit și el că s-a ostenit să se arate demn de această mîngîiere. Și, în acest spirit, ridică paharul pentru toți membrii devotați și săritori ai asociației și ură cabanei viață lungă și netulburată.

Cuvîntarea lui Flieha fu, în general, bine primită. Cîțiva se apropiară pentru a ciocni cu dînsul. Dar era tocmai timpul să se oprească. Vulpea se scînci în cîteva sunete mici și plîngărețe și se purtă ca un animal primitiv. Trăgea de șnur, se înverșuna cu zgomot împotriva silniciei la care fusese supusă și se deda și la alte necuviințe. Celor care veneau să ciocnească trebuia să li se atragă atenția să nu calce pe urmele acestor necuviințe, și toate acestea îi erau atât de neplăcute tușii Flieha, încît se ridică de la masă, se duse în întunericul umbrarului și începu să plîngă. Dar Flieha declară că va dărui vulpea grădinii zoologice, unde copiii se vor bucura la vederea lighioanei și vor căpăta astfel o justă înclinare pentru natură.

Veni și ora la care turiștii se despărțiră și cînd liniștea era de rigoare peste tot. În camera noastră erau exact cinci paturi și, cu toate că mai stăruia încordarea dintre unchiul Flieha și nevastă-sa, buna dispoziție nu se risipise cînd ne culcarăm, unchiul Sim, vesel, făcînd observații pline de haz. Camera nu mai fusese încălzită de dimineață, noaptea senină devenea tot mai friguroasă, astfel că nu ne dezbrăcărăm cu totul, ci ne costumărăm în chip cu totul neobișnuit. Flieha purta ciorapi groși de lînă, o pereche de izmene lungi și largi,

o cămașă de noapte cusută cu rîuri și, din pricina acceselor sale reumatice, un briu lat în jurul trupului. Unchiul Sim îl făcu alvițar, fapt care îl îndemnă pe Flieha să întreprindă tot felul de exhibiții prin cameră. Nevastă-sa tot se mai lupta cu lacrimile, dar totul era în regulă, așa că puturăm, după ce vulpea fu legată de dulap, să ne lăsăm în voia somnului.

Să tot fi dormit vreo două ceasuri, cînd furăm deșteptați de un scîncet slab. Tușa Iulia strigă înspăimîntată :

— Vulpea scheaună la capul meu...

Din colțul unde, lîngă patul mătușii, se afla soba de teracotă, se auzea o tînguire ușoară, un scîncet neputincios, pe care vulpea îl scotea cu botul închis, asemenea unui cățel căruia îi e frig sau foame.

Flieha se dădu jos din pat, aprinse o lumină și constată că vulpea se desfăcuse din legătură. Se tîrîse apoi prin ușa întredeschisă în sobă, se strecurase prin olanele afumate și se vîrîse acum între plăcile de teracotă, la înălțimea omului.

În odăile alăturate dormeau turiști care veniseră pe drumuri grele la inaugurarea cabanei ; o grupă mai numeroasă își propusese să pornească în zori spre primejdiosul pisc al Căprioarei. Lui Flieha îi era penibil că animalul său le tulbură odihna, și zise :

— Dacă lăsăm vulpea acolo, va trezi pe toată lumea. Va muri în horn și va mirosi rău de tot. Oricum, atîta vreme cît stă înăuntru, închide calea fumului și nu se va putea face foc. E preferabil deci să desfacem de pe acum rîndul de sus al plăcilor și să dăm drumul vulpii.

Scoase două felinare și mă chemă să-l ajut. Pă-răsirăm odaia, pentru a căuta unelte, în timp ce unchiul Sim se întoarse mormăind cu fața la perete, tușa Iulia, suferindă, își căută în coșul cel mare medicamente, iar tușa Flieha își îngropă, plîngînd, obrazul în pernă.

Ne întoarsērăm cu cîte o secure, una mare și una mică, unelte mai potrivite nu puturăm găsi, și des-

făcurăm două rînduri de plăci, dintre care cele mai multe se sparseră. Camera se umplu de praf și făceam atît de multă gălăgie, încît turiștii, speriați din somnul lor, bătură în perete și strigară :

— Liniște !

Cînd terminarăm treaba, constatarăm că vulpea nu era acolo. Ne oprirăm și căutarăm să prindem vreun semn care să ne indice locul unde se găsește. Auzirăm îndată un zgomot în coșul sobei care trecea prin perete. Flieha trase masa într-acolo, puse pe deasupra și scaun și, cocoțat pe această schelă, făcu o gaură în perete. Gaura fu peste puțin destul de mare ca să-mi încapă partea de sus a corpului și să pot lumina interiorul coșului. Era doar un braț al hornului principal, un burlan oblic, îngust și plin de funingine, care răspundea mai sus în coșul cel mare. Dar vulpea nu era nici acolo. O auzeam acum chelălăind dintr-un loc și mai înalt, la nivelul etajului întîi. Bocăneala noastră și zgomotul cărămizilor o alungaseră pînă în hornul principal. Flieha fu de părere că fuga vulpii trebuia să se fi oprit acolo. Coșul cel mare avea pereții netezi și verticali, astfel că-i va fi cu neputință vulpii să se cațere mai departe. Ne urcarăm la camera nr. 7, deasupra odăii noastre. Lui Flieha i se făcuse cald. Costumul lui pitoresc era plin de praf de cărămidă, de funingine și de tencuială. Se opri în fața ușii, nehotărîndu-se să bată, temîndu-se ca bătutul în ușă să nu le pară celor ce dorm o îndrăzneală.

Intrarăm fără să batem și ne dădurăm seama, după tîrnăcoapele sprijinite de perete și după restul echipamentului, că am intrat tocmai în camera turiștilor care urmau să urce a doua zi la Vîrfurile Căprioarei. Cei mai mulți dintre ei stăteau întinși treji în paturi, de parcă ne-ar fi așteptat. Unul dintre ei, o prăjină de om, un adevărat uriaș al munților, se ridică și urlă la Flieha :

— Dumneata ești turist, sau nebun ?

Flieha răspunse :

— Ia nu țipa așa ! Se pare că nu știi cu cine vorbești... În tinerețea mea, pe cînd urcam eu Vîrfurile

Căprioarei, dumneata habar n-aveai de lumea asta. Dar niciodată n-am avut un echipament de paie și nici nu m-am amestecat în treburi ce nu mă privesc.

Credeam că uriașul se va repezi la unchiul Flieha, că-l va ridica pe sus și-l va zvîrli de perete. A fost o clipă grea. Atunci licăriră mai multe lămpi de buzunar, care luminau mai tare decît felinarele noastre și care se îndreptară către noi ; Flieha și cu mine ne trezirăm deodată scâlțați de lumină. Dar turiștii se porniră pe un rîs atît de homeric, încît unii dintre ei se dădură jos din pat pentru a putea rîde în voie. Pînă și uriașul munților se potolise.

— Așadar, ce poștești ?

Flieha nu-l socoti vrednic de un răspuns. Adre-sîndu-se către toți ceilalți, zise :

— Domnii mei, vă rog să mă iertați că vă tulbur liniștea. Ascultați cum scheaună vulpea în hodgeac ! Dați-mi voie să fac o gaură în horn ; se va face cît ai bate din palme.

Unii ne ocăriră, alții ne încurajară. Nu ne sinchisirăm de vorbele lor și făcurăm trei găuri în pereți ; una mai mică lîngă dușumea, și cîte una mai mare în mijlocul peretelui sub tavan. Apoi ajunserăm la locul unde burlanul oblic dădea în hornul principal și unde se găsea deznădăjduită noastră cățărătoare. Eram gata-gata să pun mîna pe ea. Deodată, vulpea, făcînd să pîrîie și să duduie pe-tice de funingine și fărîmituri de tencuială, se prăbuși în adîncime.

Coborîrăm la parter, la camera nr. 9, numită odaia doamnelor. Într-adevăr, nu erau înăuntru decît locatari de sex feminin, între care o femeie mai bătrînă, pe care o zărirăm mai întîi și care ședea în capul oaselor în patul ei. Suferea de o durere de cap și se arătă cam morocănoasă cînd o rugarăm să părăsească patul. Locul unde urma să facem gaura era chiar la căpățîiul patului. Flieha spuse :

— O, vulpea, sărăcuța... Are să vă împuieze urechile cu scîncetele ei... Să-i dăm drumul și s-o hrănim cu lăptic...

Și în clipa următoare, fiindcă devenise furios :
— ...și s-o țintuim de stîlp ! Da, s-o țintuim !

Femeia cu durerea de cap îl ascultă în tăcere. Aici munca noastră fu din ce în ce mai plăcută, deoarece fetele săriră din paturi pentru a urmări cu încordare vînătoarea noastră și a ne da o mîină de ajutor. Făcurăm două găuri și ne păru rău cînd trebui să mergem mai departe. Vulpea se folosisese de diferitele ieșituri ale zidăriei interioare și se refugiase în soba din camera alăturată.

Flieha și cu mine eram negri la față și arătam ca niște adevărați hornari. Asta ne înlesnea accesul în toate părțile. Unii dintre oaspeți nu puteau să-și explice nesfîrșitele ciocăneli și zgomotul prăvălirii cărămizilor sparte, și ieșeau prin coridoare, pentru a afla de la vecini ce se întîmplase. Dar de cum apăream noi, își dădeau seama că sîntem oameni care nu se dau îndărăt de la ce au de făcut ; credeau că lucrăm din ordin superior și-l compăttimeau pe bietul animal. În camerele nr. 5 și 3 dărimăram sobele pînă la jumătate și sparserăm zidurile în mai multe locuri. În camera 2 îndepărtăram coroana de sus a sobei. Flieha ar fi fost de neconsolat dacă vînătoarea noastră ar fi rămas fără folos.

Ajunserăm obosiți în camera nr. 1. Aici nu se afla decît un singur pat. În el dormea profesorul, administratorul cabanei. De cum îl zărirăm, o zbughirăm afară și închiserăm ușa cu grijă la loc.

După un scurt răstimp luarăm din nou felinarele, apucarăm securile strîns în mîină și, după o bătaie puternică în ușă, pătrunserăm totuși în cameră. Încăperea era zidită în afară și se afla sub balcon, separată de celelalte camere. Zgomotul nu fusese atît de puternic în locul acesta, ciocănirea în pereți nu ajunsese pînă aci, și afară de asta, profesorul avea somnul adînc. Nu-l tulburase nici scheunatul vulpii în imediata lui apropiere și nu auzise nici cînd am intrat noi în încăpere. Flieha tuși și-și

drese de mai multe ori glasul, pînă ce profesorul își ridică în sfîrșit capul de pe pernă.

— Iertați-ne, vorbi Flieha, trebuie să spargem zidul pentru a scoate vulpea.

— Cum? întrebă profesorul și fu foarte mirat.

— Domnule profesor, vă rog să fiți convins că chiar mîine voi trimite încoace zidarul și sobarul pentru a repara totul... Vulpea, sărăcuța de ea... mititica... Firește că am să-i succesc pe loc gîtul, firește l... Dar dacă rămîne înăuntru, o să crape și o să miroasă tare urît.

Profesorul auzi scîncetul dinlăuntru zidului și pricepu care ne era intenția.

— Îngăduiți-ne, vă rog, s-o eliberăm... repetă Flieha și ridică securea.

— Nici vorbă de așa ceva! Cu nici un preț! Lăsați-o să moară liniștită acolo. N-o să miroasă de fel. Fumul o-s-o facă pastramă.

Abia acum se uită mai atent la noi. Își frecă ochii, apucă lampa de buzunar și ne lumineă fețele.

— Ce s-a întîmplat cu voi? Cum arătați?

— O gaură mai mult sau mai puțin nu mai are nici o importanță...

— Ați făcut așadar și alte găuri? Fără să mă întrebați? Cu ce drept?

Profesorul deveni grosolan într-o măsură neobișnuită la oamenii învățați, astfel că Flieha rămase fără glas și cu totul zăpăcit. Dintre toate vizitele noastre prin camere, aceasta era cea mai neplăcută. Părăsirăm odaia de dormit a profesorului fără să ne fi continuat aici vînătoarea, iar zidul rămase din păcate neatins. Ajunși afară, lui Flieha, care se încălzise în timpul lucrului, i se făcu deodată frig. Îl copleșise rușinea că, deși am făcut atîtea găuri în pereți, nu am putut prinde vulpea. Îi era rușine de nevastă-sa, de unchiul Sim, de tușa Iulia și de ceilalți turiști, și lucrul acesta îl îndispunea.

Stăteam amîndoi afară, lîngă cabană, și ascultam mîrmurul pîrăului din vale și eram tare mîhniiți.

Vulpea era pierdută.

Noul meu costum marinăresc, pe care-l pusesem, după îndemnul mamei, în cinstea festivității de inaugurare, se dusesse dracului; pînă și nasturii auriți care-i împodobeau pieptul s-au pierdut pe cînd mă cățaram în horn.

Stelele, pe cerul albastru, erau minunate, dar frigul era tăios. Flieha, care își simțea tot mai stăruitoare durerile reumatice, puse felinarul jos și începu să-și tragă pumni în spinare, pornindu-se totodată, cu tot dinadinsul, pe un dans, așa cum i se părea lui că joacă alvițarii. Deodată, cu gîndul pesemne la căldura ce-i lipsea, îi veni o idee năstrușnică. Pătrunserăm în bucătăria turiștilor, care se găsea în subsoful cabanei. Intrarăm și ieșirăm. Meraserăm la șopronul de lemn de unde am luat securile, venirăm și plecarăm iară. Cărarăm înăuntru lemn cu lemn. Peste puțin se încinse un asemenea foc în plită, de parcă ar fi fost cuptorul unei brutării.

— Pe undeva trebuie să iasă ea, zise Flieha.

Și, nu după mult, privirea lui căzu pe porțița din peretele dindărătul căruia începea hornul. O deschise, și cu un singur gest, ca și cum ar fi fost cel mai firesc lucru din lume, scoase de acolo vulpea, care zăcea ghemuită înăuntru. Era neagră ca o cioară.

În același timp însă, cabana începu, de la un colț la altul, să se însuflețească. Se deschideau ferestre și uși, pe scări se porni tropăit de bocanci, turiștii pe care-i afumasem se îmbrăcau înjurînd și blestemînd și părăseau în grabă camerele lor. Fumul de la foc pătrundea peste tot prin găurile făcute de noi în zid și umplea întreaga cabană cu nori de fum deși și de nepătruns.

La asta nu ne gîndisem. Cînd primii turiști începură să pătrundă în bucătărie, noi, pe nesimțite, ne strecurarăm din nou afară. Ne așezarăm, la oarecare depărtare, pe o buturugă, printre brazi. Flieha înfășură vulpea tremurîndă cu briul, o strînse la piept pentru a o încălzi și zise că numai la razele soarelui va putea fi scăldată, căci acum, fiind

prea frig, ar putea răci. După care se cufundă în tăcere. Privea nemișcat, ținându-se încovoiat, cu ochii ațintiți în valea care se întindea la picioarele noastre.

Fetele se adunaseră în fața cabanei, își mișcau brațele și picioarele ca să nu le fie frig și începură să cînte cîntece populare. Turiștii, echipați pe de-a-ntregul, coteau în pădure. Uriașul munților îi strigă lui Flieha :

— Numai dumneata ești de vină că urcăm nedormiți la Piscul Căprioarei !

Eră singurul care ne adresase cuvîntul. Ceilalți nu ne învredniciră nici măcar cu o privire.

Pe la 7, după ce se luminase bine de ziuă și cea mai mare parte dintre turiști porniseră la drum, paznicul cabanei, un țăran mai vîrstnic care, vara și iarna, locuia în munți, se îndreptă spre noi și zise :

— Domnul administrator mă trimite să dăm drumul vulpii. Cîinii mei gonesc uneori după vulpea bătrînă fără să-i poată face vreun rău. Își are vizuina aici, în spatele cabanei, și are patru pui, și asta e al mai înapoiat și mai nătîng dintre ei.

— Să nu-l scăldăm mai întîi ? întrebă Flieha.

Țăranul, văzînd că Flieha însuși arăta ca un harap, răspunse :

— Nu.

Luă apoi vulpea cu sine și plecă. Sub un copac înalt, acoperit de tufe și de rădăcini, se găsea gura vizuinei. Acolo așeză el vulpea.

Către prînz, înainte de a ne întoarce în oraș, unchiul Flieha se duse la profesor, pentru a discuta cu el despre pagubele pricinuite. Flieha era acum spălat și îmbrăcat ca lumea, se împăcase cu nevastă-sa, chiar și profesorul redevenise prietenos. Unchiul găsi acum prilejul să-și spună părerea despre cabana cea nouă, care, luată în totul, era destul de bună, numai că mesele erau de-a dreptul caraghioase, ele ar fi putut, fără să coste mai mult, să fie în așa fel făcute, încît să-ți poți întinde sub ele picioarele. Flieha se declară gata să vină pen-

tru paisprezece zile acolo, pentru a meșteri cîteva bănci care s-ar potrivi foarte bine afară, sub brad, și ar mai lucra două mese cumsecade și treizeci de scaune, pentru care să i se dea numai materialul, iar pentru lucru nu va lua nici un sfanț, întîmple-se orice s-ar întîmpla.

Profesorul fu foarte bucuros de această propunere, și zise că Flieha se întrece pe el însuși. Dacă fiecare ar lucra pentru asociație cu atîta zel și fără interes material, cum face de trei decenii Flieha, lucrurile ar merge mult mai bine.

Lui Flieha îi plăcu așa de mult acest elogiu, încît începu să vorbească plin de încredere despre defectele sale.

— Am două mari cusururi. Îmi plac prea mult animalele. Ieri a trebuit să dau cu umbrela în caii care ne-au adus pînă la urcuș, și asta m-a întors pe dos pentru întreaga zi. Și al doilea, prea mă las ușor ispitit să iau cuvîntul la orice sărbătorire. Dar, dacă mă gîndesc a doua zi la ceea ce am spus față de atîta lume, mă cuprinde deodată o astfel de rușine, că aș fi în stare să-mi dau singur cu pumnii în cap.

— Dar vorbești destul de bine, îl liniști profesorul. La cuvîntarea duminică n-a rîs mai nimeni.

Auzind asta, Flieha se liniști și repetă că, pentru două săptămîni, stă oricînd la dispoziția asociației, chiar și în august, cînd multă lume moare de prea mulți castraveți sau de hidropizie. Nevastă-sa va fi de bună seamă iar contrariată că o lasă singură în prăvălie, dar va avea el grijă să scrie prețul fiecărui sicriu pe capac, astfel că va putea fi servită clientela și fără să fie el de față.

Și așa a și fost. L-au chemat pe Flieha în august la cabană, și unchiul m-a luat și pe mine să-l ajut la lucru. Am făcut scaune, pe care le-a ornamentat cu tot felul de crestături artistice, apoi o știmă a pădurilor care atîrna din tavan și ținea o lampă în brațe, și o vulpe pe care o așeză ca pe o statuie în fața aleii. Și iarna, cînd apăru almanahul aso-

ciației Edelweiss, se pomeni și de noua cabană, și de munca unchiului Flieha.

Aceasta a fost prima excursie pe care am făcut-o cu unchiul Flieha, dar și cea mai frumoasă, căci inaugurarea cabanei a fost o manifestare impresionantă. Mai târziu, când m-am făcut mare, m-am apropiat tot mai mult de unchiul Flieha și, cum începusem pe atunci să umblăm prin cârciumi, îngăduia colegilor mei să doarmă în sicrie de câte ori nu se încumetau să meargă acasă sau li se făcea rău. Le așternea talaj în sicriu și îi ajuta să se lungască înăuntru.

Era un om bun, și — după ce îl lovise damblaua — a murit în anul 1920, spre marea pierdere și părere de rău a tuturor.

VINĂTOARE DE URȘI ÎN TRANSILVANIA

Trenul de Copșa-Mică trase în gara Sibiu la orele 6 seara. Printre călători era și un bărbat de vreo cincizeci de ani, înalt și ars de soare, care ajuta unei doamne mai tinere să coboare din vagon. Din felul în care-și vorbeau se putea vedea că polițea deferentă a bărbatului se datora faptului că se cunoșteau de puțină vreme. Bărbatul vorbea curgător ungurește, dar cu greșelile obișnuite la sașii din Transilvania, și folosea, ca mai toți conaționalii săi — cărora fosta limbă de stat le mai era familiară — expresii arhaice și dialectale pe care maghiarul de baștină le folosește doar cînd și cînd, dar care, prin savoarea lor, plac străinului. Doamna răspundea într-o ungurească curentă sau lua bucurios asupra-și o parte din sarcina taifasului, vorbind, pe cît îi stătea în putință, nemțește. Conversația continua așadar în ambele limbi chiar și atunci cînd domnul și doamna fură întîmpinați pe peronul gării de o pereche mai în vîrstă care așteptase sosirea trenului.

Zărind-o, tînăra din tren se îndreptă cu brațele întinse spre cei doi soți.

— Doamnă Vogt !

O cuprinse în brațe și o sărută. 'Doamna de pe peron o îmbrățișă la rîndul ei cu prietenie, deși cu oarecare stînghereală.

Bărbații își strînseră mîinile, după care micul grup se pierdu în învîlmășeala celor ce se grăbeau spre ieșire. Abia afară, în mijlocul larmei stîrnite de trăsurile care se puneau în mișcare, de claxoanele nerăbdătoare ale automobilelor și de clopotele tramvaielor, putură să mai zăbovească puțin. Aci li se alăturară și niște copii, care îi întîmpinară respectuoși cu un „Bun sosît !” ; apoi se urcară cu toții în două trăsuri de modă veche, care porniră, prin praful străzii, spre partea de jos a orașului.

Perechea care întîmpinase pe noii-sosiți era alcătuită din meșterul tăbăcar Fritz Vogt din Ulița Porții nr. 172, poreclit „Vogt-bondocul”, și soția sa. Doamna care venise la ei în vizită era actrița Ibolyka Keresztesi din Budapesta. Domnul care o însoțise pînă la Sibiu era Sepp, fratele lui Vogt, un industriaș, care tocmai se întorcea dintr-o lungă călătorie de afaceri.

— Cum îi merge lui Hans ? întrebă Ibolyka.

— E la atelier. Nu putea lipsi de acolo, altminteri venea cu noi la gară, răspunse Vogt-bondocul.

— Ah !... A și început să lucreze ? Vă ajută ?

— Da, îmi ajută.

Ibolyka și Sepp Vogt nu erau prea obosiți de lungă lor călătorie. Dar nici Vogt-bondocul n-ar fi consimțit să renunțe la plăcerea de a le arăta fără amîinare întreprinderea pe care o stăpînea împreună cu Sepp. O conduse pe distinsa domnișoară peste tot ; îi arată pieile sărate, butoaiele cu argăseală, calandrul și dispozitivul de finisaj. Spunea cît a costat fiecare dintre mașinile aduse în anii din urmă din Germania, iar Ibolyka constată că e mult de cînd, ca școlăriță, a vizitat, împreună cu colegile ei de clasă, o tăbăcărie. Se minună de

nuanțele vii și variate în care putea fi colorată pielea.

La uscătorie, aerul era mai puțin apăsător decât în încăperile de jos. Acolo îl găsiră și pe Hans. Zvîrli jos pieile grele pe care le ducea pe umăr și se bucură și el de revedere.

— Ce bărbat voinic te-ai făcut!

Hans își privi șortul, apoi brațele bronzate, și Vogt-bondocul răspunse în locul lui :

— Da, da, opt ani nu-s de colo...

Fetei nu i se dădu răgazul să se retragă măcar pentru o oră ca să se odihnească puțin, deși doamna Vogt îi zise :

— Poate că Iby simte nevoia să se odihnească un pic.

Dar Ibolyka se mulțumi să rîdă și, luîndu-i de braț pe Vogt și pe fiul său, acum bărbat în toată firea, porni prin grădina din spatele atelierului.

Toată lumea era bine dispusă. Vogt-bondocul continua să le dea lămuriri, cu tot întunericul care începuse a se lăsa, vorbindu-le de fiecare pom în parte. Soția lui pomeni și de gîndacii care îi stricău zarzavaturile. Numai Hans păsea tăcut, cu pipa lui scurtă între dinți, alături de sărbătoritul oaspete.

Între timp, Sepp se dusesese să-și îmbrățișeze soția și se înapoie urmat de dînsa și de numeroșii săi copii. Așteptă apoi ca soția sa și Ibolyka să-și dea binețe, sărutîndu-se și îmbrățișîndu-se, apoi se asocie și el conversației celorlalți. Ridică un măr rumen căzut în iarba verde și zise :

— Wilhelm Tell nu s-ar fi îndurat nici în ruptul capului să tragă într-un astfel de măr, de teamă să nu-l nimerească... Mai curînd, în starea în care se afla, l-ar fi împărțit cu Gessler, pentru a-l împăca...

Ibolyka zise :

— Dacă ar fi fost atît de simplu, Schiller nu mai apuca să-și scrie piesa.

Sepp, prefăcîndu-se a cugeta adînc, răspunse cu sprîncenele încruntate :

— Se spune că izul merelor putrede îi stimula imaginația în fantasticele complicații ale pieselor

sale. Dacă ar fi avut în sertar mere atît de frumoase, nu i-ar fi trecut niciodată prin cap să facă din ele o țintă pentru arcași.

Fata luă mărul și mușcă din el cu poftă.

Amîndouă familiile se așezară la cină în jurul aceleiași mese lungi. După friptură, Vogt-bondocul se ridică, deși s-ar fi căzut ca Sepp să vorbească, dar la urma urmei el era gazda, și rolul de amfitrion îi revenea lui. Zise așadar :

— Datorăm faptul că ne aflăm cu toții laolaltă iubitului meu frate Sepp, cumnatul și unchiul vostru, care s-a întors cu bine din importanta sa călătorie la Berlin, Hamburg și alte orașe mari, unde, așa cum spune, și-a însușit noi procedee de tăbăcărie și a cumpărat, precum spune, mașini noi, care, cu toate timpurile grele prin care trecem, ne vor aduce cîștiguri mai mari... Datorăm faptul că ne aflăm aci cu toții, de asemenea, iubitei noastre domnișoare Iby, renumita actriță din Budapesta, care în timpul războiului ne-a găzduit cu atîta prietenie și ne-a primit în locuința ei, oferindu-ne un adăpost ferit de primejdiile frontului. Drăguței domnișoare Iby, care, răspunzînd rugămintilor noastre stăruitoare, a găsit în fine drumul spre noi, dîndu-ne astfel prilejul să răspundem în parte mărinimiei ei... bucuriei că se află în mijlocul nostru. Vă rog, așadar, iubitele mele rude, cu mic, cu mare, să-i arătați aceeași dragoste și s-o primiți la fel de bine cum ne-a primit și ea, cu sufletul ei bun...

Ciocniră apoi cu toții — pînă și copiii lui Sepp — paharele cu Ibolyka, ai cărei ochi licăreau de emoție. Bine a făcut cînd s-a hotărît să facă această călătorie! Îi regăsea pe toți neschimbați, la fel ca atunci : pe Sepp, omul de lume, umblat prin atîtea țări, și a cărui înfățișare și comportare aminteau și acum pe cele ale unui ofițer de marină în civil ; pe Fritz, grăsunul, cu fața lui plină și deschisă, și pe soțiile lor atît de la locul lor, deși puțin cam obosite de muncă.

— Cîți ani să aibă acuma ? o întrebă soția lui Sepp pe cumnata ei.

• Dar nu vorbise destul de încet, astfel că și soțul ei auzise întrebarea și probabil că ajunsese și la alte urechi. Atunci Sepp se porni să povestească de zor :

— Cum am ajuns la Berlin, m-am și grăbit să mă duc la prietenii noștri...

— Cred că vreo treizeci și doi, căci pe atunci avea douăzeci de ani și ceva.

— ...era seara târziu, dar străzile erau încă animate. Și e o zarvă pe acolo, de nu te mai auzi nici pe tine ; peste tot mișună vehicule încărcate de călători. Am luat trenul municipal...

— Nu-i dai mai mult de douăzeci...

— ...pentru Dumnezeu ! îți zici când te uiți pe fereastră, vine un tren și intră în tine. Dar trece dedesubt. Și iar privești în sus, și peste tine trece, agățat de cabluri, un alt tren. Tot spațiul pare împinzit de trenuri...

Copiii rîseră. Le plăcea să-l audă pe tatăl lor povestind și încruntînd din sprîncene.

Da, hotărît lucru, toată ambianța, întreg căminul acestor oameni erau așa cum și le închipuise Ibolyka. Pe perete atîrna o fotografie reprezentînd pe Vogt și pe soția lui, tineri și zvelți, ca mire și mireasă. În încăperi erau mobile vechi și frumoase, moștenite din bătrîni, dar și altele mai noi, de un gust mai puțin ales, dar îngrijite și potrivite locului. O tihnă îmbietoare de o simplitate bătrînească. Nu, hotărît lucru, oamenii aceștia nu căutau să pară altceva decît erau în realitate.

Aroma vinului se îmbina în chip plăcut cu fumul țigărilor de foi. Depănau amintiri comune : comitetul de ajutoare din Budapesta, care se îngrijise de ei, și care într-o seară a trimis la locuința Ibolykăi două femei și mai mulți copii, printre care și Hans, pe atunci în vîrstă de cincisprezece ani. Ibolykă, orfană de amîndoi părinții, ocupa, împreună cu o mătușă a ei, tot apartamentul. Ibolyka îi găzduise ; cei doi frați Vogt, venind de pe front, trecuseră grăbiți pe acolo, aducînd cu ei, cum spunea Sepp,

„puțină îmbărbătare și ordine în viața lor strîmto-rată”.

Ibolyka vorbi apoi, cu glasul ei melodios cu accent străin, despre oboselele profesiei ei de ac-triță, de rarele și scurtele ei călătorii de vacanță.

Deodată, pe neașteptate, ușa se deschise cu zgo-mot. În cadrul ei apărură un bătrîn de statură mijlo-cie, cu părul vîlvoi, cu o barbă căruntă și o mustață zburliată, pe piept cu două medalii cu luciu șters. Ibolyka tresări : un cerșetor, de bună seamă, care dă buzna în casa oamenilor !

— Mîine — vînătoare cu hăitași pe Gemănar ! strigă bătrînul.

Sepp zise :

— Nici gînd de așa ceva. Abia am sosit.

— Ba mîine ! stăruie bătrînul. E totul pregătit !

— Exclus, exclus ! se împotrivi contrariată doamna Vogt.

— Într-adevăr, vînătoreea asta vine cam pe ne-pusă-masă, zise Vogt-bondocul.

Bătrînul ridică și mai tare glasul :

— Mîine ! Am spus ! Oamenii din Muntica au și fost înștiințați !

Sepp se ridică, dînd scaunul la o parte.

— Foarte frumos, Krempels, că te-ai îngrijit de vînătoare... Dar nu pot chiar de mîine să urc în munți !

— Numai pe tine te-am așteptat ! Cei din Mun-tica nici n-o să se mai uite la noi, or să ne dușmă-nească și n-o să ne mai închirieze ocolul pentru vînătoare dacă nu ne înființăm mîine acolo. Ursul le-a intrat în turme.

— Krempels, înțelege, vino altă dată !

— Dă-ți și tu seama că avem un oaspete !

Soția lui Sepp era tot atît de contrariată ca și cumnata ei.

Bătrînul năvăli în încăpere, își îndreptă privirile către Ibolyka, se înclină și repetă de cîteva ori :

— Mă numesc Krempels...

— Acum du-te !... Du-te ! Dumneaei e nici mai mult nici mai puțin decît domnișoara Ibolyka, re-

numita actriță din Budapesta, cu care tot nu ai despre ce vorbi.

— Cum ? Ce ? Din Budapesta ? Și se înclină din nou. Mă bucură, stimată domnișoară, să vă cunosc. (Și-i întinse mîna.) Da, acum șaiszeci de ani am fost și eu acolo, cu Radetzky¹, puțin înainte de moartea lui la Milano. Călăream pe un cal bălan...

Pe Ibolyka o izbi un iz de rachiu. Ce-o fi vrînd barbă-sură ăsta ? Cine e ? De ce se simt doamnele atît de stîngerite de cînd a intrat pe ușă ?

Vogt-bondocul îi face semn să iasă, copiii rîd.

— Pe cal îl chema Belizar. Radetzky venea după mine călare pe un murg. Toate femeile din Budapesta priveau spre mine și ziceau : „Vedeți, ăsta-i tînărul Krempels de la Scara Fingerling din Sibiu”.

Își trase scaunul de pe care Sepp se ridicase și, cu totul nepoftit, se așeză, în timp ce pe fața lui Sepp, care fuma rezemat de un scrin, se ivi un zîmbet.

— Mă bucur din inimă să vă cunosc... Se mai vorbește la Budapesta despre mine ?

Ibolyka rîse. Vine cu prea puțină lume în contact. Nu știe.

— Nu, nu... nu cred să se mai vorbească acum despre mine. Nu, m-au uitat ! Dar eu am fost unul dintre tunarii din garda lui Radetzky. Și, unde mai pui, un bun desenator și pictor... Și apoi am mers călare mai departe de la Budapesta la Milano, unde izbuceau mereu tulburări, fiindcă oamenii de-acolo au pe puțin cu 5 litri de sînge mai mult și mai cald decît cei din alte țări... Acolo am dat o nouă bătălie...

Doamna Vogt își împături șervetul.

— Ei hai, lăsați-l să povestească, zise Vogt-bondocul, îngăduitor, sprijinindu-se de masă.

— Deodată-l văd pe Belizar că se cabrează și-și lovește căpățîna de-a mea. Simt ochii că-mi ies din

---

¹ Johann Joseph, conte Radetzky, comandant de oști austriac, născut la 1766, mort în 1858 la Milano. S-a distins în luptele împotriva turcilor.

cap cum tâşnesc mlădiţele din copac... Mi-au dat o îngrijire bună... O doică mi-a picurat în ochi lapte din sînul ei şi mi-au pus pe ochi prişniţe cu felii cît gogoşile, tăiate din inimă de cal. Aşa m-am vindecat...

Hans împinge spre bătrîn un pahar plin. Se apleacă apoi spre Ibolyka şi-i şopteşte :

— Nu-i da nici o crezare.

E atît de aproape de dînsa, încît părul ei îi atinge fruntea. Ea l-a înţeles şi-i face un semn pe sub masă.

— Asta-i povestea ta cu mlădiţele, zice Sepp. Mai dă-i drumul un pic... şi pe urmă du-te !

— Ho ! făcu bătrînul, golind paharul dintr-o sorbitură şi aşezîndu-l apoi pe masă. Ho !... Şi de la Melegano am pornit spre o mănăstire unde urma să poposim !...

Dar aşa de repede nu-i vine-n minte. Trebuie să se mai gîndească puţin, poate că nici nu ştie ce mai urmează, ba încă îl mai întrerupe şi soţia lui Sepp :

— Copiii trebuie să meargă la culcare.

Orice s-ar întîmpla, ea trimite copiii să se culce.

— ...şi ne-am oprit în faţa mănăstirii. Maica stareţă ne ieşi în cale şi spuse răspicat : „Nici un tunar nu va trece pragul acesta !” Dar căpitanul ne ordonă : „Puneţi în baterie ! Direcţia — uşa mănăstirii ! Tempo — şase !” Bum ! Dădurăm drumul unei ghiulele, care izbi uşa de sări în tîndări ca rîmele pe ploaie. Vine şi Radetzky călare şi îmi strigă : „Bravo, Krempels ! În regulă ! Asta e răspunsul pentru cine stă în calea gloriei Austriei !”

Vogt-bondocul se apleacă, vrea să ia apărarea feldmaresalului Radetzky :

— Bătrînul are optzeci şi şase de ani. Nu luaţi seama la ce spune !

— Ho !... Şi-am poposit în mănăstire. Sfintele măicuţe s-au deprins curînd cu noi şi ne-au spus : „De-ar fi întotdeauna război !”

Sepp se uită la ceas :

— Hai, hai, scurteaz-o ! Am făcut în ultimele cinci zile peste şaptezeci de ore cu acceleratul.

— Ți-am povestit vreodată cum l-am desenat eu pe Radetzky ?

— De cincizeci de ori !

— Da, mi-aduc aminte. Ți-am povestit o dată. Dar o să-i placă domnișoarei... La drept vorbind, ar fi tare frumos dacă ați veni și dumneavoastră cu noi. La vînătoare... Pentru dumneavoastră ar fi ceva cu totul nou !... Și... cum spuneam... Vine Radetzky și spune : „Krempels — zise — în topografie văd că ești foarte iscusit. N-ai vrea să mă desenezi și pe mine ? Nevastă-mea o să se bucure...” Acum, gîndiți-vă și dumneavoastră... Am să vă mai povestesc cîte ceva despre omul ăsta... Și, cum spusei... începui de îndată să-i fac portretul. Termin conturul, el se uită și zice : „A ieșit bine, acum hai să bem o bere, și după aceea umpli desenul, îi faci umbrele, și gata !” N-ajungem bine pînă la furgonul-bucătărie, că deodată — bum ! — explodează o blestemată de ghiulea cremoneză drept în blocul meu de desen... După aceea n-am mai găsit altul în toată armata...

— Asta-i povestea cu ghiuleaua cremoneză ! Dacă-i adevărat că ai comunicat celor din Muntica dorința noastră de a merge la vînătoare, trimite un băiat la ei, să le spună că o amînam. Doar, nu fuge ursul.

— Vedeți cum se poartă dumnealor cu un om bătrîn ? În loc să-i zică : „Bine, o luăm și pe domnișoara din Budapesta cu noi la vînătoare de urși...”

— Ar fi minunat !

Ibolyka nu știa ce să mai creadă despre Krempels, despre vînătoria de urși, despre încăpățînarea lui Sepp și despre așteptarea șovăielnică a lui Vogt-bondocul.

— Nu pot să-mi dau seama de cît curaj aș da dovadă. Nu mă pricep de loc. În realitate n-am văzut niciodată cum se trage cu pușca, decît doar la pavilionul de tir. Cum se desfășoară o asemenea vînătoare ? Ar fi într-adevăr minunat dacă m-ați lua și pe mine o dată ; nu-i nevoie să fie numai decît mîine.

— Cum puteți spune așa ceva? Sătenii cer să omorim urșii! Ciobanii nu-și mai pot apăra turmele, într-atît sînt urșii de prădalnici... Mîine-i duminică. E rost și de hăitași, cîți vrem de mulți. Altminteri mai pierdem și dreptul de vînătoare...

— Și cum? Sînt chiar urși adevărați? Și sînt primejdioși? Mai primejdioși decît alții din alte țări? Se dau la oameni? Mușcă? Cum îi împuști?

— La întrebările dumneavoastră nu mai pot răspunde. În casa asta un om bătrîn nu are ce căuta. Plec. Și plec mai cu seamă fiindcă vinul ăsta nu-mi place.

Fritz Vogt îi face semn lui Sepp, și amîndoi trec în camera alăturată.

— Nu vreau să insist, dar mie mi-ar conveni ziua de mîine. Mai tîrziu, în cursul anului, nu știu dacă voi mai putea merge. Numai că, dacă o luăm și pe Ibolyka, o să avem de furcă cu ceilalți vînători și nu mai împușcăm nimic.

— Dacă m-ar îndemna ceva să pornim totuși vînătoria, ar fi doar dorința de a-i face și ei o plăcere. Dar, în cazul acesta, să fim bine înțeleși că nu va fi o vînătoare de urși, ci o simplă plimbare.

Cei de la masă continuau să discute.

— Bărbații noștri au fost vînători de cînd îi știu, spuse cu un suspin stăpîna casei. Dar dacă te măriti vreodată, să-l pui pe logodnicul dumitale să-ți facă jurămint că nu va merge niciodată la vînătoare. Atîtea enervări cu preparativele... Atîta băutură și iar băutură, de nu se mai isprăvește... Cel mai cumpătat dintre bărbați, și tot bea după vînătoare...

— Cine bea? Bărbații voștri? Poate lapte de capră! Ei sînt care ne zoresc mereu spre casă.

— Spune-mi, te rog, doamnă Vogt, ai luat și dumneata parte la o vînătoare de urși?

— N-am fi îndrăznit nici să ne exprimăm măcar asemenea dorință; iar acum nu ne-ar mai face nici o plăcere. Dar dumitale fîi urez din toată inima să fii mai norocoasă și să fii primită cu îngăduință

de către vînători. Voi vorbi cu soțul meu și voi căuta să-l conving...

Dar iată că se-ntoarse la masă și Vogt-bondocul.

— Sepp a spus da ! Plecăm mîine cu duduia Iby la vînătoare.

Bătrînul cu medaliile nu mai pierde nici un cuvîntel în fața izbucnirii de bucurie a actriței și dă să plece. La ușă, tot din locul unde stătuse și la venire, se întoarce și privește cu ochi rătăciți în urmă. Strigă din nou, și Ibolykăi i se făcu din nou frică, iar doamnele se enervară.

— Sînteți cea mai calică și nerecunoscătoare tagmă din oîte am văzut ! Mi-ați dat și mie ceva de mîncare ? Mi-ați dat și altceva decît poșirca asta de vin ? Toți anii mei de vlagă voi mi i-ați luat... Mai vreți acum să-mi acriți și bătrînețile ?

— Bine, bine ! Hai, du-te !

Sepp aduce o desagă goală și e în toane bune.

— Las' că mă duc ! N-aștept să mi-o spui tu ! Și mîine să vii cu rachiul ! Și cu mîncare din belșug ! Și cu pușca mea ! Și cu o manta pentru mine !

Și ușa rămase deschisă după ce bătrînul se făcu nevăzut.

În noaptea aceea, Ibolyka a dormit puțin. De altfel, s-au și culcat tîrziu. Au făcut pregătiri, au scos de prîn lăzi și dulapuri, au mai luat și de pe la vecini ce le mai trebuie ca echipament feminin, iar Hans s-a dus cu bicicleta la miezul nopții, din prieten în prieten de vînătoare, să-i înștiințeze că Sepp Vogt s-a întors și că multășteptata vînătoare pe Gemănar și pe Redei va avea loc mîine.

Se lumina de zi cînd, la 6 dimineata, vînătorii se întîlniră în gară, iar trenul cu locomotiva sub presiune era gata de plecare.

Ibolyka era beată de fericire în aerul acela prbaspăt. De cînd nu mai respirase un aer atît de curat ! De cînd nu mai văzuse pădure și munți adevărați ! Se bucura că i se potriveau bocancii, că purta ciorapi groși, că fusta de sport, împrumutată

de la fiica vecinilor lui Vogt, era bine croită, da, și mai târziu, cînd își va scoate haina de piele și va rămîne în jacheta ajustată, nu-i va sta rău de loc. Îi făcea plăcere pălăria verde pe care i-o împrumutase Hans, și se bucura de făgăduiala lui că va face tot ce-i va sta în putință să-i arate ursul.

Hans pășea apăsător alături de ea, ținînd strîns cureaua de care erau legați cei doi cîini, Hecki și Greif. După ei veneau Vogt-bondocul și fratele lui, așa că tînărul și fata îi ajunseră mai curînd pe ceilalți vînători, care, înconjurați de cîini lăptoși de munte și de vînătoare, așteptau în fața unui vagon de clasa a treia.

— Salut vînătoresc ! zise Hans, și-și scoase pălăria.

— Salut vînătoresc !

Opt fețe străine, nemișcate. Mai la o parte, pe scara vagonului, ședea Krempels. Păru că n-o ia în seamă pe Ibolyka. Ședea pe scară, bălăbănindu-și picioarele. Într-o clipă, Greif și Hecki se repeziră la unul dintre cîini, și-i dete de furcă lui Hans pînă să-i cheme înapoi pe ai lui și să-i despartă de ceilalți.

— Moș Krempels, de ce nu prezinți domnișoarei pe ceilalți domni ? Vezi, doar, că-s ocupat...

Krempels se sculă în picioare.

— Apăi... Dumneaei e domnișoara !...

Trecu un răstimp pînă ce unul dintre bărbați se hotărî să iasă din rînd. „Doctorul Amlacher.” Îi ajută Ibolykăi să-și scoată rucsacul, îl duse în vagon, se întoarse și-i prezentă pe ceilalți domni. Apoi sosiră Sepp și fratele său :

— Salut vînătoresc, servus, servus !

Cel mai călduros fu salutat Sepp. Dădu mîna cu fiecare, pînă și cu Krempels, și zise :

— Am poftit-o și pe domnișoara Ibolyka Keresztes la vînătoria noastră. Desigur că Hans v-a prezentat-o.

— Am prezentat-o eu, mormăi Krempels.

— Cîți sîntem ?

— Nouă. Nouă și cu patru.

— Parcă-mi spusese inima, înainte de a fi ajuns în gară, că o să fim treisprezece, zise Krempels, abia stăpînindu-și un rînjit de satisfacție răutăcioasă.

— Doar n-o să ne facem atîtea griji pentru asta ! Nici măcar nu e așa. Sîntem doisprezece bărbați și o doamnă, care ne va fi ca o stea ocrotitoare și pe care o vom prețui cu toții. Doar nu e ca noi, e o femeie superioară.

— Așa. mai merge. Dacă nu intră la socoteală, merge.

— Nu intră la socoteală, întări Herbert Tim, un omuleț scurt și îndesat, cu umerii largi.

— Nu, nu intră la socoteală, spuse și un altul.

În afară de pușca lui cu trei țevi, Sepp își adusese și vechea lui carabină militară, pe care o trecu lui Krempels.

— Uite-ți pușca. Mantaua e la Hans.

— Mulțumesc... mulțumesc... Nu știu dacă am mai apucat ieri să te rog să aduci și un clondir din țuca ta.

— Da, m-ai rugat. Am adus.

Urcară apoi în vagon. Deși cunoșteau prea bine metehnele celor opt cîini, care ba se hîrjoneau, ba se mîrșiau între ei (Herbert Timm adusese un brăc nou, arțăgos la culme, care lătra sau se repezea să apuce ori de cîte ori un alt cîine îndrăzne să facă o mișcare), aveau multă bătaie de cap să găsească pentru fiecare locul potrivit.

În compartiment mai ardea lumina. Puținii călători, țărani, dormeau în timpul călătoriei, clătînindu-și capetele, un somn mereu întrerupt de gudurile, adulemecările și mîrșielile cîinilor. Între timp, întîile raze de soare poleiau crestele munților, iar coamele și povîrnișurile văii Oltului apărură albăstrii în lumina limpede de toamnă. Nici urmă de ceață ; depărtările tremurau în strălucirea dimineții.

Ibolykăi i se păru curios că fiecare dintre vînători făcea parte dintr-un alt mediu social, judecînd după cultură, situație și avere — fapt de care ei

nu țineau seama, trecînd peste aceste diferențieri și folosind între ei un ton familiar de sinceră prietenie. Actrița află de la Hans că Amlacher e avocat, Herbert Timm — tîmplar, și că printre ei se mai află un birtaș, un țesător, un profesor de gimnaziu, un arhitect, un dentist și un fabricant de bere. Cei mai mulți se tutuiau și mai aveau comun și dialectul lor săsesc care pentru Ibolyka suna ca o limbă străină. E drept că cei așezați în apropierea ei, din condescendență, vorbeau nemțește curat, dar, de cîte ori se adresau unul altuia, treceau la obișnuitul lor dialect.

Ibolyka observă curînd unele nuanțe care-și trăgeau probabil obîrșia din graiul local, de pildă că lui Herbert Timm i se punea numele de familie înaintea celui de botez, iar domnului Julius Gross, profesorul de gimnaziu, nu i se aplică aceeași regulă. Sau că numele de familie puteau căpăta în sufix o anumită terminație, care de altminteri părea să se aplice și denumirii cîinilor, incluzîndu-i într-o anumită caracterizare de nuanță populară. Într-adevăr, pentru a-i deosebi mai precis, erau folosite și numele de familie ale stăpînilor lor, de pildă bracului voinic al lui Sepp Vogt nu-i spuneau altfel decît „Hecki al lui Vogt” sau „Greif al lui Vogt”, pe cîtă vreme cîinelui lui Herbert Timm i se spunea, după cerințele abstracte ale altei rezonanțe, „Herbet Nero” pur și simplu. Mai existau și unele restricții, precum și obiceiuri inexplicabile, ca de exemplu cînd vorbeau de cîinele Lord al domnului Gross, îi ziceau „al profesorului”.

Sepp, Hans, fabricantul de bere, Herbert Timm și Almacher, adică cei mai mulți dintre ei, corespundeau inaginii pe care Ibolyka și-o făcuse dintotdeauna despre un vînător. Atît îmbrăcămintea, cît și echipamentul se potriveau scopului, fiecare piesă era sigură și verificată, dar cu mai multă varietate în alegerea lor decît în cea a cîinilor, ale căror însușiri erau supuse unei selecții riguroase. Singur dentistul, doctorul Thiess, se găsea într-o situație neplăcută. Abia de puțină vreme vînător, se afla

la întâia lui vânătoare în munți și-l luau toți peste picior din pricina echipamentului complicat și a tot felul de tocuri de piele care-i atârnavă de pe umeri. Avea și un ochean pentru ținte îndepărtate, înfășurat în piele scorțoasă, apoi un binoclu de campanie, un dispozitiv de reflector și multe alte obiecte ca : un scaun pliant, un cuțit de vânătoare, un bidon — și vor mai fi fost și altele în rucsacul lui plin.

— Azvîrle-le naibii în prima gîrlă, îi strigă Krempels fără răutate. Azvîrle-le sub primul pod, și scapi și tu de necazuri.

— Dar sînt unelte care au toate un scop important, altminteri industria modernă de articole de vânătoare nu le-ar fi fabricat.

— Ha-ha ! Industria articolelor de vânătoare !

Își smulse amuzat pălăria de pîslă din cap și dete de mai multe ori cu ea de bancheta din față, de stîrni tot praful din ea, iar cîinii ridicară capetele.

— Auziți drăcie ! Industria articolelor de vânătoare ! De șaizeci de ani sînt vînător, și o dată n-am ținut în mînă un ochean de țintit la distanță.

— Dacă-i așa, atunci am șanse să nimeresc din prima zi mai bine decît ai izbutit tu în șaizeci de ani.

— Ha-ha ! Ori nimerеști așa, ori nu nimerеști nici altfel. Dacă ești țintaș bun, nu-ți trebuie nimic afară de pușcă. Dacă nu, nu-ți ajută toate mașinăriile din lume.

— Poate că sînt mai bun vînător cu unelte decît fără. N-am dreptate, domnule Vogt ?

— Fiecare are dreptul să care cu el ce-i place.

— Dar te pomenеști că se sperie de primul iepure ce-i iese în cale. Sau îl apucă amețеala cînd s-o cățara pe prima stîncă. Atunci a aruncat banii pe fereastră... Zvîrle-le dracului la primul copac ! Dă-le încolo și, cînd s-o arăta ursul, te gîndești numai să tragi, nu te mai gîndești la aparate !...

Krempels nu purta de astă dată medaliile. Trupul uscățiv îi era îmbrăcat într-o haină de aba ponoșită, și picioarele slăbănoage erau înfășurate în

jambiere de piele. Pălăria ȕuguiată îi cădea pînă peste ochi, iar gulerul surtucului era ridicat. Capul, urechile și fruntea îi dispăreau sub pălărie; i se mai vedeau doar ochii jucăuși, nasul turtit și roșu și barba încărunțită.

Cînd Krempels ieși o clipă pe platforma vagonului, Ibolyka își exprimă temerea ca nu cumva din pricina eforturilor și a oboselii să-i stingherească pe vînători, dar că era destul să-l vadă pe bătrîn ca să-i revină încrederea și să fie sigură că va putea îndura greutățile ca și el.

— Aleargă pe munte ca un ogar. De multe ori mai abitir ca unul tînăr. Să nu crezi cumva că n-o duce la tăvăleală.

— Mă bizui pe el.

— Nu zic, s-a întîmplat uneori să n-o mai poată lua din loc, să cadă de oboseală. Dar asta mai rar.

Krempels rămase mai multă vreme afară pe platformă, așa că putură vorbi despre dînsul în liniște. Krempels fusese tăbăcar pe vremuri, avusese avere, era vînător pasionat, dar se ținea prea puțin de meserie, risipind de-a surda banii. După ce scăpătase, Vogt l-a luat în întreprinderea lui, ținîndu-l pînă ce, mereu arțăgos și gata de ceartă, devenise nesuferit. Acum o duce greu. Nu-și poate plăti nici măcar taxele permisului de purtat armă. Să nu afle cumva jandarmul că nu are permisul, că-i ia dreptul să mai fie vînător.

Din spusele oamenilor, Ibolyka ghicise mai multe decît auzise. Nu-l luau în serios pe bătrîn, dar îi îngăduiau totuși multe. Părea să-și impună întotdeauna voința, și asta o putuse constata încă din seara trecută. Se supuneau toanelor lui și îl ascultau pe acest „tunar de gardă” al feldmareșalului Radetzky.

— E arțăgos, nedrept, sîcîitor și nu te poți bizui pe el... zise doctorul Amlacher.

— Atunci, de ce-l mai luați cu dumneavoastră?

— La întrebarea asta e mai greu de răspuns.

— La urma urmei, noiăștia, mai vîrstnicii, de

la el am învățat să vînăm, zise pe gînduri Sepp Vogt.

Călătoria nu dură mai mult de o oră. Trenul trecu peste Olt și se opri în apropierea malului, într-o mică gară, o așezare tristă și tăcută la poalele munților, înconjurată din toate părțile de porumbiști. Cătunul Muntica, unde așteptau hăitașii, se afla cam la jumătate de oră de mers pe jos. Pe drumul de țară, pietruit cu bolovani, rezervat pentru puținele vehicule — puteau să se scurgă zile și săptămîni în șir pînă să treacă spre gară vreo căruță trasă de cai sau vreun car cu boi. La cîțiva pași de drum se făcea o cărăruie, care, trecînd prin lanuri de porumb în bună parte cules, ducea spre valea apropiată. Iată că se ivi acum și lanțul prăpăstios al Carpaților desfășurîndu-și în imediată apropiere văile împădurite, ruginii, de toamnă, galbenul pădurii țarmurind priveliștea de jur împrejur. Pădure și iar pădure, și mai departe, sus plaiuri verzi și creste în neclintire.

Clopotnița de lemn din Muntica se zărea din dărătul unui dîmb. Dinapoia gardurilor burdușite și cîrpite se iviră acoperișuri de șindrilă și bordeie spoite în albastru. În marginea satului, lîngă o troiță cu un sfînt pictat pe o tablă ruginită, se jucau niște copii desculți, care, cu priviri uimite, urmăreau pe vînători. Fetițele purtau cămășuțe curate, lungi pînă la glezne, cu rîuri negre cusute-n cruci, mîneci înfoiate și, în cinstea duminicii, cu brîie late în culorile naționale romînești.

— N-ați auzit, s-a bătut ieri toba pe aici?

— Da, da, răspunseră cîțiva copii mai răsăriți. Am auzit că s-a bătut ieri toba.

— Așadar, vezi! Gligor a îndeplinit porunca. L-am văzut deunăzi în oraș și m-am înțeles cu el în toate privințele.

Ajunseră în dreptul cîrciumii din fața bisericii, dar acolo nu se aflau decît pădurarul Gligor, un om vînjos, plăcut la înfățișare, îmbrăcat în portul țăranilor romîni. Purta și el straie de sărbătoare.

— Te duci la biserică ? întrebă indignat Krem-pels, fiindcă nu era de față nici un hăitaș.

— Păi dacă-i vînătoare, om merge la vînătoare, răspunse Gligor.

— Unde ți-i mîncarea, pușca, unde-s hăitașii ?

— Mai batem o dată toba.

— Mă așteptam eu la una ca asta, zise Sepp și-și puse rucsacul pe lavița din fața cîrciumii.

— N-ai pus de ieri să li se dea de veste ?

— Ba da, am pus să bată și toba, ca ăia de-or veni cu noi să se hotărască din timp. Ia, acum au să afle că ați sosit cu adevărat și o să se adune cu toții aici.

— Ascultă, Krempels, aș vrea să văd și eu o dată că faci lucrurile cum trebuie.

— Cum trebuie ? Și nu sînt cum trebuie ? Uite că vine și toboșarul... Uite mai încolo și niște oameni pe care o să-i înduplecăm... Și apoi, nu e cu-minte să ne odihnim și noi cîteva minute ? Privește : domnișoara din Budapesta nu mai poate de cald...

Vînătorii erau contrariați, dar se liniștiră îndată. Se așteptaseră la întîrzierea asta.

— Jucați taroc ?

Herbert Timm își legă cîinele de parmaclîcul scării și scoase un pachet de cărți de joc din buzunar.

— Nu, Ibolyka nu știe să joace taroc.

— Nu ?

Timm nu se arată cine știe ce mirat. Părea să spună : „Nici nu m-am așteptat la altceva !”

Aprodul primăriei, un om mai în vîrstă, îmbrăcat țărănește, purta toba atîrnată de-o chingă împodobită cu ciucuri negru-galbeni ; o tobă veche, din vremea austriecilor, care-și făcea datoria să aducă, gălăgioasă și pe un timbru de bas, veștile la cunoștința tuturor.

Toboșarul se opri scurt, în poziție de drepti.

— Dă-i drumul repede ! ziseră vînătorii, strînși roată în jurul lui. Cît mai repede. Cît timp îți trebuie ție ca să ajungi de la un capăt la altul ?

Îl tutuia, făcînd pe prietenoșii. Îl cunoșteau de mulți ani și se aveau bine cu toți vechii cunoscuți din comună.

— Dă-i drumul repede, zise Krempels. Am comandat și niște răchiu la cîrciumă.

— Dacă-i dau zor, apoi ține cam o juma' de ceas.

— Hai, dă-i zor !

Toba începu să bată în fața bisericii. Ferestrele se deschiseră.

— „Lă cunoștința tuturor !... Vînătoarea anunțată pentru apărarea oilor are loc astăzi... Fiecare gospodărie să dea cîte un hăitaș ! Hăitașii, avînd cu ei hrană rece pentru o zi, să se prezinte în fața cîrciumii !”

Cătunul Muntica, alcătuit dintr-o singură uliță, numără vreo șapte sute de suflete. Dar ulița se întinde nesfîrșită înspre vale. Casele sînt despărțite prin locuri virane, pietroase, umbrite ici și colo de cîte un copac, iar de-a lungul pîrăului se înșiră — una după alta — măcinătoare, joagăre și mori de tip vechi, care, așa mici cum erau, tot adăugau ceva la lungimea uliței satului.

Din cîrciumă, dintr-o încăpere îngustă în care birtașul păstra băuturile îndărătul unor gratii de lemn, aduseră în uliță o masă, și Herbert Timm începu cu prietenii săi o partidă de taroc, în timp ce Vogt-bondocul își citea ziarul, iar fabricantul de bere își lua gustarea de dimineată. Norișorii de praf stîrniți de cei care mergeau la slujba de duminică dimineată — ultimii norișori pîlpîiau împreună cu lumînările care se aprindeau în bisericuță — nu se așezaseră încă. În fața podului, tîrnurile mînuite de copii înlăturau cîteva paie uscate. Se formau întiile pîlcuri de țărani bătrîni, așteptînd să intre în biserică. Se apropiară de Sepp Vogt. Unii dintre ei își aveau oile în munți.

Zău, n-ar fi de loc rău dacă domnii ar împușca ceva. La stîncă Redeiului, de vreo zece zile, la tîrlă, în fiecare noapte, tot dă năvală un urs, și de fiecare dată sfîșie mai multe oi, ba se arată

chiar atît de cutezător, încît deunăzi, cînd au dat cîinii de veste că a venit ursul, și ciobanii au alergat într-acolo cu surcele aprinse și cu strigăte, a dat buzna printre ei și a călcat în picioare tot ce i-a ieșit în cale. Mai mulți dintre ei au rămas acolo cu oasele frînte, iar la capătul celălalt al tîrlei, ursul s-a făcut nevăzut în întunericul ploios, ducînd și două oi cu el, dispărînd în bezna umedă.

Hăitașii, chipuri de țărani, printre ei băieți abia răsăriți și fete cu bețe și huruitoare, ba chiar și cu o trîmbiță de bîlci, se adunară încetul cu încetul. Fiecare dintre ei ținea în mînă cîte o traistă, pe care o puteau atîrna de încheietura mîinii și în care își aveau mîncarea.

— Unde-i jandarmul? răcni Krempels. Să vie jandarmul!

Cîrciumarul trimise după jandarm, care sosi de îndată, îmbrăcat în uniformă curată și cu arma la umăr.

— Unde-s oamenii? Ce fel de socoteală e asta? Toboșarul cutreieră tot satul și răgușește strigînd — și asta îi e isprava! Nu poți să-i mai împingi și dumneata? Nu poți veni și dumneata să urci cu noi pe Gemănar și să-i hăituiești? Cunoști doar societatea noastră vînătorească, cunoști pe domnul Vogt. Dacă vîi cumva la oraș, o să-ți dăruiască piele pentru o pereche de cizme.

Jandarmul se îndepărtă făgăduind să facă ce-i va sta în putință; plecă și pădurarul Gligor acasă, ca să se îmbrace de munte și să-și aducă pușca.

Dură mult. Bătuse și toaca din clopotniță pînă să se constate că s-au strîns în sfîrșit destui hăitași, la care se mai alăturaseră între timp și cîțiva băieți și bărbați în putere, așa că la un loc, bărbați, băieți, betegi și copii, erau vreo treizeci. Li se făgădui obișnuita simbrîie, după care luară în primire cîinii legați laolaltă. Apoi întreg alaiul pestriț și limbut porni sub comanda pădurarului Gligor care avea să conducă hăituiala, și a jandarmului. Curînd după aceea, putură fi văzuți urcînd pe cărăruia de turme răsfirată în trepte,

de pe coasta străjuită de tufișe dese, care pornea din dosul bisericii, pînă ce dispărură cu toții.

Vînătorii socoteau că hăitașii vor ajunge cam în două ore pe povîrnișul de nord al Gemănarului. Acolo Gligor avea să zăvorască întregul ținut rîpos și năpădit de verdeață, de la albia pîrăului pînă în piscul muntelui, și să întindă lanțul hăitașilor, care să înainteze treptat, înspre apus, de-a lungul jgheabului, al desigurilor și al ținutului împădurit, pînă la Redei, în timp ce cîțiva oameni de nădejde să ațină calea sălbăticiunii, sus pe creastă și jos la albia pîrăului. Hăituiala avea să țină cel puțin alte două ore. Așadar, nici gînd să se termine înainte de ora 1 după amiază.

Vînătorii nu aveau de ce să se grăbească să ajungă la coasta de răsărit a Redeiului, unde aveau să fie rînduite posturile de tragere. Totuși, porniră și ei de îndată, merșeră o bucată de drum în urma sătenilor, pînă la o egală înălțime, după care se lăsară la vale, de unde o potecă ducea prin făget de-a dreptul la Redei.

Deodată, o minunată priveliște li se înfățișă, larg deschisă. Gemănarul și vecinul său, Redeiul, care, în șirul săltăreț al Carpaților sudici, semănau de la mare depărtare cu spinarea lată a unui bour uriaș, se înălțau acum ca doi munți cu totul deosebiți, masivi și împăduriți, legați printr-un greabăn înalt și urmînd paralel aceeași direcție în lungime; totuși, unul dintre ei, Redeiul, înainta cam cu 200 de metri mai mult spre șes. Greabănul înverzit de la buza pădurii de brad, care unea cei doi munți, era ținta vînătorilor.

Soarele se revărsa limpede pe frunzele galbene de fag. Răcoarea dimineții descreștea între trunchiurile înalte și drepte. Șoaptele văii urcau tot mai lin, mai pierdut.

Talang-balang... Talang-balang... Ce-o mai fi însemnînd asta? Venea parcă dinspre costișa pădurii spre vale. O talangă la gîtul vreunei vaci? Pe aici nu prea erau vaci.

Vînătorii ascultau cu încordare. Sunetul se apropia mereu, le venea în cale parcă adus de vînt, talang-balang...

Poteca se proptea în mersul ei oblu de povîrnișul abrupt, trecea pe lîngă o crăpătură de stîncă din care — printre copaci răsturnați, mărăciniș și tufe de zmeură — țîșnea un izvor. Balanga! Sunetul metalic tremurător răsună aci din nou.

În locul unde firul de apă șerpuia peste potecă, se ivi din frunzișul încîlcit statura unui bărbat îmbrăcat în haine de culoare închisă. Pe cap avea un fel de pălărie înaltă, neagră, cilindrică, fără margini, ceva mai lată sus, trasă peste părul castaniu și lung, care-i atîrna în plete pînă pe umeri. Pe trup purta o rasă largă, iar tălpile goale îi erau ocrotite de sandale. Era un călugăr. Alături de dînsul, culcat la pămînt și cu limba scoasă de căldură, un ciîne ciobănesc.

— O, domnilor, zise călugărul, privindu-i blînd cu ochii lui căprui, în timp ce pe buzele încadrate de o barbă moale de bărbat tînăr plutea un surîs; o, domnilor, mă temeam că n-am să vă întîlnesc. Rămase nemișcat locului, ridicînd doar mîinile, în chip de salut. O, domnilor, mi-au spus tăietorii de lemne că s-a bătut toba ieri dimineață la Muntica, precum că veți veni. Vă rog să fiți îngăduitori! Vă rog să-l cruțați pe Ionică al meu, pe care l-am crescut de cînd era numai de-o șchioapă și care de trei zile a fugit de la mănăstire și nu s-a mai întors.

Vînătorii aflară astfel că tînărul călugăr, care trăia într-o mănăstire îndepărtată din fundul unei păduri, crescuse, timp de mai bine de doi ani, un urs, credinciosul lui prieten și cel mai bun tovarăș de joacă al ciinelui, și că de trei zile îl tot caută pretutindeni; oameni străini l-au speriat și l-au alungat în pădure. Dar el a adus cu sine tigaia de tablă cu care îl chema pe Ionică zilnic la masă și cu care ursul era obișnuit — și, zicînd aceasta, călugărul ridică de pe jos, de lîngă izvor, tigaia

de tablă și scoase din mîneca largă o nuia asemănătoare cu un băț de bătut toba.

În felul oamenilor evlavioși, se apropie de cel care i se părea a fi cel mai vîrstnic și mai demn de cinste dintre bărbați, de Krempels, și îl imploră :

— Cruțați-mi ursul ! Cruțați-l pe Ionică dacă s-o fi alăturat fiarelor sălbatice. Mă voi ruga cerului să se milostivească și de dumneavoastră în ceasuri grele. Cruțați-l, căci e de ajuns să mă zărească pe mine sau pe cîinele meu sau numai să audă sunetul tinichelei, ca pe loc să se îmblînzească iarăși.

Ibolyka se simțea cuprinsă de înduioșare și de neliniște. Se temea ca nu cumva Krempels să-l repeadă pe călugăr, să nu-i ia rugăminta în rîs, să nu-l facă de ocară pe bietul om. Dar Krempels se mulțumi să murmure :

— Nu sînt eu mai mare peste vînătoare... Vorbește cu dumnealui...

Și, pășind peste izvor, porni mai departe.

— Cum putem să-ți recunoaștem ursul ? întrebă Vogt-bondocul.

— O, are doi ani și jumătate. O, e de culoare castaniu-deschis, mai deschis ca la alți urși... O, poartă o zgardă neagră de piele, lată de trei degete.

— Cum să-i vedem zgarda dacă o ia la goană prin tufiș ?

O, călugărul era gata să-i însoțească, el ar putea recunoaște ursul la timp, ursul și-ar simți stăpînul de departe și ar grăbi spre dînsul, vînătorii nu ar trebui să se îndoiască nici o clipă că e Ionică.

— Dar n-ai să poți fi alături de fiecare trăgător. Doar ne vom despărți unul de altul.

— Unde veți fi dumneavoastră, domnule, acolo am să fiu și eu. O să bage el de seamă că îl caut, că eu sînt cu dumneavoastră.

Sepp făcu haz. Îi îngădui călugărului să-i însoțească, dar îi ceru să-i făgăduiască solemn că nu va tulbura cu nimic tăcerea vînătorilor. Va fi vai

de el dacă, din pricina lui, vreo sălbăticiune ar scăpa sau ar da buzna printre hăitași.

Poposiră la izvor. Călugărul legă cîinele de un copac, umblă bucuros printre ceilalți, și cînd porniră mai departe se dovedi a fi un cățărător iscusit pe urcușurile abrupte. Deși petrecuse trei nopți de-a rîndul sub cerul liber, nu trăda nici un fel de oboseală și îndruga vrute și nevrute cu Hans și cu frații Vogt. Cîinele, legat, rămase în urmă.

Îmbufnați, Herbert Timm și însoțitorii lui urcau de zor, mai departe, fără oprire. Tăceau. Ibolyka își dădu seama că se uitau urît la călugăr și că privirile li se întorceau mult mai des ca înainte, către ea.

Ajunseră la capătul făgetului. Pe nesimțite se treziră în mijlocul molifților întunecați și acoperiți de mușchi, pe nesimțite se iviră printre împletituri de rădăcini stînci tot mai înalte. Trecură peste întîia costișă de prundiș, și după aceea venea pădurea de brazi, joasă, uscată și răvășită. Se aflau aproape sub vîrfurile Redeiului, pe coasta de răsărit, a cărei coamă principală, rămasă mult în urmă pe dreapta, nu se mai putea zări. Dar cu atît mai limpede se întindea în față, pe stînga, masa compactă a Gemănarului, creștetul lui lat și rîpos, cu toate șanțurile și coborîșurile, cu toate desîșurile și colinele lui verzi, iar sus — lanțul de piscuri cenușii, întrerupt doar de rare fișii de iarbă.

În depărtare se zărea o turmă, cu oile mițoase, împrăștiate, păscînd agale în curmătura greabă-nului.

Un vultur de stîncă și un sunet pierdut.

Spre răsărit — alte creste, piscuri îndrăznețe, creștete rotunjite, o uriașă învălurare scăldată în soare.

La capătul apropiat al Gemănarului, spre apus, se ivea un povîrniș de stîncă pleșuvă, pornind de la jumătatea muntelui oblu și, revărsîndu-se spre vale, înălțîndu-se apoi spre un tărîm necălcăt încă de nici un om, nici de vreo sălbăticiune, pînă-n

coasta greabănului pe care se aflau acum vînătorii. Erau toți de părere că fiara fugară avea să-și caute adăpost pe această coastă. Dacă urșii se vor găsi în calea hăitașilor, nu se vor îndepărta de pădure și de zmeurișuri decît în caz de extremă primejdie ; vor prefera să se ferească de treptele piscurilor descoperite și nu vor coborî în vale, ci vor rămîne pe coastă și vor coti din sus de rîpă, pe povîrnișul greabănului care le asigură fuga, ori de pe masivul Redeiului și lanțurile învecinate, înspre înălțimile nesfîrșite.

Sepp Vogt așază vînătorii în linie oblică, de la coastă pînă aproape de creste. La capătul de sus stătea Krempels, iar la oarecare depărtare de el — Hans cu Ibolyka. Pîneau printre trunchiuri ciuntite, lîngă tufe calde de afine. Abia de acolo începea pădurea, ascunzînd vederii pe ceilalți vînători și pe călugăr, și se întindea tot mai deasă, dar ceva mai limpede — înspre vale.

Vîntul răcoros bătea, cum spunea Hans, din direcția bună. Ibolyka își îmbracă din nou jacheta. Cu capul sprijinit pe rucsac, cu ochii pierduți în largul măreței priveliști, își revenea cu încetul din oboseală.

Deodată apăru Vogt-bondocul și șopti :

— Cînd s-o arăta, să nu trageți... Abia cînd o trece în bătaia puștii... Cînd s-o ivi în întregime... sînge rece... al doilea glonte...

— Da... da... își pierdu răbdarea și se mînie Hans, da, da ! Știu și eu ce am de făcut.

Noroc că Vogt se îndepărtase repede ! Hans iscodi apoi cu încordare zarea, din dreapta spre Gemănar.

Trecu un răstimp mai îndelung.

Nimic nu mișca.

Ba da, totuși ! Acolo ! Acolo în depărtare, pe un dîmb, se zăresc acum hăitașii. Sus, Gligor, ușor de recunoscut, după glasul lui îndemnîndu-i și pe ceilalți, se aude limpede : „Dați cu gura ! Dați cu gura ! Răcniți !”

Vîntul aducea încioace toată larma. Strigau, roteau huruitoarele de lemn, loveau cu bîtele în piatră și trunchiuri. Jucăria de copil, trîmbița de bîlci, suna atacul c-un glas subțire și spart.

„La dreapta ! Țineți dreapta !”

Dispărură deodată într-o vîlcea. Nu se mai auzea acum nimic. Totuși, cîțiva dintre ei scoaseră capul dintre hățșuri. Trebuie să fi zărit ei ceva, vreun semn, ori poate urme proaspete. „Ursu, mă !” zbierau din rășputeri, „ursu, mă-ă-ă !” Nu mai era nevoie să-i îndemne nimeni. În față pășea fratele lui Gligor, cel cu căciula țuguiată, cu brațul țea-păn, frînt de mult la încheietură de un urs ; apoi micuța Chiva, cea care mergea în fruntea fetelor : și-a pierdut abia acum doi ani tatăl, cu pieptul zdrobit de strînsoarea altui urs. De bună seamă, Gligor și vînătorii aveau de ce să fie mulțumiți, hăitașii răcneau din propriu îndemn, zbierau din fundul rărunchilor. „Mai încet !” Iar li se deschidea o curmătură în cale ; acum va dura mai mult pînă o vor străbate. Din nou răsunară huruitoarele, loviturile, trompeta, și apoi din nou tăcere.

Larma și strigătele îl stîrniră pe Hans. Ingenunche îndărătul unui copac și își aținti privirea peste cotitura care ducea spre Gemănar. Firește, sălbăticiunea o s-o ia cu mult înaintea hăitașilor ; trebuie de pe acum să te aștepti la orice.

— Hans, șopti Ibolyka agitată, răsufînd din greu. Cîți sînt ?

Tînărul ridică din umeri.

— Cam cîți... în medie...

— Nici unul... ani de-a rîndul nici unul... apoi au fost trei... și anul trecut la Bistrița o duzină întreagă în bătaia puștilor.

— Poți trage numai de două ori... Apoi pe unde o luăm la fugă ?

Hans asculta. Cîinii ! Cîinii gonesc pe undeva. Lătrau îndîrjit din ce în ce mai mulți. Lătrături precipitate, furioase, neînterupte.

Hans e numai încordare, o clocotitoare, fierbinte, înfrigurată încordare. Ibolyka se tîrăște tot mai

aproape de dînsul. Încotro se îndreaptă privirile lui Hans, se îndreaptă și ale ei. Hans și-a scos pălăria, părul îi e năclăit de sudoare.

Cîinii au trecut cu mult dincolo de lanțul hăitașilor. Acum stau locului. Nu mai aleargă. Cît sînt de întăriți! Sînt ca turbați! Au încolțit vînatul.

Urs sau mistreț. Zgomote nelămurite, înfundate.

— Acum ai avea ce vedea!...

Hans sare hotărit înainte, vrea să se repeadă prin hățiș.

— Hai cu mine... Trebuie să stai lîngă mine... Vino, dacă vrei să vezi!...

Ibolyka îl urmează în tăcere, nu știe nici ea cum, calcă șovăind în urma lui, ajung la poteca turmelor, potecă fără pietre, care duce în jurul cotiturii, și dacă zoresc puțin, sînt în jumătate de minut pe Gemănar. Hans aleargă și aude:

— Secătură! Secătură!

Krempels aleargă și el, cu pași iuți și apăsați, ține arma strîns cu amîndouă mîinile, fuge cu capul înainte, nu i se vede decît pălăria verde și țuguiată și barba sură, gîfîie, dar aleargă din răsuputeri mai departe. E acum în dreptul lor, e la fel de sprinten, numai că poteca pe care aleargă el e ceva mai înaltă; pietre se rostogolesc la vale și sar printre picioarele lor grăbite, dar lui Krempels nu-i pasă.

Trebuie să se fi întîmplat ceva neobișnuit acolo, la cîini. Ceva groaznic trebuie să se fi întîmplat acolo. Hans întoarce capul, Ibolyka îl ajunge din urmă, și din nou iuțesc pașii.

— Secătură! Auzi dumneata, să părăsești postul!...

— Tata mi-a dat voie...

— Tatăl tău... habar n-are... la o parte cu muierea!

Strigătele îndepărtate ale hăitașilor cresc. „Ursu, mă-ă-ă!” Trîmbița e aproape spartă, sunetul, înfundat, abia că se mai aude.

Hans ajunge la capătul cotiturii, poteca o ia brusc la stînga, tînărul e pe Gemănar.

— Hans ! geme plîngăreț, Ibolyka ; genunchii îi tremură, tremură toată și ea.

— Secătură ! Afară din vînătoare cu fusta !

Krempels zorește în salturi după ei, poticnindu-se mereu îi ajunge din urmă, mai face cîtiva pași, acum sare coasta către povîrnișul abrupt, în de-siș, în sălbăticie.

Hans trebuie să-și urmeze drumul pe potecă, n-a mai fost niciodată pe aici, o ia de-a lungul coastei pe cît se poate.

Apoi cotește și dînsul.

Bocancii alunecă pe pămîntul umed. Crengile îi biciuiesc obrazul. Ghimpii îi înțeapă degetele. Tot mai adînc, tot mai povîrnit, la vale.

Pst ! Pst ! Cîinii s-au apropiat, par să nu mai poată răsufla, latră tot mai răgușit. Chelălăie, clefăie și urlă tînguitor. Pst ! Cu toată zarva ce o fac, tăcerea trebuie păstrată...

Hans se tîrîie, se apleacă, alunecă, se cațără printre pietre. Acum împinge carabina pe ridicătură, se proptește în mîini, ajunge deasupra, o trage și pe Ibolyka după el, îi arată prin semne cum să se lase de partea cealaltă a stîncii. Ea calcă pe palma lui, pe genunchii lui zdraveni. Printre tufişuri alunecă amîndoi pînă la margine.

Ochiul caută să pătrundă prin lumina slabă. E o peșteră acoperită de ierburi sau o văgăună. De partea cealaltă — un perete de stîncă, deasupra — copaci și hățiș. Cîinii, jos pe o ieșitură, se reped încordați în dreapta, iată-i printre tufe, dar sînt greu de recunoscut, unul dintre ei se răsucesce în aer, cade de parcă ar fi fost aruncat, pare să fie cîinele lui Timm. Trupurile le tremură, sînt ca turbați, se retrag cu picioarele dindărăt încovoiate. O piatră sau un lemn vîjiie după dînsii, tufele foșnesc și se clatină ca zgîlțuite de vînt.

Cîinii sînt acum pe o pîrtie îngustă ; se zărește ca o panglică cum șerpuiește de-a lungul peretelui de stîncă și apoi se lărgeste. Nu poți ști cît

de jos se lasă coasta ; ici și colo, tufele o acoperă. Nu se vede decît o fișie îngustă și numai o parte din locul lărgit, și iar se rostogolește o piatră, dar de astă dată se prăvălește în gol.

Dindărătul unei stînci care se înalță ca un stîlp din marginea colbăită, se ivește o arătare întune-cată. Se apropie. Se aude un mormăit. Hans ridică arma.

Ursul se oprește deodată, singur pe pîrtie, stă ridicat pe labele dinapoi, cu spatele rezemat de peretele stîncii, face o mișcare de parcă ar trece laba peste marginea steiului și azvîrle o sfărîmătură de stîncă în desiş. Stă neclintit, mlădiu și sigur de sine, pe locul lui, cu urechile ciulite, cu botul căscat, doar capul și-l împinge mînios înainte. Acum ! Foc !

Hans a alergat și, cu răsufierea încă tăiată, a dus pușca la ochi, țintește, dar — ăsta e Hecki ! Da, Hecki, apărut de după un bolovan și acoperind ținta, sări deodată urlînd, prelung.

Totuși, nu ! Cîinii adulmecă, latră și năvălesc din două direcții diferite. În față, acolo unde tufișul coastei acoperă locul lărgit, unde povîrnișul reîncepe, se mișcă ceva. Ceva negru, masiv, care stă la margine și nu-l poți recunoaște.

Urlînd răgușit, liota de cîini se repede din nou . Nero, Lord, Greif și iarăși Hecki. Cîind ceilalți își arată colții, el înhață și mușcă cu putere. Dar iată că sare iarăși înapoi și zboară în vîrtej, pînă-n marginea prăpastiei. Dar primește o nouă lovitură. Brusc, ca o minge zvîrlită înapoi, cade și rămîne întins locului.

Atunci porni din stînga, de sus, o împușcătură. Ursul trece dintr-un salt peste o rădăcină înaltă, peste un copac uscat care s-a prăvălit cîndva de sus și a rămas agățat de rădăcină, și apoi dispare. Fiara cea neagră, puternică, de nerecunoscut, pare să se repeadă în bătaia focului. Nu, năvălește înainte și sare pe locșorul rămas liber. E un mistreț. Vrea să-și urmeze drumul pe poteca de pe margine. Cîinii îl împresoară, îl scutură, sar asu-

pra lui. Mistrețul dă îndărăt, revine la locul dieraint, bufnind și rostogolindu-se ca o avalanșă de pietre, ajunge printre crăci pînă la povîrniș și se duce de-a dura, zdrobind, zdrobind totul în cale, în prăpastie.

O dată cu împușcătura, lătratul cîinilor s-a în-tețit. Nu mai știu nici ei încotro să se îndrepte. O iau, învălmășiți, unii spre dreapta după cotitură, peste rădăcini, pe urma ursului, ceilalți lă-trînd spre adîncime, de-a lungul potecii de costișe. Numai Hecki rămîne la pămînt. Înaltă puțin capul, vrea dintr-o smucitură să se ridice, nu poate. Vrea să se sprijine pe labele din față, să-și înalțe piep-tul, dar cade din nou fără putere.

Liniștea începe să se lase. Obrazul tînărului e aprins, ochii îi sînt umezi : e gata să plîngă de mînie, de îndîrjire și de necaz.

De partea cealaltă a văgăunii, tufișul se des-pică, și Krempels se uită în vale. Crăcile se îm-preună din nou înaintea lui, pietrele trosnesc sub pașii lui și apare de aproape, drept în fața lui, Hans.

— Moș Krempels... E pentru a treia oară ! Asta-i a treia oară... că mi-l gonești !

— Pe cine ți-am gonit ? L-am împușcat doar !

Hans își trece mîneca peste obraz, poate că nu-s decît broboane de sudoare, înghite cu greu o dată și apoi încă o dată.

— Da, da, mistrețul ! Îi atîrnau și mațele afară... Dar ursul...

— Mi se pare că visezi. Unde ai văzut tu urs ?

Hecki l-a zărit pe Hans, i-a auzit glasul. Se su-cește și schelălăie, încearcă iar să se ridice, urlă jalnic. Hans vede că pieptul și burta îi sînt zdro-bite și duce arma la ochi. Hecki întinde capul și-l privește nemișcat.

După ce răsună împușcătura, Krempels se apleacă și mai tare deasupra povîrnișului și în-treabă :

— Care ești ăla? Tînărul nu-l răspunde. Apoi, către Ibolyka : Trebuie să urcăm înapoi pe același drum.

Krempels, Hans și Ibolyka, cei mai apropiați de Gemănar, își părăsiseră posturile fără să înștiințeze pe Sepp Vogt și pe ceilalți. Aceștia i-au văzut desigur pe cînd alergau de-a lungul coastei, au auzit cîinii lătrînd și apoi cele două împușcături. Așteptau de bună seamă ca vînătorii din aripa dreaptă să se întoarcă în curînd și voiau totodată să afle ce au doborît.

Într-adevăr, nu trecu mult, și Hans cu Ibolyka se întoarseră la locurile lor, iar peste puțin se apropie și Krempels, îndreptîndu-se spre creastă. Șirul hăitașilor se apropiase în acest răstimp. Înaintînd prin desişuri și crăpături, mai încet decît s-ar fi crezut, oamenii se aflau încă prea departe ca să fi auzit împușcăturile din vale, așa că pășeau netulburați, ba încetinind, ba zorind pașii. Fetele mergeau toate laolaltă și cîntau. Și schilozii își aveau grupa lor, cîtiva șchiopătau în urma celorlalți, iar Gligor îi certa : „Împrăștiati-vă cum trebuie ! În lanț ! Mai încet cei din față !” Bătutul din bețe și strigătele sunau acum obosit și pierdut.

Ibolyka ar fi vrut ca Hans să-i explice tot ce văzuse ea în grabă, dar iar trebuia să păstrezi tăcere și să privești țintă spre Gemănar. Astfel că Hans îi dădu doar cîteva lămuriri : că strigătele hăitașilor — „Ursu, mă-ă-ă” — nu puteau să se refere la ursul zărit de ei în fața văgăunii ; că un porc sălbatic — Hans îi spunea „un mistreț cu armătură puternică” — trebuie să se fi aflat departe de șirul hăitașilor, că, simțind primejdia, s-o fi întors la văgăună, trecînd în grabă peste cornișa îngustă, în timp ce la cotitură, îndărătul împletiturii de rădăcini ale copacului doborît, pesemne că se odihnea ursul. Și aici trebuie să se fi întîmplat ceva curios. Ursul, bine hrănit din toamnă, o fi pus ceva „osînză” pe el și, cum nici prea flămînd nu era, l-o fi atacat pe mistreț cînd acesta trecea în goană peste trunchiul agățat, căci în clipa în care Hans și Ibolyka ajun-

seră la văgăună, porcului îi și atârnavă mațele afară. Și atunci a început o luptă aprigă, pe viață și pe moarte, și chiar în clipa următoare, când ursul, neștiind ce-l aștepta, continua să adulmece urmele proaspete ale mistrețului, cîinii au năvălit în văgăună, au dat peste cei doi dușmani care se luptau și i-au atacat. Ursul, care are cel puțin șase ani, fusese de asemenea aproape scos din luptă, iar cîinele lui Timm și poate și alții vor fi avut soarta lui Hecki.

— Am văzut odată, urmă Hans, într-o noapte ploioasă, un urs care a pătruns într-o cireadă. Călărea pe o bivoliță, și cînd vita fu doborâtă, avea grumazul zdrobit, mai multe coaste frînte, și burta îi era sfîșiată...

Ursul, mistrețul, Hecki și acest Hans răscolit pînă în adîncul ființei lui... Toate astea o făceau pe Ibo-lyka să-și revină cu greu din cele trăite. Zăcea înfrigurată, cu părul răvășit pe prundișul aspru și scîrțîitor.

În rîndurile hăitașilor treaba mergea acum mai bine. Se mișcau mai repede, nu mai întîmpinau obstacole, tărăboiul se întetea. Cine știe ce se întîmplase?! Cine știe ce aduceau cu ei?!

Și acum... acum a și trecut... O umbră... O umbră mare se strecură prin tufiș, dispăru... dar acolo, în vilcea reapăru și păstră o direcție precisă... se îndrepta spre Redei. Pușca la ochi!... Acum trebuie să apară acolo.

Talang-balang!... Talang-balang!... {
„Ursul meu! Ursul meu!” striga călugărul din toate puterile. „Ursul meu!”

Se repede afară din crîng, aleargă și bate în tinichea. Talang-balang!...

— Înapoi, călugăre, că trag! răcnește Herbert Timm.

— Pst, pst, înapoi! strigă Vogt-bondocul. Nu-i ursul dumitale.

Dar călugărul nu aude. „Ionică!” Iute ca săgeata, avîntat și însuflețit, zboară într-acolo. „Ionică!”

Ursul pare să nu cunoască sunetul tinichelii. Nu se duce în întîmpinarea călugărului. Cîinii vin val-vîrtej din depărtare, cu larmă tot mai mare.

„Ursu, mă-ă-ă !” „Ursu, mă-ă-ă !”

Iată-l că fuge ! S-a întors. Drept, ca din pușcă, fuge de-a lungul urcușului din adîncitura vîlcelei. Acolo nu mai e nici desîș, nici tufișuri, nimic. Îl vezi limpede ; numai Krempels, din vîgăuna în care e vîrît, deși e cel mai aproape de urs, nu-l poate vedea.

Talang-balang... Rasa, care flutură, potcapul, care topăie, sînt într-o clipă sus.

Ursul nu-i atît de sprinten și de îndemînatîc ca de obicei, e greoi, se leagănă ca un cal de lemn, dar înaintează repede. Bălăngănindu-se, dispare dincolo de creastă.

— Ursul meu !

Tînărul călugăr se cațără de parcă ar pluti peste pietre. Apare sus, proiectîndu-se pe zarea albastră și străvezie. Sunetul tinichelei se aude pentru ultima oară.

Cîinii și-au încetinit fuga. Doi dintre ei au atins poalele piscului abrupt. Dar mai trece mult pînă să ajungă sus.

Sosește și Gligor cu hăitașii. Fetele se așază jos. Au fețele aprinse și rîd.

Jandarmul salută, iar Gligor spune :

— Noi am adus ursul. Ce sîntem de vină dacă ați lăsat să vă scape ?

— Era prea departe, zice Hans.

Krempels își agață pușca pe umăr :

— Sîntem treisprezece. Întîi ne-am trezit cu o fustă, apoi cu un popă. Ce te poți aștepta de la o astfel de zi ?

Hăituiala încetase, vînătoarea rămase fără rezultat. Hotărîră să mai rămînă o zi în munți, și noaptea să încerce s-o petreacă la tîrlă, dacă nu cumva s-o ivi acolo prilejul să împuște ursul. Pe lîngă Hecki, mai lipseau încă doi cîini ; Hans și cu Timm porniră după puțin în căutarea lor, luînd hăitașii

și ceilalți cîini cu dînșii, pentru a da de urma mistrețului, care trebuie să-și fi dat sfârșitul în vreun loc ascuns, și să-l ducă apoi în sat împreună cu cîinii. Urma ca, pînă seara, Hans și cu Timm să se găsească la una dintre stîne.

Înainte de a se despărți de ceilalți, Herbert Timm zise :

— Duduie Ibolyka, prea miroși a parfum. Ursul se ține de multe ori departe de turmă fiindcă simte mirosul de ulei mineral de la pușcă, izul de curea și altele. Și acum și dumneata ! N-ai vrea să faci o bucată de drum cu noi și să petreci noaptea într-o cabană de turiști ? Poți ajunge acolo încă înainte de asfințit, și unul dintre noi, Hans de pildă, te va conduce.

Sepp și Vog-bondocul luară însă partea fetei.

— Ibolyka rămîne cu noi ! Vînătorii se vor împărți și așa pe stîne diferite, pentru a nu se aduna prea mulți într-un singur loc și pentru ca ursul să nu-i simtă de la o poștă. Iar duduia Ibolyka va merge cu noi la stîna Redeiului.

Mai făcură împreună o parte din drum pînă la creasta de sus a Redeiului, după care se împărțiră în grupuri mai mici.

Peste lanțul munților și văilor, priveliștea se deschidea larg pînă în cîmpia Munteniei, iar de jur împrejur, pînă înspre Carpații răsăriteni și piscurile îndepărtate din nordul Transilvaniei.

Amlacher zise :

— Iată natura și iată oamenii... Căci sălbăticiunea se ivește doar, și apoi dispare. Îndată. Dar pe oameni aci îi cunoști cel mai bine. Bunăoară Krempels. Nu știu ce ne-am face fără el.

— E chiar de neînlocuit ?

— N-am înțeles de ce pe vremuri prinții nu se puteau lipsi de măscărici, adeseori indivizi umiliți, bieți nenorociți din naștere. Sepp Vogt însă e un om care muncește mult. Are așadar nevoie de el. Și Herbert Timm, și arhitectul, și țesătorul... da, da, ducem cu toții o viață destul de grea și avem nevoie de el...

— Totul e așa de frumos la voi, zise Ibolyka îndurată, și va rămîne pentru mine, cît voi trăi, una dintre cele mai de neuitat amintiri, astăzi din ce în ce mai rare. Cînd am intrat în teatru, stîngăcia și naivitatea mea au fost socotite drept artă actoricească. Dar acum nu mai sînt un copil...

Vogt-bondocul era și el de față la discuție. Ibolyka îi ducea pușca și căuta să deslușească cu binoclul lui de campanie dunga subțire și argintie care, așa cum susținea el, ar fi Dunărea „între Calafat și Călărași”.

Ibolyka nu se așteptase ca o zi atît de frumoasă să se încheie cu o seară atît de urîă. Dinspre șes se înălțau aburi, de prin văi, ceață, iar către amurg începu să cadă o ploaie mărunță.

Deși ploaia era pe placul vînătorilor, pe Ibolyka aspectul stînei o înspăimînta. Dulăi de stînă, oameni oacheși, înarmați cu bîte lungi, cu sarici miștoase de oaie pe umeri și purtînd căciuli înalte, întîmpinară pe noii-sosiți, care, trecînd de hotarul pădurilor, urcaseră pe o pîrtie lină înspre colibă. Înăuntru, grinzile erau afumate, și podeaua mirosea a caș, a fum, iar prin găuri și crăpături pătrundea în încăpere vîntul jilav.

— Cîinii ăștia ciobănești mi-au sfîșiat prosopul, se plînse Ibolyka lui Almacher, care îngrămădea într-un colț frunze ca să-i pregătească fetei un culcuș.

Noaptea era întunecoasă ; nici creasta munților nu se vedea. În mijlocul încăperii fără ferestre ardea un foc, la care ciobanii fierbeau mămăliga. Fumul le ustura ochii și le îneca răsufarea.

Sepp și Krempels ieșiră din colibă, se culcară printre oi, se ghemuiră în întuneric pe bolovani și lăsară ploaia să cadă peste ei. Ibolyka, vîrîtă într-o sarică miștoasă, îi urmă, împreună cu dentistul.

Oile tușeau. Ici și colo auzai cîte un behăit subțire, sau — preț de o clipă — un clinchet de talangă. Animalele stăteau nemișcate locului, doar un cățel ciobănesc se apropia gudurîndu-se, lîngea ghetele și mîinile Ibolykăi, îi atingea urechea și încerca să se suie peste dînsa. Iboly își simțea capul și picioarele pătrunse de umezeală.

După un răstimp, cîinii se porniră pe lătrat.

— Săriți ! Săriți ! strigă unul dintre ciobani, care cu o clipă mai înainte se furișase lîngă dentist. Fiara !

— Nu ! Nu e ea...

— Ba ea este... Uite !

Cîinii sînt de cealaltă parte, dar ursul poate că l-a ocolit. O rază vie de lumină... Două oi negre printre cele albe ! Ciobanul se înșelase ! Raza de lumină face un ocol, cade peste colibă, luminează peretele din fund, merge mai departe. Oile se mișcă încoace și încolo, vâlvurind fără încetare.

Deodată, Ibolyka vede doi ochi. Doi ochi mari, rotunzi și strălucitori. Apoi se aude o împușcătură. Ochii dispar, de parcă s-ar fi stins. Dîra de lumină se plimbă acum în neștire pe sus, între norii care gonesc la mică înălțime, în vreme ce un clopoțel sună fără întrerupere. Cineva agită clopoțelul ; e un sunet melodios, care se pierde. Cîinii aleargă pe urma lui, aleargă în jurul povîrnișului în sus și în jos, nu știu nici ei încotro să o ia și latră mereu.

— Am ochit prost. Cînd să trag, mi-a intrat lumina în ochi, zise amărît Sepp Vogt.

— De cîte ori ies la timp ciobanii din colibă, au tăciuni aprinși... zice Krempels, dar nu termină ce are de spus.

Ce rost are să se mai certe cu dentistul ? E prea obosit ; tocmai adormise cînd l-au deșteptat cîinii. Se mulțumește doar să mormăie :

— Aparatele astea... blestematele de aparate...

Amlacher iese din colibă. Stă în bătaia flăcărilor și a fumului și ascultă. Întinde mîna către Ibolyka și-i ajută să se ridice.

Clopoțelul abia se mai aude din vale, și către ziuă, în vreme ce ploaia contenește, vîntul aduce peste cîteva clipe dinspre povîrniș, de la mare depărtare, sunetul repetat al tinichelei lovite.

A doua zi, în drum spre casă, pe cînd vînătorii se găseau iar laolaltă, la o depărtare de numai o jumătate de oră de Muntica, așa, cam pe la 7 seara, răsună o împușcătură într-o ogradă, în una din livezile acelea de munte împrejmuite de garduri de nuiiele, în care nu crește decît iarbă și cîteva meri ori peri pădureți.

— Dentistul a împușcat un iepure.

Dentistul venea în fugă de-a lungul pîrăului.

— Trimiteți oameni din sat, să-l ridice.

— Pe cine să ridice? Iepurele?

Krempels fu primul care se urni să iasă în întîmpinarea dentistului.

— E atît de prost, încît se prea poate să fi avut noroc. Așa se întîmplă întotdeauna...

Îl urmară cu toții în grabă.

Ajunși la fața locului, bătrînul se uită atent, se mai uită o dată și strigă :

— Mă sugaciule, mă... cu jucăriile tale... Mă nă-tărăule ! I-ai zdrobit șira spinării !...

Ocoli fiara de cîteva ori, o măsură cu lungimea puștii și strigă iar :

— Mă nă-tărăule ! Doi metri treizeci lungime !... O sută și mai bine în greabăn !... Mă prostule, ăsta are cel puțin 300, dacă nu 350 de kilograme.

Herbert Timm și birtașul se azvîrliră asupra dentistului, care se aruncă pe spate și, rîzînd, se apăra cu picioarele, și după tradiția vînătorească îi traseră o bătaie, pentru primul lui succes.

Lăsînd pe Hans și pe dentist în urmă, ceilalți plecară mai departe, spre vale, peste colina următoare. Mergeau de-a lungul crestei, cînd deodată Krempels se opri și-și duse mîinile la gură.

— Hei, călugăre, părinte ! Ți-ai găsit ursul ?

De partea cealaltă a coastei se înălța făptura întunecată a călugărului ; în umbra amurgului nu-l puteai recunoaște decît după potcap.

— Nu ! Mi-am pierdut cîinele !

Îl auzise bine pe Krempels ; vîntul sufla în direcția lui, dar Krempels înțelegea greu ce spunea celălalt.

— Ai găsit ursul ?

— Nu ! Mi-am pierdut cîinele !

— Ai găsit ursul ?

— Nu ! Mi-am pierdut cîinele !

— Aha ! Acum și-a mai pierdut și cîinele !

Ursul doborît fu adus în comună, și tot satul se adună să-l vadă. „Ursu ! Ursu !” Bărbați și femei îl călcară în picioare și scuipară pe multurîtul dușman al oilor. Hăițașii își căpătară la cîrciumă rachiu și se adunară tot mai mulți, încredințîndu-l pe Krempels că ieri au luat și ei parte la hăituirea ursului. Pînă la urmă se strînse tot tineretul satului, și Krempels chemă lăutarii să le cînte la joc.

Pe uliță, la o masă lungă, ședeau vînătorii și beau. În definitiv, au doborît un mistreț gros și un urs mare, cu care se puteau fâli peste tot ; nu s-au întors cu mîna goală.

Punctul culminant fu atîns cînd Krempels și jucătorii de taroc intonară în cinstea Ibolykăi *Cîntecul vînătorilor ardeleni*. Krempels cînta cu foc și cu glas răsunător, și la ultima strofă : „Și totuși, dragostea zvîcnește în sîngele-mi de vînător”, scoase din buzunarul lui Sepp Vogt ceasul de aur și-l dăruî Ibolykăi, în amintirea acelei ore, în amintirea vînătoarei și a lui, a lui Krempels.

Rîseră cu toții. Și toți participanții erau mulțumiți.

SALBA MIRÉSEI

Capitolul întâi

DE CE DOMNUL ALBERT BRECHT NU MAI ERA PE PLACUL PRIETENILOR SĂI

La patruzeci de ani, domnul Albert Brecht ajunsese să nu se mai înțeleagă cu oamenii. Pînă și din partea prietenilor săi îi era dat să audă cîte o dojeană, de care înainte vreme ar fi fost scutit. Îl cicăleau de cîte ori puteau.

La urma urmei, spuneau ei, domnul Brecht însuși ar trebui să știe mai bine decît oricine în ce consta schimbarea care se petrecuse în el. Înainte vreme, prietenii nu puneau la cale nimic fără ca să fie și el în mijlocul lor. Dar acum s-a ruginit. Acum s-a tocit. Acum vine la masa obișnuită a prietenilor, bea, mănîncă, fumează, tace și pleacă iar. Înainte vreme mai spunea lucruri cu haz, acum vorbește cu răceală despre oameni. Înainte vreme accepta și părerea altora, acum e cîrcotaș și arțăgos. Așa

nu mai merge. Ori se hotărăște să adopte o atitudine mai înțelegătoare, ori va trebui să întrerupă relațiile cu dînsul.

Capitolul al doilea

PRIETENII ÎI SPUN DOMNULUI BRECHT PĂREREA CE-O AU DESPRE EL

De altminteri, domnul Brecht era plăcut ca înfățișare și moștenise de la mama lui ceva avere. Era proprietarul unei case, în care locuia singur, avea ceva pămînt, pe care-l cultiva în dijmă, și ca profesie era farmacist. Nimic nu i-ar fi lipsit pentru a duce o viață fericită și pentru a se bucura de stima prietenilor.

Numai că, într-o seară, cînd prietenii se aflau din nou laolaltă și Brecht tocmai se ridica de la masă, îi fu dat să afle care erau adevăratele lor păreri despre dînsul.

Îi spuseră :

— Abia ai venit, și te și scoli să pleci ! Cu felul ăsta unicios de a te purta ne-am obișnuit de mult. Ai îmbătrînit oare într-atît încît o conversație rezonabilă te obosește ? Devii ursuz stînd mereu între pereții casei. N-ai nevastă, n-ai copii, n-ai afecțiuni, n-ai pasiuni. Noi ne trudim pentru familiile noastre ; prăvălia ta merge de la sine. Noi ne păstrăm buna-dispoziție, tu ești morocănos. Trăiești fără să știi pentru ce. Faci economii, și nici nu știi pentru cine. Ești nepăsător la toate. Nu trebuie dar să te mire dacă și prietenii devin nepăsători față de tine.

La muștrările acestea, Brecht nu răspunse nimic. Le întoarse spatele și plecă. Totuși, spusele lor îl

tulburară mai adânc decît toate zeflemelele de pînă atunci.

„Înainte vreme...” Îi spuneau mereu că „înainte vreme” era altfel! Dar n-au fost și prietenii lui înainte vreme altfel? Tineri, plini de elan! Iar astăzi, ce sînt altceva decît niște tați de familie plicticoși, obosiți de ocupații și de griji? „Să fie oare cu puțință ca numai eu să mă fi schimbat? Ca toți ceilalți să fi rămas cum au fost, și numai eu să fi pierdut puțința de a mă adapta? Un om de spirit vede și într-altul tot trăsătura spirituală. Veselia îl atrage. Un viteaz presimte și în aproapele lui tot spiritul curajos, răbdător sau entuziast. Să fie oare adevărat că-i numai vina noastră dacă semenii noștri ne par plicticoși, proști, meschini, dușmănoși? Este oare vina oglinzii încetoșate că nu reflectă un chip mai prietenos?”

Brecht ajunsese acasă. Își cercetă nedumerit cugetul. Cuprins de înfiorare, simți un impuls nelămurit spre afecțiune, fără să aibă o imagine precisă despre lucrul către care năzuia. Și iar îi veni în minte prietenii lui. Părea că i s-ar fi deschis o ușă, înapoia căreia s-ar fi ivit chipuri cunoscute și toate îl priveau și îl chemau, ca și cum n-ar fi așteptat cine știe ce lucru neobișnuit. Dar nu, îl așteptau doar pe dînsul, căci lipsea din mijlocul lor. Și deodată, chipurile acestea fură cuprinse de o vie comunicativitate. Din toate se vedea unul și același gînd, același zel, ba chiar aceeași trăire. Mai presus de orice altă întîmplare, fiindcă au trăit-o toți șapte împreună. Fiindcă bătaia a șapte inimi e înmîurită de puterea ei covîrșitoare. Și toți uniți în aceeași încredere, în aceeași îngăduință și consimțire unul față de celălalt — fiindcă fiecare împărtășește bucuria de a fi împreună. Șapte minți care apucă firul unei idei într-alt fel o pătrund și și-o împărtășesc. Șapte perechi de ochi care confirmă, întăresc și îmbărbătează,

BRECHT IA HOTĂRÎREA DE A ÎNTREPRINDE O CĂLĂTORIE ȘI FACE O INCURSIUNE ÎN TÎNEREȚEA LUI

Chiar în acea noapte, Brecht luă o hotărîre importantă. O, mai are el prieteni care-și amintesc de dînsul, care s-ar bucura să-l revadă, nu mai încapе îndoială. Vechi camarazi de război pe care nu i-a mai văzut de multă vreme. Cu care s-a aflat în aceeași tranșee a frontului, cu care a petrecut ceasuri bune și rele, alături de care a flămînzit, a înghețat de frig, și a cîntat, a băut și a jucat cărți. Așa ceva nu se uită. Și Gyuri cel vioi, bunul, inimosul Gyuri Kovács, nu va bombăni — ca prietenii lui de-aci — despre schimbări, despre nepăsare și tocire sufletească, ci se va bucura să-l revadă pe cel care l-a ajutat să suporte acele ceasuri grele. Gyuri Kovács și Albert Brecht ar rămîne convinși că sînt tot aceiași unul față de celălalt ca și odinioară, cînd s-au despărțit, strîngîndu-și pentru ultima oară mîna : ca doi adevărați prieteni. Ce s-a mai petrecut în viața lor nu avea mare însemnătate. Reiau acum firul de unde s-a întrerupt. Anii s-au dus, ca și cînd nici n-ar fi fost.

Foștii lui camarazi pe care Brecht voia să-i viziteze acum locuiau într-o regiune din nordul Ungariei. Se cunoscuseră pe frontul italian. Voioșia și felul lor inimos de a privi viața mai stăruiau în chip plăcut în amintirea lui. Se simți deodată vinovat la gîndul că în tot acest îndelungat răstimp nu se mai interesase niciodată de ei, că nici măcar nu le scrisese. Aflase cu ani în urmă că Gyuri ar locui în orașelul M. din comitatul Borsod, unde era funcționar la o bancă. Într-acolo ar vrea Brecht să plece. Să bată neanunțat la ușa lui Gyuri. Să stea, surîzînd, în fața celui luat prin surprindere. Să rămîna zece zile la prietenul lui, să vorbească de atîtea și-atîtea, să depene amintiri — da, ar fi

frumos, o adevărată retrăire sufletească pe care ar mai putea-o gusta dacă ar avea cumva această dorință.

Chiar în ziua următoare, Brecht porni la drum. Își amintea de călătoriile cu trenul dinainte vremuri, care-l purtaseră prin Ungaria, și cum, ca mulți dintre sașii din Transilvania, vorbea destul de cunghător maghiara, își mai amintea din școală unele poezii în care Petöfi cânta frumusețea șesurilor ungurești și a pusteii. Cum locurile prin care trecea acum îi erau cunoscute mai de mult, stătu ore întregi locului, rezemat de speteaza canapelei vagonului, cu ochii închiși, fără să mai contemple priveliștea care se desfășura în cadrul ferestrei. Trenul străbătu Munții Apuseni și, după ce trecu granița, Brecht revăzu șesul neted care se întindea pînă în depărtare, învăluit în lumina sudului. Fără îndoială că nu erau prea multe de văzut. După o sută, două, trei sute de kilometri, priveliștea va continua să se desfășoare în unul și același fel: lanuri de grâu și de porumb, case singuratice de cantonieri, tufișuri albastrii de saloîmi la orizont, șosele prăfuite și colibe cu acoperișuri de stuf.

Brecht ațipi, dar nu era un somn adînc. Gîndurile îi vagabondau. Brecht se cufunda tot mai mult în amintiri. Depăna în minte isprăvile, glumele și poznele cu care firea veselă a lui Gyuri îl desfătase odinioară, și se legăna plăcut în redeșteptarea multor amintiri, încît pînă și trenul îl purta pas cu pas prin domeniul unui trecut transfigurat.

A doua zi, cînd, pe la amiază, sosi la locuința lui Gyuri, avu parte — așa cum își dorise — de o primire călduroasă, și cînd s-a văzut aievea și în chip atît de neașteptat, ca sol al unor amintiri neasemuate, în fața prietenului său, în vreme ce se întîmpinau cu efuziune și Gyuri își îmbrățișa vechiul amic iubit, li se părea că sînt într-adevăr mult mai tineri și din primele clipe se simțiră din nou apropiați unul de celălalt.

SOȚIA LUI GYURI AȘTEAPTĂ UN COPIL.
GYURI DOREȘTE CA NOUL NĂSCUL SĂ FIE BĂIAT

Ținăra femeie care îl întâmpină pe Brecht și îi ură și ea bun sosit era Șarolta, soția lui Gyuri. La vederea ei, Brecht se simți cam stîmjenit. Șarolta avea ochii mari, negri, cu gene lungi, părul bogat și brun și pielea delicată, cu un pufușor străveziu. Pomeții proeminenți și nasul avîntat împrumutau trăsăturilor line ale obrazului o fermitate izbitoare, în timp ce buzele cămoase — pe cît de lipsite de expresivitate, pe atît de ispititoare — aminteau de chipurile din picturile meridionale, femei odihnind sub arbori exotici, cu privirile îndreptate înspre mare și cu umerii învăluiți în șaluri fluturătoare. Brecht își zise că soția lui Gyuri era de o frumusețe stranie. Purta și ea un șal larg de mătase, care cădea la pămînt, dar, chiar de la prima privire, se vedea că în casa prietenului căsătorit cu Șarolta abia de un an era așteptat să sosească în curînd un copil. Însă Brecht nu iubea copiii, iar femeile însărcinate îi făceau o impresie penibilă. De astă dată, numai datorită primelor efuziuni putu să treacă mai ușor peste acest neplăcut simțămînt.

Gyuri îi arată apoi oaspetelui locuința lui confortabilă și, în spatele casei, grădina spațioasă, unde, printre răsaduri de cartofi și de legume, se înșirau cîțiva arbori de spalier și oțeva tufe de trandafiri. Gyuri părea să nu fi pierdut în cursul anilor nimic din cunoscuta lui voioșie. Ca și altădată, își colora chiar și cele mai neînsemnate observații cu un rîs sănătos și sincer izvorît din adîncul inimii. Înveselit și bine dispus, pomeni de fiul său, Arpád. „Aici am să construiesc pentru fiul meu, Arpád, un coteț de iepuri.” Și, după puțin: „Aici am să fac o moviliță de nisip, ca fiul meu, Arpád, să se poată juca în nisip”.

În alte împrejurări, felul acesta nestînjedit de a vorbi despre un copil aşteptat abia să vină pe lume i s-ar fi părut lui Brecht o adevărată cutezanță. Ar fi văzut în aceasta o jignire adusă unor nedefinite și ascunse legi ale creațiunii, pe care nu se cade să le deochi. Dar cuvintele „fiul meu, Arpád” erau pronunțate cu o seninătate atît de încrezătoare și de plină de optimism, încît păreau transpuse astfel într-un domeniu în care omul nu are să se teamă de vitregia sau de nestatornicia destinului. Chiar și în timpul mesei de prînz, gîndurile lui Gyuri se opreau cu drag la micul Arpád, căruia el ar fi dorit să-i placă să mănînce bine, iar Brecht, suflînd în lingura de supă, își apleca politicoș capul, întrebîndu-se cum privește Șarolta excesiva siguranță a lui Gyuri.

Ea nu-l lăsă prea multă vreme în dubiu.

— Mereu acest fiu Arpád! exclamă tînăra femeie, ridicînd mîinile spre cer. Și nici măcar nu știm ce-o să fie!

— Ba bine că nu!

Gyuri bătu cu degetele toba pe masă, în timp ce se uita cu vădită plăcere la friptura pe care tocmai o aducea fata din casă.

— Nu, nu putem să știm... repetă Șarolta cu un suspin ușor.

— Ba bine că nu! Securea stă cu coada în sus.

Gyuri îi explică prietenului său că, după credința populară, orice copil, cît timp se mai află încă în pîntecele mamei, este predestinat de natură să fie băiat, după cum se vede din însuși spiritul limbii: *om* și *bărbat*, care au în unquerește aceeași denumire, *ember*, de unde reiese că bărbatul, și nu femeia, determină genul omenesc. Oricum, părinților le este lăsată o anumită libertate cu privire la progenitura lor, hotărîrea depinzînd doar de poziția securii care se află lîngă pat: cu tăișul, sau cu coada în sus. Cînd barza lasă copilul să-l scape din cioc și copilul cade în direcția tăișului, e fată. Altminteri, e băiat.

— Mie mi-e totuna. Să fie numai un *ember* sănătos, vorbi din nou Șarolta. Și după o pauză, respirînd din adînc: Dacă va fi fată, mă voi bucura îndoit că am răsturnat teoria.

— Asta nu-i teorie, e o credință! Și aștept de la copilul meu să-mi respecte credința.

Capitolul al cincilea

BRECHT SCOATE SALBA MIRESEI DIN DULAP ȘI O PRIVEȘTE

Șarolta plănuise tocmai pentru ziua aceea să deretice temeinic toată casa, dar, din cauza sosirii lui Brecht, Gyuri o rugă să amîne scuturatul pentru o altă zi. Hotărîrea cu care Șarolta se opuse dorinței soțului ei dovedea că în acea clipă ea socotește scuturatul și măturatul încăperilor mai presus de considerația pe care era dispusă s-o acorde în orice alte privințe oaspetelui. Rămase deci la hotărîrea ei, și după masă se ridică pentru a-și începe munca, iar îndată după aceea se făcu nevăzută.

Bărbații rămaseră încă fumînd în fața ferestrei însozite care dădea spre grădină și prin care se zăreau ultimele șiruri ale munților din nordul Ungariei. Gyuri îl informă despre vînătorile de pe crestele munților, la care el lua parte de ani de zile, povesti despre prietenii comuni din timpul războiului, despre Jacksi Geröfi și Márton Balázs, care locuiau în apropiere și pe care Brecht îi va vedea poate încă azi. Apoi, readucînd vorba de Árpád, Gyuri pomeni de un giuvaer prețios, de „salba miresei”.

— E o bijuterie veche, care se moștenește de secole în familia mea. O salbă cu trei șiruri și un breloc. Mireasa îl poartă în ziua nunții, soția — la zile mari.

Gyuri se ridică, deschise ușa unui dulap și trase în afară un mic sertar. Dar înainte de a băga mîna pentru a scoate giuvaerul, fata veni să-i spună că-l cheamă soția sa.

Brecht rămase singur. Privirea îi alunecă înlăuntrul sertarului pe jumătate tras. Într-o cutie de carton, cu capacul dat în lături, pe un culcuș de vată de culoare trandafirie, se vedea lucind salba. Se poate să-l fi atras înfățișarea ei. Se poate să fi întins mîna spre cutie cu gîndul aiurea — Brecht își dădu abia atunci seama că nu procedează corect cînd, luînd salba în mînă, se trezi admirînd tot mai mult obiectul acela ciudat și fragil. Giuvaerul se compunea din trei șiruri suprapuse, care la prima vedere păreau un singur șirag împletit, pe care fuseseră înșirate nenumărate plăcuțe de aur, aparent fără formă precisă. Abia cînd îl priveai mai atent puteai vedea că micile boabe ale șirului de sus înfățișau capete de copii, cu totul diferite unul de celălalt, dar toate la fel de gingașe și de grațioase, iar printre ele, trupuri de copii și, orînduite perechi-perechi, piciorușe neastîmpărate înșirate pe al doilea șirag, fiecare o părticică în sine, dar care la cea mai mică mișcare se intercala într-o ordine perfectă, alcătuiind un număr mare de copii întregi. Șirul de jos, prins din loc în loc de cel din mijloc, nu avea nici membre omenești, nici mînuțe, nici piciorușe sau capete, ci un număr de toporășe și de mici securi înșirate des unele lîngă celelalte, dar așa de mici încît cu greu puteau fi deosebite, și atîrnau zăngănind ușor, cu tăișul sau cu coada printre trupuri și piciorușe. Și cum toate tăișurile aveau forma unor inimioare, ele apăreau ca un șirag de inimi, strîns înșiruite una după alta. Splendidul breloc care atîrna la mijloc înfățișa cîteva animale acvatice, broaște și șerpi și berze cu aripile întinse, iar în centru — un cuib împrejmuît de trestie și stuf, în care un pelican, înconjurat de puii săi, își sfîșia pieptul pentru a-și nutri cu sîngele inimii lui puii care așteptau cu ciocurile căscate.

Brecht, care în mod obișnuit nu dădea prea multă atenție podoabelor femeiești, fu mișcat de această operă de artă și în același timp uluit de marea valoare a piesei. Trecu printre degete toporașele și căpșoarele, încercă să-și închipuie cum s-ar potrivi giuvaerul la gâtul Șaroltei și ajunse la convingerea că șirul nesfârșit de copii, ca și însăși compoziția originală a bijuteriei s-ar potrivi de minune cu statura ei înaltă și impunătoare și cu robusta ei tinerețe. Se lăsă bucuros în voia acestui gând care-l apropia de ea.

Auzind pași răsunând în curte, se simți ca și cum ar fi fost prins asupra unui fapt rău. Îl cuprinse zăpăceala. Pașii nu puteau fi ai lui Gyuri, se părea că Șarolta e cea care se apropie, și tocmai față de ea Brecht n-ar fi vrut ca graba și curiozitatea lui să-l pună într-o lumină neprietnică. Fără să stea prea mult la gânduri, lăsă bijuteria să alunece în buzunarul hainei și o ținu strâns ascunsă între degete.

Dar nu era decît fata ; puse pe podea un vas cu apă fierbinte și plecă din nou. Brecht avu astfel răgazul de a pune salba la loc, în aceeași poziție, în culcușul de culoare trandafirie.

După un timp, Gyuri reveni, reluă conversația de unde o întrerupsese, scoase colierul din sertar, stărui asupra extraordinarei îndemînări a artistului, vorbi apoi despre bogăția de altădată a familiei și, în sfîrșit, descrie propria lui situație care nu-i îngăduia decît o singură plăcere, și aceea nu prea costisitoare : vînătoarea. Brecht, pentru a nu părea nepoliticos, se prefăcu uimit la vederea bijuteriei de familie. Se sili să nu pară mai puțin sincer ca prietenul său și lăsă să se întrevadă că și pe el belșugul l-a ocolit pînă acum, ba, dînd curs unei inspirații de moment, spuse că are venituri reduse, ceea ce îl făcu pe Gyuri să-l privească cercetător, de parcă ar fi vrut să-și facă o idee despre destoinicia prietenului său sau să ia parte la grijile ce s-ar fi putut citi în expresia feței lui.

ȘAROLTA DERETICĂ LOCUINȚA ȘI SE URCĂ PE O SCARĂ
CA SĂ SPELE GEAMURILE

Șarolta, în ciuda stării ei, păși sprintenă în încăperea, urmată de fată, care ducea o scară, și de alte două îngrijitoare, cu măști și perii. Șarolta își pusese un costum ciudat, compus din tot felul de vechituri care nu se cereau cruțate și se potriveau cu anumite munci în picioare — niște pantofi de bal scâlțiați și ciorapi de mătase cîrpiți, peste rochia de casă cu mânecile suflecate — un șorț în fel de fel de culori, și pe cap — o legătură roșie, răsucită ca un turban. Cu gesturi repezi, deschise larg ferestrele, apropiu cu zgomot scara, și Brecht nu-și putea crede ochilor văzînd-o sus, scoțînd draperiile grele și azvîrlindu-le în brațele femeilor. Nimic din atitudinea visătoare a frumuseților meridionale. Nimic din candoarea vîlului fluturător de mătase. Mîini viguroase și sigure. În odaie se produse un curent de aer de care Brecht se ferea în toate împrejurările.

— Ce-ar fi să treceți în bibliotecă? se adresă ea de sus amîndurora.

Dar după puțin îi ajunse și în bibliotecă, și de aici în camera alăturată, împingîndu-i tot mai departe.

Ajunseră în cele din urmă în dormitor, unde, lîngă paturi, continuară să stea de vorbă.

— Asta e din cauza părerii ei că un copil trebuie să se nască într-o locuință în care abia s-a făcut curat. Altminteri, zice, n-ar ieși niciodată un om ordonat din el.

— Înțeleg...

Dar iată că ușa se deschise, și scara îi ajunse și aici.

— Nu ne mai rămîne la dispoziție decît baia și pivnița.

Preferară cafeneaua.

BRECHT FACE CUNOȘTINȚA DOMNIȘOAREI
LENA NICKLI VON EHRENBURG

Gyuri și Brecht se îndreptau spre poarta grădinii, când deodată se ivi printre boschete o doamnă care părea să se fi plimbat pe aleile acoperite cu prundiș și care acum, cu amîndouă mîinile întinse către Gyuri, îl salută călduros. Vîrsta nu i se putea citi ușor pe față, totuși statura ei uscățivă, zbîrciturile din jurul ochilor și gurii, îmbrăcămintea — nu chiar demodată, dar oarecum neglijentă, ca și pălăria, prinsă într-o doară în părul pieptănat în sus, făceau ca domnișoara Lena Nickli von Ehrenburg să pară mai bătrînă decît era în realitate.

Ah! Un prieten al lui Gyuri. Ah... un prieten care știe germana. Și domnișoara Nickli știe germana... fiindcă în secolul trecut se mai găseau pe aici familii de funcționari austrieci. Și domnul Brecht să binevoiască a-i face o vizită. Se va bucura să-l primească. O, dacă ar ști cine și cîți o vizitează în micul dar însuflețitul și „intelectualizat” ei cămin! Îi va arăta scrisori mai elocvente decît volume întregi. Chiar acum de curînd, generalul pensionar Thüry, fost mulți ani atașat militar la Pekin, i-a trimis amintirile sale cu o dedicație, astfel că din vizita lui ea s-a ales cu cel mai mare profit.

— Căci trebuie să știi că spiritismul, astăzi atît de răspîndit, eu îl cultiv intens. Sînt mulți ani de cînd „pendulez”. Nu știu ce părere aveți despre pendula siderală — mai sînt oameni care nu știu mare lucru despre dînsa — dar, așa cum „pendulez” eu, are un sens. De altfel, eu am introdus pentru prima oară aici, în cornitatu’ Borsod, grafologia. De douăzeci de ani mă ocup de horoscoape. Dacă veți fi discret, vă voi povesti ce a pățit excelența-sa Burdoli, preacuviosul preot catolic. Nu mai e în prima tinerețe, și acum vreo șase luni, în cea mai solemnă clipă a slujbei, i-a venit amețeală în plină

biserică. Își dădu cu groază seama că-și poate vedea vârful nasului. Apucat de teama îngrozitoare că își pierde rațiunea sau că și-a și pierdut-o, căzu leșinat. Luni de zile a suferit, sărmanul, de pe urma faptului că-și vedea nasul nu numai cînd închidea un ochi și se uita dintr-o parte — asta nu l-ar fi tulburat — dar îl putea vedea cu amîndoi ochii deodată. Zadarnic i se spunea că, probabil, îl putuse vedea și înainte. De așa ceva nu e chip să-l convingi pe un domn atît de deștept. Pur și simplu nu crede. Rămînea doar să-l tratezi. Și, vedeți dumneavoastră, mi-a fost hărăzit mie marele noroc să-l vindec cu metodele mele specifice.

Domnișoara von Nickli ar mai fi sporovăit mult și bine despre preocupările ei. Dar în acea clipă apăru la fereastră Șarolta. Obrajii ei căpătaseră culoarea purpurie a basmalei, și pe cînd scutura cîrpa de praf, îi strigă domnișoarei Nickli :

— Ce păcat că ați venit tocmai astăzi ! Ce păcat că nu putem sta de vorbă ! Acum abia am început scuturatul.

— Nu vreau cu nici un chip să vă rețin, iubită doamnă Sarti, răspunse domnișoara apropiindu-se. Am venit numai pentru a vă aduce ceva.

Și scoase o pungă de hîrtie din buzunar.

Bărbații își luară rămas bun de la ea.

— Curioasă făptură...

— Mult mai curioasă decît îți poți da seama la prima vedere.

— Curioasă și multilaterală. Se ocupă cu tot felul de lucruri. Pînă și spiritele știe să le cheme. Și, de cîtăva vreme, îi aduce aproape zilnic soției mele pămînt tămăduitor.

— Ce fel de pămînt ?

— Pămînt tămăduitor ! Avem aici în apropiere un deal cu un pămînt care, după cum declară ea, are virtuți atot tămăduitoare. În zilele de tîrg, țăranii se strîngeau cu grămada în fața locuinței ei pentru a cumpăra din acest pămînt miraculos. Pînă la urmă a trebuit să intervină poliția și să-i interzică să primească bolnavi în căutare de leacuri.

— Așadar, vinde pământ ! Pământ gol ! Și mai cheamă și spiritele !

Ajunși la poartă, bărbații mai întoarseră o dată capul. Domnișoara Nickli intrase în casă, la Șarolta. Observînd că bărbații se uită la ele, doamnele le făcură semn cu mîna. *Fräulein* Nickli și Șarolta îi făcură semn lui Brecht, a cărui privire se ațintise asupra ferestrei ca în fața unui tablou cu tîlc mai adînc. Două femei privesc din rama tabloului ; una dintre ele poartă o basma roșie pe cap și e de o sănătate strălucitoare, tînără și frumoasă ; cealaltă, strîmbîndu-și într-un surîs blajin obrazul crispat de o permanentă neliniște, dă din cap, clătîndu-și în chip de salut pălăria, într-o încercare neizbutită de a părea amabilă.

— Ia spune... sper că soția ta nu înghite pământul acela !

Gyuri rîse iar.

— Pământul se amestecă cu apă și se bea. Uneori îi dăruim domnișoarei Nickli cîte ceva în schimb, căci avem impresia că o duce iarăși greu de un timp încoace. Dar noi mai întîi lăsăm pământul să se usuce. În stare uscată, pământul se preface într-un excelent praf de frecat, cu care gospodinele noastre curăță vasele.

Capitolul al optulea

PE CORIDOARELE HOTELULUI RĂSUNĂ IMPUȘCĂTURI

Brecht și Gyuri n-au stat mult la cafenea. Brecht era obosit de lungă călătorie și-l rugă pe Gyuri să nu convoace prietenii ceilalți chiar în seara aceea, ca el să se poată culca devreme. Nu primi invitația lui Gyuri de a-și petrece noaptea în locuința lui. La 9 seara se și afla în camera hotelului Taurul de aur și dormea dus.

Să tot fi dormit cîteva ore, cînd tresări speriat. Prin clădire răsunau împuşcături. Focuri de revolver în coridorul hotelului ! Acum, chiar în fața ușii lui ! Glasuri agitate, detunături puternice în imediata apropiere a camerei lui, și acum umblă cîeva la ușă, bate cu pumnul în ea. „Deschideți !” Voci străine, sălbatice.

Dar apoi Brecht recunoaște vocea lui Gyuri.

— Hai, repede ! strigă Gyuri. A sosit Arpád.

Brecht deschise, comanda : „Foc !” îi răsună în față, și pălăria tare, neagră, pe care Jacksi Geröfi o flutură cu amîndouă mîinile, ținînd-o de marginea din față, se izbește cu toată puterea de ultima treaptă a scării și pocnește asurzitor.

— A sosit Arpád !

— Foc !

Brecht îl recunoaște numaidecît pe Jacski, camaradul lui de pe front, cu toate că obrazul îi e schimonosit din pricina efortului. Jacksi, roșu ca focul, stă cu genunchiul pe scară și pocnește. În jurul lui, alți șapte sau opt bărbați, printre care Gyuri și Márton Balász, căruia îi aparține pălăria, precum și un bărbat neobișnuit de înalt și de spătos, care conduce „focul”. Brecht observă că detunăturile repetate nu sînt adresate numai evenimentului nașterii micului Arpád, ci și lui personal și că domnii trebuie să fi băut cam mult.

— Bașbuzucii, drăguții de ei, drăguții de rezerviști !... exclamă Gyuri, arătînd pe Márton și pe Jacksi. Numărul lor a crescut cu prietenii noștri din societatea vînătorească de munte.

Agitîndu-și brațele, Gyuri își prezintă amicii cu gesturi exagerate și nu chiar atît de sigure. Iar ei strîng cu efuziune mîinile lui Brecht, care, în cămașă de noapte, tremură de frig. Vin să-l salute. Vin să-l invite. Vin să-l ia cu dînșii.

— Haide, repede, repede ! îl îndeamnă Gyuri.

— Echiparea ! Repede ! îl îndeamnă Márton.

Jacksi trage cu „pistolul” și exclamă cu tărie, în felul unui raport militaresc :

— Trăsura așteaptă !

„Comandantul”. care dirijează „focul” e supărat, fiindcă Jacksi a „tras” de astă dată fără ordinul lui. „Comandantul” — domnul Kaposvári, președintele societății vânătoarești — vrea să-și sublinieze importanța și ordonă :

— Salvă de la primul tun !

Jacksi poate să obțină pocnete biciuitoare ca de revolver, poate să tragă și înăbușit, ca un tun de mare calibru, întrebarea e însă cît mai rezistă pălăria. Jacksi sloboade salva, dînd de șase ori la rînd cu pălăria tare în capul scării, „împușcă” de șase ori ca în baterie, iar pasagerii hotelului scot capul pe ușă, și portarul vine în pas alergător. Atunci Brecht se îmbracă în grabă, se alătură celorlalți ca să-i scoată din hotel, și jos așteaptă o birjă. Trăsura pornește, urmată de o alta, în care se află un taraf de lăutari cu instrumentele lor, deși cum au putut încăpea cu toții într-însa rămîne o enigmă. Trăsurile trec huruind peste caldarîmul bolovănos, și numai cînd domnul Kaposvári ordonă oprirea izbutește și Brecht să se elibereze din vălmășag și să privească în jur.

Se află în fața locuinței lui Gyuri. Căci Șarolta, apucată de durerile facerii imediat după ce a dat drumul femeii care a ajutat-o să termine scuturatul, este la maternitate ; locuința e curată ca un pahar, și Șarolta o duce mulțumitor la sanatoriu. Nașterea a decurs repede și cu bine. Árpád e un copil voinic.

Capitolul al nouălea

MEMBRII SOCIETĂȚII VÎNĂTOREȘTI BEAU MULT PENTRU A-L CINSTI PE ÁRPÁD

Erau așadar invitații lui Gyuri pentru a încheia ziua în casa lui după ce prima parte a petrecerii se desfășurase într-un birt. Și aici, în locuința lui

Gyuri, se beau vinuri tari, iar oaspeții, într-un tămbălău nemaipomenit, țin isonul lăutarilor, care șed la o masă separată, și băutura le tot dă ghes ; unul cîntă, altul, cu mîna la ceafă, se mișcă în ritmul viu al ceardașului, un al treilea, cu ajutorul unui fel de baterie improvizată, compusă dintr-o tavă de tinichea, bate cu furculițe și cuțite, zornăind cu ele pentru a nu slăbi cadența sprintenă a dansului. Slujnica, trezită din somn, își îmbrăcase straiete țărănești de sărbătoare și servea musafirii cu tot ce se găsea în cămară și în pivniță. Se lăsase cu o foame cumplită, și unii cereau gustări sărate fripturi, brînză, slănină, cîrnat și unt, alții umblau după dulciuri și laudau slujnica pentru că le aducea dulceață și magiun de gutui, marmeladă de măcieș și borcanul cu fagure de miere. Cum însă vinul era băut pe întrecute, mîncatul era socotit doar ca o îndeletnicire secundară și trecătoare, care nu trebuie să împiedice cu nimic setea tot mai arzătoare, tot mai în creștere cu fiecare strofă cîntată, cu fiecare pahar. Brecht observa cu neplăcere urmele lipsei de atenție care se vădea peste tot : scrumul de țigări cădea pe covoare, cîteva pahare purtate de colo-colo lăsau pe capacul pianului rotocoale umede, iar masa și scaunele deveneau lipicioase, din cauza mierii. Dar Jacksi, care, pentru a nu știu cîta oară, ciocnea în sănătatea lui Árpád, găsi că nu există nici un motiv serios să bea mereu din același pahar. Îl azvîrli așadar la pămînt, prefăcîndu-l în țandări. Gyuri fu de acord cu dînsul și-și izbi paharul de prichiciul sobei. Lăutarii stăruiau cu înfrigurare asupra acordului final, care marca punctul culminant al fiecărui sfîrșit de cuvîntare, pînă ce toate paharele fură prefăcute în cioburi. Domnul Kaposvári, în zelul său, sparse și paharul lui Brecht.

Femeia ședea în bucătărie și lucra la un sort colorat. Brecht se duse la dînsa și o întrebă :

— N-ai vrea să strîngi cioburile și să ștergi pereții ?

Fata îl privi cu ochii ei căprui și liniștiți și răspunse cuviincios :

Mîine... dacă s-o ispravi pînă atunci

Lăutarii îi trăgeau de zor, bărbații cîntau, și ceea ce nu izbutise să facă vinul izbuti să facă pînă la urmă muzica. Accentele sumbre, fierbinți, pierdute ale bătrînelor cîntece de dor îl mișcară și zăpăciră pe Brecht. Neastîmpărul celor de față se liniști puțin cîte puțin, o înțelegere tainică îi învăluia laolaltă și îi apropia pe cheflii pînă și în cele mai imperceptibile mișcări, punîndu-i la unison cu lăutarii, fie prin îngîănarea ușoară a vocii, fie prin mici clătînări din cap, lăsîndu-se cuprinși cu toții de aceeași vrajă. Brecht se lăsă pradă unei înduioșări, unui extaz amețitor, fierbinte, acela al beției, cînd cînti și ascuți. Abia de-și mai vorbeau.

Prin atitudinea măsurată pe care o păstrau față de lăutari, Brecht putu să se transpună cu ușurință în starea aceea de dulce melancolie. „Primașului” îi spuneau pe numele mic, Károly, și prietenii lui Gyuri îl tutuiau, în vreme ce lăutarul, abil și sensibil, nu exagera prea mult supunerea față de „onorații domni”. Ceilalți muzicanți nu prea luați în seamă, în afară de bătrînul Molnár, care cînta din violă și era, dintre toți, cel mai în vîrstă, avînd poate peste șaizeci de ani. Părea că place tocmai pentru ciudățenia lui și era tratat cu o deferență amicală, chiar dacă nu i se spunea „domnule Molnár”. Totuși, îi întindeau și lui cîte o monedă ori de cîte ori îi dădeau lui Károly una, îi spuneau „dumneata” și nimeni nu socotea că e o îndrăzneală cînd ridica un pahar în cinstea boierilor. Deșucheri, ca acelea pe care Brecht le cunoscuse cu prilejul unor petreceri asemănătoare din tinerețe, nu se vedeau aici.

În felul acesta, totul contribuie la o adîncire a cîntecelor, și Brecht își dădea tot mai mult seama că „primașul” era unul dintre rarii lăutari care-și pricepeau meseria în adevăratul sens al cuvîntului acela de a fi mai mult decît un simplu lăutar și de a cînta nu numai pentru a mîngîia urechea, ci și pentru a pătrunde în sufletul ascultătorului, pentru a-l desprinde de tot ce-i pămîntesc și a-l purta în sferă luminoasă, pentru a-l smulge din platoșa mes-

chinăriei, pentru a-l face să nu pună prea mult te-meii pe lucrurile trecătoare de care se agață, descă-tușându-și inima și afundându-și-o în durere. Căci în fiecare om, chiar cînd trece drept cel mai fericit, stăruie într-un colțișor de suflet o durere și-l poate face — cînd cîntă Karoly cum știe el — să-și simtă atunci această fibră a durerii. Chiar și unui om atît de entuziast ca Gyuri, căruia i s-a împlinit o mare dorință, i se întîmplă să-și alăture glasul de cîntecul tînguitor al stepei, căci nu e nevoie să fie în joc pro-pria-ți suferință, aceea de care te lași cuprins la suspinul viorilor, poate fi și suferința altuia, a po-porului, a oamenilor, sau măcar presentimentul că nu ți-ai meritat norocul care ca mîine s-ar putea năruî.

De douăzeci de ani nu i se mai întîmplase lui Brecht să se afle între bărbați care, nestăviliți în sentimentele lor, să se lase pătrunși, pînă dincolo de marginea rațiunii, de vin și de muzică, să-și sprijine capul pe mînă și să îngîne cu glas tremurător melo-dia în care zvîcnește ritmul trecutului îndepărtat și sălbatic, iar viața e deplînsă ca un vis neîmplinit sau ca o tristă deziluzie. Lipsa de constrîngere și emoția celorlalți îl cuprinseseră și pe dînsul și resim-țea chiar un fel de mîndrie că lua parte la o atît de neobișnuită sărbătorire a unei nașteri, cînd Molnár începu să cînte un cîntec care alungă orice gînduri deșante. Căruntul lăutar spuse că va cînta acum cîntecul *Dorul de țară al lui Tökölyi Imre la țarmul Bosforului*, cîntec pe care, în secolul trecut, guver-nul maghiar s-a văzut nevoit să-l interzică, deoarece era pătruns de atîta melancolie, încît mulți dintre cei care-l ascultau și-au luat viața sub înrîurirea lui. Dar astăzi cîntecul abia dacă mai era cunoscut de unul sau altul.

Și acum, arcușul bătrînului făcu să vibreze ciu-data melodie, în timp ce celelalte instrumente îl acompaniau în surdină, ridicîndu-se în acorduri vi-jelioase pînă la culmi de cantată. Ici și colo, cîte o voce îngîna ușor cuvintele, astfel că dorul de țară al nefericitului rebel exilat, Tökölyi, căpăta conținut

și prefăcea sunetul înaripat al instrumentelor în imagine vie.

„Eu tot n-am cutezat răzvrătirea din urmă.
Cît timp mai trăiesc, lupta mea nu se curmă.
Iute ca vîntul calul Fulger mă duce,
Pe drum însořit mai curînd s-o apuce,
Spre locuri în care se topește gheața,
Spre patria mea, unde mă cheamă viața.
Mii de capcane și lanțuri în cale-mi se-mbină.
De mii de ani umblu prin lume fără hodină.
Căci voi, prietenii mei, chiar voi m-ați trădat,
Dar alerg spre voi în suflitul meu v-am iertat...”

Acum toate vocile bărbățești s-au alăturat cîntecului și toate deplîng soarta celui pe care prietenii l-au trădat, care nu-și mai dorește nici florile și nici pîrăul copilăriei, nici mormintele care sfințesc amintirea celor dragi — „Hei, prieteni, numai pe voi, pe voi, care v-ați întors fața de la mine, numai pe voi vă doresc...”

Brecht era acum stăpînit de un sentiment puternic, care făcea ca înduioșarea lui de-o clipă să se contopească în totul notei dominante a cîntecului. Era tulburat. Deplîngea și el pierderea prietenilor. Firește, e dureros să devii un însingurat, iar prietenii care înainte te iubeau își întorc acum fața.

Pe negîndite, dispoziția oaspeților se schimbă. Molnár făcu să alunece melodia într-un ceardaș furtunos. Balázs Márton sări în picioare și începu să joace. Stătea neclintit pe același loc, fără să ridice o singură dată piciorul, și tot dansul nu era decît o tresărire sacadată a genunchilor, însoțită de cîte o repezire în sus a brațelor și de cîte o strigătură țărănească, în ritmul îndrăcit al melodiei învîrtejite : „Lasă-mi cozile în pace ! Părul lasă-mi-l !” Zvîcnirea ritmică, aproape imperceptibilă, a genunchilor devenea tot mai fremătătoare și mai grăbită, și ajunse în curînd o tremurare continuă de intensă înfrigurare, care se transmitea ca un fior în tot trupul și care, o dată cu strigăturile, exprima o ciudată eliberare de sine. Păreau să fie cu toții cuprinși, la ve-

derea pătimăşelor mişcări de dans, de un simţămînt irezistibil, care fărîmiţa raţiunea pînă la ultima limită, pentru a înlocui cu o plăcută ameţeală, căci repetau cu toţii strigăturile, nu numai pentru a-l stimula pe Márton, ci şi pentru a se lăsa la rîndul lor furaţi de vraja ritmului îndrăcit al melodiei, întetît de scandarea strigăturilor.

Capitolul al zecelea

MEMBRII ASOCIAŢIEI VÎNĂTORESTI MERG LA CULCARE

Cînd Márton sfîrşi ceardaşul — se luminase de ziuă — se lungi pe blana de mistreţ de la picioarele pianului şi adormi. Gyuri se întinse cît era de lung pe canapeaua cea mare şi adormi şi el în cîteva secunde. Domnul Káposvári se culcă alături de el; canapeaua era destul de încăpătoare şi aveau loc amîndoi. Unul cîte unul, oaspeţii dispărură, şi din încăperile vecine se auzeau din toate părţile sforăituri puternice.

Jacksi era singurul în picioare. În cap cu pălăria tare a lui Márton, de fapt numai cu marginile ei, căci doar ele mai aduceau a pălărie, se întoarse pînă teşte către lăutari, salutînd de mai multe ori cu mîna dusă la borul pălăriei :

— Duceţi-vă acasă, oameni buni, acum duceţi-vă cu toţi acasă !

După care, sub privirile ochilor înroşiţi şi absenţi ai lui Brecht, desprînse din tîtîni uşa cea grea dintre sufragerie şi vestibul şi o depuse uşor peste Gyuri şi domnul Kaposvári pentru a-i acoperi în felul acesta pe cei adormiţi. Nu li se mai vedeau decît tălpile ghetelor, dar sforăitul răzbătea şi prin lemnul uşii. Apoi Jacksi închipui peste uşa culcată o piramidă

din cinci scaune, trase măsuta de lucru a gazdei alături, puse o cană cu vin deasupra, se așază și el pe un scaun și zise, salutînd din nou :

— Domnii vînători de pe culmile munților ! Domnii de la vînătoria de pe culmile munților ! Președintele și locțiitorul său ! Aici vreau să stau și să beau, pînă se vor deștepta. Vreau să văd cum cad scaunele ! Și să aud ce spune despre ușă !

Dar adormi și el, acolo, pe scaun.

Brecht se ridică și porni. Sub tălpi trosneau cioburi de sticlă. Obosită și cam palidă, îmbrăcată tot în straiele de sărbătoare din satul ei, fata zăbovea tot pe locul ei din bucătărie. Pînă și în camera de lîngă bucătărie, cu ușa larg deschisă, se încartiruiseră un mosafir. Două picioare încălțate se întindeau țepene peste marginea patului fetei.

Cît de ingrați sînt oamenii ! În loc ca acest Gyuri să se bucure și să-și arate recunoștința, răstoarnă cu susul în jos locuința pe care vajnica lui nevastă o curățise cu atîta trudă !

Din nou se gîndi Brecht la Șarolta. Și la salba cu acea tainică putere de vrajă și cu ciudatele ei figuri.

Capitolul al unsprezecelea

GYURI ÎI ADUCE LUI BRECHT O STIRE ULUITOARE

Către prînz, pe cînd Brecht era încă în pat, Gyuri se înfățișă în camera lui. Avea cu el un buchet de flori și-și întrebă prietenul dacă vrea să-l însoțească la sanatoriu, la Șarolta și la Arpád. Se așază lîngă pat și-și aplecă obrazul, ca sub stăpînirea unei amintiri plăcute, deasupra florilor.

— S-ar zice că ești în toane bune...

— Da... a plesnit capacul pianului...

Dacă Gyuri ar fi fost ajuns de vreun necaz fără mare însemnătate, calmul lui Brecht nu s-ar fi tulburat cu nimic. Anumite încurcături pot fi prevăzute, așa că nu trebuie să te miri când ele se produc cu adevărat. Dar un capac de pian este, oricum, un lucru costisitor. Păcat !

— Și pe Jacksi l-am dus la sanatoriu. Zace nu departe de secția de nașteri, nu departe de soția mea. Îl putem vizita și pe dînsul.

— E bolnav ?

— Marginea pălăriei i-a rănit capul. Dar n-a rămas multă vreme acolo. I-a scos-o medicul și i-a bandajat țeasta.

Gyuri rîdea cu nasul în flori.

Auzi dumneata ! Scaunele au căzut peste Jacksi pe cînd dormea și l-au rănit.

Da, scaunele au căzut peste el ! Și peste măsuța de lucru ! Gyuri depune buchetul pe patul lui Brecht, se ridică, face cîțiva pași în sus și în jos, și se așază iar.

— Și salba a dispărut !

— Ce spui ? Dispărut ?

— ...s-a întîmplat o nenorocire. A dispărut salba. Dispărută. Furată ! Dacă află Șarolta, i se taie laptele. Dacă i se taie laptele, Árpád nu mai devine un bărbat voinic, rămîne un slăbănog. De aceea, Șarti nu trebuie să afle nimic despre această nenorocire !...

— Nu, nu trebuie să afle...

Brecht repetă doar cuvintele ; nu e încă în stare să-și adune gîndurile.

— Principalul acum e laptele, buna-dispoziție !

Cu o expresie chinuită pe față, Gyuri încearcă totuși să surîdă. Buna-dispoziție face ca laptele să curgă din abundență. Dacă Șarti își pierde buna-dispoziție, trebuie o doică. Brecht trebuie să înțeleagă — ar fi o catastrofă ! În familia lui Gyuri toți copiii, afară de unchiul Béla, au fost alăptați de către mamele lor. Membrii acestei familii nu pot crește cu lapte din biberon. Omul nu-i vițel, omul trebuie să bea lapte de om, asta s-a văzut în cazul

unchiului Belá. Pentru el a fost nevoie de doică, a trebuit să fie căutată zile întregi de-a rîndul dîină să se găsească o doică cum căutau ei într-o gospodărie țărănească de pe munții Matra. Doica a ținut toată casa sub teroare. Suportau de la dîinsa orice, numai de dragul prețiosului lapte. S-a aflat pe urmă că doica și-a spînzurat tatăl în grajd și că numai printr-o minune a scăpat el cu viață. Au venit jandarmii s-o ridice tocmai cînd îi dădea unchiului Belá să sugă — și apoi Belá a fost hrănit în mod artificial. Și apoi a devenit un guguman fără pereche. Bunica lui Gyuri mai regretă și astăzi că nu a adresat tronului o cerere de grațiere a doicii. Bunica zice că soarta lui Belá ar fi fost cu totul alta dacă numita paricidă l-ar fi putut alăpta în continuare.

Ideea că o întîmplare tristă ar putea-o mîhni peste măsură și irita pe Șarolta și ar avea o influență defavorabilă în alăptarea lui Arpád, nu-l mai slăbea pe Gyuri. Îl rugă stăruitor pe Brecht să facă tot ce-i stă în putință și să-i ajute să o mențină pe Șarolta în cea mai bună dispoziție.

Capitolul al doisprezecelea

GYURI ȘI BRECHT VIZITEAZĂ PE ȘAROLTA ȘI PE ARPÁD

Șarolta se bucură mult de vizita bărbaților și ceru pe loc să i se aducă băiețașul din camera noilor-născuți. Veselia lui Gyuri îi făcea bine. Părul ei se revărsa în valuri peste pernă și-i cădea peste cămașa învoaltă, lucrată dintr-o pînză neobișnuită, subțire, împodobită cu broderii colorate. Obrajii îi erau îmbujorați, trăsăturile — destinse de pe urma somnului înviorător. Brecht ar fi putut ușor găsi,

față de seninătatea lăuzei, buna-dispoziție de care avea nevoie, dacă mirosul de medicamente nu i-ar fi amintit de farmacie și de grijile profesiei sale. Tipetele copiilor din camera alăturată îl supărau. Îl chinuia teama ca frumoasa, gingașa Șarolta să nu observe totuși că veselie lui Gyuri nu e cu totul firească și că i se ascunde ceva. De altfel, cu cât vizita se prelungea, cu atât Brecht se simțea mai cuprins de o lipsă de voință, care-l paraliza.

— Spune, Gyuri, ai fost ieri împreună cu prietenii ? A ținut tot așa de mult ?

Păi da, desigur că au băut. Gyuri i-a vestit doar cu atâtea luni în urmă de această petrecere. Hi-hi-hi ! Gyuri râde.

— Ai băut mult ?

Brecht se stăpânește. Laptele pentru Arpád e o chestiune importantă. Râde și el. Se apleacă atent și zice :

— Stimată doamnă, pot depune mărturie că soțul dumneavoastră s-a culcat relativ devreme. Mai devreme decât mine.

Asta e foarte bine. Numai că Șarolta nu știe dacă trebuie să-l și creadă. Nu știe de ce, dar amândoi îi par grozav de caraghioși.

Caraghioși ? Cum asta ? Hi-hi-hi...

Șaroltei îi vine aproape să creadă că Gyuri e nedormit.

— Eu ? Hi-hi-hi... poți fi vesel și fără ca oamenii să te bănuiască imediat că ai băut ! Nu-i așa, Arpád ? Arpi ! Bimbi ! Bimbi-Rimbi ! N-avem oare motive să fim veseli ? Hi-hi-hi...

Brecht e din nou dus pe gânduri. Femeia din casă nu pare în stare să fure. Dintre prietenii lui Gyuri, iar nu-i cu putință să fie oareva. Numai lăutarii ! Deodată, un gând înspăimântător îi fulgeră prin cap. Primul împotriva căruia trebuie să se îndrepte bănuiala tuturor e însuși el ! Vechii camarazi, în fața cărora el s-a ivit pe neașteptate, n-au auzit nici odată de el și nu pot ști ce a devenit în ultimii două-

zeci de ani. „Eu sînt străinul pe care nu-l cunoaște nimeni. Și ieri am mai și spus că n-am făcut cîine știe ce carieră. Nici măcar nu-i adevărat. Sînt un om liber și independent.”

— Unde-ați petrecut ?

Arpád ! Arpi ! Bimbi-Rimbi ! Unde au petrecut ? Mai întîi la Furculița. După închidere s-au dus cu toții la Gyuri acasă, să bea o cafea. Bimbi-Rimbi !

Au găsit tot ce le trebuia fără ajutorul gospodinei ? Au avut de toate ?

Au avut de toate, au găsit tot ce le trebuia ! Femeia a avut grijă de ei. Hi-hi-hi...

Dacă domnii au fost mulțumiți cu ce-au găsit ?

Brecht poate să o asigure că oaspeții aveau aerul că sînt satisfăcuți.

— Mă bucură, domnule Brecht. Urările dumnea-voastră mi-au amintit o vorbă a răposatei mele soacre, la care m-am gîndit chiar noaptea asta. Spunea : „Numai atunci te poți convinge, ca soție, de forța tainică a acelui dar de nuntă, cînd ea se confirmă la nașterea primului copil.” Așa a fost totdeauna... Știți, cu lucrurile de felul acesta se petrec unele ciudătenii... Cînd soacra mea, în ziua nunții, mi-a pus salba la gît, am încercat un simțămînt sărbătoresc ; întîi pentru valoarea ei, dar și pentru că înaintea mea au purtat-o soții atît de destoinice. Mă gîndeam totuși că trebuie să fie în toate acestea, în bună parte, și ceva superstiție. Șovăiam. Nici nu-mi puteam mărturisi că sub o asemenea credință nu s-ar asocia nimic, dar nici nu puteam să mi-o însușesc cum trebuie. Astă-noapte însă, cînd doctorul a spus „E un băiat !” și cînd sora mi-a pus în brațe ființa caldă, mică, țipătoare, da, atunci am crezut că însușirea cea bună și puternică a vechii bijuterii de familie a fost aceea care mi-a împlinit dorința și că trebuie s-o prețuiesc tot atît de mult ca soțiile dinaintea mea. Cînd mă voi întoarce acasă — mai rămîneți doar pînă atunci aici, nu ? — vom ieși într-o seară împreună. Voi îmbrăca o rochie

frumoasă și voi pune talismanul care și-a dovedit puterea miraculoasă și în cazul meu.

— Arpád ! Arpi ! Bimbi ! Rimbi !... Avem tot timpul... Avem pentru asta mult timp... Cît despre ieșitul în oraș...

Capitolul al treisprezecelea

CĂPITANUL DE POLIȚIE HEGEDŪS LA INTEROGATOR SLUJNICEI ȘI „PRIMAȘULUI”

Brecht și Gyuri părăsiră sanatoriul după ce-l vizitară și pe Jacksi, care, cu fruntea bandajată, se plîngea că-l doare rana. După pauza de prînz a autorităților, își propuseră să vorbească cu căpitanul poliției și să întreprindă tot ce ar putea duce la lămurirea furtului. Ochii lui Gyuri aveau o lucire umedă cînd spuse :

— Dacă nu putem trece bijuteria mai departe soției lui Arpád, s-a isprăvit. Nu va mai putea fi fericit în căsnicie. Salba a fost întotdeauna trecută mai departe la căsătoria primului fiu născut, și fericirea lui a radiat binefăcătoare și asupra celorlalți copii.

Brecht încearcă să-și mîngîie prietenul. O biju-terie atît de rară sare în ochi. Hoțul nu o va putea vinde ușor, s-ar trăda prea repede. Va trebui să aștepte mai întîi un prilej potrivit. Trebuie deci să se mai afle la dînsul ; poate fi deci ușor de regăsit, trebuie doar să fie descoperit hoțul.

Asta e ! Trebuie să fie descoperit hoțul ! Dar cum ? Gyuri vrea să știe cum ! Lăutarii nu fură ! Prea le e frică. Și tocmai taraful lui Károly ! Nu s-a mai auzit să intre vreodată în taraful lui oameni necinstiți. Și femeia ! Înainte de a fi venit în casa lui Gyuri, a slujit patru ani la sora lui. Ce se va întîm-

pla acum la postul de poliție ? Gyuri îl cunoaște pe polițai, din cînd în cînd joacă amîndoi, la cafenea, o partidă de șah. Dar se vor putea porni cercetările necesare fără ca să se afle în oraș de furt ? Va găsi domnul Hegedüs cu cale să dispună ca subalternii săi să păstreze tăcere ? Trăim în cerc restrîns. Așa ceva trece din gură în gură. În zilele ce urmează, Șarolta va fi invitată de prietenele ei, vor veni să admire copilul — Șarolta, dacă nu vom fi destul de prevăzători, va afla de la ele ceea ce nu trebuie să afle.

Către seară, Gyuri și Brecht se aflau în biroul căpitanului de poliție Hegedüs și stăteau de vorbă cu el. Afară, în vestibul, s-au adunat persoanele pe care Hegedüs vrea să le cerceteze în prezența celor doi prieteni.

Cu un timid „*kezét csókolom*” — săru' mîna —, își face apariția femeia. Nu știe pentru ce a fost convocată și, ca orice om simplu, are o teamă nelămurită de poliție.

— Tu ești Terci, care slujești la domnul procurist de bancă Kovács Gyuri ?

— Da, săru' mîna, eu sînt.

Fata nu-și poate ascunde emoția, îi tremură buzele.

— Ascultă-ncoa', Terci. Despre tot ce vorbim noi acum nu trebuie să sufli nici un cuvînt cucoanei, doamnei Kovács. Ieri, pe cînd domnii sărbătoreau nașterea micului Arpád, bijuteria cucoanei, salba, care la prînz se mai afla în dulap, a dispărut. Ai văzut tu ceva care să bată la ochi ?

Terci, cum aude de nenorocirea care a lovit-o pe stăpîină-sa, se pornește pe plîns și începe a sughite atît de tare, încît nu mai poate scoate o vorbă. Gyuri caută să o liniștească și o conduce pînă la ușă.

Următorul e Károly, „primașul”.

Polițaiul se ridică în picioare.

— Noroc, Károly !

Şeful tarafului, ținându-și în mână pălăria tare și mănușile lucioase de piele neagră, se înclină în fața celor prezenți.

— Károly, îți voi pune câteva întrebări. Dar mai întâi îți cer să-ți dai cuvântul de onoare că n-ai să spui nimănui nimic din cele ce-ți voi încredința acum. Discreția aceasta este absolut necesară pentru laptele doamnei Kovács. Vei tăcea ?

— Pe onoarea mea !

— Noaptea trecută a dispărut din locuința domnului procurist de bancă Kovács Gyuri o bijuterie de valoare, o salbă. Poți să-mi spui ceva în legătură cu aceasta ?

Şeful tarafului se întoarse spre canapeaua pe care Gyuri ședea picior peste picior și zise :

— Regret, domnule Kovács, că ați fost lovit de această nenorocire. Apoi, din nou cu fața la comisar, începu cu acele cuvinte alese pe care ungurii și le însușesc din cronicile judiciare ale ziarelor : Preaonorate domnule căpitan de poliție ! Mă cunoașteți. De câte ori n-am cîntat la dumneavoastră ! Nu trebuie deci să vă spun prea multe. Este bine știut ce se spune despre țigani, și trece drept un vechi adevăr : că firea i-a împovărat cu îndemnul de-a fura. Eu însumi am putut să constat prea des confirmarea acestui adevăr ca să nu cred și eu că-i așa — precum, de altfel, am întâlnit și excepții, printre care mă număr și eu, lucru pe care, de bună seamă, îl știți, și-l considerați și dumneavoastră ca de la sine înțeles. Nu trebuie, prin urmare, să vă spun mai multe. Bănuiala e bănuială și vă rog să îndreptați cercetările organelor dumneavoastră asupra membrilor tarafului meu cît de departe va socoti preastimatul domn căpitan de poliție că este necesar. În ce privește contribuția mea la lămurirea cazului, vă stau cu totul la dispoziție. Fac acest lucru deplin conștient că noi toți iubim ce ne aparține. Din acest motiv, morala a născocit legea care încredințează poliției paza proprietății altora. Ca nimeni să nu ia de la altul ce nu-i al lui, ca să nu i se ia nici lui. Sînt deosebit de bucuros să pun ser-

viciile mele la dispoziția domnului Kovács și a consoartei sale, pentru care, în decursul anilor, am cîntat în repetate rînduri. În orice caz, trebuie să observ că o urmărire a cazului în direcția muzicanților mi se pare lipsită de temei. Oamenii mei și-ar răpi singuri pîinea de la gură dacă ar fura cînd sînt chemați, la ocazii, să cînte în casele boierilor. Și nici n-am observat ca ei să-și însușească în case străine altceva decît ce face bine gîtlejului și stomacului sau mici lucruri neînsemnate — care le-ar folosi în exercitarea meseriei lor și care, în spiritul atmosferei generale a petrecerii, ar putea fi considerate daruri. Revenind acum la cazul nostru, nu-mi pot aminti să fi auzit sau văzut cel mai mic lucru care să-mi fi părut curios sau băcător la ochi. Cînd am plecat, se mai aflau acolo toți domnii. Îmi amintesc cît se poate de bine că domnii erau culcați fiecare la locul pe care și-l alesese pentru a se odihni. Domnul Kovács pe canapea. Lîngă el — domnul Kaposvári. Domnul Balázs dormea pe covor sub pian. Vărul domnului Kovács a adormit în closet, domnul acela mic cu pardesiu galben — în camera servitoarei. Numai domnul Geröfi și domnul german erau încă treji, dar și dumnealor îmi păreau gata-gata să adoarmă. Ceva ciudat sau deosebit n-am observat.

Capitolul al paisprezecelea

INTEROGATORIUL CONTINUĂ. BĂTRINUL MOLNÁR N-ARE NOROC

Declarațiile „primașului” erau plauzibile. Domnul Hegedüs îl lăsă să plece fără a-i mai pune alte întrebări. Următorul fu Molnár. Pînă și comisarul îi spunea „dumneata”.

— Bună ziua, Molnár. Am să-ți pun și dumitale cîteva întrebări, dar te rog să păstrezi tăcere, laptele doamnei Kovács fiind în joc. Ieri s-a furat un obiect la locuința domnului Kovács. Nu există nici o bănuială împotriva dumitale. Spune, te rog, tot ce știi în această privință. Ce s-a furat și cine a furat ?

— O, domnule căpitan, vă mulțumesc că-mi dați prilejul să vorbesc despre acest lucru. Am bănuît eu că după această blestemată de zi va trebui să se întîmple și ceva care, după necazul pe care mi l-au făcut mie, om bătrîn, să mi se întindă acum ghirlanda trandafirilor speranței. Ehe, domnule căpitan, ehei, unde este vremea cînd vă cîntam domniei-voastră aproape zilnic, cînd fiecare sunet ce-l scoțteam din arcușul meu ar fi meritat să fie înscris în catastife ce ar fi alcătuit pînă la urmă o bibliotecă pentru care bolta porții Taurului de aur ar fi fost neîncăpătoare ? Vă mai amintiți, nu ? Mai întîi cîntam o serenadă pe strada Deak. Apoi cîntam alta pe strada Rîului. Pe urmă, după duelul dumneavoastră cu domnul american, cîntam o serenadă în spatele poștei. Apoi, una lîngă Podul Mare... de acolo ne-a alungat tatăl acelei doamne !... după aceea în parc, în fața locuinței grădinarului, unde am intrat în acoperișul de sticlă al serei, ehei, și în cele din urmă în grădina stimatei dumneavoastră soții, înainte de a vă fi însurat. Unde sînt acele timpuri ? ! Dulcele, scumpul, drăguțul de Dumnezeu a lăsat ca ele să treacă, după cum lasă să treacă atîtea lucruri, tocmai pentru a ne aminti cu atît mai des de ele. O, domnule căpitan, mi-a venit o năpastă care amenință să-mi distrugă existența. E vorba de vioara mea, care pentru mine înseamnă mai mult decît pentru dumneavoastră rangul ales pe care-l ocupați, căci dumneavoastră ați putea oriunde și oricînd ocupa cele mai înalte slujbe, pe cîtă vreme eu nu sînt decît un biet țigan și n-am învățat nimic altceva decît să cînt din scripcă. Domnule căpitan, l-ați cunoscut doar pe tatăl meu, cel cu picioarele strîmbe, pe ciupitul de vărsat Molnár !

Știți ce om cinstit a fost. Dulcele, scumpul, drăguțul de Dumnezeu mi-a lăsat de la dînsul moștenire o vioară cum nici Paganini n-a avut în viața lui. O vioară care este atît de neîntrecută, încît nu-i găsești nicăieri perechea, pe care eu nu cînt ca un violonist pe vioara lui, ci cu totul altfel ; în toată țara nu se află unul care să cînte ca mine, cum cîntă zîna din povești cînd atinge strunele. Dacă ați ști de ce faimă se bucură vioara mea printre lăutarii întregii Ungarii ! Ca papa printre popii de țară. Ca vocea dulcelui, scumpului, drăguțului de Dumnezeu printre mormăiturile și grohăiturile zeilor păgîni. Numai gîndul că un asemenea sunet ar putea amuți îmi doboară puterea și mă umple de o mîhnire ucigătoare !

Căci e de neînllocuit ! Nici un țigan n-ar putea fi în stare să cumpere un asemenea instrument, nici tatăl tatălui meu, care a fost la vremea lui un lăutar cu faimă, nu a cumpărat-o, ci i-a dăruit-o un bărbat ilustru, căruia îi stăteau la dispoziție veniturile multor țări asupra cărora luminează soarele aurului. Căci, cînd contele Georg Andrásy în anii cincizeci ai secolului trecut a plecat la Cairo pentru a lua parte la licitația cailor, organizată de un prinț mahomedan — cu care ocazie contele Andrásy a cumpărat doi armăsari Negidi și i-a adus în Ungaria — contele Andrásy a luat cu el, pentru înălțarea la anumite prilejuri a sufletului său, un taraf de lăutari și l-a pus să cînte în fața prințului mahomedan, și prințul le-a făcut lăutarilor darurile de cuviință, iar bunicului meu i-a dăruit o vioară care posedă un alto asemănător vîntului ce suflă prin coclauri și adie din creștetul frunzișului tremurător al plopului pînă la cascada vijelioasă, și trece în plină tremurare și șoptire prin toată dumbrava sunetelor.

Domnule căpitan, ce s-ar fi putut fura ieri dacă nu ceea ce mi-a răpit mie liniștea, și vioarei mele glasul ? Ce v-a putut îndemna să mă chemați încoace, dacă nu sfatul bunului, drăguțului de Dumnezeu, care vrea să-mi dăruiască limanul spe-

ranței, după ce am rătăcit deznădăduit o zi întreagă în căutarea lui? S-a furat din miere! Cîți și care dintre colegii mei sînt în joc și dacă mai lipsește și altceva, nu știu. Dar știu că toată nenorocirea mea se trage de pe urma mierii. Căci cum deschid azi-dimineață cutia vioarei, stă chiar deasupra ei o hîrtie lipicioasă, o pagină din revista *Tolnay*, și eu stau să mă întreb ce caută *Tolnay* în cutie, și cînd o apuc, domnule căpitan, am început să tremur, încît am căzut pentru o oră la pat, și soția mea se temea că m-a lovit damblaua, găsesc în hîrtie o bucată de fagure, și capacul a strivit fagurele, și mierea a curs în cutia de rezonanță, și ceara a intrat prin toate găurile, și orice încerc pentru a scoate mierea, ea se lipește tot mai tare de fundul cutiei de rezonanță, și pe cîtă vreme nota de jos făcea înainte huum-huum, ca un bîzîit de bondar, acum nu face decît hiuf-hiuf-hiuf, de parcă ar fi un tăun de grajd în zbor. Of, domnule căpitan, să vă ajute cel-de-sus ca măria-voastră să nu fie niciodată lovită de o asemenea nenorocire! Dacă aș putea, l-aș ruga pe Dumnezeu să îndepărteze pentru totdeauna din calea dumneavoastră și a iubitei dumneavoastră soții o durere atît de amară!

Căci, vedeți dumneavoastră, am fost crud lovit de nebăgarea de seamă a colegului care, în întu-necimea anticamerei, a confundat cutia mea cu a lui, și cînd te gîndești că instrumentul lui e, de bună seamă, de o astfel de calitate, încît dacă l-ai umple cu nămol nu s-ar putea observa nimic care să arate că i s-a schimbat sunetul. Vedeți, așadar, în ce încurcătură fără ieșire mă aflu. Mă duc la ceasornicarul Sandi — știți că știe să repare și instrumente — și-l întreb: „Domnule Sandi, cum s-ar putea curăți fundul unei viori fără s-o deschizi?” Se sucește el încolo și-ncoace și zice: „Aici nu-i decît un leac. Ursul din grădina englezească de la Budapesta. Ți-a da o lingă, apoi o lingă. Dacă nu o lingă, nu-ți rămîne decît să-ți dai scripca nepoților tăi, să învețe a cînta.”

Mă duc la avocat — pînă acum n-am spus nici o vorbuliță vreunui coleg — și zic : „Domnule avocat, depun plîngerea împotriva unui autor necunoscut pentru faptul de murdărire a fundului de vioară. Colegul din taraful nostru care a comis fapta nu știe încă nimic, fiindcă am tăcut pentru ca să nu aibă timp să-și împrășteie mobilierul pe la rude și să nu mai găsim pe ce să punem sechestru. Vreți să preluați acest proces ? Vreți să încheiați la «*Providenzia*» o asigurare împotriva ursului ? ”

Domnul avocat zice să mă duc personal la *Providenzia*, căci la o asigurare depinde totul de atitudinea funcționarilor.

Mă duc la *Providenzia*, vorbesc cu funcționarul, întreb : „Cît costă asigurarea viorii împotriva ursului ? ”

Zice : „Trebuie să aduceți un certificat de expertiză de la medicul veterinar. Apoi vom vedea.”

Mă duc la medicul veterinar și zic : „Domnule medic veterinar, dați-mi un certificat de expertiză că ursul linge mierea. Dacă o linge, o linge. Dacă nu, sînt un om sfîrșit.”

Veterinarul zice : „Știința nu s-a pronunțat încă dacă ursul scoate mierea din știubeie cu ghearele, sau dacă intră cu limba înăuntru. Nu-ți pot da certificatul pînă ce știința nu-și va fi încheiat cercetările. La *Providenzia* totul depinde de atitudinea funcționarilor.”

Mă duc îndărăt la *Providenzia*, de astă dată de-a dreptul la director, se uită el în paragrafe și zice : „Asigurăm împotriva morții, accidentelor, focului, grindinii, spargerilor și furtului și a tot felul de catastrofe. Cazul dumitale nu-i prevăzut în paragrafe.”

Zic : „Considerați ursul ca o catastrofă”.

Zice : „Nu pot considera ursul ca o catastrofă, cît timp primejdiile legate de urs nu sînt încă stabilite. La cîine se știe că dinții lui sînt primejdioși, dar labele — inofensive. Dar ursul nu e cîine. Și nu-i nici gheonoaie. Deoarece ursul nu-i nici cîine, nici gheonoaie, nu putem încheia asigurarea.”

Așadar, și directorul a luat o atitudine potrivnică. Îl implor însă pe preanonoratul domn căpitan de poliției, în numele copiilor mei, care trăiesc în sărăcie, să stăruie pe lângă el ca ursul să fie trecut în rîndul catastrofelor.

Molnár și-a expus plîngerea într-o stare de adîncă depresiune. Domnul Hegedüs l-a lăsat să vorbească pînă la capăt fără să-l întrerupă și i-a făgăduit cu multă bunăvoință ajutorul solicitat, dar cu condiția ca Molnár să facă tot ce-i stă în putință pentru a contribui la lămurirea dispariției salbei din casa domnului Kovács. Bătrînul îl asigură din toată inima de devotamentul său.

Brecht nu-l părăsise pe Molnár nici o clipă din ochi. Un țigan cărunt și zbîrcit, cu trăsături extrem de nobile. Vorbește, descrie, roagă, conjură — numai Dumnezeu poate desluși șiretenia lui fără margini, care se ascunde sub masca naivității. Ce rost ar avea toată această plîngăreață poveste, dacă nu pe acela de a înșela autoritățile? Și se pare că a reușit de minune. Oricum, Brecht are despre felul cum trebuie luat un interogatoriu cu totul altă părere.

În fața mesei de scris a polițaiului stătea acum un alt lăutar, un flăcău tînăr, înalt, îmbrăcat în haine ponosite. Și el zise :

— Printre tacîmurile care se aflau pe masa de serviciu, mi-a atras atenția o furculiță. O iau în mînă, îi ciupesc dinții, o duc la ureche și-i zic lui Zumpi, colegul meu : „Asta e un la cu opt sute șaptezeci de vibrații simple, un diapazon normal“. A doua furculiță, care se găsea alături, avea același sunet. Atunci am păstrat una pentru mine și i-am dat-o pe cealaltă lui Zumpi.

Lăutarul următor, țambalagiul, luase — așa cum reieșea — mai multe pahare pentru a le duce buncii sale, pe care o lăuda pentru îndemînarea cu care știe să pună ventuze și care, la această treabă, preferă exact acea formă deosebită de pahare ca a celor

cîteva descoperite de dînsul ieri în dulapul cu veselă al familiei Kovács.

Astfel dispăruseră din locuința lui Gyuri, în afara salbei și a mieri, și două furculițe și o jumătate de duzină de pahare. Totuși, comisarul păru să nu vadă nimic excepțional în toate acestea, ba pînă și Gyuri primi cu bunăvoință tot ce declaraseră interogații, fără a rosti vreo vorbă de ocară și fără a lăsa să se vadă că ar fi supărat.

După ce toți lăutarii fură cercetați, domnul Hegedüs spuse în concluzie :

— Vedeți, așadar, domnii mei, că toți acești oameni sînt cinstiți și cumsecade.

Capitolul al cincisprezecelea

PRIETENII LUI GYURI ÎN O CONSFĂTUIRE IMPORTANTĂ

Comisarul îi invitase și pe prietenii lui Gyuri și îi salută cuviincios pe măsură ce intrau în biroul său. Pînă și Jacksi, așa bandajat, era de față. Luară loc cu toții, înfrînîndu-și buna lor dispoziție. Deplîngeau nenorocul lui Gyuri, au băut mult în noaptea trecută și au dormit puțin ; vedeai pe fețele lor că erau pătrunși de gravitatea faptului.

Ce e de făcut ? Cu ce începem ?

Păi, da... Ce-i de făcut ? Domnul Hegedüs e de părere că bănuiala trebuie îndreptată împotriva cuiva. O țintă trebuie deci să aibă această bănuială.

Brecht vorbește răspicat, ca să poată fi auzit de toată lumea :

— Poate ca ieri după prînz, înainte ca doamna Kovács să plece la sanatoriu, pe cînd soțul ei se afla cu mine la cafenea, să fi venit vreun curier, vreun cerșetor sau vreun alt necunoscut, să fi in-

trat în casă. N-ar putea — pe căi ocolite — s-o întrebe despre aceasta pe doamna Kovács ?

Ceilalți respinseră această sugestie.

— Cu neputință ! exclamă Gyuri. Terci a fost tot timpul în bucătărie. Ar fi băgat de seamă dacă s-ar fi deschis ușa.

Nu, doamna Kovács nu poate fi întrebată. E doar laptele în joc...

Márton Balázs se ridică. Nici nu vrea să se gîndească la ce-i așteaptă pe ei toți de îndată ce soțiile lor vor afla că a dispărut bijuteria. Tot ce rămîne de făcut este să fie adus un detectiv experimentat, cel mai celebru detectiv din Budapesta, care să se apuce chiar astăzi de treabă.

— Fiecare dintre noi consideră că e o chestiune de onoare ca misteriosul caz să fie lămurit. De aceea, să punem mîna de la mîna și să procurăm împreună fondurile necesare pentru a regăsi salba.

Da, ideea e bună. O propunere cuminte. Nu sînteți și voi de părere ? Foarte cuminte. Un asemenea detectiv cu experiență știe imediat ce are de făcut. Márton să strîngă banii și să-i depună domnului căpitan de poliție, ca „fond de rulment”.

Da, propunerea e bună, dar Geröfi Jacksi vrea s-o mai extindă. Detectivul singur nu ajunge.

— Mă cam tem, urmă el, că și soția mea, care nu m-a mai văzut de ieri de la prînz, va fi cuprinsă în zilele următoare de o anumită stare de spirit, care îmi impune multă precauțiune, altminteri mă pot aștepta la discuții obositoare. Căci dacă află că nu numai țeasta mi-e rănită și că vindecarea necesită timp, ci că și prietena ei a suferit, în timp ce noi chefuiam, o pagubă care nu mai poate fi reparată, bunătatea ei, de dragul căreia m-am căsătorit cu dînsa, se va transforma într-un zel acuzator, defect pentru care cu siguranță că aș fi părăsit-o chiar ca logodnic dacă și l-ar fi manifestat de pe atunci. Și pe mine mă apucă bănuieli sumbre.

Și eu sînt de părere că trebuie să fim solidari. Dar detectivul singur nu va putea „unge varza”, cum se spune în popor. Soția lui Gyuri se va întoarce în opt sau zece zile de la sanatoriu, și dacă pînă atunci giuvaerul nu se află la locul lui, trebuie neapărat să comandăm un altul la fel. În afară de cel mai renumit detectiv, e nevoie deci și de cel mai renumit bijutier din Budapesta. La aceasta trebuie să ne gîndim cînd vom strînge banii.

Vorbi tot așa mai departe, și propunerea lui era cu mult mai serioasă și prezenta avantaje mult mai mari decît se părea la început. O evaluare cît de sumară arată însă că o nouă confecționare a bijuteriei s-ar ridica la o sumă importantă, iar pe de altă parte prietenii se izbeau de împotrivirea lui Gyuri, care nu consimțea cu nici un chip să primească de la prietenii săi un dar atît de costisitor.

Domnul Kaposvári îl interpelă :

— De ce te opui ? Nu tu vei primi darul, ci Șarolta. Ești oare în stare să suporti singur costul reproducerii salbei ? Noi știm, doar, ce însemnătate are pentru fericirea familiei tale acest talisman ; și că fiecare dintre noi trebuie să se gîndească să-ți asigure și de-aici încolo această fericire e de la sine înțeles. Îi rog în special pe colegii mei din Societatea vînătorească să-și închipuie ce ar însemna pentru noi, vînătorii, dacă salba nu va putea fi pusă la loc. Dacă, de pildă, ar auzi soția mea că, la sărbătorirea nașterii micului Árpád, talismanul a dispărut, ar începe — vorbesc de dragul problemei cu totul deschis — să se smiorcăie în așa hal, ca și cînd ei i s-ar fi furat bijuteria și să mă copleșească de imputări, ca și cînd eu l-aș fi furat. Femeile nu uită asemenea lucruri. Te năucesc de cap, răscolind lucruri din trecut. Dacă te duci vreodată la o bodegă, numai ce o auzi : „Iar țe duci să bei ? Știi doar cîte necazuri s-au abătut pe capul familiilor de pe urma petrecerilor voastre !” De ne întoarcem une-

ori de la vînătoare ceva mai tîrziu, auzim : „Iar ați fost cu hoții aceia ?” Și, pe lîngă toate astea, așa-zisul „semn rău” ! Copilul, să zicem, capătă guturai. Sau, să zicem, diaree. Atunci, femeile vor schimba priviri grăitoare între ele : „Păi da, talismanul ! Păi da, lipsește talismanul !” O să spună tot timpul că micuțului îi trebuie o îngrijire atentă, că e un copil firav, prea e slab și că n-are poftă de mîncare, dar, pînă la urmă, cucoanele or să prefacă un copil sănătos într-o stîrpitură, numai pentru că n-or să poată ierta pierderea bijuteriei și pentru că nu o să vrea să creadă că presupusa noastră vină n-a putut avea nici o înrîurire asupra creșterii copilului. Oricum aș privi chestiunea, nu văd altă ieșire decît să ne punem imediat pe treabă ! Banii să nu aibă nici o importanță ! Ca bărbat, vînător, coleg și prieten, fiecare dintre noi este dator să se sacrifice. Propunerea lui Jacksi mi se pare bună. Dar pentru a încerca tot ce ne stă în puteri ca să găsim bijuteria pînă la reîntoarcerea acasă a Șaroltei, sînt gata să institui un premiu și să predau încă astăzi domnului căpitan de poliție suma de 2000 de *pengö* pentru a fi înmînată aceluia care va pune salba la loc.

— *Eljen !* Să trăiască ! Prietenul Kaposvári nu s-a dezmințit nici de astă dată ! Cavaler și generos. Tot ce spune e la înălțime, e întotdeauna exemplar. Dar cum va putea premiul să aibă efectul dorit, dacă dispariția colierului trebuie ținută în secret ?

Domnul căpitan de poliție nu vede nici o piedică. Celor care vor fi cercetați de dînsul li se va aduce la cunoștință instituirea premiului. Se vor strădui astfel îndoit și întreit să aibă succes. Rezumînd rezultatele consfăturii, căpitanul trebuie să releve în mod deosebit spiritul de abnegație al domnului Kaposvári. Lui îi revine cîntea — ca prieten și cetățean — de a fi mers drept la țintă.

DOMNUL KAPOSVÁRI ARE O SURPRIZĂ
NEPLĂCUTĂ

Suma pe care domnul Kaposvári o jertfea de dragul bunei desfăşurări a lucrurilor era într-adevăr mare. Exemplul său îi înflăcăra şi pe ceilalţi. După consfătuire, nădejdea de reveni la toţi şi hotărîră să meargă la restaurant pentru a încheia în tihnă această zi atît de agitată.

În restaurant, taraful lui Károly îşi începuse concertul seral şi, chiar dacă elanul din ajun al prietenilor mai scăzuse, şi solicitarea avîntată a instrumentelor nu mai izbutea chiar să subjuge, puterea muzicii nu rămase fără efect asupra conţinutului şi felului discuţiei la care lua parte şi domnul Hegedüs. Conştiinţa încărcată pe care o aveau cu gîndul la soţiile lor îi stîmbea de asemenea, iar pe de altă parte, melodiile înduioşătoare îi ajutau să treacă mai uşor peste gîndurile şi grijile pe care, şi aşa, fiecare dintre ei încerca să le uite. Muzica înrîurea pînă şi cursul convorbirii în care se amăgeau unul pe altul cu privire la ceea ce îi preocupa, sau se absolveau reciproc prin dezvinovăţiri iscusite. Îşi spuneau că, poate, la petrecerea de ieri s-au abătut totuşi de la regulile prevederii. Trecerea de la restaurant într-o locuinţă particulară, impusă de obligaţia respectării orei de închidere a localurilor, e legată de primejdii. Întotdeauna li se vor alătura străini pe care nici măcar nu-i cunoşti. Înseamnă asta oare că n-ai niciodată voie să stai cu prietenii tăi decît pînă la miezul nopţii? Jacksi găseşte că pofta lui de lucru scade, că îşi pierde chiar echilibrul sufletesc dacă nu poate fi din cînd în cînd singur, dacă nu poate, în deplină însingurare, să se verifice pe sine însuşi. Dar cu adevărat singur nu se simte decît cînd îi cîntă lăutarii. Cînd are sentimentul că şi prietenii lui se găsesc în aceeaşi stare şi se verifică unul pe celălalt pe cît le este cu

putință. Pentru a se apropia de oameni, se duce la vînătoare. Pentru a fi singur, ascultă muzică.

Cu Balázs Márton, lucrurile se petrec tocmai invers. Lui îi trebuie societate. Abia în mijlocul oamenilor simte că trăiește. În copilăria lui, aventurile lui Robinson Crusoe i-au lăsat o impresie penibilă, care nu l-a părăsit nici în anii următori, pînă într-atît încît se teme de o soartă identică. Ar părea poate ciudat. Dar ciudat e îndeobște felul în care imaginile din copilărie stăruie și în anii maturității. Oricum, cînd este cu prietenii laolaltă și ascultă muzica lăutarilor, știe precis că nu e un Robinson, că numai aici poate găsi mediul către care năzuiește firea lui.

— Da, dar ora de închidere ! intervine domnul Kaposvári. Mult prea timpuria oră de închidere ! De cînd în toate comitatetele noastre maimuțărăm fără alegere orînduielile popoarelor apusene, nu te mai simți ca la tine acasă.

Domnul Kaposvári este împotriva respectării orei de închidere a localurilor. Știe că toți prietenii lui sînt împotriva orei de închidere și își permite să comunice domnului Hegedüs starea de spirit a celor mai largi cercuri din oraș. Înainte vreme, ministrul de interne nu era atît de prezumțios încît să impună cetățeanului restricții în plăceri. La popoarele apusene, distracția constă într-o liniștită conviețuire în familie, care se potrivește cu temperamentul așezat al strămoșilor lor, care aveau tot timpul sarcina de a întreține focul din sobă. Pentru ei, ora de închidere nu e o constrîngere. Cînd ministrul de interne de acolo spune : „Închiderea !”, apoi închiderea e închidere, fiindcă în răstimp au fost inventate scăpărătoarele și chibriturile. Domnul Kaposvári nu-i bun nici de muncă, nici de vînătoare, îi pierе gustul de viață dacă nu simte din cînd în cînd ațîțarea năvalnică, cuprinsă într-o singură noapte, a unui galop vijelios de mai multe sute de kilometri, dacă din timp în timp nu e răscolit de acea clocotire pe care numai muzica lăutarilor și vinul ți le pot mijloci. Dar de unde să știe minis-

trul de interne dacă acestui clocot îi ajunge sau nu doar intervalul de timp pînă la miezul nopții? Cum poate ști cînd începe și cînd ia sfîrșit, cînd nici măcar Kaposvári nu știe?

Cam de acest fel erau discuțiile prietenilor și, cum comisarul în persoană zăbovea în mijlocul lor și lua cu plăcere parte la petrecere, birtașul nu se îndura să tulbure această pașnică învoială, astfel că societatea își continuă petrecerea mult după ora de închidere, fixată de poliție.

Dimineata se apropiase pe nesimțite, cînd domnul Hegedüs își îndreptă din nou privirile spre taraf, unde Molnár își întorcea alene scripca pe toate fețele, o ducea uneori la bărbie, trecea cu arcușul pe deasupra strunelor, după care, mereu posomorît, o lăsa din nou jos.

— Dumneata, domnule Kaposvári, treci drept un bun cunoscător al sălbăticiunilor de pe aici. N-ai vrea să vorbești cu Molnár? Spune-i, te rog, dacă un urs poate linge prin deschizăturile de rezonanță mierea de pe fundul unei viori.

Kaposvári surîse indulgent.

— Cum de v-a trecut așa ceva prin minte? Ursul, cu mirosul lui fin, va ocoli vioara de la mare distanță.

— Vioara lui Molnár nu mai poate fi folosită. Și acum, bietul păgubaș pare să fi rămas de rîsul tuturor.

— Îmi pare rău... Îmi pare tare rău...

— E și păcat. Știu de pe cînd eram copil că se vorbea în casă, la părinții mei, despre marea valoare a acestei viori.

— Fiuuu... fluieră Kaposvári ușor a mirare. O fi cumva vioara de la Cairo? Eu cu mîna mea i-am pus cîțiva faguri în cutie, să-i ducă nepoților săi.

Așadar, Kaposvári e făptașul. I se vedea pe față teama că va trebui s-o plătească — cei 2.000 de pengö îi depusese mai înainte în mîinile comisarului.

— Costisitoare petrecere ! murmură el... O salbă veche... o vioară veche... De unde naiba au apărut deodată aceste complicate rarități ?

Capitolul al șaptesprezecelea

BRECHT INTRĂ ÎN ACȚIUNE

Molnár a ascuns față de membrii tarafului cauza adevărată care-l împiedica să cînte ; un om bătrîn are și el o dată dreptul să invoce o durere de cap. Și acum află că domnul Kaposvári este vinovat de nenorocirea lui, nu mai are așadar nevoie să se ferească de colegii săi, poate deci vorbi în auzul tuturor cu domnii de la masă despre scripcă și despre urs.

Se vedește că teama domnului Kaposvári e prematură. Pînă acum, mînia bătrînului muzicant se îndreptase împotriva unui închipuit tovarăș de meserie și obîrșie, de care se socotea păgubit, pe care urma să-l identifice, să-l dea în judecată și să-l învețe cum să se poarte cu scripca lui, dar iată că nu e țigan acela care a umblat neatent cu mierea, ci e domnul Kaposvári, iar mînia lui. Molnár se transformă cît ai bate din palme în supunere umilă. Așadar, chestia cu ursul nu merge. Domnii cred că ceasornicarul Sandi și-a îngăduit să glumească ? Bine, atunci Sandi a glumit. Molnár va căuta o altă cale ca să-și repare instrumentul. O cercetare mai atentă, pe care a întreprins-o astăzi spre seară, a dovedit că paguba este mai puțin serioasă decît se temea la început.

Aceste cuvinte sunau cu totul altfel decît acelea pe care lăutarul le rostise doar cu cîteva ore mai înainte în cabinetul polițaiului și-i stîrniră lui Brecht din nou bănuiala împotriva muzicantului.

În după-masa acelei zile, avalanșa de vorbe și văicărelile bătrînului părea să nu mai ia sfîrșit. Acum ajunge un singur cuvîntel pentru a-l liniști. Probabil că compliciti săi, după ce manevra de diversiune a bătrînului și-a împlinit scopul, au avut tot timpul necesar pentru a pune salba furată la loc sigur. Se poate chiar ca vioara să nu fi fost nici măcar vătămată. De bună seamă că polițaiului nici nu i-a trecut prin minte să ia instrumentul în mînă și să arunce o privire prin blestematele acelea de deschizături de rezonanță. Păi dacă o linge ursul, o linge, și gata!

Brecht nu se află de loc la largul lui. Se simte ca exclus din mijlocul celorlalți. Geröfi Jacksi a spus că la petreceri este riscant să aduci în casă oameni străini, referindu-se desigur la lăutari, dar la fel de bine putea să-l vizeze și pe dînsul. Poliția, prietenii lui Gyuri și chiar Gyuri însuși sînt de-a dreptul obligați să-l împovăreze cu bănuielile lor necruțătoare. El e doar străin. Altă bănuială nu fusese pînă atunci exprimată, ba chiar nici un fel de bănuială nu fusese exprimată... și tocmai acest lucru e suspect și neliniștitor.

Brecht tăcea și se gîndea. Făcea impresia că e nepăsător, dar era în sinea lui chinuit de un neastîmpăr care-l urmărea pînă și în somn. Iar după aceea luă o hotărîre de la care nu se mai abătu: să întreprindă pe ascuns toate acțiunile care ar putea duce la prinderea hoțului, independent de detectiv, independent de cercetările pe care le vor iniția autoritățile. Căci cel ce, prin forța lucrurilor, se află în lumina îndoielnică a bănuielii de furt nu-și poate dori o satisfacție mai mare decît să denunțe prin mijloace abile pe adevăratul făptaș. Și drăguța, curajoasa de Șarolta va avea de ce să se bucure dacă Brecht izbuțește. Iar prietenii lui de cafenea nu se vor putea sustrage, cu toate cele întîmplate, de la laudele ce, pe drept, i se vor cuveni de îndată ce vor afla de marele lui succes.

Brecht se adresează în ascuns hotelierului, și acesta îl duse la un grăjdar de obîrșie țigănească, aflat în serviciul său, care cunoștea împrejurimile și de la dibăcia căruia Brecht se aștepta la un prețios ajutor. Și, într-adevăr, nu trecu decît o zi și jumătate, și Miksa grăjdarul îi aduse vestea că în noaptea aceea muzicanții aveau să țină o consfătuire tainică, în care — așa cum izbutise el să prindă firul — se va vorbi și despre salba furată. Dacă asta și-a pus în gînd, împrejurările i-ar fi favorabile și Brecht ar putea, în cele mai bune condiții cu putință, să tragă cu urechea, dintr-un loc ascuns, la cele ce se vor discuta acolo.

Țigănia, cartierul în care-și trăise copilăria grăjdarul cel săritor, era una din așezările izolate, înființate încă de pe vremea Mariei Tereza și a lui Josef II în diferitele părți ale imperiului austriac de atunci, pentru colonizarea silită a țiganilor lăieși. Din bordeiele acoperite cu șindrilă și spoite în alb, asemănătoare toate ca mărime și formă, se vedea că, de cînd a luat ființă la marginea orașului, așezarea a rămas aproape neschimbată. Ulicioarele înguste, cu acoperișurile joase și curțile strîmte, erau orînduite în jurul pieței, de dimensiuni tot atît de reduse. Terenurile și casele mai erau încă proprietatea comunei, iar cu toată dezordinea de peste tot, șirurile drepte de salcîmi ce se întindeau de-a lungul gardurilor de scînduri mai dovedeau încă urmele unei intenții de ordine și organizare.

Brecht, însoțit de Miksa, luă pe la 11 noaptea, pe lună plină, calea spre cartierul țigănesc. Apariția unui necunoscut, a unui domn corect îmbrăcat, chiar și la o oră mai puțin suspectă, era menită să atragă atenția localnicilor care se cunoșteau bine între ei, așa că Brecht trebuia să fie foarte prevăzător. Miksa îl prevenise din timp că în Țigănie odihna de noapte începe abia spre dimineață, fiindcă bărbații își cîștigă aproape fără excepție existența ca muzicanți și se întorc de la localuri abia după miezul nopții. Dar problemele impor-

tante, privitoare la comunitatea lor, obișnuiau să le discute la Clubul țiganilor, sub conducerea aceluia pe care-l considerau ei ca fiind cel mai demn dintre ei, membrii fiecărui taraf fiind obligați prin legile de onoare ale seminției și de constrângerea celorlalți să se supună hotărîrilor luate.

Ținta expediției spre care se îndreptau Brecht și însoțitorul său era așadar Clubul țiganilor și în special dulapul din mijlocul clubului, care pe timpuri servea de bufet, iar mai târziu — la păstrarea instrumentelor, dar care de mai mulți ani nu mai era folosit. Brecht fu condus într-o curte strîmtă, în care razele lunii pătrundeau cu zgîrcenie, și de-acolo, urcînd cîteva trepte, pătrunse, printr-o ușă nenorocită, într-o cămăruță mirosind a mucegai. Din locul acesta ajungea un singur pas pentru ca Brecht să intre, fără a trebui să deschidă vreo ușă, în încăpătorul dulap, căruia îi lipseau scîndurile din spate, și să poată privi prin nenumăratele răsufători în încăperea de alături. Dulapul se găsea chiar la intrarea care lega altădată încăperea principală a casei cu acea cămăruță. Ușa cu două canaturi, închisă din partea odăii, avea montată în fiecare canat cîte o bucată de tablă rotundă, boltită în afară și prevăzută cu multe găurele de aerisire, de mărimea unui vîrf de ac, care îngăduiau să privești în încăperea alăturată fără riscul de a fi descoperit. Brecht nu trebuia nici măcar să se teamă de scîrțîitul podelei dulapului în clipa în care pătrundea înlăuntrul lui, deoarece în cealaltă parte făceau zgomot pașii celor care umblau de colo-colo, astfel că trosniturile scîndurilor uscate nu puteau fi auzite. Brecht își luă așadar postul de observație în primire, în timp ce Miksa, potrivit înțelegerii, se retrase și, întorcîndu-se în oraș, își lăasă protejatul, de la care se aștepta la o răsplată grasă, să se descurce singur.

Brecht cerceta cu privirea încăperea Clubului țiganilor, o cameră pătrată, cu pereții goi, avînd drept mobilier două mese, patru bănci și cîteva

scaune. În unul din colțuri se afla un pat, și Brecht știa că patul acesta era folosit de cîteva săptămîni de acela dintre ei cu care întregul cartier se mîndrea și care printre muzicanți avea locul de cinste. Dar bărbatul acela se și găsea în odaia unde obișnuia să înnopteze și tocmai se pregătea să îndeplinească anume prescripții ordonate de medic.

Mesele erau date la o parte, astfel că centrul încăperii era liber ; se găsea acolo un ciubăr de lemn, în care două femei oacheșe și subțirele, învăluite în aburi, turnau apă fierbinte. Un bărbat înalt, athletic, îmbrăcat doar cu o cămașă de noapte, se apropie acum de puțină. Coșul pieptului puternic îi ieșea în afară, prin deschizătura cămășii cu tivul gulerului legat cu un șiret de mătase se zărea părul des ce-i acoperea pieptul, în timp ce pletele negre și lucioase îi cădeau în șiruri unduioase peste umeri.

Bărbatul desculț, greoi și butucănos era violonistul Kálmán Denevér, care în decursul vremii se făcuse cunoscut în diverse continente pe unde a cîntat, și era înfățișat de compatrioții săi cînd drept un mare virtuos, cînd drept un biet scripcar, înzestrat doar cu o îndemînare meșteșugărească de lăutar, căci altminteri nu era decît un cap sec. Cum avea obiceiul de a cheltui mereu tot ce cîștiga și, de altfel, de cîte ori se întorcea acasă, recădea în dezordinea mahalalei lor, nu-l deosebeai de fapt de cei din seminția lui și de colegii lui de breaslă de acasă decît doar prin nemăsurata lui trufie și prin demnitatea de conducător pe care ceilalți i-o recunoșteau bucuros și cărora semeția lui le impunea. Cu cîteva săptămîni în urmă dăduse un concert într-un orașel din sudul Ungariei, și pe cînd cînta *Carnavalul din Veneția* de Paganini, dispăru deodată, cu o formidabilă bufnitură, din fața ascultătorilor, prăbușindu-se într-o trapă a scenei, al cărei chepeng nu putuse rezista pasiunii vijelioase cu care masivul bărbat își însuflețea cîntecul. Și acum pretindea

din partea comunei căreia îi aparținea scena despăgubiri pentru durerile și pagubele suferite. Deocamdată nu mai era în stare să întreprindă noi călătorii, căci trebuia să-și vindece fracturile și scrîntiturile cu care se alesese în acea seară.

Femeile care îi pregăteau lui Kálmán Denevér baia tămăduitoare erau — cum presupunea Brecht prin asemănarea lor cu vioristul — surorile lui. Își terminară curînd treaba. Aduseră un scaun, pe care fratele lor se așeză, vîrîndu-și picioarele în apă, și-i oblojiră în cîrpe fierbinți brațul pe care el îl ținea întins pe masă. Apoi îi înfășurară cu atîta îndemînare pieptul peste marginile ciubărului în pături groase, încît nu i se mai vedea bolnavului, pe care-l năpădisese sudoarea, decît capul și brațul întins. Cu părul lui lung ca de femeie, care-i încadra obrazul, cu nasul cărnos, cu ochii rotunzi și bulbucați ca niște bile, cu buzele lui groase și moi, trăsăturile bărbatului în vîrstă de vreo patruzeci și cinci de ani aduceau mai mult a femeie, dar, ce e drept, de un aspect ciudat.

În acest timp sosiră cîțiva muzicanți. Veneau în grupuri, după ora la care taraful lor își încheiase ziua de muncă. Brecht observă că la „club” nu existau oameni de serviciu, nici măcar pahare, și că cei care își aduseseră băutură beau de-a dreptul din sticlă; doar lui Denevér îi aduseseră un pahar, pe care îl umpleau mereu și i-l duceau la gură. Oamenii lui Károly păreau să aștepte consfătuirea cu deosebit interes. Erau printre primii veniți. Molnár, pe care Brecht îl vedea din plin, luă loc lîngă Denevér. În schimb, surorile Denevér dispăruseră, părăsind — se vede — casa.

Bărbații amuțiră. Brecht auzi deschizîndu-se ușa. Muzicanții se ridicară în picioare și se înclinară în fața cuiva care intra. Numai Denevér rămase nemișcat deasupra ciubărului.

În mica încăpere, supraaglomerată era o îngheșuală înăbușitoare. Lampa de petrol ardea tulbure, și flacăra pîlpîia de cîte ori ușa rămînea deschisă.

Brecht privi cu încordare în direcția ușii. În marginea cîmpului său de observație apăru, mișcîndu-se șovăitor și abia vizibil, domnișoara Lena Nickli von Ehrenburg, alături de un domn mai în vîrstă, cu vîrfurile mustăților răsucite în sus. Rămase locului, uitîndu-se uimită la Denevér.

Domnul se prezentă :

— Colonelul în retragere Adalbert Koncz.

Denevér dădu din cap, în timp ce în jurul grumazului și capului său se ridicau nori de abur.

— Kálmán Denevér, concert maestru de la Opera Metropolitană din New York, actualmente tot în retragere.

Lena Nickli își puse mîna pe brațul colonelului Koncz și șopti :

— Condu-mă, te rog, afară.

Kálmán Denevér poffi cu gest îmbietor pe musafiri să ia loc pe două scaune libere și zise :

— Stimată domnișoară, vă mulțumesc că mi-ați ascultat rugămintea. Ne știți păsul. Vă rog să mă iertați că nu vă întîmpin într-o ținută mai ca lumea. Ați auzit de accidentul meu. E tocmai ora cînd îmi iau baia... din păcate, și singura oră în care conaționali mei sînt liberi, căci ziua dorm sau fac repetiții. V-am comunicat prin scrisoarea mea că s-a comis un furt și că lăutarii noștri doresc, în interesul bunei lor reputații profesionale, ca făptașul să fie prins fără întîrziere. Aveți cumva vreo presimțire ? Prietenii mei ar dori să audă chiar din gura dumneavoastră ce părere aveți.

Domnișoara Nickli continuă să tacă. Dar colonelul răspunse pentru ea. Scrisoarea adresată de Denevér domnișoarei von Nickli nu conținea nici o aluzie cu privire la ce, unde și cînd s-a furat.

Desigur. Acest lucru îl știu numai cîțiva dintre lăutari și n-au voie să-l spună mai departe. Domnișoara Nickli poate să-l afle doar singură, transpunîndu-se în stare de transă.

Dar domnișoara Nickli nu poate asta. Are nevoie de cîteva indicii. Domnișoara Nickli coboară privirea și și-o menține astfel în timp ce vorbește

atît de încet, încît abia se aude : Da, indicii... i-ar trebui bunăoară cutia în care se afla piesa... sau vreun obiect care se afla în apropiere... și lucrurile au memoria lor... ele îți vorbesc din cele ce-și amintesc... îți povestesc cele întîmplate...

Fetele stranii, întunecate îi ascultau ca vrăjite cuvintele ; ea continuă tot mai încet. Vrea să-i ajute... ea își ajută întotdeauna aproapele... dar îi trebuie obiecte care să-i povestească. Obiectele își amintesc întîmplările ca și oamenii.

Fața aburindă a lui Denevér se luminează de un zîmbet vesel. Se vede limpede că abia își poate stăpîni rîsul. Și acum, totul merge din ce în ce mai repede. Colonelul are o voce puternică, sonoră. E nevoit să se întoarcă într-o parte, deoarece domnișoara Nickli se mișcă parcă instinctiv spre ușă, și el nu vrea să se cîltimească de lîngă dînsa ; totuși, vorbește limpede și în auzul tuturor. Domnișoara Nickli are nevoie de indicii. Numai acasă. În locuința ei, poate cădea în transă. Căci pentru aceasta e nevoie de concentrare. De încordare. Acest lucru nu-l poate face decît cînd are cît mai puțină lume în jur și cînd se păstrează tăcere deplină. Numai în locuința ei poate sta la dispoziția vizitatorilor serioși care caută sfat și ajutor.

Și iată-i pe amîndoi în stradă !

Denevér rîde. Ceilalți nu știu ce să creadă despre spusele domnișoarei, dar, văzînd că Denevér rîde, știu în cele din urmă ce să creadă și rîd și ei.

— N-am spus eu ? Nimic nu poate afla ! Îi trebuie obiecte, care să-i povestească ceva ! Nimic nu poate ghici, nimic nu va ghici. Păcat de fiecare clipă pe care o pierdem în felul acesta. Ei, Molnár ! Nu-i asta și părerea ta ? De te stai pe gînduri ? Pînă mîine dimineată e timp destul. Nunta contelui Rádvány începe abia la prînz, la orele 12, înainte de 9 nu e nevoie să plecați spre gară. Deci, dacă vă grăbiți, aveți tot timpul. Te duci imediat în pădure și o pui acolo, precum ți-am spus, la

locul pe care-l veți găsi cu ușurință. E la marginea drumului...

Prin urmare, așa stau lucrurile ! Molnár e trimis în pădure. Molnár va îngropa bijuteria în pământ, acum, când s-au convins că nu au să se teamă de vrăjile domnișoarei Nickli. Duduia e inofensivă, cu totul inofensivă.

Brecht e cuprins de emoție, de mulți ani n-a mai simțit o emoție atît de violentă, o încordare atît de trepidantă, care îi taie răsufarea. Molnár s-a și ridicat. Alți doi țigani își iau pălăriile pentru a-l însoți. Pe masă a și apărut un felinar străvechi, cu două lumînări înlăuntrul lui, pe care ei le aprind.

Brecht se strecoară afară ca prins de friguri. Ajunge în stradă, privește în jur și o ia, cît de repede poate, la picior, aținîndu-se mereu pe lîngă salcîmi. Abia într-un tîrziu privește înapoi. Felinarul a pornit, și el îl urmează. Bărbații care se apropie în lumina șovăielnică vorbesc între ei cu voce tare. Urcă strada și, după un timp, cotesc într-o ulicioară. Brecht zorește în urma lor. Luna începe să asfințească, norii o învăluiesc, totuși noaptea e tot luminoasă. Bărbații își urmează netulburați drumul, flecărind într-una.

O dată cu ultimele case, drumul de care se sfîrșea. Se mai zărea doar o cărăruie, o potecă îngustă, pietroasă, care urca în nenumărate cotituri înspre o costișă împădurită. În pădure era întuneric. Căldura din timpul zilei mai stăruia grea și apăsătoare printre trunchiurile molifților puternici și deși, iar pe pămîntul acoperit cu ace uscate de cetină, abia se mai putea recunoaște, neagră și netedă, urma potecii. Cu toate acestea, deși cu oarecare osteneală, Brecht izbutea să se mențină la o distanță nu prea mare de cei urmăriți. Felinarul se mișca pe o costișă cînd înaintea, cînd deasupra lui, cînd — dibuind oculurile urcușului pe pămîntul pietros — se ridica piezișă în spatele lui. Bîjbîi mai departe, se poticni, căzu, se ridică și zori înainte ; privirea ațintită în beznă îl obosea,

căminul umedă l se lpea de trup, degetele îi erau
mînjite de rășină, palmele — zdrelite. Dumnezeule
mare, cine știe cît o să mai țină drumul acesta
nesfîrșit, care îi macină puterile, istovindu-l, pe
cînd bărbații aceia, ajunși sus, se mișcă în lumina
felinarului și discută în tihnă.

Grupul ajunsese în sfîrșit la capătul pădurii, bi-
ruiră coasta, atinseră creasta, cerul se zări din
nou. Dincolo de înălțime se întindea o vale. Pere-
tele de stîncă din partea povîrnișului se ridica
drept, valea era adîncă ; jos de tot, în beznă, ca
în fundul unui puț în care privești de sus, ardea
undeva, într-o gospodărie, o lumină, aproape și
totuși amețitor de departe, poate un joagăr la mar-
ginea pîrăului al cărui șopot se auzea pînă sus.
Dincolo, de partea cealaltă a pîrăului, se înălța
coasta următoare, cu un povîrniș tot atît de rîpos
și tot la înălțimea celei dintîi. Dar poteca pe care
bărbații au urmat-o pentru a se cățăra pînă la
coastă nu cobora mai departe în valea învecinată,
ci urma în unghi drept linia crestei și, în timp ce
coasta și codrul rămaseră în stînga, se lăsau acum
în dreapta rîpa prăpăstioasă, pleșuvă, stîncoasă și
crăpată, din care răsăreau doar cîteva tufe, și
valea întunecoasă și adîncă.

Lăutarii mai merșeră o bucată de drum pe urcu-
șul lin al crestei, după care puseră felinarul jos.
Brecht, care se oprise ceva mai devale, nu-i mai
zărea. Vedea doar în lumina palidă, oprită locului,
în razele căreia se deslușea un trunchi de molift
uscat și singuratic de la marginea drumeagului,
cum dispăreau și reapăreau capetele și umerii
bărbaților dîndărătul unei mici ridicături de pă-
mînt, cum se aplecau și se ridicau din nou.

Acum îngroapă ei salba ! Minunat ! Mare noroc
că-i pot vedea ! Nici un zgomot de sapă sau de
lopată lovită ; se zoreau doar să-și termine treaba :
iată-i ridicînd felinarul și făcînd calea întoarsă ;
Brecht are abia răgazul de a se ascunde în spatele
unei tufe.

Îi lasă să treacă. Așteaptă pînă ce lumina felinarului dispare și pînă ce vocile celor ce coboară panta se sting cu totul. Ba mai așteaptă să treacă un timp, își șterge nădușeala de pe obraz și gustă din plin bucuria tihnită a așteptării înainte de a ieși din ascunzătoare. În dreapta potecii, la trei sau patru pași de moliftul uscat, acolo, îngropată sub stîncă, salba, acoperită de un strat subțire de pămînt răscolit — poate că e de ajuns să înlături un pietroi pentru a da de ea sau să bagi mîna în scorbura vreunui ciot de copac.

La vederea văii, Brecht fu din nou cuprins de simțămîntul că e pîndit, că-l paște o primejdie, că cerul atîrnă tot mai greu; luna dispăruse, doar crengile scorjite și albicioase ale copacului mort se ridicau din adîncul întunecat și cîteva stele rătăcite tremurau departe, deasupra norilor nehotărîți și fugari.

Cel mai cuminte ar fi să aștepte dimineța. Pe întuneric nu poate găsi nimic, pe întuneric nu te poți nici măcar întoarce în oraș, în pădure e beznă. Aici sus bate vîntul, e frig, dar mai jos, devale, se va fi găsimd un locșor ferit unde să te poți adăposti. Liniștește-te odată! O înfrigurare ridicolă de căutător de comori, un imbold copilăresc, graba de a ajunge mai curînd la țintă — un dor de aventură ca pe vremea copilăriei, expedițiile cu prietenii în lungul și în latul lumii... Dar aici, dacă aluneci, nu-ți mai trebuie nimic!

Ajunse pînă la moliftul al cărui trunchi se înălța la stînga potecii. În dreapta, de la o treaptă înaltă cît un stat de om, panta se înclina pe o porțiune de cîtiva metri, asemenea unui acoperiș, și dispărea apoi în beznă care se lăsase. Povîrnișul neted și destul de înclinat era, poate, acoperit de flori de munte și de buruieni, dar ochiul nu le putea zări, și în tot cazul nimic alt nu vedeai decît începutul și sfîrșitul coastei înclinate; și începutul era acolo, sub drumeag, după movila aceea înaltă, și nu era nici o ieșitură, nici un copăcel de care lăutarii să se fi sprijinit pentru a coborî, da, dar

vezi că ei erau trei, se putuseră ajuta între ei, și — da, aici era doar și un ciot de copac, o ridicătură neagră ieșită din pământ, și dacă Brecht s-ar lăsa în jos, ciotul ar fi destul de tare ca să-și poată sprijini de el piciorul, nu are decît să caute cu picioarele locul bușteanului ca să nu alunece. Da, ciotul acela de copac era un minunat punct de reper, și ei sigur că au ascuns bijuteria într-o scorbură a lemnului putred. Ce păcat că Brecht nu are chibriturile la el!

Brecht îngenunche și se lasă în jos. Pieptul îi este încă deasupra buzei potecii, și el crede că ar trebui să simtă un sprijin sub picioare. Dar nu simte nimic. Rezemat în coate, își mișcă picioarele. Bocancul i se izbește apoi de lemn. Scoarța uscată trosnește, și Brecht se lasă în voie.

Dar nu era nici lemn, nici trosnet de scoarță, de parcă ar fi intrat într-un maldăr de fîn, și fînul s-ar fi scufundat, și totul era neted, și tot nu se ivea vreun sprijin solid, și el alunecă într-una, pînă ce se trezește, cu brațele și picioarele întinse în lături, drept peste ceea ce părea a fi o căpiță de fîn răscolit.

Dar nu era nici măcar fîn. Simțea furnicăture în ghetе, înțepături și ciupituri pe mâini, pe gît, pe față, simțea ca o pînză ușoară de păianjen de-a lungul brațelor, picioarelor, pieptului, furnicăture, arsuri și mîncărimi în strînsoarea șireturilor de la izmene, în cămașă, pe spinare și în cap, și tot trupul îi fu deodată năpădit de o usturime arzătoare.

Furnici de pădure! Ei, drăcie! Sute de jivine stîrnite, mînioase, lua-le-ar dracul! Brecht nu se poate ridica, nici să se dea în lături nu poate, fiindcă ar aluneca și ar cădea în prăpastie. Să le ia dracul, chiar și cea mai neînsemnată mișcare dezlănțuie furia oastei de furnici nevăzute, mișunînd fără număr, și ele năvălesc afară din furnicarul răscolit, aleargă în goană nebună pe pielea lui Brecht, mișună și gîdilă, mișună și ustură, pătrund în goană nebună în urechi, în nări, în gură, și,

cînd Brecht răsuflă cu zgomot, pumni întregi de pleavă mișcătoare i se împrăștie pe față.

Peste puțin, nu-i mai rămăsese nici un locșor pe trup care să nu fi fost apucat de mîncărimi și ciupituri, arsuri și furnicături. Stăpînit mereu de gîndul că nu trebuie să facă zgomot, că nimeni nu trebuie să-l descopere, Brecht rămase cîtăva vreme într-o apăsare mută și dureroasă. Apoi strigă. Cu capul ridicat, strigă după ajutor și, oricît s-ar fi spus că nu-l aude nimeni, propriile lui strigăte îl însuflețiră, și strigă din nou din răsuputeri.

Smocurile de iarbă de care se apuca erau slabe, în juru-i nu se aflau nici bolovani, nici tufe de care să se agațe, terenul înclinat părea — din pricina stratului umed al cuibului de furnici — uns cu clei. Vocea îi e răgușită, abia se mai aude, puterile scad, dar acum e totuna, închizi ochii și te lași să te scufunzi în nimic, nimeni nu vine să te caute; nici prietenii de dincolo, nici cei de dincoace, vor spune cel mult că s-a osîndit singur fiindcă a furat bijuteria.

Cu toate acestea, Brecht simțea o oarecare consolare. Încă mai stăruia gîndul că se va putea spăla de învinuire, că va apărea biruitor în fața prietenilor și a Șaroltei, a polițaiului și a vînătorilor de munte. Își adună ultimele puteri, se tîrî pieziș înainte, pînă ce atinse treapta de piatră. Și apoi se trezi deodată sus, nici el nu știa cum, pe potecă, pe creastă, gîfiind între cer și pămînt, și, după alte cîteva clipe, rostogolindu-se și trîntindu-se, fără să fie încă în stare de a se ridica sau de a gîndi, pe costișa împădurită de sub coarnă, într-o vîlcea apărată, uscată. Acolo își pierdu cunoștința. Acolo, după atîta trudă, spaimă și dureri; căzu într-un somn adînc.

Dimineată, lăutarii se întoarseră. Priviră spre povîrniș în jos la mușuroiul de furnici și strigară îngroziți: „Ursul! A fost aici ursul! A adulmecat mierea!... A călcat mușuroiul în picioare!” Dar vioara atîrna la locul ei, sub treaptă, în același

loc unde o coborîseră ei. Har Domnului, nevătămată ! O traseră de sfoară în sus, har Domnului, nu i se întâmplase nimic. Molnár suflă înlăuntrul ei și o lovi ușor cu lemnul arcușului. Apoi o încercă. Un sunet limpede, adînc, ușor și pur se răspîndi din plin peste culmi în vale. O, un tremur atît de curat, o vibrație atît de înaripată nu scosese vioara nicicînd.

Brecht clipește nedumerit. Își trece degetele murdărite peste fața desfigurată. Visează, sau e trează ? Arborii lucesc în raza luminoasă a dimineții, și lumina s-a prefăcut în sunet, o muzică sărbătorească se revarsă în tonuri pline printre trunchiurile roșietice și trezește firea în taina ei răsunătoare, roditoare.

Da, furnicile și-au făcut datoria. Da, au curățit vioara. Dar Brecht clipește doar și este subjugat de sunet, nu știe nimic despre vioară, o aude numai.

De sus, din purpura sclipitoare a luminii, răsună acum puternic și ademenitor un cîntec de dulce melancolie, pe care Brecht l-a mai auzit. Unde l-a mai auzit oare ?

Molnár cîntă cîntecul *Dorul de țară al lui Tököly Imre la țarmul Bosforului*,

Capitolul al optsprezecelea

BRECHT NU SE DESCURAJEAZĂ

Brecht se întoarce devreme, înainte de prînz, la hotel, singur, fără ajutorul nimănui și fără să-l fi văzut cineva. Dar a doua zi căzu la păt. Răcise, avea febră, dureri, pielea zdrelită trebuia vindecată cu alifii calmante și comprese ; însă bine că izbutise față de Gyuri și de prietenii săi să pună

roșeața pielii și îmbolnăvirea lui pe seama unor tulburări nervoase. În toate acele zile nu auzi nimic cu privire la cercetările pe care poliția și detectivul sosit între timp le întreprinseseră, nici măcar Gyuri, cu care își petrecea serile, nu-i putea spune prea multe despre mersul și perspectivele cercetărilor ținute în secret chiar și față de el.

De altfel, Gyuri își luase concediu de la serviciu și ducea o viață hărțuită. De dimineată pînă seara cutreiera în trăsură împrejurimile, căutînd, în sătulețele cele mai ascunse și prin gospodăriile îndepărtate de la munte, să găsească pentru orice eventualitate o doică. Era mereu chinuit de gîndul că urmările supărătoare pe care le-ar atrage după sine dispariția colierului ar înrîuri mai cu seamă alăptarea lui Arpád. Pentru a se pune la adăpost de orice surprize, cercetase pînă acum prin cîrciumi satești, pe la notari comunali, pe la moașe sau pe la femei despre care auzise prin oameni binevoitori că au copii sugaci, intrase, fără să mai piardă vremea, în nenumărate colibe țărănești, fără însă a găsi o femeie care să corespundă tuturor cîrîntelor lui. Adusesese, ce e drept, trei mame la oraș, pe care le adăpostise, împreună cu pruncii lor, acasă la el ; totuși, cu cît căuta mai mult, cu atît împrejurări mereu neprielnice îi îngreuiau alegerea, supusă în orice caz consimțămîntului Șaroltei. Una dintre femeile pe care le adusesese la oraș se deosebea de celelalte : era plăcută la înfățișare și de o curățenie desăvîrșită și ar fi îndeplinit toate condițiile ca doică și femeie de casă pe care Gyuri le avea în vedere, numai că era obligată să gătească și pentru bărbatul ei, să-i poarte de grijă în totul, pe scurt, se declara gata să intre în slujbă doar dacă își va putea aduce, o dată cu copilul, și soțul. O alta, nemaipomenit de slabă, nu văzuse încă trén și nici nu mai fusese

la oraș. Era de un calm de neclintit și de o blîndețe dulce — cum Gyuri nu mai întîlnise. Dar băiatul ce-l adusese cu dînsa și pe care-l alăptase avea, în contrast cu mama lui, apucături zgomoatoase, obișnuia să trîntească ușile și să scoată țipete nearticulate, care displăceau tuturor celor din preajma lui, cu excepția blîndeii lui mame. A treia, deși înzestrată cu toate celelalte calități feminine posibile, era atît de urîță, avea o căutătură atît de pătrunzătoare pe lîngă că era șase, încît Gyuri nu se putea uita la ea fără să se teamă că simțul estetic în germene al lui Arpád ar putea fi jignit.

De felul acesta erau așadar lipsurile și cusurile repartizate pe fiecare femeie în parte. Gyuri le-a adus la oraș să li se controleze starea sănătății și să fie oricum gata pentru o selecție și mai riguroasă. Deocamdată locuiau la mansardă, în subsol și în bucătăria de vară, și cum în afara sugacilor și a bărbatului celei frumoase mai veniseră și cîte o soră sau un frate mai vîrstnic, se încingeau în casa ticsită certuri și discuții aprinse, pentru care ziua întreagă, petrecută în nesfîrșită așteptare, le oferea timp îndestulător. La scăldatul pruncilor, la spălat și călcat, la deșteptare și la culcare, la orice oră, femeile găseau prilej de gîlceavă, mai ales pentru că fiecare făcea de preferință tocmai ceea ce își propusese să facă cealaltă, iar această nedormită conviețuire le impunea anumite restricții, care nu erau pe placul lor. Scandalul se întîi mai ales cînd sosiră și ceilalți soți, și Gyuri era asaltat de plîngerile femeilor, că bărbații lor se întreceau cu firea în prea multă curtenire, fie în prea multă grosolănie față de celelalte femei. Încît Gyuri se hotărî să-i treacă lui Terci banii necesari pentru simbria zilnică și să-i treacă tot ei și sarcina supravegherii femeilor și copiilor, iar el să se mute într-o cameră a hotelului la care trăsese Brecht.

Brecht îl plîngea pe Gyuri pentru toate aceste supărări. Vedea cum prietenul său, tot ascunzîn-

du-i Șaroltei deplasările, izbutea din ce în ce mai greu să născocească noi pretexte pentru a-și justifica dese absențe, și slăbea văzînd cu ochii. Totuși, nu avea cum să-i ușureze grijile. Recunoștea că Gyuri avea dreptate să stăruie în credința lui nestrămutată că proprietatea fizică a noului-născut, din care voia să facă om întreg și de caracter, nu trebuia primejduită chiar din primele săptămîni prin alăptarea cu biberonul, și se silea să privească cu ochii lui Gyuri greutățile ce-i stăteau în cale, considerîndu-le ca pe o încercare nu chiar potrivnică, dar inevitabilă, pe care soarta o impune, într-o formă sau alta, la nașterea fiecărui copil, dragostei părinților pentru progenitura lor.

Exista, firește, un mod de a pune capăt acestui zbucium. Trebuia găsită salba, trebuia găsită înaintea întoarcerii Șaroltei, și trebuia prins hoțul, pentru ca surpriza bucuriei să revină celorlalți, și nu ei, iar detectivul, așa cum spunea Gyuri, a plecat înapoi la Budapesta pentru a cerceta acolo o parte din indiciile materialelor descoperite, mîine sau poimîine va fi iar aici și va pomeni de amprente digitale și de alte lucruri asemănătoare, și vor urma acele neplăcute complicații pe care Brecht le vedea de la început apropiindu-se, și de aceea trebuia meditat, trebuia făcute eforturi și trebuia încercat tot ce nu s-a încercat pînă acum. De ce, bunăoară, să nu se poată pune în mod rezonabil în aplicare ideea pe care a avut-o starostele țiganilor, Kálmán Denevér? De ce să fie ridicol, de îndată ce toate celelalte mijloace de investigație eșuează, să consulți o ghicitoare ale cărei oficii le solicită chiar și organele judiciare? De ce să nu izbutească *Fräulein* Lena von Nickli să afle în stare de transă ceea ce bărbaților lucizi nu le-a reușit, cu toată scormonitoarea lor trudă?

Pe măsură ce lui Brecht îi reveneau puterile, se înverșuna și în hotărîrea lui de a-și atinge ținta multdorită. Nu-i fu prea greu să-l cîștige pe Gyuri de partea lui, și întîmplarea le veni în ajutor. Cînd Brecht, pentru întîia oară de la îmbolnăvirea lui,

părăsi camera și Gyuri îl însoți într-o scurtă plimbare, se întâlneau din întâmplare cu domnișoara Nickli și, alegînd o alee singuratică a parcului comunal, unde nimeni nu le-ar fi putut surprinde discuția, o inițiară în taina lor.

Știrea că giuvaerul Șaroltei a dispărut o neliniști peste măsură pe bătrîna domnișoară. Cu o expresie de spaimă în obraz, care trezi în sufletul lui Brecht oarecare bănuială, se dădu îndărăt, căzu, cu exclamații de dezgust, pe o bancă și fu cuprinsă de o mînie rece care îl uimise. Începu apoi să plîngă și se rugă printre lacrimi să fie scutită de a interveni în această tristă întâmplare care o face să sufere cumplit. După multe stăruințe și șovăieli, se declară totuși gata să-și încerce, pentru fericirea doamnei Șarti, darul ei de pătrundere, cu toate că în acest caz nu se aștepta la nici un succes.

Bine, ea nu se va împotrivi. Va face tot ce se poate face. Dar vrea să-i lămurească asupra stării de transă în care ea trebuie să cadă pentru a putea ghici. Are nevoie de obiecte care să-i stimuleze forțele intuitive și să-i înlesnească retrăirea celor întîmplate. Spre a se putea concentra cît mai bine, preferă pentru experiențe serile sau nopțile. Și e necesar să fie de față un om impresionabil, de preferință un bărbat înzestrat cu multă imaginație, care să formuleze întrebările necesare. La întrebări răspunde ea. Și din răspunsuri reies imaginile pe care ea le trăiește în stare de transă. Căci, o dată trezită din somnul ei hipnotic, ea personal nu-și mai amintește nimic din ce i-a apărut. Amintirea refuză să rețină ceva din starea de înălțare a percepției spiritului.

Gyuri ar vrea să știe dacă aude întrebările.

Întrebările le aude. Conștiința nu încetează pe de-a-ntregul să funcționeze. Prin mintea ei adormită se perindă întîmplări vii, cu totul necunoscute de dînsa, și în același timp poate percepe cele mai ușoare zgomote care ajung din afară la urechea ei, chiar dacă în clipele acelea nu e în stare să recu-

noască relațiile dintre lucrurile și întâmplările lumii exterioare sau să le lege în mod rațional și logic între ele.

În seara următoare, Brecht și Gyuri se înfățișară la locuința domnișoarei Nickli. Gyuri ducea cu dînsul un rucsac încăpător, pe care, după salaturile schimbate în vestibul, îl depuse jos. Pe ușa locuinței se afla o placă gravată, purtînd în litere latine numele domnișoarei Nickli, și dedesubt — cuvintele „orfană de anglo-american supranumerar al administrației fiscale austro-ungare”. Brecht trebui să reflecteze cîteva clipe pînă să priceapă rostul care îndemna fetele bătrîne și singure să folosească, în spiritul categorisirii sociale a locului, denumirea de „orfană” chiar la o vîrstă cînd oamenii sînt orfani prin firea lucrurilor și cînd ei nu mai depind de titlul tatălui lor. Locuința domnișoarei Nickli se compunea, din cît se vedea, dintr-o cameră plină de lucruri stranie: aproape jumătate din încăperea era ocupată de plante exotice mai înalte decît omul, răsărite dintr-un strat des de mușchi, care înăbușeau lumina ferestrei într-o mocnită mohorîre. Pe stratul de mușchi zăceau culcați doi pitici de teracotă cam de un metru lungime fiecare, colorați pestriț, trăgînd din lulea, cu glugi țugulate pe cap, cu șorțuri de piele și bărbi sure, cu capul sprijinit de braț; cu picioarele întinse unul către altul într-o simetrie perfectă, priveau cu ochi nemișcați la noii-veniți. Pe frunzele late ale plantelor, dispuse în evantai, și pe lujerele bogate erau așezate nenumărate păsărele de sticlă, vopsite cu atîta fantezie, încît puteau fi cel mult comparate cu niște codo-baturi, dar care prin culorile lor lucitoare, verzi, roșii și albastre mai însufleteau puțin monocromia bărbilor sure ale lumii de pitici. Pe pereți atîrnau, la intervale regulate, fie alăturate, fie unele sub altele, vreo douăzeci de basoreliefuri de teracotă pictată, aranjate de asemenea perechi-perechi, astfel încît, de pildă, capul unui brigand din Abruzzi sau al unui păstor alpin, vîntor sau pescar, să-și aibă locul lîngă vîntorîța sau pescărița respectivă sau

chiar lângă imaginea lui repetată. Dulapurile, de pe vremea bunicilor, așezate unul lângă celălalt, pe care stăteau niște bîtlani împăiați, împărțeau camera la stînga intrării în două încăperi deosebite, cea din urmă cuprinzînd, pe lângă alte mobile, o masuță cu cîteva fotolii și un divan de dormit. Aci domnișoara von Nickli își conduse musafirii, îi rugă să ia loc în jurul mesei și începu fără zăbavă preparativele pentru a cădea în transă. Opri pendula de perete, se întinse pe divan și, potrivit de bună seamă unui ritual verificat, își așază pe trup obiectele aduse de Gyuri pentru a le avea în imediata ei apropiere. Cu sertărașul în care se aflase bijuteria își acoperi pulpele, cutia de carton, în deschizătura căreia se zărea vata trandafirie și pufoasă, o așază mai sus de genunchi, cheia — cu urechea de mult lipsă — a dulapului, aflată și ea în sertar, o pîti sub plastronul bluzei la piept, un bețișor de ceară roșie îl ținu drept în sus în pumnul strîns, iar o farfurioară întinsă de porțelan, de lungimea unui deget, și-o așază pe frunte, în timp ce, cu ochii închiși, își sprijinea capul pe o pernă joasă.

Toate aceste preparative îi stîrneau lui Gyuri o poftă aproape irezistibilă de rîs, și cum amîndoi bănbații fuseseră instruiți să stea, următoarele zece minute, lângă masuță în totală nemișcare și să păstreze cea mai riguroasă tăcere, ba în tot timpul transei să evite orice zgomot, ca tusea, dresul glasului sau suflatul nasului, această ciudată constrîngere făcea să le crească și mai mult irezistibila veselie și le îngreua și mai mult supunerea. Și Brecht izbutea cu greu să rămînă serios ; auzi un zgomot ușor, nările lui Gyuri fremătau de un rîs reținut și își dădu seama că dacă s-ar uita la Gyuri și privirile li s-ar întîlni, n-ar mai putea rezista și ar pufni amîndoi. Reuși totuși să-și ațintească privirile asupra ceasului său de buzunar, pe care și-l pusese în față și să-și înfrîngă slăbiciunea ce-l ispitea.

Se întoarse după un timp spre domnișoara Nickli. Zăcea în nemișcare, cu pleoapele lăsate. Răsufila cu

zgomot, pieptul ei slab urca și cobora, și — oricum s-ar fi petrecut autosugestia care trebuia să ducă la transa asemănătoare somnului — răsufierea aceasta era, prin intensitate și zgomot, conștientă și calculată și nu corespundea de loc imaginii pe care Brecht o avea despre eliberarea nesilită din cătușele conștiinței. Oricât ar fi fost de stăpînit de dorința ca domnișoara Nickli să fie cu adevărat un mediu excepțional de iluminat și să poată da astăzi, printr-o pildă strălucitoare, dovada capacității ei, nu izbutea să treacă peste această stridentă contradicție.

Să spună unde se găsește salba. Dar asta este procedeul cel mai indicat pentru a se da de urma hoțului? Țiganiile sînt niște hîtri care nu se lasă prostiți, buni cunoscători de oameni, și ei au rîs și și-au dat seama că au pornit-o greșit de cum le-a apărut prezicătoarea în față.

Trecuse un bun răstimp. Răsufierea devine mai ușoară, mai slabă. Sau e și asta tot o tactică? Să fie oare o indicație că starea conștientă a încetat?

Deodată, domnișoara Nickli își scoate farfurioara de porțelan de pe frunte și se ridică în capul oaselor.

— Vi-i gîndul dușmănos! strigă ea mînioasă.

O, Brecht o urmărește cu gînd bun. Să se liniștească și s-o ia de la început.

E din nou culcată, pipăie cheia cu mîna, o aranjează mai bine, își pune din nou farfurioara de porțelan pe frunte.

Bijuteria trebuie găsită. „Dormi, dormi, dormi”, o îndeamnă Brecht cu tainică poruncă. Poate că totuși e capabilă de ceva. Poate că are o zi bună. Poate că e înșelătoare speranța că s-ar fi scrîntit la minte de pe urma lucrurilor citite și greșit înțelese; că totul ar fi o farsă.

Au trecut zece minute. Lena von Nickli doarme. Și acum a sosit clipa în care Brecht urmează să-i pună întrebările la care ea va răspunde. Nu Gyuri va pune întrebările, ci Brecht, la cererea lui. A sosit clipa în care Gyuri, cu ochi serioși, mari, întune-

cați, privește la femeia adormită și nu cutează nici să respire. Și Brecht ia parte la încondarea lui. În față are un om care doarme un somn asemănător morții. Poate chiar un somn primejdios, fără redeșteptare. Și acestui om în stare de inconștiență să i se adreseze Brecht. Vocea îi e înăbușită, joasă, gravă chiar, când începe să vorbească :

— Poți vedea dulapul ?

— Da, îl văd.

Răspunsul vine după oarecare șovăială.

— Poți vedea omul care-l deschide și scoate bijuteria ?

— E întuneric... O rază de lumină pătrunde din camera cealaltă... Dar e întuneric.

Vocea răsună reținut, de parcă ar veni de la mare depărtare.

— Bărbat, sau femeie ?

Urmează o pauză. Căutare îndelungă, o dibuire în nemărginitul neant. După care urmează răspunsul șoptit :

— O femeie.

Și acum Brecht tresare. Iluminat, străfulgerat, agitat la culme, tremură... Asta a fost atunci... În prima zi după masa de prînz, pe cînd Șarolta deretica... el cu Gyuri se duceau la cafenea... și din vestibul, în timp ce-și lua pălăria și mănușile, o vedea pe Șarolta cum lasă obloanele din odaie, pînă se făcu întuneric... și după cinci minute a intrat domnișoara Nickli în casă.

— Bătrînă, sau tînără ?

Tăcere.

— Poartă straie țărănești ?

Tăcere.

— Afară-i ziuă, sau noapte ?

— Ziuă... Obloanele sînt lăsate.

Pauză. Pe fruntea lui Brecht se ivește o lucire umedă. Apoi, cu glas șovăielnic, agitat :

— Te vezi și pe dumneata în încăpere ?

— ...Da.

— Te vezi desprinzînd salba de pe vata trandafirie ?

— ...Da.

— Ai invidiat-o pe doamna Kovács pentru salbă ?
Tăcere.

— Ai vrut s-o vinzi ?

Tăcere.

— Te vezi punîndu-ți salba la gît ?

— ...Da.

— Unde e acum ?

Tăcere.

— E la dumneata ?

Tăcere. Din nou o dibuire în întuneric. Buzele se mișcă, de parcă ar vrea să vorbească. Dar ele tac, deși Brecht repetă întrebarea.

Domnișoara Nickli a răspuns la ultimele întrebări în șoaptă, încît abia se auzea ce spune, iar acum starea ei de leșin pare să se fi adîncit și mai mult ; vocea lui Brecht nu mai ajunge pînă la dînsa. Sau, cu toată această nesimțire de plumb, e o tăcere zăvorîtă, vinovată. Oricum, ce a spus ajunge : Brecht se ridică și pronunță cu voce tare cuvintele :

— Trezește-te !... Am terminat !...

Și, într-adevăr, domnișoara von Nickli începu să răsufle mai puternic ; viața părea să se fi întors cu adevărat în trupul ei. Deschise ochii, îndepărtă cu grijă farfurioara de pe frunte, înlătură bagheta de ceară roșie, cutia de carton și sentarul, se ridică și-și frecă ochii. Cheia căzu cu zgomot de sub rochia ei pe podea.

Și Gyuri se ridicase. Era uimit și descumpănit. Domnișoara Nickli, încă amețită, cu brațele atîrînd molatic și cu capul plecat, respiră din adînc și oftă.

— V-am putut oare da indicii folositoare ? Sînteți mulțumiți cu ce-am spus ?

Brecht își îndreptă trupul. Înălțat și țeapăn, își aținti cu asprime și dispreț privirile spre fruntea ei.

— Da ! răspunse el tăios. Ne-ai dat indiciul care ne lipsea pînă acum !

În clipa aceea, Gyuri îi tăie vorba. Îi dădu prin semne să înțeleagă că nu trebuie să trădeze nimic

din cele spuse de domnișoara Nickli în stare de inconștiență, că acum ei trebuie să plece.

— Vă mulțumesc, domnișoară von Nickli. Trebuie să îcumpănim bine tot ce ne-ați spus. Din păcate, sînt foarte grăbit...

Își adună lucrurile, le puse la loc în rucsac și grăbi despărțirea, la care Brecht participă ceremonios și cu răceală.

Afară în stradă, Gyuri se opri și se porni pe rîs. Fu scuturat de un rîs cu hohote.

— De ce rîzi ?

Gyuri rîdea mereu. Nu putea nici umbla, nici vorbi, se sprijinea de zidul grădinii și rîdea.

— Acum știu ce am vrut : salba e la ea !

— Crezi ? O crezi cu adevărat ?

→ Doar nu sînt surd. Ea a scos-o din dulap. Asta am auzit-o cu urechile mele.

— Ține-o, rogu-te, pentru tine... Altminteri, ne rîde tot orașul...

Capitolul al nouăsprezecelea

ȘAROLTA SE INTOARCE ACASĂ ȘI ARE PARTE DE O PRIMIRE NEOBIȘNUITĂ

A doua zi dimineață, Gyuri fu convocat la comisarariat pentru o întrevvedere importantă. Gyuri află de la el că detectivul s-a înapoiat de la Budapesta. Cîteva fire de tutun abia vizibile cu ochiul liber, așa cum se găsesc de obicei în buzunarele fumătorilor și uneori pe degetele lor, au fost descoperite în vata trandafirie a cutiei și examinate de experții din capitală. Au fost recunoscute ca provenind de la un tutun străin care indică țigările fumate de Brecht. Tot atît de categoric, urmele de sacîz găsite

pe ușa dulapului îl indică pe Molnár, precum alte indicii duc la domnișoara Nickli.

Gyuri consideră cu neputință ca vreuna dintre persoanele arătate să fi comis furtul. Nu are nimic împotrivă ca domnul Hegedüs, sprijinit de expertul budapestan, să procedeze în locuința lui la o confruntare a lăutarilor, ba chiar a tuturor participanților din seara aceea, numai că stăruia ca aceasta să se întâmple încă înaintea prânzului, căci astăzi este ziua întoarcerii de la sanatoriu a soției sale și a micului Árpád. La orele 2, așa cum i-a făgăduit, merge cu trăsura să-i aducă acasă.

Era către prânz. Cei vremelnici găzduți în dependențele locuinței lui Gyuri — femeile destinate profesiei de doică, și rudele lor — stăteau în curte și în grădină, bucurându-se de ziua însorită de vară. La umbra castanilor de la intrare, ședeau cei trei țărani pe o bancă și fumau. Pe alei și peste răzoare, copiii se jucau fugărindu-se. Mamele cu sugacii în brațe se încălzeau la soare pe tăpșanul din fața casei sau se plimbau prin fața tufelor de trandafiri, în sus și-n jos.

Dintr-o dată, casa se umplu de noi-veniți. Se înfățișară lăutarii — fuseseră chemați — și oamenii erau încredințați că era pentru a întâmpina pe micuțul Árpád, și-și aduseseră instrumentele, instalându-se în fața scării de la intrare. *Fräulein* Lena von Nickli sosi la rîndul ei, îl salută pe căpitanul de poliție ca pe o veche cunoștință — aveau, firește, nevoie de sfatul ei, voiau de bună seamă să stea de vorbă cu ea în legătură cu ședința de hipnotism întreprinsă în ajun — și intră în casă, însoțită de domnul Hegedüs. Veniră prietenii lui Gyuri, veni Brecht, veni și detectivul, însoțit de un bărbat mic și îndesat care se tot scuza că n-a putut da urmare pînă acum invitației prietenilor lui Gyuri, dar că de săptămîni de zile n-a mai ieșit din atelier, și dacă detectivul cu care el, în calitate de expert juridic, este de mulți ani prieten, nu ar fi trecut astăzi dimineată pe la dînsul și nu ar fi stăruit să-l însoțească, sosirea lui cu siguranță că s-ar fi amînat

încă multe zile de-a rîndul. Era domnul Gyulai, aurarul.

Erau deci adunați toți cei pomeniți în bine sau în rău în dîrdora acestor din urmă zile, și nu lipsea decît persoana față de care izbutiseră pînă acum să ascundă taina, femeie pe care pierderea bijuteriei o privea cel mai îndeaproape, fără ca ea să o știe, dar care totuși, aibă-ne Domnul în paza lui, va trebui cîndva să o afle. Mai lipsea Șarolta.

Dar ea nu se lăsă mult așteptată. În nerăbdarea de a se vedea mai repede acasă, Șarolta se pregătise încă de dimineață pentru oclipa părăsirii sanatoriului. Dintr-o trăsură care se oprise în stradă, fu coborîtă cu ajutorul portarului o bolnavă, pentru a fi internată. În coridorul din fața camerei Șaroltei se pornise un du-te-vino al îngrijitoarelor și surorilor, și Șarolta află că se găseau în situația neplăcută de a nu avea unde să o interneze pe noua-venită, toate camerele secției fiind ocupate. Atunci Șarolta, cu firea ei îndatoritoare și dorind să-i vină în ajutor, se hotărî repede, deschise fereastra și-i strigă birjarului să aștepte, iar cînd Gyuri va veni la prînz de la serviciu, se va bucura să-i găsească acasă, pe ea și pe Arpád, sosiți înaintea lui.

Pe stradă, răsunară tropot de copite și huruit de roți. O trăsură se opri în fața porții. Un bărbat deschise și intră. În mîna dreaptă ținea un bici, în cea stîngă — toarta unui coș. După el venea o infirmieră, care ținea coșul de celălalt mîner și mai ducea și un geamantan. După aceea se ivi în poartă și Șarolta.

Noroc că lăutarii tocmai sosiseră și se mai aflau cu toții laolaltă! Recunoscînd coșul în care se afla Arpád, pierdură doar cîteva secunde pînă să-și potrivească instrumentele. Intonară un marș. Trăgeau cu arcușul peste strune cu tot focul de care erau în stare, iar contrabasistul își sprijinea cuiul instrumentului pe gheata stîngă, pentru ca la nevoie să se poată pune în mișcare fără să se întreprică din cîntat.

Coșul în care se afla copilul înaintă pe aleea de la poartă. Țăranii se ridicară, se descoperiră și se înclinară în fața Șarlotei.

— Dar voi cine sînteți ? întrebă ea cu bunăvoință.

— Noi sîntem bărbații !

— Bărbații ?

— Bărbații femeilor !

Cel care vorbea pentru toți ceilalți arăta cu ciubucul pipei într-acolo.

Șarolta își urmă drumul. Károly, cu un pas înaintea tarafului său, se aplecă pînă la pămînt, fără să-și întrerupă cîntatul.

Jaksi Geröfi ieși în cunte pentru a vedea ce le-a venit deodată lăutarilor, se întoarse pe loc și strigă înăuntru : „Vine !” și dispăru din nou.

Acum Șarolta ajunsese în dreptul femeilor, în fața chipurilor străine, curioase ; zări pe rînd pe cea frumoasă, pe cea blîndă, pe cea urîță cum își țineau pruncii în brațe și făceau pe rînd cîte o plecăciune. Șarolta le răspunse prietenos.

— Ce e cu voi ?

— Sîntem doicile domnișorului, răspunse blînda.

Șarolta nu pricepea legătura — era de altfel încă slăbită — făcu o mutră uluită și tăcu.

— Doicile domnișorului... pe care vrea doamna s-o aleagă...

Șarolta merse mai departe în urma coșului. Se opri pe prima treaptă și-și trase răsufierea. Apoi, ca sub îndemnul unei hotărîri, pași mai departe. Dinăuntru, o voce strigă din nou :

— Vine !

Terci, alergînd, îi ieși în cale și îi sărută mîna.

— Ce s-a întîmplat, Terci ?

— Sînt mulți ! răspunse slujnica și, în timp ce o podidesc lacrimile, o și zbughește înapoi în bucătărie, de unde se aud țipetele copiilor, care se ceartă.

În vestibul se află un domn mic și dolofan, pe care Șarolta îl vede pentru întîia oară. Îi ajută Șaroltei să-și scoată jacheta și vorbește fără întrerupere. O roagă să-l ierte. N-a putut mai devreme. Dar nu

vine cumva prea târziu ? În ziua de azi ai atâtea pe cap ! De săptămîni de zile nu s-a mișcat din atelier. Dar oricum va fi lucrată piesa moștenită, să fie sigură că va fi mulțumită.

Lăutarii au urmat-o pînă la ușa de intrare, stau pe trepte, ușa e deschisă, toate ușile sînt deschise, și ei cîntă cît pot de tare.

— Ce fel de piesă moștenită ?

— Piesa moștenită de la răposata mama-soacră. Imitația aceea barocă de copii care nu sînt copii.

O fi vreun exaltat, vreun nebun, nici un om cu scaun la cap nu poate pricepe despre ce e vorba. Oricum, e o rușine. Bărbații au ohefuit toată noaptea și au adus pe noii lor cunoscuți în casă spre a se înveseli, s-a făcut zi mare și lăutarii n-au ieșit încă pe poartă. Domnul Gyulai merge în urma Șaroltei, vorbind mereu, dar ea nici nu-l ascultă măcar. Coșul a fost adus în salon. Birjarul și îngrijitoarea nu știu unde să-l așeze și stau în fața mesei în așteptare. Șarolta intră ; firește că toți bărbații mai sînt adunați acolo, o societate întreagă, se înclină cu toții, dar ea nu se poate ocupa acum de ei ; în fine, iată-l pe Gyuri ieșindu-i în întîmpinare.

— Ce oameni... sînt ăștia... afară ?

— Dacă ai cumva nevoie de doică...

— Dar n-am nevoie de doică !

— Hi-hi-hi... doar pentru mai multă siguranță... în cazul că poate vreodată să n-ai vreme...

— N-ai putea spune lăutarilor să înceteze ? Nu e chip să te mai înțelegi !

— Hi-hi-hi... firește... să înceteze...

Se lasă tăcere, doar Arpád țipă, și în bucătărie țipă copiii străini. Domnul Kaposvári s-a recules oarecum, face un pas înainte și spune :

— Stimată doamnă ! Prietenii lui Gyuri s-au adunat în această casă pentru ca să participe la clipa solemnă cînd vă faceți intrarea și să vă prezinte sincerele lor urări de fericire...

— Mulțumesc, domnule Kaposvári, mulțumesc.

Șarolta pășește mai departe, se îndreaptă spre dulap.

— Foarte frumos... din partea dumneavoastră... vă mulțumesc...

Deschide ușa dulapului, aruncă o privire asupra sertarului în care stătea de obicei bijuteria, dar întinde mîna spre alt raft, scoate de acolo o pătură de pîslă galbenă, o întinde pe masă și zice :

— Puneți deocamdată coșul pe masă.

Ușa dulapului stă deschisă, toată lumea tace, nimeni nu cutează să tulbure liniștea, membrii Societății vînătorilor de munte stau de jur împrejur, numai Gyuri rîde.

— ...Să vii așa... fără să mă aștepți... ce surpriză !

Din camera de alături apare căpitanul de poliție Hegedüs însoțit de Brecht, din încăperea opusă — detectivul cu domnișoara von Nickli. Polițaiul a vorbit cu Brecht, nimeni nu știe despre ce au vorbit, și detectivul a vorbit cu domnișoara Nickli și nimeni altul nu a fost de față. Domnișoara Nickli e oarecum agitată, părul îi e în dezordine, privirea — neliniștită și uluită, dar vrea să se apropie de Șarolta, vrea să o salute, ridică mîinile, se oprește, zărește ușa dulapului deschisă, observă încondarea generală, murmură doar :

— Bună ziua, doamnă Șarti.

Șarolta continuă să-și vadă de treabă fără a se lăsa tulburată. Scoate cîteva lucruri din coș, cutii și albituri, toate așezate lîngă Arpád, vrea ca Arpád să fie culcat în patul gata pregătit, vrea să-l îndepărteze de oamenii aceștia mulți, dar mai are cîte ceva de făcut — ar fi bine ca lui Gyuri să-i vină măcar în minte să plătească birjarului, care tot mai stă acolo cu biciul în mînă, uf ! în sfîrșit, acum pleacă.

Șarolta se îndreaptă din nou spre dulap, vrea să scoată ceva de-acolo, se răzgîndește — ce a vrut oare ? „Oamenii ăștia mulți sînt o pacoste, îți încurcă gîndurile” — și acum trage sertarul, vede cutia goală, își înalță privirea... lasă deschis sertarul — Brecht nu mai poate suporta tensiunea și, arătînd cu brațul întins pe domnișoara Nickli, exclamă :

— Iată !... Iată... cine și-a însușit simbolul sfînt al familiei !

Pe fața palidă a domnișoarei Nickli spaima se preschimbă în mînie, și strigă :

— Caraghiosule ! Barbarule ! Maimuțoiule !

Cade pe canapea și-și înfundă capul în perne.

Șarolta intervine împăciuitoare

— Vai, domnule Brecht, vai, domnule Brecht... Cum poți s-o necăjești astfel pe domnișoara Leni ?... Cum și-a însușit simbolul familiei ? Că-l place pe Gyuri se știe peste tot, dar chestia asta am lămurit-o noi de mult.

Astăzi a fost, doar, o zi mare. De fapt e zi de sărbătoare, în care cu toții ar trebui să se bucure că micul Arpád se află pentru întâia oară acasă — ne-suferit lucru că domnii stau aici năuciiți, mahmuri și zgîrciiți la vorbă, și mai dezbat asemenea povești încîlcite, nelămurite, ca după nopți de chef.

Poate că Șaroltei îi vine-n minte ceva care să-i mai înveselească pe bărbați, ori poate să-și retrăiască bucuria tainică de care este cuprinsă. Șarolta desface un pachet înfășurat într-o foaie mare de ziar, pe urmă într-o hîrtie de mătase și apoi în altă hîrtie de mătase, din care scoate un șomoiog de vată trandafirie. Și apoi, cu băgare de seamă, desprinde de acolo salba și și-o pune la gît.

Stătea dreaptă, în plină lumină a zilei, în fața ferestrei largi, și giuvaerul strălucea pe pieptul ei. Înălțată parcă de puterea vrăjită pe care o radia bijuteria, Șarolta rămase cîteva clipe în totală uitare de sine, dincolo de cei de față, către o lume a ei, ireală, pierdută în calmul propriei ei firi. Și așa precum frumusețea este o enigmă și în același timp dezlegarea ei, element și desăvîrșire, făgăduință și împlinire laolaltă, surîsul ei rătăcea adresîndu-se totuși tuturor celor care surîdeau, privirea ei, întoarsă în sine, răspundea totuși celor care o priveau, fruntea ei, lipsită de dorință, era totuși pentru cei din jurul ei ca un simbol al fericirii neîncetate prezente și pline de har. Simțămîntul matern plutea în jurul celor vizibile și invizibile, înconjurîndu-i făptura ca un nimb de demnitate ce se transmitea nenumăratelor trupșoare de copii înșirate pe

salbă, cînd cu aspect de jucărie, cînd de făgăduință. Inimioarele și căpșoarele luceau de mîndria unei bogății de necuprins, de mîndria primei mame de pe lume.

Brecht se plecă adînc și-i sărută mîna.

— Iertați-mă...

Nu putu să mai adauge nici un cuvînt, vocea i se opri în gît.

— Scumpă doamnă Șarti, să mă ierți și pe mine, zise și Fräulein von Nickli ștergîndu-și lacrimile. Te rog să crezi că n-am avut nici un gînd ascuns cînd, într-un moment de neatenție din partea dumitale, am scos salba și mi-am pus-o la gît. Recunosc acum că sînt mult mai puțin vrednică decît dumneata să port o bijuterie atît de rară și plină de tîlcuri.

— Nici dumneata, și nici dumneata, domnule Brecht, răspunse Șarolta, nu aveți motive să-mi cereți iertare. Tot ce probabil ați gîndit și ați simțit s-ar datora exclusiv puterii vrăjite a acestei vechi bijuterii, care atrage în mreajă nu numai pe posesorul ei de drept, ci și — așa cum am putut constata de mai multe ori — pe oamenii cu aceeași sensibilitate. Poate că voi doi, prin darurile voastre firești, vă apropiați în fond mai mult unul de altul decît bănuți...

Gyuri ieși în ușă și strigă celor de afară :

— Împachetați-vă lucrurile ! N-am nevoie de doică ! Într-o jumătate de oră vă căpătați simbria pînă la ultima zi.

Domnul Hegedüs păși în față și zise cuviincios :

— Stimată doamnă, profesiunea mea de polițai reclamă aproape zilnic o neobișnuită perspicacitate. Înțeleg foarte bine că ați ținut, într-un ceas hotărîtor, să aveți bijuteria cu dumneavoastră. Nu v-ați despărțit nici o clipă de ea, totul s-a sfîrșit cu bine și ați pus chiar acum bijuteria la locul cuvenit. Am misiunea de a vă înmîna pentru aceasta suma de 2.000 de *pengö*. În plic se mai află de asemenea și 6.230 de *pengö* pentru o bijuterie pe care prietenii lui Gyuri au hotărît să vi-o dăruiască la fericita venire pe lume a lui Arpád, în continuarea sărbă-

toririi zilei în care s-a născut. După cum văd, giuvaerghiul a și venit.

— V-ați pierdut desigur mințile cu toții, răspunse Șarolta.

Domnul Kaposvári vorbi la rîndul său, nu prea bucuros că a pierdut atîția bani :

— Ne-am gîndit întîi la vin și apoi la lapte. De fapt nu ne-am îndepărtat o clipă de la grija băuturii, ceea ce ar putea să ne servească de învățătură. Ar fi fost poate cu mult mai simplu să fi vorbit cu dumneavoastră chiar în ziua următoare.

— Domnii sînt cavaleri, zise îndatoritor detectivul. Ei prețuiesc femeia, și totodată se tem de femei.

Prin aceste spuse, toate lucrurile fură pe deplin lămurite și își reluară locul lor firesc. Giuvaerul era din nou în dulap, bărbații erau pedepsiți pentru cheful lor deșăntat, iar Șarolta — răsplătită printr-un dar bănesc la nașterea primului ei fiu, cum n-a mai căpătat niciodată vreo femeie în întreg comitatul. Iar Brecht, care a pornit în căutarea unor evenimente noi, a avut parte de o întîmplare care l-a făcut mai sociabil și pe care nu o va putea uita curînd. Cît despre Gyuri, el își poartă prietenii și pe domnișoara Nickli la masă, și lăutarii cîntară, și erau cu toții veseli, așa cum se cuvenea într-o astfel de împrejurare, cînd spiritul de pătrundere cu care orice om e înzestrat se vădește în clipa potrivită.

C U P R I N S

— Cîteva însemnări despre scriitorul Erwin Wittstock .	V
— Fiul vizitiului	1
— Întîlnirea .	42
— Miesken și Riesken	82
— Holoș	128
— O excursie cu unchiul Flieha	140
— Vinătoare de urși în Transilvania	162
— Salba miresei	202

Redactor responsabil : Conăt. Popescu
Tehnoredactor : Mina Cantemir

Dat la cules 15.12.1962. Bun de tipar 12.02.1963. Apărut 1963. Tiraj 12.170 ex. broșate. Hîrtie tipar înalt tip B de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli editoriale 15.10. Coli tipar 18,50. A. nr. 3542/1962. C.Z. pentru bibliotecile mari 83. C.Z. pentru bibliotecile mici 83—32—R.

Tiparul executat sub comanda nr. 30028 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteli”, Piața Scînteli nr. 1, București — R.P.R.

Lei 6,75